HERU

HERITAGE URBANISM
Urban and Spatial Models for Revival and Enhancement of Cultural Heritage

URBANIZAM NASLIJEĐA
Urbanistički i prostorni modeli za oživljavanje i unaprjeđenje kulturnoga naslijeđa

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

CULTURAL HERITAGE — POSSIBILITIES FOR SPATIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

ABSTRACTS

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP

PROSTORNE I RAZVOJNE MOGUĆNOSTI KULTURNOG NASLIJEĐA

SAŽETCI

ZAGREB, 2015

Af

hrzz
Hrvatska zaklada za znanost

HERU

HERITAGE URBANISM
Urban and Spatial Models for Revival and Enhancement of Cultural Heritage

URBANIZAM NASLIJEĐA
Urbanistički i prostorni modeli za oživljavanje i unaprjeđenje kulturnoga naslijeđa

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

CULTURAL HERITAGE — POSSIBILITIES FOR SPATIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

ABSTRACTS

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP

PROSTORNE I RAZVOJNE MOGUĆNOSTI KULTURNOG NASLIJEĐA

SAŽETCI

ZAGREB, 2015

BOOK OF ABSTRACTS

CULTURAL HERITAGE
– POSSIBILITIES FOR SPATIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

KNJIGA SAŽETAKA

PROSTORNE I RAZVOJNE MOGUĆNOSTI KULTURNOG NASLIJEĐA

PUBLISHER | NAKLADNIK

University of Zagreb, Faculty of Architecture
| Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet
HR-10000 Zagreb, Kačićeva 26
www.arhitekt.hr

FOR THE PUBLISHER | ZA NAKLADNIKA

Prof. Boris Koružnjak, M.Sc
Dean of the Faculty
| Dekan fakulteta

EDITOR-IN-CHIEF | GLAVNI UREDNIK

Prof. Mladen Obad Šćitaroci, Ph.D
Head of the *Heritage Urbanism* Project
| Voditelj projekta *Urbanizam nasljeđa*

MANAGING EDITORS | IZVRŠNI UREDNICI

Prof. Damir Krajnik, Ph.D
Lea Petrović Krajnik, Ph.D
Tamara Marić

GRAPHIC EDITOR | GRAFIČKI UREDNIK

Boris Dundović

REVIEWERS | RECENZENTI

Prof. Srečko Pegan, Ph.D
Prof. Ivan Rogić, Ph.D
Prof. Marko Špikić, Ph.D

ABSTRACTS TRANSLATED TO CROATIAN BY
| PRIJEVOD SAŽETAKA NA HRVATSKI

Nikša Božić
Boris Dundović
Irma Huić
Jasenka Kranjčević
Mara Marić
Tamara Marić
Nikola Matuhina
Ana Mrđa
Tin Oberman
Boško Opalić
Ksenija Radić
Marko Rukavina
Ana Sopina
Sven Sorić

CROATIAN LANGUAGE PROOF-READER
| LEKTURA I KOREKTURA

Mirjana Ostoja

Texts in English were translated and proof--read by authors. | Za jezičnu ispravnost tekstova na engleskom jeziku odgovorni su autori.

DESIGN AND LAYOUT
| OBLIKOVANJE I GRAFIČKA PRIPREMA

Boris Dundović

This book is published as part of the research project *Heritage Urbanism – Urban and Spatial Models for Revival and Enhancement of Cultural Heritage* (HERU), carried out by the principal investigator Prof. Mladen Obad Šćitaroci at the Faculty of Architecture, University of Zagreb. The project is funded by the Croatian Science Foundation (HRZZ) under the number 2032.

The publication was accepted by the Publishing Council of the Faculty of Architecture, University of Zagreb, at the session held on 5 May, 2015.

CIP record is available in computer catalogue of Croatian National and University Library in Zagreb under the number 000905502.

ISBN 978-953-8042-07-2

Zagreb, May 2015

Knjiga je objavljena u sklopu istraživačkog projekta *Urbanizam nasljeđa – Urbanistički i prostorni modeli za oživljavanje i unaprjeđenje kulturnoga nasljeđa* (HERU), glavnoga istraživača akademika Mladena Obada Šćitarocija, koji se provodi na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Projekt pod brojem 2032 financira Hrvatska zaklada za znanost.

Knjigu je za objavu prihvatilo Povjerenstvo za nakladničku djelatnost Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na sjednici 5. svibnja 2015.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000905502.

ISBN 978-953-8042-07-2

Zagreb, svibanj 2015.

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE

CULTURAL HERITAGE – POSSIBILITIES FOR SPATIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

Zagreb, Croatia
22-23 October, 2015

MEĐUNARODNI
ZNANSTVENI SKUP

PROSTORNE I RAZVOJNE MOGUĆNOSTI KULTURNOG NASLIJEĐA

Zagreb
22. i 23. listopada, 2015.

CONFERENCE ORGANIZERS
| ORGANIZATORI SKUPA

University of Zagreb, Faculty of Architecture
| Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet
HR-10000 Zagreb, Kačićeva 26
www.arhitekt.hr

Croatian Academy of Sciences and Arts, Department of Fine Arts
| Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za likovne umjetnosti
HR-10000 Zagreb, Zrinski trg 11
www.hazu.hr

SCIENTIFIC COMMITTEE
| ZNANSTVENI ODBOR

Prof. Mladen Obad Šćitaroci, Ph.D
Head of the *Heritage Urbanism* Project
| Voditelj projekta *Urbanizam naslijeđa*
(University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia)

Prof. Velimir Neidhardt, Ph.D
(Croatian Academy of Sciences and Arts, Zagreb, Croatia)

Prof. Vladimir Marković, Ph.D
(Croatian Academy of Sciences and Arts, Zagreb, Croatia)

Prof. Rudolf Klein, Dr.Eng, Ph.D
(Szent István University – Ybl Miklós Faculty of Architecture and Civil Engineering, Budapest, Hungary)

Prof. Željko Peković, Ph.D
(University of Split – Faculty of Humanities and Social Sciences, Split, Croatia)

Prof.Arch. Massimo Sargolini
(University of Camerino – Faculty of Architecture, Ancona, Italy)

Prof. Aikiko Okabe, Dr.Env
(Chiba University – Graduate School of Engineering, Tokyo, Japan)

Assoc. Prof. Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, Ph.D
(University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia)

Ao.Univ.-Prof. Grigor Doytchinov, Dr.Tech
(Graz University of Technology, Graz, Austria)

Assoc. Prof. Damir Krajnik, Ph.D
(University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia)

Assoc. Prof. Sanja Lončar-Vicković, Ph.D
(University of Osijek – Faculty of Civil Engineering, Osijek, Croatia)

Assoc. Prof. Katja Marasović, Ph.D
(University of Split – Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, Split, Croatia)

Assist. Prof. Zlatko Karač, Ph.D
(University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia)

Assist. Prof. Nana Palinić, Ph.D
(University of Rijeka – Faculty of Civil Engineering, Rijeka, Croatia)

Assist. Prof. Vesna Žegarac Leskovar, Ph.D
(University of Maribor – Faculty of Civil Engineering, Maribor, Slovenia)

Univ.-Lektor Hans Peter Jeschke, Dr.Tech
(ICOMOS Austria WG – Cultural Landscape, Urbanism and Spatial Planning, Linz, Austria)

ORGANIZATIONAL COMMITTEE
| ORGANIZACIJSKI ODBOR

Assoc. Prof. Ivan Mlinar, Ph.D
Lea Petrović Krajnik, Ph.D
Nikša Božić
Tamara Marić
Gordana Poletto Ružić
Ksenija Radić
Ana Sopina
Vesna Velički

MORE INFORMATION ON THE CONFERENCE:
| PODROBNIJE INFORMACIJE O SKUPU:

E-mail: heru.conference@gmail.com
Web: heru2015.wordpress.com

MORE INFORMATION ON THE PROJECT:
| PODROBNIJE INFORMACIJE O PROJEKTU:

Web: www.arhitekt.hr/znanost/HERU
Facebook: www.facebook.com/heru2032

FOREWORD

Prof. MLADEN OBAD ŠĆITAROCI
Head of the *Heritage Urbanism* research project

The scientific conference *Cultural Heritage – Possibilities for Spatial and Economic Development,* to be held in Zagreb on 22 and 23 October, 2015 is organized within the framework of the research project *Heritage Urbanism* – 2032 HERU – *Urban and Spatial Models for Revival and Enhancement of Cultural Heritage,* financially supported by the Croatian Science Foundation.

The research project *Heritage Urbanism* (HERU) explores the cultural/architectural heritage that, despite official conservation efforts, is in poor condition and in the state of decay, without a well-defined sustainable use and is not sufficiently included in town and village life. The project aims to determine spatial/urban and other criteria, methods and models for revitalization and new interventions in the immediate and surrounding area of cultural heritage, which can contribute to its enhancement.

Respecting the fact that many cultural and historic heritage sites are threatened, the HERU project has the following goals:

- to preserve cultural heritage – as the art of inheritance or the art of creating new heritage;
- to acknowledge the value and potential of urban heritage – initiator and active participant in the socio-cultural, economic and tourism growth;
- to enhance the condition of the urban heritage – searching for causes and reasons for dilapidation and opportunities for enhancement;
- to establish the conservation model and creative urban heritage use – active space involved in contemporary life;
- to promote the creative urban heritage use – spatial criteria, methods, models and scenarios for its enhancement;
- the quality of a project that will start the creation act – an important contribution to the heritage enhancement.

The project explores the unused heritage requiring revitalization, as well as the one which is used and requires enhancement/ renovation. Different types of cultural heritage are explored - from landscapes, cities, historic city centres, settlements and rural heritage to fortification architecture, manor houses and parks.

Project research topics are classified into four themes/modules:

1. Heritage Within Landscape – Cultural Landscape as Heritage,
2. Heritage Within the Urban Environment – City as Cultural Heritage,
3. Experience of the Urban Environment – City as an Experience,
4. Urban Planning Normative and Legal Aspects of Cultural Heritage Sites.

Research is conducted in several directions: *spatial and urban planning* (involvement of heritage in urban and rural areas daily life), *landscape* (conservation and enhancement of landscape values, and environmental and visual experiences), *architectural* (achievement of excellence in new /contemporary building on heritage sites), *cultural and historic* (acknowledgement of heritage identity values), *economic* (sustainability of heritage) and others.

The project comprises 17 research topics and 13 doctoral researches. All research topics focus on five essential components and expected outcomes of the project:

1. spatial **factors** of heritage identity (defining recognisability, authenticity and uniqueness);
2. **criteria** for new interventions and use of heritage (spatial-urban, spatial--landscape, architectural, cultural and historic, economic, legal and other);
3. **methods** of valorization, planning and design in heritage buildings and sites;
4. **models** of planning and designing heritage;
5. **scenarios** as possible solutions at the level of programmes and concepts.

The research project *Heritage Urbanism* focuses on creative, sustainable and responsible use of heritage as a non-renewable resource. Contemporary views on the integrated approach to the issue of protection, based on international documents related to protection, aim to link the protection with urban and spatial planning through the model of sustainable development.

The previous research project *Urban and Landscape Heritage of Croatia as Part of European Culture* (2007-2013) explored heritage by pointing to its values and unique features as part of the national identity and culture. The current research is a continuation of the previous one, but with different objectives.

Many works on cultural heritage have been published in Croatia and world-wide, and they explored mainly from the cultural and historic perspective. There are fewer works from the conservation point of view and very few from the methodological one. Works dealing with methods for enhancing cultural heritage from urban, planning and architectural points of view and trying to integrate the three views are few and far between. The proposed research will fill in, at least partially, the void in this respect and contribute to the enhancement of the methodology for the revitalization of cultural heritage. The research will improve the existing situation by providing methods and models for the revitalization of abandoned and neglected cultural/architectural heritage in the context of economic viability and environmental recognisability.

PROSLOV

Akademik MLADEN OBAD ŠĆITAROCI
voditelj istraživačkoga projekta *Urbanizam naslijeđa / Heritage Urbanism*

Znanstveni skup *Prostorne i razvojne mogućnosti kulturnog naslijeđa*, koji će se održati u Zagrebu 22. i 23. listopada 2015. godine, organizira se u sklopu istraživačkog projekta *Heritage Urbanism* – 2032 HERU – *Urban and Spatial Models for Revival and Enhancement of Cultural Heritage / Urbanizam naslijeđa – Urbanistički i prostorni modeli za oživljavanje i unaprjeđenje kulturnoga naslijeđa*, koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Istraživački projekt *Urbanizam naslijeđa* (HERU) istražuje kulturno/graditeljsko naslijeđe u Hrvatskoj koje je, usprkos formalnoj zaštiti, u lošem stanju i propada jer većinom nema trajnu namjenu te nije u dovoljnoj mjeri uključeno u život gradova i naselja. Cilj je projekta utvrditi prostorne/urbanističke i druge kriterije, metode i modele za revitalizaciju i za nove zahvate u užem i širem prostoru kulturnoga naslijeđa, a koji mogu pridonijeti njegovu unaprjeđenju.

Uvažavajući tradiciju od dvadeset pet stoljeća urbane kulture na tlu Hrvatske i činjenicu da je mnoštvo kulturnoga naslijeđa ugroženo, projekt HERU ima sljedeće ciljeve:

- očuvanje kontinuiteta naslijeđa – umijeće nasljeđivanja, umijeće stvaranja novoga naslijeđa;
- prepoznavanje vrijednosti i mogućnosti naslijeđa – pokretač i aktivan sudionik društvenog, kulturnog, gospodarskog i turističkog razvoja;
- poboljšanje stanja naslijeđa – uzroci i razlozi propadanja, mogućnosti poboljšanja;
- postavljanje modela zaštite i kreativnoga korištenja naslijeđa – aktivni prostori uključeni u suvremeni život;
- promocija mogućnosti kreativnoga korištenja naslijeđa – prostorni kriteriji, metode, modeli i scenariji za unaprjeđenje;
- vrsnoća projekta i kreativan stvaralački čin – važan doprinos unaprjeđenju naslijeđa.

Istražuje se naslijeđe koje ne živi, pa je potrebna revitalizacija, ali i naslijeđe koje živi, te je potrebno poboljšanje/oporavak. Istražuju se različiti tipovi kulturnoga naslijeđa – od krajolika, gradova, povijesnih gradskih središta, naselja i ruralnoga naslijeđa do utvrdnoga graditeljstva, dvoraca i perivoja.

Teme istraživanja na projektu razvrstane su u četiri tematske cjeline/modula:

1. naslijeđe u krajoliku – kulturni krajolik kao naslijeđe,
2. naslijeđe u gradu – grad kao kulturno naslijeđe,
3. doživljaj grada – grad kao doživljaj,
4. urbanistički normativno-pravni aspekti kulturnoga naslijeđa.

Istraživanja se provode s nekoliko glavnih motrišta: *prostorno-urbanističkog* (uključivanje naslijeđa u svakodnevni život urbanih i ruralnih prostora), *pejsažnog* (očuvanje i unaprjeđenje pejsažnih vrijednosti te ambijentalnih i vizualnih doživljaja), *arhitektonskog* (postizanje vrsnoće novom/suvremenom gradnjom u naslijeđenim prostorima), *kulturno-povijesnog* (uvažavanje naslijeđenih identitetskih vrijednosti), *ekonomskog /gospodarskog* (održivost naslijeđa) i dr.

Projekt sadrži 17 istraživačkih tema i 13 doktorskih istraživanja. Sve istraživačke teme usmjerene su na pet bitnih sastavnica projekta i očekivanih rezultata:

1. prostorni **čimbenici** identiteta naslijeđa (određuju prepoznatljivost, izvornost i posebnost);
2. **kriteriji** za nove zahvate i uporabu naslijeđa (prostorno-urbanistički, prostorno-pejsažni, arhitektonski, kulturno-povijesni, ekonomski, pravni i drugi);
3. **metode** vrjednovanja, planiranja i projektiranja u prostorima i građevinama naslijeđa;
4. **modeli** planiranja i projektiranja naslijeđa;
5. **scenariji** kao moguća načelna rješenja na razini programa i koncepata.

Projekt *Heritage Urbanism* usredotočuje se na kreativno, održivo i odgovorno korištenje naslijeđa kao neobnovljivog resursa. Suvremena stajališta o integralnom pristupu problematici zaštite, temeljena na međunarodnim dokumentima o zaštiti, potiču povezivanje zaštite s urbanističkim i prostornim planiranjem kroz model održivog razvoja.

U dosadašnjemu istraživačkom projektu *Urbanističko i pejsažno naslijeđe Hrvatske kao dio europske kulture* (2007.-2013.) istraživalo se naslijeđe ukazujući na njegove vrijednosti i posebnosti kao dijela nacionalnog identiteta i kulture. Sadašnje je istraživanje nastavak dosadašnjeg istraživanja, ali s drugim ciljevima.

Mnogo je radova u Hrvatskoj i svijetu objavljeno o kulturnom naslijeđu, obrađeno pretežito s kulturno-povijesnoga gledišta. Manje je znanstvenih radova s konzervatorskoga, a vrlo malo s metodološkoga gledišta. Rijetki su radovi koji s urbanističkog, planerskog i arhitektonskog motrišta razmatraju metode unaprjeđenja kulturnoga naslijeđa te ih pokušavaju integralno sagledati. Predloženo istraživanje ispunit će barem djelomično prazninu u tom pogledu i pridonijeti unaprjeđenju metode revitalizacije kulturnoga naslijeđa. Istraživanje će unaprijediti postojeće stanje jer će ponuditi metode i modele za revitalizaciju napuštenoga i zapuštenoga kulturnog/graditeljskog naslijeđa u kontekstu gospodarske održivosti i ambijentalne prepoznatljivosti.

INTRODUCTION

Prof. MLADEN OBAD ŠĆITAROCI
Head of the *Heritage Urbanism* research project

The scientific conference *Cultural Heritage — Possibilities for Spatial and Economic Development* is organized by the Faculty of Architecture, University of Zagreb and the Department of Fine Arts, Croatian Academy of Sciences and Arts.

The **starting point** of the conference stems from the research project *Heritage Urbanism* and is based on the premise that heritage must not only be a historic monument (protected object), but also an active factor (creative entity) in contemporary life and cultural, social, economic and spatial development of a community.

Recognizing the importance of basic cultural and historic research that leads to better understanding of cultural heritage, as well as its spatial context, the conference will cover three major paper topics focused on the following guidelines:

- **criteria**, **methods**, **models** and **scenarios** of revitalization and enhancement of cultural heritage;
- new high-quality interventions that turn cultural heritage into an essential local development factor.

There are three groups of topics for conference papers: planning and heritage, perceiving heritage and development based on heritage.

The theme of planning and heritage revolves around the cultural and historical heritage which demands serious considerations regarding its conservation and enhancement. Planning and new interventions in historical, urban and rural environments are an important part of the planning process that requires the development of appropriate methods along with the application of special knowledge and approaches. Spatial development must recognize the existing layers of history, not only by analysing and recording them, but also by developing methods for their evaluation and inclusion into the development of the area. Spatial planning documentation for areas rich in heritage sites requires adjustment / change of existing spatial planning methods and models, as well as of the legislative framework. Technological and infrastructure systems in such a spatial context also require a different technical approach.

The questions that arise are: How can we plan contemporary interventions in historical environments in a functional and well-arranged manner? What are the **preferred methods and sustainable scenarios**?

Perceiving heritage, we are aware that cultural and historical environment can be found all around us but in order to understand it and let it become the development incentive, we need to learn how to interpret it and create attitudes toward it via special forms of education and promotion. Rural heritage, heritage of small towns, military and vernacular architecture, as well as all other types of heritage, are important components of the broader spatial context. In the urban environment, we observe cultural heritage by interpreting and experiencing the urban fabric through the urban morphology of historical sites, whereas in landscape we observe it in preserved landscape patterns as testimonies to man's presence in the area.

The questions are: Which elements of landscape and urban identity can become bearers of new development? What are the **relevant factors** and **applicable criteria**, **methods and models**?

Development based on cultural and historical heritage requires the use of new tools and new methods in creating development scenarios. The saying "Heritage as a resource for economic development" is very widespread; however, good examples of it are rare. Successful projects imply new approaches in whereby the architectural and planning section is only one part of a bigger project. There are calls for new kinds of collaboration and adjustments to project, organizational and financial frameworks. A special form of reflection on the broader context of heritage can be seen in high-quality projects, which provide thematic networking and development of new visions and scenarios for heritage development incorporated into international project collaboration.

The questions are: What are the acceptable/sustainable **development models** based on cultural and historic heritage, especially in the context of space capacity? Which urban and architectural criteria and methods are important to ensure design and construction **excellence** on heritage sites?

Poster presentation aims to emphasize presentation of specific research and good practice examples on restoring the historic heritage, the planning in historic context, and economic use of historic heritage in successful development projects.

The goal is to approach cultural heritage as an active resource in contemporary life and an initiator of sustainable development through multi-disciplinary, multi-national and multi-regional participation. In addition to theoretical models that will help in developing the criteria, methods and scenarios for the revitalization of cultural heritage, illustrative examples from Croatia, Europe and the rest of the world are also welcome – especially those serving as models for revitalization and new interventions in the immediate and surrounding area of cultural heritage sites. Cultural heritage is observed in spatial context – from landscape and historical parts of towns/settlements to individual architectural complexes and buildings with their surrounding urban and rural environment.

The goal is to answer the questions – **how can policies, approaches, methods, theoretical models and conservation practice and enhancement of cultural heritage sites be oriented towards and included within spatial and economic development,** taking into account cultural and historical, spatial and environmental, as well as social traits of a specific area?

The book of abstracts contains 142 abstracts: 87 from Croatia and 55 from 19 countries on four continents. The works were contributed by a total of 227 authors: 116 from Croatia and 111 from other countries. The authors come from 38 universities: 33 European, three Asian, one African and one Australian.

Many papers are co-authored by authors from several different countries and universities. Numerous papers are co-authored by professors and their students and doctoral candidates, presenting the research carried out as part of the graduate or doctoral programme and as part of ongoing or completed research projects.

The authors come from the following countries (in the order of the total number of papers): Croatia, Italy, Portugal, Spain, Hungary, Japan, the Netherlands, Slovenia, Serbia, Austria, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Montenegro, Ethiopia, China, New Zealand, Germany, Poland, and Thailand.

UVOD

Akademik MLADEN OBAD ŠĆITAROCI
voditelj projekta *Urbanizam naslijeđa / Heritage Urbanism*

Znanstveni skup *Prostorne i razvojne mogućnosti kulturnog naslijeđa* organiziraju Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Razred za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Polazište znanstvenoga skupa proizlazi iz istraživačkog projekta *Heritage Urbanism* (HERU), temelji se na stajalištu da naslijeđe ne smije biti samo spomenik prošlosti (zaštićeni objekt), već aktivan čimbenik (kreativan subjekt) suvremenoga života te kulturnog, društvenog, gospodarskog i prostornog razvoja zajednice.

Uvažavajući važnost osnovnih kulturno-povijesnih istraživanja koja dovode do razvoja znanja o kulturnom naslijeđu, kao i prostorni kontekst kulturnoga naslijeđa, na skupu se planiraju tri tematske grupe izlaganja u kojima se očekuju prilozi usmjereni na:

- **kriterije**, **metode**, **modele** i **scenarije** revitalizacije i unaprjeđenja kulturnoga naslijeđa, te na
- **nove zahvate** visoke vrsnoće kojima kulturno naslijeđe postaje čimbenik razvoja.

Tri su tematske grupe priopćenja: planiranje prostora naslijeđa, doživljaj naslijeđa i razvoj temeljen na naslijeđu.

Kod planiranja prostora naslijeđa, razmatrajući povijesno naslijeđe u prostoru, nameće se pitanje njegova očuvanja i unaprjeđenja. Planiranje i novi zahvati u povijesnim krajolicima te urbanim i ruralnim ambijentima važan su dio planiranja prostora koji traži razvoj primjerenih metoda te primjenu posebnih znanja i pristupa. Prostorni razvoj trebao bi uvažavati i zatečene povijesne slojeve, ne zaustavljajući se samo na njihovoj analizi i formalnom bilježenju, već razvijati metode njihova vrjednovanja i uključivanja u razvoj prostora. Prostornoplanska dokumentacija u prostorima bogatim naslijeđem zahtijeva prilagodbu/promjenu postojećih metoda/modela planiranja prostora, kao i zakonodavnog okvira. Tehnički i infrastrukturni sustavi u takvome prostornom kontekstu također traže odmak od uobičajenoga tehničkog pristupa.

Postavlja se pitanje: kako programski i funkcionalno planirati suvremene zahvate u povijesnim prostorima – koje su **poželjne metode i održivi scenariji**?

U doživljaju značenja svjesni smo kako nas povijesni i kulturni krajolici okružuju, ali da bismo ih razumjeli i da bi oni postali polazište novoga razvoja, treba ih znati čitati i razvijati odnos prema njima posebnim oblicima izobrazbe i promocije. Ruralno naslijeđe, naslijeđe malih gradova, utvrdnoga graditeljstva i ladanjske arhitekture, kao i svi drugi tipovi naslijeđa, važne su sastavnice šireg prostornog konteksta. U mjerilu grada kulturno naslijeđe promatramo čitanjem i doživljajem urbanog tkiva te kroz urbanu morfologiju povijesnih prostora. U mjerilu krajolika naslijeđe promatramo kroz nestale i očuvane krajolične uzorke kao svjedočanstva čovjekove nazočnosti u prostoru.

Postavlja se pitanje: koji elementi krajoličnog identiteta i gradotvornosti mogu postati nositelji novoga razvoja – koji su **relevantni čimbenici i primjenjivi kriteriji, metode i modeli**?

Razvoj temeljen na naslijeđu traži osmišljavanje i uporabu novih alata i novih metoda planiranja prostornih scenarija. Naslijeđe kao resurs za gospodarski razvoj popularna je izreka, no pozitivni su primjeri malobrojni.

Vođenje uspješnih projekata podrazumijeva i nove pristupe u kojima je arhitektonsko-planerski dio samo dio šireg projekta. Javljaju se zahtjevi za novim vrstama suradnje i prilagodba projektnim, organizacijskim i financijskim okvirima. Poseban oblik promišljanja šireg konteksta naslijeđa predstavljaju projekti visoke vrsnoće u kojima dolazi do tematskih umrežavanja i osmišljavanja novih vizija i scenarija razvoja naslijeđa umreženog u međunarodne oblike projektne suradnje.

Postavlja se pitanje: koji su prihvatljivi/održivi **prostorni modeli** razvoja temeljenog na naslijeđu, posebice u kontekstu kapaciteta prostora, te koji su urbanističko-arhitektonski **kriteriji** i metode važni za osiguranje **vrsnoće projekta** i izgradnje u prostorima naslijeđa?

U poster-prezentaciji naglasak je na predstavljanju konkretnih istraživanja i primjera dobre prakse obnove povijesnoga naslijeđa, planiranja u povijesnome kontekstu, gospodarskoga korištenja povijesnih prostora i naslijeđa u kontekstu uspješnih razvojnih projekata.

Cilj znanstvenoga skupa je multidisciplinarnim, multinacionalnim i multiregionalnim pristupom cjelovito sagledati temu kulturnoga naslijeđa kao **aktivnoga resursa uključenog u suvremeni život** i kao **pokretača održivog razvoja**. Uz teoretske modele kojima se razvijaju kriteriji, metode i scenariji obnove kulturnoga naslijeđa dobrodošli su i ilustrativni primjeri iz Hrvatske, Europe i svijeta – ponajprije oni koji mogu poslužiti kao modeli za revitalizaciju i za nove zahvate u užem i širem prostoru kulturnoga naslijeđa. Kulturno naslijeđe promatra se u prostornom kontekstu – od krajolika i povijesnih dijelova gradova/naselja do pojedinih graditeljskih sklopova i građevina sa svojim neposrednim urbanim i ruralnim okruženjem.

Cilj je odgovoriti na pitanja: **kako politike, pristupe, metode, teorijske modele i praksu očuvanja i unaprjeđenja kulturnoga naslijeđa usmjeriti te uključiti u prostorni i gospodarski razvoj** uvažavajući kulturno-povijesne, prostorno-okolišne i društvene posebnosti nekog prostora?

U knjizi sažetaka objavljena su 142 rada: 87 iz Hrvatske i 55 iz 19 zemalja sa četiri kontinenta. Radove potpisuje ukupno 227 autora: 116 iz Hrvatske i 111 iz drugih zemalja. Autori dolaze iz 38 sveučilišta: trideset tri europskih sveučilišta, tri iz Azije, jedno iz Afrike i jedno iz Australije.

Mnoge radove potpisuje po nekoliko autora iz nekoliko država i različitih sveučilišta. Brojne radove potpisuju profesori sa svojim studentima i doktorandima prikazujući istraživanja koja provode u diplomskoj ili doktorskoj izobrazbi te u sklopu istraživačkih projekata koji su u tijeku ili su završena.

Autori radova dolaze iz sljedećih zemalja (redoslijedom broja radova): Hrvatska, Italija, Portugal, Španjolska, Mađarska, Japan, Nizozemska, Slovenija, Srbija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Etiopija, Kina, Novi Zeland, Njemačka, Poljska i Tajland.

I. PLANNING AND HERITAGE

PLANIRANJE PROSTORA NASLIJEĐA

Cultural and historical heritage demands serious considerations regarding its conservation and enhancement. Planning and new interventions in historic, urban and rural environments are an important part of the planning process that requires the development of appropriate methods along with the application of special knowledge and approaches. Spatial development must recognize the existing layers of history, not only by analyzing and recording them, but also by developing methods for their evaluation and inclusion into the development of the area. Spatial planning documentation for areas rich in heritage sites requires adjustment/change of existing spatial planning methods and models, as well as of the legislative framework. Technological and infrastructure systems in such a spatial context also require a different technical approach.

The questions that arise are: How can we plan contemporary interventions in historical environments in a functional and well-arranged manner? What are the preferred methods and sustainable scenarios?

Razmatrajući povijesno naslijeđe u prostoru, nameće se pitanje njegova očuvanja i unaprjeđenja. Planiranje i novi zahvati u povijesnim krajolicima te urbanim i ruralnim ambijentima važan su dio planiranja prostora koji traži razvoj primjerenih metoda te primjenu posebnih znanja i pristupa. Prostorni razvoj trebao bi uvažavati i zatečene povijesne slojeve, ne zaustavljajući se samo na njihovoj analizi i formalnom bilježenju, već razvijati metode njihova vrjednovanja i uključivanja u razvoj prostora. Prostornoplanska dokumentacija u prostorima bogatim naslijeđem zahtijeva prilagodbu/promjenu postojećih metoda/modela planiranja prostora, kao i zakonodavnog okvira. Tehnički i infrastrukturni sustavi u takvome prostornom kontekstu također traže odmak od uobičajenoga tehničkog pristupa.

Postavlja se pitanje: kako programski i funkcionalno planirati suvremene zahvate u povijesnim prostorima – koje su poželjne metode i održivi scenariji?

CULTURAL TERRITORIAL PLANNING FOR INNOVATIVE SCENARIOS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OPPORTUNITIES AND STRATEGIES FOR EUROPEAN CITIES AND REGIONS

PLANIRANJE KULTURNOG PROSTORA ZA INOVATIVNE SCENARIJE ODRŽIVOG RAZVOJA
MOGUĆNOSTI I STRATEGIJE ZA EUROPSKE GRADOVE I REGIJE

GABRIELLA PULTRONE

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
cultural heritage
EU programming period 2014-2020
identity of territory
sustainable development
urban and territorial planning

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno nasljeđe
EU programsko razdoblje 2014.-2020.
identitet teritorija
održivi razvoj
urbanističko i teritorijalno planiranje

Gabriella Pultrone, Ph.D, architect,
Mediterranean University of Reggio Calabria – Department of Architecture and Territory, Reggio Calabria, Italy
gabriella.pultrone@unirc.it

Cultural heritage is a dynamic concept, and can be defined as the legacy of physical artefacts and intangible attributes of a group that are inherited from past generations, maintained in the present and bestowed for the benefit of future generations (Horizon 2020). It includes tangible culture, intangible culture and natural heritage, and is an important component of individual and collective identity. That's why it can contribute to the cohesion of the European Union and plays a fundamental role in European integration. Besides that, "Member States are encouraged to develop a common strategic research agenda establishing medium to long-term research needs and objectives in the area of preservation and use of cultural heritage on the context of global change" (European Commission, 2010).

Therefore cultural heritage is an important resource as a source of knowledge and experience, for the development of local societies and for industrial development. At the same time, managing cultural heritage requires an interdisciplinary approach, including town planning, communication and marketing, training and education, as well as the various uses of landscape, such as agriculture, forestry, industry or tourism. Above all, cultural heritage should be an integral part of the territorial planning and as such connected to a wider reflection on the sustainability of territorial and urban development.

In the light of these remarks and with reference to a research in progress, the paper focuses on desirable development scenarios based on the enhancement of natural resources and of cultural heritage that can give added value to the local and global economy, within a process where growth and development can go hand in hand and sustainability is a fundamental choice giving equal opportunities to each element of society and of the territory.

The challenge is particularly important for lagging regions of EU, which have a favourable chance in the programming period 2014-2020.

Kulturno nasljeđe je dinamičan pojam, a u najširem smislu može se definirati kao nasljeđe fizičkih artefakata i nematerijalnih atributa koje je naslijedila društvena grupa od prošlih generacija, a njezino je očuvanje u ovom vremenu dobrobit za buduće generacije (Horizon 2020). Navedeno uključuje materijalnu i nematerijalnu kulturu te prirodno nasljeđe, a predstavlja važnu sastavnicu individualnog i kolektivnog identiteta. U tom smislu može se doprinijeti koheziji Europske unije jer ima podlogu u europskoj integraciji. Osim toga, „države članice se potiču na razvoj zajedničkih strateških istraživačkih planova, u kojem bi se opredijelile za srednjoročne i dugoročne ciljeve glede istraživanja na području očuvanja i korištenja kulturnog nasljeđa, a u kontekstu globalnih promjena" (Europska komisija, 2010.).

Stoga, kulturno nasljeđe, kao izvor znanja i iskustva, predstavlja važan resurs za razvoj lokalne zajednice i industrije. Istodobno, upravljanje kulturnim nasljeđem zahtijeva interdisciplinarni pristup, uključujući i planiranje gradova, komunikaciju i marketing, obuku i naobrazbu te različito korištenje krajolika, kao što su poljodjelstvo, šumarstvo, industrija ili turizam. Iznad svega, kulturno nasljeđe treba biti sastavni dio planiranja određenog teritorija i kao takvo povezano sa širim razmišljanjem o održivosti teritorijalnog i urbanog razvoja.

U svjetlu navedenih pripomena i s osvrtom na istraživanje koje je u tijeku, rad se usredotočuje na poželjne scenarije razvoja, temeljene na jačanju prirodnih resursa i kulturnoga nasljeđa. Oni mogu pridonijeti obogaćivanju postojećih vrijednosti poput lokalne i globalne ekonomije, u okviru procesa gdje rast i razvoj mogu ići ruku pod ruku, a održivost je osnovni izbor te daje jednake mogućnosti za sve dijelove društva i teritorija.

Izazov je posebno značajan za slabije razvijena područja EU jer imaju povoljnu priliku u programskom razdoblju 2014.-2020.

CULTURAL HERITAGE AND TERRITORIAL TRANSFORMATION

KULTURNO NASLIJEĐE I PREOBRAZBA PROSTORA

PIERGIORGIO BELLAGAMBA

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
cultural heritage
territorial transformation
memory
heritage management criteria
common goods

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno nasljeđe
preobrazba prostora
memorija
kriteriji upravljanja nasljeđem
javna dobra

Prof. **Piergiorgio Bellagamba**, architect, University of Camerino – Faculty of Architecture, Ascoli Piceno, Italy
pier.bellagamba@alice.it

Humans cannot live without "memory". The memory of their roots represents a willingness not to abandon the traces of what has gone by, but to make such traces a reference for future projects.

Common goods: a tool capable of turning the tide on the current crisis which deprived goods of their intrinsic value. Common goods include the air and water we consume, the places we live, and the identifying signs that denote these spaces; a system of historic/cultural assets that guarantee our quality of life in cities and exurban areas.

European Landscape Convention: the above-mentioned concepts give weight to this Convention, signed in Florence on 20th October 2000, which affirms: "the landscape has an important public interest role in the cultural, ecological, environmental and social fields, and constitutes a resource favourable to economic activity and whose protection, management and planning can contribute to job creation".

Signs of Historical Memory on the Territory: the memory of people is fixed on a territory; it recognises the elements composing the landscape, which cannot be overlooked when planning for the future. Signs of memory are found not only in the historical city, in the monuments that express the values of "excellence" of a community; they also arise in territories outside the cities, in which people have intervened. The physical/natural resources and the historical character of recognised systems in a territory are to be assumed as a primary element in formal reorganisation of the territory.

Planning and Managing Historical Assets in the Territory: different systems (economic, historical/cultural etc.) are tightly related and allow the defining of a coherent project of requalification and regeneration. Systematic interpretation allows the environmental and historical stories to be recognised as the structure for reorganising cultural heritage, to which the unitarity of configuration, protection, image, and criteria for its management is returned.

Čovječanstvo ne može živjeti bez "memorije". Memorija vlastitog korijena u ovom kontekstu ne predstavlja volju za napuštanjem tragova prošlosti, već nastojanje da ti tragovi postanu referenca za nadolazeće projekte.

Javna dobra: alat sa sposobnošću promjene ishoda tekuće krize koja je lišila 'dobra' vlastitih vrijednosti. Javna dobra jesu zrak i voda koje konzumiramo, mjesta koja nastanjujemo, dakle cjeloviti sustav kulturno-povijesnih resursa koji jamče kvalitetu života u gradovima i izvangradskim naseljima.

Konvencija o europskim krajolicima: prethodno navedeno daje 'težinu' Konvenciji (potpisanoj u Firenzi 20. listopada 2000. godine), koja potvrđuje da "krajolik ima važnu ulogu javnog interesa na području kulture, ekologije, okoliša i društva te predstavlja bogatstvo koje pogoduje gospodarskoj aktivnosti čijom se zaštitom, upravljanjem i planiranjem može doprinijeti stvaranju radnih mjesta".

Znakovi memorije teritorija/krajolika/prostora: memorija ljudi usredotočena je na prostor, ona prepoznaje sastavne elemente krajolika koji se ne mogu previdjeti pri planiranju budućnosti. Znakove memorije ne nalazimo isključivo u povijesnom gradu i spomenicima koji izražavaju vrijednosti "uspješnosti" zajednice, već se pojavljuju i na teritorijima izvan grada obilježenim ljudskim djelovanjem. Fizički/prirodni resursi i povijesni karakter prepoznatih prostornih sustava pretpostaviti će se primarnim čimbenicima u formalno-oblikovnoj reorganizaciji teritorija.

Planiranje i upravljanje povijesnim resursima teritorija: raznovrsni sustavi (ekonomski, kulturno-povijesni, itd.) usko su vezani te omogućavaju definiranje projekta prekvalifikacije i obnove. Sustavna interpretacija daje ekološkim i povijesnim pričama prepoznatljivost u formi strukture za reorganizaciju kulturnog naslijeđa kojem se vraća jedinstvenost konfiguracije, zaštite, slikovitosti, te se donose kriteriji za upravljanje naslijeđem.

CULTURAL HERITAGE: FROM AWARENESS TO DEVELOPMENT
THE CASE OF THE EASTERN EUROPE COUNTRIES

KULTURNO NASLIJEĐE: OD OSVJEŠĆIVANJA DO RAZVOJA
SLUČAJ ZEMALJA ISTOČNE EUROPE

CLAUDIA PISCITELLI
FRANCESCO SELICATO

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
cultural heritage
territorial and cultural system
sustainable development
Eastern Europe countries
European Union

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno naslijeđe
prostorni i kulturni sustavi
održivi razvoj
istočnoeuropske zemlje
Europska unija

Eastern Europe Countries. How to generate a social, economical and sustainable development for them? The current historical context of these countries is a quite characteristic one: after decades of Communist Regime they are living an important evolution phase. People are more aware of the possibilities that these territories offer, in terms of tourism, industrialization and investments. Meanwhile, the cultural heritage is gradually taking more and more important role. Also the national and local laws are focusing the attention on safeguarding of the landscape and the historical heritage. The risk is that something similar to the situation in the Western Europe after the Second World War could happen - the debate on the safeguard of the cultural heritage became an important theme from the academic and legislative points of view, while the economical boom generated wild new building implementations. The experience of the VIVA EASTPART project (www.vivaeastpart.eu), funded by the European Union (Eastern Culture), aimed to give to these territories a technical and scientific support as well as a methodology in the form of a sort of a handbook, in order to value their own historical heritage – especially for the small historic centers – as a base of a sustainable development. The program had the goal of involving the population and all the stakeholders of the pilot case-studies, in order to build the awareness of the value of the historical cultural (tangible and intangible) heritage, meant as a collective heritage. The concept of the community property and the feeling of the collective ownership is indeed not always assumed. Furthermore the project has tried to show possible ways to achieve a development which takes at the same time the landscape and the cultural heritage dimensions into account, both elements of a unique priceless system.

Kako pokrenuti društveni, gospodarski i održivi razvoj u zemljama Istočne Europe? Trenutni je povijesni kontekst vrlo karakterističan: nakon desetaka godina provedenih u komunističkim režimima, pred njima je razdoblje evolucije. Svijest o prostornim mogućnostima turizma, industrijalizacije i poduzetništva je u porastu. Kulturno naslijeđe također preuzima sve važniju ulogu. Nacionalni i lokalni zakoni usredotočuju se na zaštitu krajolika i povijesno značajnog naslijeđa. Javlja se opasnost ponavljanja grješaka koje su zemlje Zapadne Europe učinile nakon Drugoga svjetskog rata. U akademskim i zakonodavnim krugovima rasprava je o zaštiti kulturnog naslijeđa postajala sve bitnijom temom, dok je ekonomski razvoj gotovo divlje poticao novu izgradnju. Projekt VIVA EASTPART (www.vivaeastpart.eu), kojega je financirala Europska Unija (Eastern Culture), težio je zemljama Istočne Europe pružiti tehničku, znanstvenu i metodološku podršku (na razini priručnika) pri vrjednovanja kulturnog naslijeđa – posebice malih povijesnih gradskih jezgri kao osnove održivog razvoja. Jedan od ciljeva projekta bio je uključiti stanovništvo i sve sudionike u pilot-studiju kako bi se izgradila svijest o vrijednosti povijesno značajnog kulturnog (materijalnog i nematerijalnog) naslijeđa, kao zajedničkog naslijedstva. Ideja zajedničkoga vlasništva ne podrazumijeva se uvijek. Projekt je pokušao ukazati na moguće načine postizanja razvoja koji istodobno uvažava krajolik i kulturno naslijeđe, dvije sastavnice jedinstvenog i neprocjenjivog sustava.

Claudia Piscitelli, architect, Ph.D student, Polytechnic University of Bari, Bari, Italy
claudia.piscitelli@poliba.it

Prof. **Francesco Selicato**, M.Sc, architect, Polytechnic University of Bari, Bari, Italy
francesco.selicato@poliba.it

THE CULTURE OF THE PLACES IN THE ORGANIZATION OF THE METROPOLITAN CITY

KULTURA MJESTA U ORGANIZACIJI METROPOLITANSKOGA GRADA

NATALINA CARRÀ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
metropolitan city
heritage
urban design
planning
territory

KLJUČNE RIJEČI:
metropolitanski grad
urbano i kulturno naslijeđe
urbanizam
urbanističko planiranje
gradski teritorij

Assist. Prof. **Natalina Carrà**, Ph.D, architect, Mediterranean University of Reggio Calabria – Department of Heritage, Architecture, Urbanism (PAU), Reggio Calabria, Italy
ncarra@unirc.it

The phenomena of spatial development as effect of innovative processes and synergies occurring in metropolitan size areas, is defined as a set of relationship leading to unify the local system of production and management of culture, dynamic process of learning and collective innovation.

Objective is to construct a territorial-metropolitan system consisting of the cultural and natural heritage, aimed at strengthening the cultural offer of the entire metropolitan area. In the logic of territorial development adopted by Calabria Region, characterized by an integration of local resources, improvement of social cohesion and strengthening of productive fabric through the realisation of vertical networks (within same spinneret) and horizontal (interconnection between different spinnerets), cultural heritage is an integral part of local development. "Learning" in making network means to have tools and competences, drive local stakeholders in building local partnerships and synergies, combine legacy of past, valorisation of memory, identity, material and immaterial culture with contemporary creativity, innovation and incubation of new perspectives for culture, economic and tourist development. Switch from the optic of the punctual and local intervention to a strategy where valorisation of cultural resources activates integrated processes of development of the entire local system. Switch to new tools for qualitative growth through enhancement and management of cultural heritage, having birth of a new strategy of wide territorial dimension - the metropolitan strategy.

Fragmentation and heterogeneity of cultural heritage of metropolitan area is presented as strength and not as weakness element. Proposing territorial policies, integrated with objectives of enhancement based on design choices related to different fields: transport infrastructure, urban planning, scheduling of activities to promote and develop tourism.

Fenomen prostornog razvoja kao posljedica inovativnih procesa i sinergije u metropolitanskim područjima određen je kao skup odnosa koji vode ujedinjenju lokanih sustava proizvodnje i upravljanja kulturom, dinamičan proces učenja i kolektivne inovacije.

Cilj je postaviti teritorijalno-metropolitanski sustav koji obuhvaća prirodno i kulturno naslijeđe, s ciljem jačanja kulturne ponude cjelokupnog metropolitanskog područja. U logici teritorijalnog razvoja, kojega je usvojila talijanska regija Calabria, a koju obilježava integracija lokalnih resursa, poboljšanje socijalne kohezije i jačanje produktivnosti provedbom kroz vertikalne (unutar iste sastavnice) i horizontalne mreže (povezanost među različitim sastavnicama), kulturno naslijeđe postaje sastavni dio lokalnog razvoja. "Učenje" u izradi mreže obuhvaća alate i kompetencije, poticaj lokalnim investitorima u stvaranju lokalnih partnerstva i sinergije, povezivanje naslijeđa prošlosti, vrjednovanja memorije identiteta te materijalne i nematerijalne kulture sa suvremenom kreativnošću, inovacijom i pojavom novih perspektiva kulture, ekonomije i turističkog razvoja. Prebacivanje s točno određenih i lokalnih zahvata na strategiju kojom vrjednovanje kulturnih resursa pokreče integralne procese razvoja cjelokupnog lokalnog sustava što podrazumijeva uvođenje novih alata kvalitativnog rasta kroz jačanje i upravljanje kulturnim naslijeđem, koji će stvoriti novu strategiju, usmjerenu na širi teritorij - metropolitansku strategiju.

Usitnjavanje i različitost kulturnog naslijeđa metropolitanskoga područja postavljena je kao prednost, a ne slabost. Predlaganjem teritorijalnih politika, integriranih s ciljevima razvoja temeljenih na rješenjima iz različitih područja kao što su prometna infrastruktura, planiranje grada te raspoređivanje aktivnosti za promoviranje i razvoj turizma.

DEVELOPING PLANNING TOOLS TO PRESERVE AND INNOVATE CITY HERITAGE

RAZVOJ PLANERSKIH ALATA ZA OČUVANJE I PREZENTACIJU GRADITELJSKOG NASLIJEĐA GRADOVA

LAURA POGLIANI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
city heritage
maintenance
renovation
sustainability
partnership

KLJUČNE RIJEČI:
urbano naslijeđe
održavanje
obnavljanje
održivi razvoj
partnerski odnos

Assist. Prof. **Laura Pogliani**, Ph.D, architect, Politecnico di Milano – Department of Urban Planning and Design, Milano, Italy
laura.pogliani@polimi.it

Maintenance and renovation of the built heritage as well as enhancement of the cultural heritage are main goals in the current European policies which meet sustainable issues at all levels. In the coming years, the promotion of a higher cultural proactive approach in Italy, supported by diverse funds and the participation of different actors, is a demanding commitment for scholars in restoration, planning and urban design and management and a hard challenge for the national and local policies.

The paper presents an overview of the legislation, research and practices that developed in Italy since World War Two, focussing on the last decade, in order to present the efforts to shape a multifaceted system of protection, restoration and renovation.

The current and deeply rooted policy for the conservation of old and existing fabrics, introduced in the 1970's, that maintains residential uses in historical centres and ensembles enjoys new creative policies aimed to support local activities, especially retail and handicraft that represent the main ingredients of local identity. Such a policy involving the city as a whole is strictly connected with the renovation of public spaces and the pedestrian use of roads and squares aimed to enhance the liveability of the urban environment.

Recently some Regions have supported the application of diverse tools to preserve the built heritage, among which fiscal and density incentives, associated with the Transfer of Development Rights (TDR) mechanism. As an example, the new general plan of Milano city has shaped a normative framework in order to assure the conservation of private historic buildings as well as their upgrading for sustainable aims and energy efficiency. The success of such policies and planning tools depends on the viability of p/p synergy and the appraisal of the social value both in the preservation and the renovation of the built heritage.

Održavanje i obnova graditeljskoga naslijeđa, unaprjeđenje kulturnog naslijeđa te održivi razvoj – glavni su ciljevi europskih politika na svim razinama. U predstojećim godinama, promocija jačeg i proaktivnog kulturnog pristupa u Italiji, podržanog financiranjem iz različitih izvora, uz sudjelovanje različitih dionika, zahtjeva predanost znanstvenika koji se bave restauracijom, obnovom naslijeđa i urbanizmom te predstavlja izazov za političare na lokalnoj i nacionalnoj razini.

Priopćenje će, kroz pregled zakonske regulative, znanstvenih istraživanja i prakse u Italiji od Drugoga svjetskog rata do danas, koncentrirajući se na zadnjih deset godina, predstaviti uspostavu višeslojnog sustava zaštite, restauracije i obnove kulturnoga naslijeđa.

Duboko ukorijenjeni sustav zaštite i konzervacije postojećeg urbanog tkiva, osmišljen sedamdesetih godina 20. stoljeća, koji se oslanja na održavanje stambene funkcije u povijesnim jezgrama, dobio je danas novi poticaj. Uz održavanje stambene funkcije u povijesnim jezgrama potiču se tradicijski obrti, koji obilježavaju lokalnu kulturu i identitet. Takav pristup, koji uključuje promatranje povijesne jezgre kao cjeline, usko je povezan s revitalizacijom javnih prostora i pješačkim korištenjem ulica i trgova, s ciljem poboljšanja uvjeta života u urbanom okolišu.

Neke od talijanskih regija nedavno su podržale primjenu različitih alata kako bi sačuvale graditeljsko naslijeđe, uključujući financijske poticaje, povezane sa sustavom *Transfer of Development Rights* (TDR). Novi generalni urbanistički plan Milana dobar je primjer kako oblikovati normativni okvir u cilju poticaja zaštite i očuvanja privatnih povijesnih zgrada, kao i njihove građevinske prilagodbe u cilju uštede energije. Uspjeh takvog pristupa i sustava planiranja ovisi o održivosti javno-privatnog partnerstva, kao i o pravilnoj procjeni socijalne vrijednosti zaštite, očuvanja i obnove graditeljskog nasljeđa.

OPTIMIZING THE URBAN AND SPATIAL PLANNING PROCESSES THROUGH CULTURAL HERITAGE DIGITALISATION

POBOLJŠANJE URBANIH I PROSTORNIH PROCESA PLANIRANJA DIGITALIZACIJOM KULTURNOG NASLIJEĐA

ANGELO CORALLO
LAURA SCHINA
GIOVANNA MANGIALARDI
MARCO ESPOSITO
ANDREA GIORDANO
ALESSANDRO MONASTERO

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
territorial strategy
digital heritage
optimisation
touristic strategy
business process management

KLJUČNE RIJEČI:
teritorijalne strategije
digitalna baština
optimizacija
turistička strategija
upravljanje poslovnim procesima

Assoc. Prof. **Angelo Corallo**, physicist,
University of Salento, Lecce, Italy
angelo.corallo@unisalento.it

Laura Schina, economist,
University of Salento, Lecce, Italy
laura.schina@unisalento.it

Giovanna Mangialardi, architect,
University of Salento, Lecce, Italy
giovanna.mangialardi@unisalento.it

Marco Esposito, management engineer,
University of Salento, Lecce, Italy
marco.esposito@unisalento.it

Andrea Giordano, economist,
University of Salento, Lecce, Italy
andrea.giordano@unisalento.it

Alessandro Monastero, archaeologist,
University of Salento, Lecce, Italy
alemonastero@gmail.com

In recent years, the importance of Cultural Heritage in the territorial strategy has increased, by enabling new challenges for experts in implementing new planning processes. Recognizing and recording the existing layers of history is no longer enough. It is necessary to develop new methods to re-think the preservation and valorisation of the Cultural Heritage, according to the territorial development strategies. Nowadays, the existing processes suffer of information asymmetry due to waste of time, unstructured data, lack of standardized information, and inner conflict among different stakeholders. All these factors contribute to undermine the quality of the information both collected and provided and, therefore, the value of Cultural Heritage itself.

This paper aims to give evidences about the benefits of an ICT-based innovation process to the reconstruction and valorisation of the Cultural Heritage. In this sense, a significant contribution is given by reviewing the existing systems and technological infrastructures, according to the Business Process Management (BPM) approach, aiming to provide digital contents and structured information. The topics of this paper have been validated through a case study, focused on analysing the process undertaken by the reconstruction and valorisation of an archaeological site. It may be considered as an example for explaining the complexity in a lot of procedural steps, combined with the presence of different skills and actors involved and the need to make available the results in short time. In this case, the digitalization of cultural data could accelerate times of fruition, shortening chain and making immediately available every kind of information. This knowledge will be able to properly support the urban and spatial planning processes, also as opportunity of economic valorisation for touristic strategy. Moreover, the digitalization will facilitate the standardization and repeatability of the procedure to other cases.

U posljednjih nekoliko godina važnost kulturnoga naslijeđa u teritorijalnim strategijama je povećan, omogućujući nove izazove za stručnjake u provedbi novih procesa planiranja. Prepoznavanje i snimanje postojećih slojeva povijesti više nije dovoljno, već je potrebno razviti nove metode očuvanja i vrjednovanja kulturnoga naslijeđa u skladu s teritorijalnim strategijama razvoja. Postojeći procesi pate zbog informacijske asimetrije: gubitak vremena, nestrukturirani podatci, nedostatak standardiziranih informacija i unutarnjeg sukoba među različitim interesnim skupinama. Svi ti čimbenici doprinose lošoj kvaliteti podataka, prikupljenih i osiguranih, prema tome i samoj vrijednosti kulturnoga naslijeđa.

Ovaj rad ima za cilj dati dokaze o prednostima procesa temeljenim na inovacijama u ICT-u za obnovu i vrjednovanje kulturnog naslijeđa. U tom smislu, značajan doprinos dat je pregledu postojećih sustava i tehnoloških infrastruktura, prema Business Process Management (BPM) pristupu, s ciljem pružanja digitalnih sadržaja i strukturiranih informacija. Teme ovog rada su potvrđene kroz studije, usmjerene na analizu procesa kroz obnovu i vrjednovanje arheološkog nalazišta. To se može smatrati kao primjer za objašnjavanje složenosti u puno proceduralnih koraka, u kombinaciji s prisutnošću različitih vještina i sudionika uključenih u proces i potrebu da rezultati budu dostupni u kratkom vremenu. U tom slučaju, digitalizacija kulturnih podataka može ubrzati vremena ostvarenja, skraćivanje lanca i dobivanje odmah dostupnih svih vrsta informacija. To znanje će omogućiti pravilno podržavanje urbanih i prostornih procesa planiranja, kao i priliku za ekonomsku valorizaciju turističke strategije. Štoviše, digitalizacija će olakšati standardizaciju i ponovljivost postupka u drugim slučajevima.

GIS OPTIONS IN RECORDING, MANAGING AND PRESENTING THE CULTURAL HERITAGE

MOGUĆNOSTI GIS-A U EVIDENTIRANJU, UPRAVLJANJU I PREZENTACIJI KULTURNOG NASLIJEĐA

BORIS LUKAČ
ANA SOPINA

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
Geographic Information Systems (GIS)
recording the cultural heritage
managing the cultural heritage
presentating the cultural heritage

KLJUČNE RIJEČI:
geoinformacijski sustavi (GIS)
evidencija kulturnog naslijeđa
upravljanje kulturnim naslijeđem
prezentacija kulturnog naslijeđa

Geographic Information Systems (GIS) tools are actively used in space management, including spatial planning, infrastructure and facilities management, cadastre and other spatial data, allowing simultaneously access to a wide range of shareholders, in Croatia today. Spatial data and their associated attributes are positioned precisely in space – georeferenced.

The possibility for improvement of existing manner of recording the cultural heritage in Croatia, is not exclusively related to achieving openness and accessibility of documentation to the scientific community, the general public and potential investors. Improvements are needed in integral perception of spatial, economic and developmental importance and potential of cultural heritage. Exploring the cultural heritage of selected case study, the mode of presentation in the GIS system will be proposed, containing spatial and documentary references. Proposed mode of presenting the cultural heritage would allow free assignment of individual attributes which are the result of unique research methodology and evaluation of individual components of the cultural heritage (openness to users). Connectivity options and the ways of establishing links to other databases and spatial information of different areas of interest will be explored.

The proposed mode of presenting the cultural heritage would show the possibilities in achieving availability of documentation to the professional community, the scientific community and the general public. Also, the possibilities of creating system links and upgrading cultural heritage to other areas of interest and research will be shown. The contribution of the research is to propose an improvement to the system of information on cultural heritage, which would be at the service to interdisciplinary scientific research, education, promotion and raising awareness of the value of cultural heritage among the local population and interest individuals, as well as putting the cultural heritage in the function of planning, experiencing and development of space.

Geografsko-informacijski sustavi (GIS) su alati koji se danas u Hrvatskoj aktivno koriste u upravljanju prostorom, obuhvaćajući prostorno planiranje, upravljanje komunalnom infrastrukturom, katastrom i drugim prostornim podatcima, omogućujući istovremeno dostupnost širem krugu zainteresiranih. U sustavu GIS-a prostorni podaci i njima pridruženiatributi, su točno smješteni u prostoru – geokodirani.

Mogućnost unaprjeđenja dosadašnjeg načina vođenja evidencije kulturnog naslijeđa u Hrvatskoj nije isključivo vezana na postizanje otvorenosti i dostupnosti dokumentacije znanstvenoj zajednici, široj javnosti i možebitnim ulagačima, već i na cjelovitost sagledavanja njenog prostornog, gospodarskog, razvojnog značaja i potencijala. Kroz istraživanje kulturnog naslijeđa odabranog užeg prostora (*case study*), predložit će se načini prezentacije kulturnog naslijeđa u sustavu GIS-a koji će istodobno sadržavati prostorne i dokumentarne reference, te omogućiti slobodno pridruživanje individualnih atributa koji su rezultat jedinstvenih metodologija istraživanja i vrjednovanja pojedine sastavnice kulturnog naslijeđa (otvorenost korisnicima). Istražit će se i mogućnosti povezivanja te načini uspostavljanja veza s drugim bazama podataka i prostornim informacijama različitih područja interesa.

Predloženim načinom prezentacije kulturnog naslijeđa prikazale bi se mogućnosti ostvarivanja dostupnosti dokumentacije ne samo stručnoj i znanstvenoj zajednici već i najširoj javnosti, te mogućnosti stvaranja sustavnih veza i nadograđivanje kulturnog naslijeđa na ostala područja interesa i istraživanja. Doprinos istraživanja jest u prijedlogu unaprjeđenja sustava informacija o kulturnom naslijeđu koji će biti u službi interdisciplinarnih znanstvenih istraživanja, naobrazbe, promocije i podizanja svijesti o vrijednosti kulturnog naslijeđa među lokalnim stanovništvom i zainteresiranim pojedincima, te stavljanja kulturnog naslijeđa u funkciju planiranja, doživljaja i razvoja prostora.

Boris Lukač, geodesist,
LBS, Zagreb, Croatia
lbs.geodezija@gmail.com

Ana Sopina, architect,
VEGE A, Zagreb, Croatia
ana.sopina@gmail.com

ENERGY PERFORMANCE PLANNING IN HISTORICAL CITY CENTERS
"GEOCLUSTER" APPROACH

PLANIRANJE ENERGETSKE UČINKOVITOSTI U POVIJESNIM GRADSKIM CENTRIMA
"GEOCLUSTER" PRISTUP

ENRICA PETRUCCI
ANGELA GIOVANNA LEUZZI
DIANA LAPUCCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
heritage
geocluster
energy performance
computational and parametric analysis
energy managing tool

KLJUČNE RIJEČI:
naslijeđe
geocluster
energetska učinkovitost
računalna i parametarska analiza
sredstvo upravljanja energijom

Assist. Prof. **Enrica Petrucci**, architect, University of Camerino – School of Architecture and Design, Camerino, Italy
enrica.petrucci@unicam.it

Assoc. Prof. **Angela Giovanna Leuzzi**, Ph.D, architect, University of Camerino – School of Architecture and Design, Camerino, Italy
angela.leuzzi@unicam.it

Diana Lapucci, architect, Ph.D student, University of Camerino – School of Architecture and Design, Camerino, Italy
diana.lapucci@unicam.it

The theme of energy performance planning in historical city centres is discussed, starting with an innovative vision that requires effective coordination and an interdisciplinary approach in order to organize and correlate existing knowledge and new, locally available information. The research aims to operationally organize the concept of *geocluster*, a group of buildings sufficiently homogeneous to be treated as system; in other words, these areas are associated by a series of indicators that allow shared intervention tools to be used.

The concept of *geocluster* allows the connection of geographically distant scenarios united by common characteristics climate, culture, construction types, economics and cultural heritage management policies. In this way, the map derived does not rely on delimited and contiguous geographic areas, but becomes a multidimensional and evolving tool. After defining the descriptors that characterize a *geocluster*, a correlation method to associate different data and create multi-dimensional maps has been established. This method was then applied to a case study of a medium-sized town centre (Ascoli Piceno).

The research aims to develop a tool for managing the energy and environmental performance of building/monument heritage through computational analysis, with measurement campaigns and simulations to help understand the energy requirements of the context analyzed, thus allowing the definition of best strategies and management actions.

The research methodology considers the inseparable link between conservation and new technologies for energy conservation, analyzing different scenarios to ensure the necessary energetic and environmental performance of heritage according to existing regulations, while respecting the historical/architectural value of the city. The approach proposed is an illustrative of a specific urban organism, and will lead to the critical identification of a *geocluster*, which will be exported to other similar contexts.

Rad se bavi temom planiranja energetske učinkovitosti u povijesnim gradskim centrima, započevši inovativnom vizijom koja zahtjeva učinkovitu koordinaciju i interdisciplinarni pristup s ciljem organizacije postojećeg znanja i njegova povezivanja s novim, lokalno dostupnim informacijama. Cilj istraživanja jest provedbena organizacija koncepta *geoclustera* – skupine građevina/lokacija čija razina homogenosti ukazuje na mogućnost tretiranja istih kao sustava. Navedena se područja povezuju nizom pokazatelja koji omogućuju buduću primjenu zajedničkih alata zahvata u prostor.

Koncept *geoclustera* omogućuje povezivanje zemljopisno udaljenih scenarija, objedinjenih jasnim zajedničkim obilježjima – klimom, kulturom, tipovima izgradnje, ekonomijom te politikama upravljanja kulturnim naslijeđem. Dobivena karta se ne oslanja na razgraničena i dodirna zemljopisna područja, već postaje višedimenzionalni i razvojni alat. Nakon utvrđivanja opisnih obilježja *geoclustera*, provodi se metoda korelacije s ciljem povezivanja različitih podataka i stvaranja višedimenzionalne karte. Ista je metoda zatim primijenjena na studiji slučaja gradskoga središta srednje veličine (Ascoli Piceno).

Cilj istraživanja jest razvoj alata za upravljanje energijom i utjecajem na okoliš graditeljskog naslijeđa računalnom analizom, organiziranim mjerenjima i simulacijama, s ciljem doprinosa razumijevanju energetskih potreba analiziranog konteksta i identifikaciji kvalitetnih strategija i aktivnosti upravljanja.

Predložena metoda uzima u obzir neraskidivu povezanost konzervacije i novih tehnologija očuvanja energije. Analiziraju se različiti scenariji s ciljem osiguranja potrebne energetske i ekološke učinkovitost naslijeđa sukladno postojećim propisima, poštujući pritom povijesne/arhitektonske vrijednosti grada. Predloženi pristup ilustracija je specifičnoga gradskog organizma, omogućiti će kritičku identifikaciju *geoclustera* te će biti primijenjiv u srodnim kontekstima.

THE ROLE OF PARTICIPATION IN SPATIAL PLANNING OF HERITAGE SITES
A VIEW FROM DUBROVNIK'S PERSPECTIVE

ULOGA PARTICIPACIJE U PLANIRANJU PROSTORA NASLIJEĐA
POGLED IZ DUBROVAČKE PERSPEKTIVE

ANKA MIŠETIĆ
GERAN-MARKO MILETIĆ
SARA URSIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
participation
heritage
city
collaborative planning

KLJUČNE RIJEČI:
participacija
baština
grad
kolaborativno planiranje

Prof. **Anka Mišetić**, Ph.D, sociologist,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
School of Design, Zagreb, Croatia
amisetic@arhitekt.hr

Geran-Marko Miletić, Ph.D, sociologist,
Institute of Social Sciences Ivo Pilar,
Zagreb, Croatia
geran-marko.miletic@pilar.hr

Sara Ursić, Ph.D, sociologist,
Institute of Social Sciences Ivo Pilar,
Zagreb, Croatia
sara.ursic@pilar.hr

In this paper authors present results of the research "Heritage – driver of development" that was conducted as part of IPA project in 2013 in Dubrovnik. The idea of participation was intensively developing during last two decades in 20th century when planning theory paradigm changes simultaneously with changes in the field of social theory. Theoretical starting points is Habermas's theory of society as communication action and in the field of planning praxis authors refer to Healey's view of participation process as part of collaborative planning concept.

Research was conducted on 263 respondents in Dubrovnik. Respondents are defined as public actors referring to the Bassand's typology of actors in the urban space that was adapted for the purpose of this study:

- economic experts (actors interested in business)
- experts in various fields (actors interested in professional affirmation)
- civil society actors (actors interested in promoting specific values and lifestyles)
- cultural actors that contribute to development of cultural sector in their everyday work

In general it can be said that the results highlighted dissatisfaction with the level of informing in the process of heritage management, especially among cultural actors.

Respondents emphasized the role of local media, but also the responsibility of the city government that has the obligation to inform thus improving participatory processes should be addressed at the local level and at the responsibility of local actors

Trust in the experts and citizens are significantly higher than trust in government institutions. Therefore, these two groups of actors are imposed as a stable partner whose opinion could be crucial for the management of heritage. Politicians, and also entrepreneurs can "fix" or "gain" their reputation through open dialogue with all interested participants.

U priopćenju se interpretiraju rezultati istraživanja obavljenog 2013. godine u Dubrovniku kao dio IPA projekta „Baština - pokretač razvoja". Ideja participacije se intenzivno razvija 1980.-ih i 1990.-ih godina kada se zajedno s promjenama u polju društvenih teorija mijenja i paradigma teorije planiranja. Kao teorijsko polazište naglašena je Habermasova teorija društva kao komunikacijske zajednice, a na području planerskih praksa, participativni proces povezan je s konceptom kolaborativnog planiranja (Healey).

Istraživanje je provedeno na 263 ispitanika u Dubrovniku koji su definirani kao akteri javnog djelovanja, referirajući se na Bassandovu tipologiju aktera u urbanom prostoru prilagođenu za svrhu ovog istraživanja:

- ekonomski stručnjaci (akteri zainteresirani za poslovanje),
- stručnjaci različitih profila (akteri zainteresirani za profesionalnu/ strukovnu afirmaciju),
- akteri civilnog društva (akteri zainteresirani za promicanje specifičnih vrijednosti i načina života),
- kulturni akteri koji u svakodnevnom radu stvaralački ili na drugi način doprinose razvoju i/ili održavanju kulturnog sektora.

Općenito se može reći da je kroz upitnik kod svih skupina naglašeno nezadovoljstvo dosadašnjom razinom informiranja u procesima upravljanja baštinom, u čemu prednjači skupina kulturnih aktera.

Kao što je naglašena uloga lokalnih medija, tako je naglašena i odgovornost grada za obvezu informiranja pa je i unaprjeđivanje participacijskog procesa adresirano na lokalnu razinu i odgovornost lokalnih sudionika.

Povjerenje u stručnjake i građane značajno je veće nego povjerenje u institucije vlasti. Stoga se ova dva razvojna aktera nameću kao stabilni partneri čije bi mišljenje moglo biti presudno za upravljenje naslijeđem. Političari, ali i poduzetnici svoju reputaciju mogu "popraviti" ili "steći" kroz otvoreni dijalog za koji su zainteresirani svi ispitanici.

THE UNDERSTANDING OF PROFESSIONAL AND LEGAL TERMS IN PHYSICAL PLANNING
BETTER PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE

RAZUMIJEVANJE STRUČNIH I ZAKONODAVNIH POJMOVA
PROVOĐENJE BOLJE ZAŠTITE KULTURNOG NASLIJEĐA

NENAD LIPOVAC
MARINA ROBINA
SVETISLAV POPOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
cultural heritage
cultural property
conservation
preservation
protection

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno nasljeđe
kulturno dobro
očuvanje
čuvanje
zaštita

Prof. **Nenad Lipovac**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
nlipovac@arhitekt.hr

Marina Robina, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Institute of Urban and Physical Planning and
Landscape Architecture, Zagreb, Croatia
matak.marina@gmail.com

Prof. **Svetislav Popović**, Ph.D, architect,
University of Montenegro – Faculty of
Architecture, Podgorica, Montenegro
svetislav@ac.me

The World is facing a strong process of privatization, accompanied by changes in economic development, both at the general and individual plan levels. Such changes have become increasingly present in Croatia as well. We are witnessing that, regardless the actual municipalities or city needs, the land and space becomes wasted, and Places are losing their Identity under the goal of powerful economic development and changes. In physical planning documentation, natural and cultural heritage is mentioned in a very declarative way, although this is exactly where the values are; values that make us different from the others by carrying the image of an unrepeatable and unique identity of a certain region in a certain time-frame. Therefore, the planners have to do their best to catch up with European and the Rest-of-the-World legal practice and keep on changing and polishing Croatian and other neighbouring countries legislation and legislative terms in order to help in preparing new generation of physical and urban plans. Doing that, we are facing a threat from the globalized and English oriented environment: tremendous need for translating Acts and Regulations into English and vv lead to using the web-nested translation utilities. The clear and unambiguous translation of these terms is of an utmost importance. Since the adoption of the Venice Charter in 1964, many terms have been defined in other documents that have been introduced and internationally adopted by UNESCO or ICOMOS. At national and regional levels the scope of cultural heritage was broadened to include landscape and environment. Although the scope of heritage is now agreed internationally to include 'tangible' and 'intangible' as well as 'environments', the terminology of 'heritage' in Croatia has not been standardized. This paper will try to focus on proposing their accurate legal and professional translation opposed to lingual and professional "translation" of terms which are used in everyday practice.

Cijeli svijet se suočava s vrlo snažnim procesima u privatizaciji, koje prate promjene u gospodarskom razvoju, kako na državnim tako i na razinama pojedinca. Te se promjene osjete i u Hrvatskoj. Svjedoci smo da se prostori i zemljište Općina i Gradova, bez obzira na svoje stvarne potrebe i mogućnosti, nepovratno troši, a mjesta gube svoju prepoznatljivost (sve pod izlikom postavljenog cilja snažnog gospodarskog razvoja). U prostorno-planskoj dokumentaciji, prirodno i kulturno nasljeđe nekog područja spominje se samo formalno, iako je nasljeđe vrijednost koja ga čini drugačijim od drugih; jedinstvena i neponovljiva pojavnost nekog područja u određenom vremenskom okviru. To je samo jedan od razloga zašto planeri moraju učiniti više da se hrvatsko zakonodavstvo, ali i drugih zemalja iz susjedstva, dostigne i uskladi s europskim i svjetskim u dijelu koje s odnosi na jednoznačno određivanje zakonodavnih i stručnih pojmova iz područja zaštite kulturne baštine, čije bi korištenje poboljšalo novu generaciju prostornih i urbanističkih planova. U tome nam od(po)maže sveopće globalizirano i engleski usmjereno okruženje: u potrebi prevođenja zakona i pravilnika na engleski jezik, i obrnuto, koriste se prevodilački alati koji se koji se mogu naći na internetu. Jasan i nedvosmislen prijevod stručnih i pravnih pojmova od najveće je važnosti. Još od trenutka usvajanja *Venecijanske povelje* 1964., mnogi pojmovi dodatno su objašnjeni i pojašnjeni u brojnim dokumentima koje je prihvatio UNESCO i ICOMOS. Na državnoj i regionalnoj razini promišljanje o kulturnom nasljeđu prošireno je uključivanjem krajolika i neposrednog okoliša. Iako je danas opće prihvaćeno da pojam *baština/nasljeđe* u sebi sadrži i materijalne i nematerijalne vrijednosti kao i okoliš, u Hrvatskoj pojmovi vezani za nasljeđe još uvijek nisu jasno uobličeni. U ovom radu, autori će ponuditi njihov točan zakonodavni i stručan prijevod nasuprot danas uvriježenih.

MODELS OF RENEWAL OF SMALL HISTORIC TOWNS

MODELI OBNOVE MALIH POVIJESNIH GRADOVA

NIKŠA BOŽIĆ
BISERKA DUMBOVIĆ BILUŠIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
small towns
historic town
urban renewal
management plan
urban planning

KLJUČNE RIJEČI:
mali gradovi
povijesni grad
urbana obnova
plan upravljanja
urbano planiranje

Nikša Božić, architect,
ECOVAST – Croatian Section, Zagreb, Croatia
niksa@ecovast.hr

Biserka Dumbović Bilušić, Ph.D, architect,
Ministry of Culture of the Republic of Croatia – Conservation Department in Rijeka,
Rijeka, Croatia
bbilusic@gmail.com

Small historic towns have traditionally been the driving force of social and economic development of their regions. Because of the profound social and economic changes historic towns are losing their traditional roles, and their roles of social, cultural and economic centres. Many historic cores lose their appeal because they do not meet the demands of today's life, and there is a lack of vision and plans for their renewal. In Europe, urban renewal has become one of the important strategic goals of spatial policies with which countries, regions and cities are trying to solve problems of spatial development. Integrated models of preservation, planning, implementation and management of urban renewal processes are encouraged.

In Croatia, over a hundred small historic towns are formally under protection. For most of them there are no appropriate planning documents according to which their revitalization, renewal and future sustainable development would be conducted. Current approaches to urban renewal are not effective. The implementation of protection of historic towns is often separated from considerations of their future development, resulting in inflexible terms of use. Preservation and development components in urban plans are often separated, sometimes contradictory, and their integration into a special type of plan for historic towns renewal is not prescribed or standardized. Measures of protection, preservation and restoration within the urban plans are not followed by appropriate plans and programs of management and financing.

Historical settlements require special methods and tools for their protection and renewal, which should be included in both the strategic planning and the spatial planning system. The paper will explore the processes and methods of interdisciplinary approach to planning of the small historic towns renewal in selected European countries, their standards and implementation methods and instruments and compare them with the current situation in Croatia.

Povijesna središta i mali povijesni gradovi tradicionalno su bili pokretači društvenog i ekonomskog razvoja regija. Zbog dubokih društvenih i gospodarskih promjena povijesni gradovi gube svoju tradicionalnu ulogu, kao i ulogu društvenih, kulturnih i gospodarskih središta. Mnoge povijesne jezgre gube svoju privlačnost jer ne zadovoljavaju zahtjeve današnjeg života, te su bez vizije i planova za cjelovitu obnovu koja bi ih ponovno učinila privlačnima. U Europi je urbana obnova postala jedan od važnih strateških ciljeva prostorne politike s kojom države, regije i gradovi nastoje rješavati probleme prostornog razvoja. Razvijaju se i potiču integralni modeli zaštite, planiranja, provedbe i upravljanja procesima urbane obnove.

U Hrvatskoj je zakonom zaštićeno preko stotinu malih povijesnih gradova. Za većinu njih nema odgovarajuće planske dokumentacije temeljem koje bi se planirala njihova revitalizacija, obnova i budući uravnoteženi razvoj. Dosadašnji pristupi urbanoj obnovi pokazuju se nedovoljno učinkovitima. Provođenje zaštite povijesnih cjelina često se razmatra odvojeno od promišljanja njihove budućnosti, što rezultira nefleksibilnim uvjetima korištenja. Konzervatorska i razvojno-planerska komponenta u planovima su često odvojene, ponekad kontradiktorne, a njihova integracija u posebni tip plana nije propisana ni standardizirana. Mjere zaštite, očuvanja i obnove u okviru urbanističkih planova ne prate odgovarajući planovi i programi upravljanja i financiranja, kao preduvjeti uspješne provedbe procesa obnove.

Povijesna naselja zahtijevaju posebne metode i alate za zaštitu i obnovu, što treba biti uključeno u strateško planiranje sveukupnog razvoja te u sustav prostornog uređenja. Radom će se istražiti postupci i metode interdisciplinarnog pristupa planiranju obnove malih povijesnih gradova u odabranim europskim zemljama, njihovi standardi izrade te metode i instrumenti provedbe i usporediti ih sa trenutnim stanjem u Hrvatskoj.

URBRURISM: URBAN AND SPATIAL MODEL OF THE CITY-VILLAGE
REINTERPRETATION OF HERITAGE

URBRURIZAM: URBANISTIČKI I PROSTORNI MODEL GRADA-SELA
REINTERPRETACIJA NASLIJEĐA

ANDRIJA MUTNJAKOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
urbrurism
urban planning
urban structure
residential area
Osijek

KLJUČNE RIJEČI:
urbrurizam
planiranje gradova
struktura grada
stambeni predjeli grada
Osijek

Urbrurism is the author's own coinage which is used to research the idea of forming a city structure based upon the structure of the village, so as to achieve the following well known social lifestyle maxim: work in the city, live in the country. Habitation is organised through building loose rows of family homes with yards oriented towards a common public neighbourhood area, which is in the form of loosely planned squares and which contains family services, such as nurseries, schools and similar. Public buildings are gathered along the representative main street and its squares, as an urban promenade intended for the bustle of city life, shopping, hospitality, religious and business centres. The road network of the residential area is based upon the Antiquity pattern "urbs quadrata", tested in the matrix of a contemporary city as an optimal model for sensible traffic and spatial orientation. The structure of the main roads links the residential zone's road system into a central route, thus connecting them to their urban or countryside surroundings. The structure of pedestrian pathways is formed independently of the roads and continually connects the city's squares. The idea of this city was tested in the Novi grad Osijek project, situated on the left bank of the River Drava. This location originally belonged to the waters of what is today the Kopački Rit nature park which was drained and used for agriculture. Urbanisation of this location restored the original characteristics of the area through the formation of river and lake water courses, which then became an attraction inside the urban tissue. Based on the provided theses, the urban and spatial model of the city-village was researched and formed in a way that pathways and roads are separated and the historic ambience is revitalised.

Urbrurizam je autorova kovanica kojom se želi istražiti ideja formiranja strukture grada na osnovu strukture seoskog naselja i time ostvariti poznatu društvenu maksimu življenja: raditi u gradu - živjeti na selu. Stanovanje je organizirano slobodnim nizanjem obiteljskih kuća s okućnicom orijentiranih na zajednički javni prostor susjedstva u obliku slobodno formiranih trgova upotpunjenih obiteljskim servisom (jaslice, škola, uslužne djelatnosti). Javne građevine okupljene su duž reprezentativne magistralne ulice i njenih trgova, kao urbanom promenadom, namijenjenoj gradskoj vrevi, trgovini, ugostiteljstvu, religioznim i poslovnim sadržajima. Struktura prometnica stambenih predjela temelji se na antičkom uzorku „urbs quadrata," iskušanom u matrici suvremenoga grada kao optimalni model racionalnog prometa i prostorne orijentacije. Struktura magistralnih prometnica središnjom trasom objedinjava prometnice stambenih predjela, te povezuje s urbanom ili pejsažnom okolicom. Struktura pješačkih putova formirana je neovisno od prometnica kontinuiranim povezivanjem trgova naselja. Ideja grada iskušana je projektom Novi grad Osijek na lijevoj obali rijeke Drave. Lokacija je iskonski pripadala akvatoriju današnjeg parka prirode „Kopački rit," te je isušena i poljodjelski obrađena. Urbanizacijom lokacije vraća se iskonska karakteristika tla formiranjem riječnih tokova i jezera kao atrakcija gradskog tkiva. Temeljem iznijetih teza istražen i formiran je urbani i prostorni model grada-sela s razdvojenim pješačkim i prometnim putovima i revitaliziranim povijesnim ambijentom.

Andrija Mutnjaković, architect,
Croatian Academy of Sciences and Arts,
Department of Fine Arts, Zagreb, Croatia
andrija.mutnjakovic@zg.t-com.hr

HISTORIC BUILDINGS IN THE LANDSCAPE
CHANGES, OBLIVION, VALORIZATION AND RESTORATION OF HERITAGE IN SARDINIA, ITALY

POVIJESNE GRAĐEVINE U KRAJOLIKU
PROMJENE, ZABORAV, VRJEDNOVANJE I OBNOVA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA NA SARDINIJI

MARIA DESSÌ
BRUNO BILLECI
LAURA CALLEA
SILVIA MARCHINU

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
structural behaviour
landscape
cultural heritage
valorization
development

KLJUČNE RIJEČI:
ponašanje konstrukcije
krajolik
kulturno naslijeđe
vrjednovanje
razvitak

Maria Dessì, architect, Ph.D student,
University of Sassari – Architecture, Design and Urbanism Department, Sassari, Italy
mdessi@uniss.it

Bruno Billeci, Ph.D, architect,
University of Sassari – Architecture, Design and Urbanism Department, Sassari, Italy
bbilleci@uniss.it

Laura Callea, architect,
University of Sassari – Architecture, Design and Urbanism Department, Sassari, Italy
lauracallea@tiscali.it

Silvia Marchinu, architect, Ph.D student,
University of Sassari – Architecture, Design and Urbanism Department, Sassari, Italy
daesyna@hotmail.it

Sardinia is a region characterized by sparse density of population and a few historical buildings in a diverse territory of different typology and preservation. This integrity constitutes an authentic identity of the local landscape even if, in many cases, recent projects have significantly altered the authentic image and impacted the context substantially. This study, with the topic in the particular nature of urban structures and non-urban agglomerations, gives an overview of structures like churches, towers and castles. The complex geometric, architectonic and artistic characteristics of these buildings have up to present never been analyzed elaborately.

The study also deals with the change these buildings have experienced through time, with a consideration how it changed the structures themselves and the landscape where they exist. If we take the restorations made since the middle 19th century up to present into consideration – we note that there are two takes on the topic. First one being high valorisation and attention for a certain type of architecture (especially cases of Romanic origin), considered of uttermost importance, concentrating on making it spectacular, changing the perception. The other one being, paying less attention and not valorising a different type of architecture (one with a lower construction quality) which in continuity diminishes its value as cultural heritage.

Due to the mentioned problems, the lack of interest and of knowledge at times, a problem of continuous loss of architectural heritage is present. This diminishes the chance of conversion or adequate valorisation of the local landscape. The goal would be to find and make a note of possible projects to avoid further loss of local historical heritage and enable proper and timely valorisation guaranteeing the proper development of territory.

Sardinija je područje koje karakterizira niska gustoća naseljenosti i krajolik u kojem su neravnomjerno raspoređene građevine povijesnog naslijeđa različitih tipoloških oblika i očuvanosti. Cjelina prostora sačinjava autentičan identitet lokalnoga krajolika, čak i unatoč postojanju brojnih primjera gdje su suvremeni projekti snažno promijenili izvorni izgled prostora. Polazi se od stanja izgrađenoga područja i neurbanih aglomeracija te se analiziraju urbane građevine kao što su crkve, tornjevi i dvorci. Njihova geometrijska, arhitektonska i umjetnička obilježja do danas nisu sustavno istražena.

Priopćenje donosi i način preobrazbe tih povijesnih građevina tijekom vremena, pri čemu se analiziraju promjene na samim građevinama te promjene prostornog konteksta u kojem su građevine smještene. Ako sagledamo obnovu od polovice 19. stoljeća do danas, možemo uočiti dva pristupa. Određeni tipovi arhitektonskih spomenika (prvenstveno građevine rimskog podrijetla) smatraju se izuzetno vrijednim te se pri njihovoj obnovi nastoji stvoriti prostorni spektakl, dok istovremeno druge vrste građevina (manjeg povijesnog, konstruktivnog i sličnog značaja) nisu dovoljno valorizirane što dovodi do njihova propadanja, a time i do smanjivanja njihove vrijednosti kao graditeljskog naslijeđa.

Zbog navedenih problema, nedostatka interesa, ali i nedovoljnoga znanja, dolazi do propadanja odnosno gubitka dijela graditeljskog naslijeđa karakterističnog za lokalni krajolik. Time nestaju i prilike za prenamjenu i moguću valorizaciju. Cilj bi bio pronaći i zabilježiti moguće projekte – građevine iznimne vrijednosti da bi se spriječio daljnji gubitak lokalnog povijesnog naslijeđa, kojemu je potrebno sustavno vrjednovanje kako bi moglo pridonijeti razvoju područja.

DESIGNING TRANSFORMATION IN THE ICON OF ITALIAN LANDSCAPE
CASE STUDY OF SAN GIMIGNANO, TUSCANY, ITALY

OBLIKOVANJE TRANSFORMACIJE U SLIKOVITOM TALIJANSKOM KRAJOLIKU
STUDIJA SLUČAJA GRADA SAN GIMIGNANO U TOSKANI

ELIO TRUSIANI
ROBERTO BIANCHI
EMANUELA BISCOTTO
SILVIA D'ASTOLI
PIERA PELLEGRINO
LUCA SARTOR
FEDERICO TRIA
PAOLA VENETO

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
landscape recovery
cultural heritage
historical context
multysystem approach
San Gimignano

KLJUČNE RIJEČI:
oporavak krajolika
kulturno nasljeđe
povijesni kontekst
višesustavski pristup
San Gimignano

Assoc. Prof. **Elio Trusiani**, Ph.D, architect, University of Camerino – School of Architecture and Design "E. Vittoria", Camerino, Italy
elio.trusiani@unicam.it

Roberto Bianchi, Ph.D, architect

Emanuela Biscotto, architect, urban and landscape planner

Silvia D'Astoli, Ph.D, arhitect and urban planner

Piera Pellegrino, Ph.D, arhitect and urban planner

Luca Sartor, landscape architect

Federico Tria, landscape architect

Paola Veneto, architect, Sapienza University of Rome, Rome, Italy

The paper presents the experience of the project of urban and landscape recovery/valorisation of peri-urban west area outside the walls of the medieval town of San Gimignano in Tuscany. This is the winning project of international competition launched by the same municipality. The paper through the description of the project, aims to highlight the method and the approach used for the contemporary project in a historical context of great value, heritage of UNESCO, internationally recognized as one of the icons of the historical and cultural Italian landscape.

It is a multy-system approach to reading the city and the territory where the history and the interpretation of signs, structures and textures of the walled city and the agricultural land potentially assume the role of the matrix of the project proposal. A reading inter-scalar and multi-disciplinary which working within the planning codes and regulations in force, allows identification of the structural elements, two-dimensional and three-dimensional, which organize and give shape to the "space through" between the walled city and the wider agricultural land.

It is a methodological approach based on a critical operation of *sew and cut (cuci e scuci)*, in the triple perspective of code-regulatory planning, historical-architectural and landscape perception, which proposes a project of new design as a result of a formal, functional and aesthetic-perception reflection, that communicates with the past and prefigures the criteria and approaches for the management of transformations in territories of cultural landscape.

Priopćenje prikazuje iskustva projekta urbanog i pejsažnog oporavka prigradskog područja na zapadnom dijelu izvan utvrđenja srednjovjekovnoga grada San Gimignano u Toskani. Projekt je osvojio prvu nagradu na međunarodnom natječaju provedenom od strane lokalne gradske uprave. Kroz opis projekta priopćenje ima za cilj istaknuti metodu i pristup primjenjen prilikom suvremenih zahvata u povijesni kontekst iznimne vrijednosti, baštine UNESCO-a te međunarodno priznatog ambijenta, jedne od ikona talijanskoga povijesnoga kulturnog krajolika.

Primijenjen je više-sustavski pristup u čitanju grada i njegova okruženja gdje povijesno nasljeđe, intepretacija znakovlja, struktura i tekstura utvrđenoga grada s poljodjelskim površinama u okruženju čine glavnu matricu za projektne prijedloge. Interskalarno i multidisciplinarno iščitavanje planerskih kodova i zakonskih odredbi omogućuje identifikaciju dvodimenzionalnih i trodimenzionalnih elementa u prostoru, koji određuju i daju oblik "prostoru između" utvrđenoga grada i šireg agrikulturnog okruženja.

Metodološki pristup koji je opisan u radu, temelji se na nizu kritičkih postupaka tzv. "šivanja i rezanja" prostora (*suci e scuci*) kroz trostruku perspektivu regulatornog planiranja, povijesno-arhitektonske i krajolične percepcije. Suvremeni projekt, kao rezultat tog pristupa, objedinjuje formalnu, funkcionalnu i estetsku percepciju/refleksiju, komunicira s prošlošću te određuje kriterije i pristupe za upravljanjem preobrazbom u područjima kulturnog krajolika.

SUSTAINABLE RURAL TOURISM
WINERIES IN THE RIBERA DEL DUERO, SPAIN

ODRŽIVI RURALNI TURIZAM
VINOGRADI U OKRUGU RIBERA DEL DUERO, ŠPANJOLSKA

BÁRBARA HELIODORA ALVES D'ACAMPORA
ESTER HIGUERAS GARCÍA

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
sustainable rural tourism
wine tourism
wineries
natural areas
Ribera del Duero

KLJUČNE RIJEČI:
održivi ruralni turizam
vinski turizam
vinarije
prirodna područja
Ribera del Duero

Sustainable rural tourism is growing worldwide, mainly in Spain, but in many places degradation still ongoing and the exploitation of natural space as an opportunity for the tourism sector is not perceived. In this work the characteristics of the region of Ribera del Duero, located in the basin of the Duero River, belonging to Community of Castilla y León are analyzed, where despite having an internationally recognized quality of its wines, has deficiencies in natural areas. Therefore, it is proposed the improving of sustainable rural tourism for the region, considering the natural environment along with wine tourism. In order to articulate the connection between wineries and natural spaces, a case study research on the social, economic and environmental aspects of the Ribera del Duero was performed. The methods used to reach the objectives were developed according to the characteristics of natural areas and wineries in the area of tourism. Through indicators and SWOT analysis (strengths, weaknesses, opportunities, and threats) is possible, therefore, to make a strategic planning to cover the shortfall in social, economic and environmental terms. Tourism should be seen as activities that benefit the environment, the local community and visitors; for this, a sufficient infrastructure to supply the demand from tourists and residents, without harming nature is required.

Strategic planning for sustainable rural tourism activities in the Ribera del Duero are divided in four topics: contemplation of nature, travel through the landscape, sports and adventure. Suggested activities may imply in multiple benefits to develop economically, socially and environmentally, adding value to the region.

Održivi ruralni turizam razvija se širom svijeta, poglavito u Španjolskoj, premda je u mnogim mjestima još uvijek prisutna degradacija te se ne percipira mogućnost iskorištavanja prirodnih prostora za turističke aktivnosti. U radu se analiziraju obilježja okruga Ribera del Duero, koja se nalazi u slivu rijeke Duero i pripada općini Castilla y León, a koja unatoč međunarodno priznatoj kvaliteti svojih vina ima manjak prirodnih područja. Stoga je predloženo unaprjeđenje održivog ruralnog turizma regije, uzimajući u obzir prirodni okoliš zajedno s vinskim turizmom. Kako bi se artikulirala veza između vinarija i prirodnih prostora, provedene su analize istraživanja primjera društvenih, ekonomskih i ekoloških aspekata okruga Ribera del Duero. Korištene metode za postizanje ciljeva razvijene su u skladu s obilježjima prirodnih područja i vinarija u djelokrugu turizma. Kroz pokazatelje i SWOT analizu (prednosti, slabosti, mogućnosti i opasnosti) moguće je provesti strategijsko planiranje za prikrivanje nedostatka u društvenom, ekonomskom i ekološkom smislu. Turizam treba sagledavati kao niz aktivnosti koje pridonose okolišu, lokalnoj zajednici i posjetiteljima; zbog toga, potrebno je planiranje i izvođenje određene infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe turista i stanovnika, bez da se našteti prirodi.

Strategijsko planiranje aktivnosti koje omogućuju održivi ruralni turizam u okrugu Ribera del Duero podijeljene su u četiri teme: kontemplacija u prirodi, razgledavanje krajolika, sportske aktivnosti i avanture. Predložene aktivnosti mogu značiti brojne pogodnosti za ekonomski razvoj, društvenoj sredini te zaštiti okoliša, stvarajući dodatnu vrijednost samoj regiji.

Bárbara Heliodora Alves d'Acampora, Ph.D student, architect, Technical University of Madrid, Madrid, Spain
bdacampora@yahoo.com.br

Prof. **Ester Higueras García**, Ph.D, architect, Technical University of Madrid, Madrid, Spain
ester.higueras@upm.es

THE RIVER AS A PLACE FOR LEISURE, VENICE
WATER SYSTEM AS AN INSTRUMENT OF TRANSFORMATION OF THE TERRITORY

RIJEKA KAO MJESTO UGODE I ODMORA, VENECIJA
VODENI SUSTAV KAO INSTRUMENT PREOBRAZBE PODRUČJA

ELENA MUCELLI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
water
leisure
collective space
landscape
tourism

KLJUČNE RIJEČI:
voda
slobodno vrijeme
javni prostor
krajolik
turizam

Assist. Prof. **Elena Mucelli**, Ph.D, architect,
University of Bologna – Department of Architecture, Bologna, Italy
elena.mucelli@unibo.it

Jesolo, ancient Equilium, was one of the twelve islands named "Le Venezie". Its territory, facing the sea and the lagoon, is now confined by the course of two rivers: the Sile and the Piave. This configuration is the result of anthropic interventions aimed at defending the lagoon and the city of Venice (by diverting the rivers) and reclaiming the land from the marshes, making it fit for cultivation. The result of this endless activity, that is the strip of golden sand fifteen kilometres long between the Adriatic and the green cultivated lands, becomes the theatre, from the fifties, of a strong process of urbanization. The uncontrolled expansion, dictated by a "mass tourism", thus produces a problematic situation. Elements of great imbalance were manifested between the inland area, with a prevalently agricultural vocation, and the dense cordon constructed in the Lido, dominated by the dynamics tied to tourism.

The Masterplan drawn up by Kenzo Tange in 1997 attempted to respond to these problematic knots. The project proposed a very strong image, based on strengthening the touristic vocation of the town but also on evaluating its agricultural and lagoon context. The guidelines of the proposal became an area of comparison with which the projects for "Jesolo 2012" will be measured, involving a large number of international architects (like C. Ferrater, G. Byrne, R. Meyer, Aires Mateus, J. Nouvel, Z. Hadid). The problems related to the life-cycles of the town still remain numerous.

It is to these questions that a series of planning proposals dedicated to the Sile river try to respond, on an area that Tange's Masterplan designated to host the "Town of Music". These projects, elaborated as architecture degree theses, select and bring to light physical and morphological elements which belong to the water system proposing them as significant references, instruments for transformation of the territory in tune with its origins and, at the same time, with its future image.

Jesolo, antički Equilium, jedan je od dvanaest otoka nazvanih „Le Venezie". Njegov smještaj na morskoj obali, u laguni, danas je omeđen s dvije rijeke: Sile i Piave. Ovakvo obličje reljefa rezultat je entropijskih zahvata čiji je cilj bio obrana lagune i Venecije (promjenom riječnog toka) te pretvaranje močvare u obradive površine. Petnaest kilometara duga plaža između Jadranskog mora i plodne unutrašnjosti, rezultat gore opisanih aktivnosti, od sredine 20. stoljeća postaje područje jake urbanizacije. Nekontrolirano širenje uvjetovano masovnim turizmom dovelo je do sukoba između guste turističke izgradnje na obali (na Lidu) koja ovisi o turizmu i unutrašnjosti gdje prevladava poljodjelstvo.

Kenzo Tange, 1997. godine, svojim je generalnim urbanističkim planom pokušao riješiti probleme spoja između obale i unutrašnjosti. Planom je predloženo jačanje turističkog imidža grada istodobno vrjednujući poljodjelski kontekst i činjenicu grada u laguni. Smjernice generalnog urbanističkog plana bit će mjerilo uspješnosti pojedinih projekata u sklopu strategije „Jesolo 2012" (autori projekata su poznati svjetski arhitekti kao C. Ferrater, G. Byrne, R. Meyer, Aires Mateus, J. Nouvel, Z. Hadid). Uprkos planiranju, problemi sezonskog boravka gostiju u obalnom pojasu i dalje ostaju prisutni.

Projekti vezani za područje oko rijeke Sile, u generalnom urbanističkom planu označeno kao „Grad muzike", pokušavaju odgovoriti na probleme sezonskog boravka na obali. Projekti, odnosno diplomski radovi, obrađuju pojedina krajolična obilježja vodotoka, označavajući ih kao važne repere u prostoru – pokretače razvoja koji su u skladu s tradicijom, krajolikom i strategijom.

CONTEMPORARY METHODS OF URBAN LANDSCAPE PROTECTION
BASIS FOR INTEGRATED PLANNING — CASE STUDY CITY OF DUBROVNIK

SUVREMENE METODE ZAŠTITE URBANOGA KRAJOLIKA
OSNOVA ZA INTEGRALNO PLANIRANJE — PRIMJER GRADA DUBROVNIKA

BARBARA SAVIN

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
heritage
landscape
planning methodologies
physical planning
Dubrovnik

KLJUČNE RIJEČI:
naslijeđe
krajolik
metodologije planiranja
prostorno planiranje
Dubrovnik

Barbara Savin, architect, Physical Planning Institute of the Dubrovnik-Neretva County, Dubrovnik, Croatia
savin.barbara@gmail.com

The City of Dubrovnik, recognised as World Heritage, has become a part of a global society which is evolving and changing very quickly. Due to tourism industry which is searching for valuable development areas, and mass consumption of its heritage to which it is increasingly subjected, Dubrovnik runs the risk of becoming meaningless, losing its identity, its "genius loci", cut off from its historical context, physically devastated by inappropriate development with its real significance and heritage values, for which it has been inscribed on the World Heritage List forever altered.

Contemporary conservation theory perceives urban historical places as a part of a wider natural and rural environment, integrating the cultural, social and economic dimension. In Croatia the inherited environment is not protected by national legislation as a holistic entity. Protection is restricted only to most valuable areas, nationally designated cultural and natural heritage, without consideration of their broader spatial context and *setting* as its inseparable part. Landscapes not being researched and assessed and protection measures prescribed represents a major constraint for planning without endangering its inherent values.

For a full overview of the urban landscape of the World Heritage, wider area of the City of Dubrovnik is analysed and evaluated using different methodologies and from various points of view: spatial development, image of the city analysis, landscape assessment, Historical Landscape Characterisation (HLC of urban, rural, natural and marine areas), Heritage Impact Assessment for Cultural World Heritage Properties (HIA), visual sensitivity analysis, participation process and economic valorisation. Contemporary GIS technology spatial analysis of Dubrovnik landscape has been conducted. Incorporating different methodologies resulted with an upgraded assessment of the area which is a basis for integrated planning that takes into account all heritage values.

Grad Dubrovnik,prepoznat kao svjetsko naslijeđe, postao je dio globalnog društva koje se brzo mijenja. Industrija turizma koja traži vrijedne lokalitete za razvoj, ali i masovna potrošnja naslijeđa grada Dubrovnika predstavlja opasnost da grad u potpunosti izgubi svoj identitet, svoj geniusloci, da ostane izdvojen iz prostornog konteksta u kojem je nastao, fizički devastiran neprimjerenim razvojem, a da se njegov pravi značaj i baštinske vrijednosti – radi kojih je upisan na listu svjetske baštine – zauvijek izmijene.

Povijesne graditeljske cjeline ne možemo više sagledavati odvojeno od šireg prirodnog i ruralnog okruženja u kojem su nastale kao ni izvan njihova kulturnog, društvenog, socijalnog i ekonomskog konteksta pa one postaju dio šireg prostora koji je potrebno analizirati i odgovarajućevrjednovati. U Hrvatskoj se još uvijek ukupnost baštinjenog prostora štiti samo u dijelu koji pokriva zakonska regulativa, a koja se odnosi na zaštićeno kulturno i prirodnonaslijeđe. Pritom se ne sagledava širi prostorni kontekst i *setting* naslijeđa koji predstavlja njegov neodvojiv dio. Krajolici nisu odgovarajuće istraženi ni vrjednovani te se ne mogu propisati mjere zaštite, što predstavlja veliko ograničenje za planiranje bez narušavanja postojećih vrijednosti.

Radi cjelovitog sagledavanja urbanoga krajolika svjetske baštine, širi prostor grada Dubrovnika je analiziran i vrjednovanraznim metodama i s raznih motrišta: prostorni razvoj grada, analiza slike grada, vrjednovanjekrajolika, povijesna karakterizacija krajolika (urbanih, ruralnih i prirodnih ali i morskih krajolika), procjena utjecaja na svjetsku kulturnu baštinu (HIA-u), analiza vizualne osjetljivosti, participacijski proces i gospodarsko vrjednovanje. Prostorne analize dubrovačkog područja izrađene su najsuvremenijom tehnologijom (GIS), objedinjavanjem metoda analiza i vrjednovanja što predstavlja podlogu za integralno planiranje koje uvažava baštinske vrijednosti.

COMPOSITIONAL DIAGRAMS OF DUBROVNIK URBAN LANDSCAPE HERITAGE
DESIGN MODELS FOR CONTEMPORARY LANDSCAPE

KOMPOZICIJSKI DIJAGRAMI NASLIJEĐENOG URBANIZIRANOG PEJSAŽA DUBROVNIKA
MODELI OBLIKOVANJA SUVREMENOG PEJSAŽA

IVANA TUTEK
VLASTA BEGOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
urban landscape
compositional diagram of landscape
Dubrovnik

KLJUČNE RIJEČI:
urbanizirani pejsaž
kompozicijski dijagram pejsaža
Dubrovnik

Ivana Tutek, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
itutek@arhitekt.hr

Vlasta Begović, Ph.D, architect,
Institute of Archeology, Zagreb, Croatia
vlasta.begovic@iarh.hr

Landscape has been formed spontaneously and by planning through a long period of time. The interaction of nature and human activity in the Dubrovnik landscape is recognized as an exceptional achievement. It developed into an organised whole of landscape and structures, both being result of the centuries long-lasting urban culture. Consequently, the natural space represents the integral part of architecture and we speak of total architectural space or urban landscape.

That homogeneous system is in constant change and its successful shaping can only be possible if time-spatial dynamics are accepted. In order to direct the transformation of space it is necessary to understand the processes which took place in the past. The origin and development of the city, as well as its entire activity area, are influenced by the historical field lines, which trigger general development of a society in all spheres of its material and spiritual culture. The significance of the city-territory, the Dubrovnik urban landscape, is established through the analysis and synthesis of the spatial, temporal, historical and socio-political framework of the organisation and cultivation of the Dubrovnik Republic territory, in addition to noting and superposing spatial structures and typologies.

Finally, the synthesis of scientific analysis of the historical changes and abstract models of rethinking space is a design blueprint for development concept of the contemporary landscape. The suggested compositional diagrams mediate between the history of architecture and its mode to define outer space in a way that generates new reality throughout design process. It is the concept of superposition of traces of the past, present and future which leaves the opportunity for adapting new spatial positions to the open dynamic system of Dubrovnik urban landscape.

Pejsaž se formirao tijekom dugačkog vremenskog razdoblja, spontanim i planskim ljudskim djelovanjem u prostoru. U dubrovačkom pejsažu ta interakcija prirode i djelovanja čovjeka rezultirala je iznimnim dosezima i prerasla u organiziranu cjelinu zajedničkog djelovanja kad je cjelokupan pejsaž, sa svim strukturama, rezultat stoljetne urbane kulture. Tada prirodni prostor predstavlja konstitutivni dio arhitekture, neodvojiv je od nje te govorimo o totalnom arhitektonskom prostoru ili o urbaniziranom pejsažu. Takav homogeni sustav u neprekidnoj je mijeni i njegovo je uspješno oblikovanje moguće jedino uz prihvaćanje prostorno-vremenske dinamike.

Da bi se usmjerile preobrazbe prostora potrebno je razumjeti procese koji su se odvijali u prošlosti. Na postanak i razvitak grada, pa tako i cjelokupnog prostora njegova djelovanja, utječu sve povijesne silnice koje pokreću opći razvitak nekog društva u svim sferama materijalne i duhovne kulture. Analizom i sintezom prostornog, vremenskog, povijesnog i društveno-političkog okvira organizacije i kultiviranja teritorija Dubrovačke Republike te bilježenjem i superponiranjem prostornih struktura i tipologija uspostavlja se značaj grada-teritorija, urbaniziranog pejsaža Dubrovnika.

Znanstvene analize povijesnog slijeda promjena u sintezi s apstraktnim modelima promišljanja prostora predstavljaju podlogu za razvojno-umjetnički koncept oblikovanja suvremenog pejsaža. Predloženi kompozicijski dijagrami omogućavaju posredovanje između povijesti arhitekture i načina na koji ona definira vanjski prostor te se na taj način procesom oblikovanja generira nova stvarnost. To je koncept superpozicije tragova prošlosti, sadašnjosti i budućnosti koji ostavlja mogućnost prilagodbe novih prostornih pozicija otvorenom dinamičkom sustavu urbaniziranog pejsaža Dubrovnika.

LANDSCAPE SPACES OF THE FORTIFIED MEDIEVAL AND RENAISSANCE URBAN CITIES

PEJSAŽNI PROSTORI UTVRĐENIH SREDNJOVJEKOVNO-RENESANSNIH GRADOVA

MARA MARIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Town of Veliki and Mali Ston
planned fortified city
city landscape areas

KLJUČNE RIJEČI:
Veliki i Mali Ston
planirani utvrđeni grad
pejsažni prostori grada

The town of Ston (Veliki and Mali Ston) on the Pelješac Peninsula (Dubrovnik area) is an example of a planned fortified dual city from the late Middle Ages inhabited continually from the 14th century. A large city area within the walls (approximately 33% in Veliki Ston and 28% in Mali Ston) includes unbuilt space, largely unregulated landscape area, without specific purpose. Veliki Ston was selected for the case study due to the fact that large landscape areas within the city walls to this day have remained unfinished and without specific purpose. On comparative basis, this research will analyze selected examples of Croatian and European fortified cities of similar characteristics, which have a significant share of landscape area inside the fortification.

Analyzed under the term *landscape areas* are unbuilt areas within the walls of Ston and other similar European cities. They are covered with planted or wild vegetation. They can be ordered or unordered, with different purposes: public parks, walking paths, private gardens, unfinished spaces with semi or natural vegetation, agricultural areas and others. The town of Ston with its walls was the subject of numerous researches in the 20th century, especially from the conservation point of view. Some studies analyzed the issue of unfinished and unregulated area of the city, mostly in terms of revitalization, historic matrix and the possible purpose.

The aim of this research is to identify the factors relevant to the landscape recognition of the historical matrix, the criteria that determine the range of possible interventions in the landscape areas of the city, taking into account the degree of protection and cultural and urban value. Methods of analysis and evaluation of the uncompleted landscape parts of the city will be set, applicable to urban planning and design of such spaces. Possible models and types of interventions in non-urbanized areas of the city will be considered.

Grad Ston (Veliki i Mali) na poluotoku Pelješac primjer je planiranog utvrđenog dvojnoga grada iz kasnoga srednjeg vijeka u kojemu se neprekidno živi od 14. stoljeća do danas. Velika površina grada unutar zidina (približno 33% kod Velikoga Stona i 28% kod Maloga Stona) zauzimaju neizgrađene površine, mahom neuređene pejsažne površine, bez određene namjene. Veliki Ston je odabran za istraživanje zbog činjenice da su pejsažni prostori unutar gradskih zidina do danas ostali neuređeni i bez namjene. U istraživanju će biti primijenjena metoda usporedbene analize odabranih primjera hrvatskih i europskih utvrđenih gradova sličnih obilježja, koji imaju značajan udio pejsažnih površina unutar utvrđenja.

Pod nazivom pejsažne površine analiziraju se neizgrađene površine unutar zidina Stona i drugih sličnih europskih gradova. One su obrasle sađenim nasadima ili samoniklom vegetacijom. Mogu biti uređene ili neuređene, s različitim namjenama: javni perivoji, šetališta, privatni vrtovi, neuređeni prostori s poluprirodnom ili prirodnom vegetacijom, poljodjelske površine i dr.

Ston sa zidinama bio je predmet mnogih istraživanja tijekom 20. stoljeća, posebice s konzervatorskoga motrišta. Pojedina istraživanja problematizirala su pitanje nedovršenih i neuređenih prostora grada, pa tako i pejsažnih površina, ponajviše u smislu revitalizacije, povijesne matrice i mogućih namjena.

Cilj istraživanja jest utvrditi čimbenike bitne za pejsažnu prepoznatljivost povijesne matrice grada, kriterije kojima se utvrđuje raspon mogućih zahvata u pejsažne prostore, uvažavajući stupanj zaštite i kulturno-urbanističku vrijednost. Postavit će se metode analize i vrjednovanja pejsažnih prostora, primjenjive za urbanističko planiranje i projektiranje takvih prostora. Razmotrit će se mogući modeli i tipovi zahvata u takvim pejsažnim prostorima, koji mogu nadograditi vrijednost cjeline i pridonijeti pripajanju beznamjenskih prostora izgrađenom tkivu.

Mara Marić, Ph.D, landscape architect, University of Dubrovnik – Department of Mediterranean Plants, Dubrovnik, Croatia
mara.maric@unidu.hr

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

BASTION FORTIFICATIONS OF THE NORTHERN CROATIA TOWNS
TRANSFORMATION CRITERIA IN URBAN PLANNING DOCUMENTS

BASTIONSKA UTVRĐENJA U GRADOVIMA SJEVERNE HRVATSKE
KRITERIJI PREOBRAZBE U PROSTORNO PLANSKOJ DOKUMENTACIJI

LEA PETROVIĆ KRAJNIK
DAMIR KRAJNIK

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
bastion fortifications
Northern Croatia towns
transformation
urban planning documents

KLJUČNE RIJEČI:
bastionske utvrde
gradovi sjeverne Hrvatske
preobrazba
planska dokumentacija

Lea Petrović Krajnik, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
lea.petrovic@arhitekt.hr

Assoc. Prof. Damir Krajnik, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
dkrajnik@arhitekt.hr

Due to the specific geopolitical situation in Croatia during the wars with the Ottoman Empire from the 16th to the 18th century, bastion fortifications were built in many Croatian towns. They had a strong impact on the urban morphology during their existence. By demolishing and transforming these fortifications during the 19th and early 20th century, following the model of representative European examples such as Vienna, Frankfurt, Bremen, Brno, etc., present-day city centres were shaped.

In accordance with the prevailing transformation model (the model of a ring marked by the formation of urban areas with a concentration of public buildings, representative residential buildings and public spaces), most of the fortifications were demolished and spaces they had previously occupied was used for creation of a high quality design expansions of town nuclei. The space use and the built structure of new developments differed from one city to another, depending on specific local conditions, needs and development possibilities. Given that, these spaces represent valuable cultural heritage, both in terms of an urban whole resulting from transformation and in terms of preserved fortification elements (examples of preserved fortifications in Osijek, Karlovac, Koprivnica etc.).

This paper aims to show how the current planning documentation affirms the value of this specific type of heritage and how is the development of such spaces planned. The study will include an analysis of urban plans of selected towns in continental Croatia in terms of the planned use of space, the structure of development and the measures for the protection of cultural heritage in spaces created on the site of former bastion fortifications. The aim is to show the need for establishing uniform criteria for future development of these specific spaces in order to enable the creation of new elements of urban identity based on cultural heritage.

Zbog specifične geopolitičke situacije na području Hrvatske u doba ratova s Osmanskim Carstvom, u brojnim su se gradovima od 16. do 18. stoljeća gradile bastionske utvrde koje su tijekom svoga postojanja snažno odredile urbanu morfologiju. Razgradnjom i preobrazbom utvrda tijekom 19. i početkom 20. stoljeća po uzoru na reprezentativne europske primjere poput Beča, Frankfurta, Bremena, Brna i dr. oblikovani su središnji dijelovi današnjih urbanih cjelina. Sukladno prevladavajućem modelu preobrazbe (modelu ringa kojeg obilježava oblikovanje urbanih predjela s koncentracijom izgradnje javne namjene, reprezentativnih stambenih građevina i javnih gradskih prostora) utvrđenja su većim dijelom srušena te su na njihovu mjestu izvedena kvalitetno oblikovana proširenja nekadašnjih gradskih jezgri, pri čemu se namjena prostora i struktura izgradnje u pojedinim primjerima razlikuju ovisno o specifičnostima lokalnih uvjeta, potrebama i mogućnostima razvoja pojedinoga grada. S obzirom da takvi prostori predstavljaju vrijedno kulturno naslijeđe kako u smislu urbanističke cjeline nastale preobrazbom tako i u smislu postojanja sačuvanih fortifikacijskih elemenata (primjeri sačuvanih dijelova utvrđenja u Osijeku, Karlovcu, Koprivnici i dr.), priopćenjem se želi pokazati na koji je način u postojećoj planskoj dokumentaciji afirmirana vrijednost ovog specifičnog tipa naslijeđa te kako je planiran razvoj takvih prostora. Istraživanje će obuhvatiti analizu urbanističkih planova odabranih gradova kontinentalne Hrvatske u smislu planirane namjene površina, strukture izgradnje te mjera zaštite kulturnoga naslijeđa na predjelima nastalim na mjestu bastionskih utvrđenja. Cilj je ukazati na potrebu određivanja ujednačenih kriterija budućeg razvoja ovih specifičnih prostora kako bi se omogućilo stvaranje novih elemenata urbanog identiteta temeljenih na kulturnom naslijeđu.

CULTURAL LANDSCAPE PLANNING OF ISLAND VELIKI BRIJUN, CROATIA

PLANIRANJE KULTURNOG KRAJOLIKA OTOKA VELIKI BRIJUN

BISERKA DUMBOVIĆ BILUŠIĆ
MAJA BILUŠIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
cultural landscape
Island of Veliki Brijun
historic landscape characterization
landscape valorization
landscape planning

KLJUČNE RIJEČI:
kulturni krajolik
otok Veliki Brijun
povijesna karakterizacija krajolika
vrjednovanje krajolika
planiranje krajolika

The cultural landscape of the island of Veliki Brijun formed during thousands of years of human habitation and use. Housing, agriculture and manufacturing and character of the island were created thanks to natural advantages, fertile soil and topographical accommodation. In the middle of 19th century, Pula bay was selected to accommodate the Austrian naval port, so Brijuni received strategic importance that was outlined by building numerous forts. In the early 20th century Brijuni are experiencing major transformation into an elite Central European resort, when they were arranged as a tourist destination with hotels and villas in a landscape park which integrates numerous archeological and historic buildings. After World War II Brijuni stopped being permanently settled and became the presidential residence and a part of the island was used for military purposes. Today the Brijuni are legally protected as a National Park and as a cultural landscape and in front of the planning development the nature protection requirements are set, and also preservation of cultural and historical values. The tasks of spatial planning and future use of the island are determined by its various functions - National Park, State residence, closed military facilities, hotels and villas. Actual spatial planning documentation does not provide answers to the listed requirements, and the current data on the value and importance of the cultural landscape are insufficient.

Methods of historical characterization for analyzing the characteristics and values of the cultural landscape, as well as potential for development planning and future use are shown in the paper. It analyses the procedures and methods of planning landscape in selected European countries, and proposes a model suitable for Brijuni.

Biserka Dumbović Bilušić, Ph.D, architect,
Ministry of Culture of the Republic of Croatia
– Conservation Department in Rijeka,
Rijeka, Croatia
bbilusic@gmail.com

Maja Bilušić, M.Arch,
Arhikon, Zagreb, Croatia
majabilusic@gmail.com

Kulturni krajolik otoka Veliki Brijun humaniziran je tijekom više tisuća godina čovjekova nastanjivanja i korištenja. Prapovijesni i povijesni slojevi naseljavanja i korištenja vidljivi su u današnjoj slici otoka . Stambeni, poljodjelski i proizvodni karakter otoka stvoren je zahvaljujući plodnoj zemlji, vodi, vapnenačkim stijenama i kamenolomima. Sredinom 19. stoljeća, izborom pulskog zaljeva za smještaj austrijske vojne luke Brijuni dobivaju strateško značenje, što je naglašeno gradnjom brojnih utvrda. Veliku preobrazbu u elitno srednjoeuropsko ljetovalište Brijuni doživljavaju početkom 20. stoljeća. Oblikovani su kao turističko naselje s hotelima i vilama u pejsažnom parku u kojega su kao posebni artefakti uklopljeni arheološki nalazi i povijesne zgrade. Nakon Drugoga svjetskog rata Brijuni prestaju biti stalno naseljeni te postaju predsjednička rezidencija. Danas su Brijuni zakonom zaštićeni kao Nacionalni park i kao kulturni krajolik te se pred planiranje razvoja postavljaju zahtjevi zaštite prirode, ali i očuvanja kulturnog i prostorno povijesnog identiteta otoka. Složenost planiranja razvoja i budućeg korištenja prostora uvjetovana je i njegovim višestrukim i raznolikim funkcijama. Osim sadržaja Nacionalnog parka, Državnih rezidencija posebnog režima korištenja, zatvorenih sadržaja vojske, otvara se pitanje koncesije za gospodarsko korištenje hotela i vila. Važeća prostorno planska dokumentacija ne daje odgovore na navedene zahtjeve, a dosadašnji podaci o vrijednostima i značaju kulturnog krajolika su nedostatni.

U radu će se analizirati povijesni slojevi kulturnog krajolika Brijuna, prepoznati i ocijeniti njihova obilježja i vrijednosti, kao mogućnosti za planiranje razvoja i budućeg korištenja. Kulturni krajolik zahtijeva posebne metode i alate za zaštitu i obnovu, koji trebaju biti uključeni u prostorno plansku dokumentaciju. Istražiti će se postupci i metode planiranja kulturnim krajolikom u odabranim europskim zemljama, te predložiti model primjeren za Brijune.

THE CONTINUITY OF SPATIAL PLANNING CONSIDERATION OF PROTECTION AND RESTORATION OF THE HISTORIC ENTITY OF UMAG

KONTINUITET PROSTORNO-PLANSKOG PROMIŠLJANJA ZAŠTITE I OBNOVE POVIJESNE CJELINE UMAGA

JOSIPA BLAŽEVIĆ-PERUŠIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
identity of historical entity
spatial plan
continuity of urban heritage improvement
contemporary projects
Umag

KLJUČNE RIJEČI:
identitet povijesne cjeline
prostorni plan
kontinuitet unaprjeđenja urbanog naslijeđa
suvremeni zahvati
Umag

Josipa Blažević-Perušić, architect,
Zagreb, Croatia
josipa.blazevic-perusic@zg.t-com.hr

In the first half of the 1980s a demanding legal framework for protection of settlements in the Register of Cultural Monuments was achieved. The main features of the Umag historic urban core are: fortified maritime once insular location, mostly residential use, traffic congestion, unshaped public area, inadequate public facilities and tourism potential. Medieval defensive walls are partly preserved, while the late Gothic and early Renaissance buildings form a dense urban tissue.

Developing the then prescribed urban project as a most detailed plan was a challenge especially to urban planning and cultural heritage protection experts. The first spatial plan was preceded by detailed photography and drawing drafts of all buildings and creating the conservation base. The scope of the plan included, besides the protected historic core, the contact area in which the process of forming a new town centre already began. The concept of the solution contains the reconstruction model of historic urban matrix: preservation of the southern city silhouettes, reconstruction of some demolished buildings, forming the northern façade by the new building, functional adaptation of utilities.

In the thirty-year period plan amendments and division into two scopes were carried out (historic entity and new centre). Despite changes caused by various reasons, the essentials of the first plan are sustainable, although not without objections in architectural interpretations of the new buildings.

By experience, the basis of urban heritage protection, preservation and use consists of long-term activities on the development of strategic and other conservation and management plans along with implementation and monitoring of the results of their application, improving interdisciplinary approach, continuous research and application of new technologies, inventory and expert valorisation, regulation of property relations, institutional framework of financial support of restoration and promotion of values.

U prvoj polovici 1980-tih godina u Hrvatskoj je ostvaren zahtjevan zakonski okvir zaštite naselja upisanih u Registar spomenika kulture. Osnovna obilježja povijesne urbanističke cjeline Umaga jesu: utvrđeni pomorski nekad otočni položaj, pretežito stambeni način korištenja, prometna opterećenost, neoblikovani javni prostor, neprimjereni sadržaji javne namjene i turistički potencijal. Od srednjovjekovnih obrambenih zidina sačuvani su dijelovi na južnoj strani, a kasnogotičke i ranorenesansne zgrade u zapadnom dijelu čine gusto gradsko tkivo.

Izrada tada propisanog urbanističkog projekta, bila je izazov stručnjacima osobito iz osnovnih područja urbanizma i zaštite kulturnog naslijeđa. Prvom prostornom planu prethodilo je detaljno fotografiranje i snimanje tlocrta i pročelja svih zgrada te izrada konzervatorske podloge. U obuhvat plana uključen je osim zaštićene povijesne cjeline i kontaktni prostor u kojem je već tada bio započet proces oblikovanja novoga gradskog središta. Koncept rješenja sadrži model obnove povijesne urbane matrice: očuvanje južne siluete grada, rekonstrukcija dijela srušenih zgrada, oblikovanje sjevernog pročelja novom gradnjom, funkcionalna prilagodba sadržaja, izmještanje prometa iz povijesnoga središta.

U tridesetogodišnjem razdoblju provedene su izmjene i dopune plana, te podjela u dva obuhvata (povijesna cjelina i novo središte grada). Unatoč promjena uzrokovanih različitim razlozima, bitne postavke prvoga plana su održive, iako ne bez zamjerki u arhitektonskoj interpretaciji nove gradnje.

Iskustvo pokazuje da osnovu zaštite, očuvanja i korištenja urbanog naslijeđa čine dugoročne aktivnosti na izradi strateških i drugih planova očuvanja i upravljanja uz provedbu i praćenje rezultata njihove primjene, unaprjeđenje interdisciplinarnog pristupa, kontinuirano istraživanje i primjena novih tehnologija, inventarizacija i stručna valorizacija, uređenje imovinsko-pravnih odnosa, institucionalni okvir financijske podrške obnove i promicanje vrijednosti.

REVITALISATION OF COUNTRY HOUSES ALONG THE ROUTE 'TRACING THE STEPS OF COUNTS JANKOVICH'

REVITALIZACIJA LADANJSKE ARHITEKTURE NA RUTI 'PUTOVIMA GROFOVA JANKOVIĆ'

BORIS DUNDOVIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
rhizomatic cultural routes
interregional connections
country house building
creative utilisation of cultural heritage
scenarios of spatial development

KLJUČNE RIJEČI:
rizomatski kulturni putovi
međuregionalno povezivanje
ladanjska arhitektura
kreativno korištenje kulturnoga naslijeđa
scenariji prostornoga razvoja

The Treaty of Trianon in 1920, which marked the final dissolution of the Lands of the Crown of Saint Stephen, was followed by a century of a strong division of historic regions between the former kingdom's constituent countries. Those political turnarounds changed the mutual perception of regions which until then had strong cultural connections, and whose historical routes overcame even geomorphologic obstacles. As a consequence, the route from the Lake Balaton to the Sava River (consisting of the Hungarian region of Southern Transdanubia and the Croatian microregion of Central Slavonia) was territorially divided, and the built heritage belonging to that area has been observed independently by each of the two countries ever since.

It was only after the Croatian accession to the EU in 2013 that a strong demand for the renewal of cultural connections between Hungary and Croatia emerged. The weakening of the borders hypothesised stronger international and intraregional connections, thus providing the basis for the planning of greater areas beyond national borders. Accordingly, this paper proposes a cultural and tourist route based on cultural heritage of the Hungarian Somogy County and the Croatian Central Slavonia. Together with its important natural heritage, the cultural significance of the aforementioned region also lies in its significant and rich built heritage. This research uses country houses along the historic route from the Lake Balaton to the River Sava as models for the active integration of historic buildings into contemporary life. Historically marked by the authentic presence of Counts Jankovich as a factor of their identity, those models are seen as new generators of the region's cultural and economic development scenarios.

This paper offers possible methods of evaluation and creative utilisation of manors and curiae. It also introduces a new insight into country house planning theory – a concept involving their inclination towards certain functional intensity within the proposed cultural route framework. Conclusively, it aims to further stimulate the active inclusion of built heritage in strategic and sustainable planning and development of the region.

Nakon Trijanonskoga sporazuma 1920. godine, koji je obilježio konačni raspad Zemalja Krune svetoga Stjepana, uslijedilo je stoljeće jasne podjele povijesnih regija među zemljama sastavnicama bivšeg kraljevstva. Ti politički obrati promijenili su međusobnu percepciju regija koje su do tada imale jake kulturne veze, a čiji su povijesni putovi nadilazili čak i geomorfološke prepreke. Kao posljedica toga, ruta od Blatnoga jezera do rijeke Save (koja se sastoji od mađarske regije Južnog Zadunavlja i hrvatske mikroregije Središnje Slavonije) bila je teritorijalno podijeljena, a graditeljsko nasljeđe toga područja razmatrano je od tada pojedinačno unutar svake od dviju država.

Tek nakon pristupanja Hrvatske Europskoj uniji 2013. godine javila se jaka potreba za obnovom kulturnih veza između Mađarske i Hrvatske. Slabljenje granica pretpostavilo je jaču međunarodnu i unutarregionalnu povezanost, stvorivši tako temelje za planiranje širih prostornih cjelina koje prelaze državne granice. Sukladno tomu, ovim je radom predložena kulturna i turistička ruta koja se temelji na kulturnom nasljeđu mađarske Šomođske županije i hrvatske Središnje Slavonije.

Uz njeno važno prirodno nasljeđe, kulturni značaj spomenute regije je također i u njenom značajnom i bogatom graditeljskom nasljeđu. Ovo istraživanje koristi primjere ladanjske arhitekture uz rutu kao modele aktivnog uključivanja povijesnih zgrada u suvremeni život. Povijesno obilježeni autentičnom prisutnošću grofovske obitelji Janković kao čimbenikom identiteta, ti modeli se promatraju kao novi pokretači kulturnih i gospodarskih razvojnih scenarija regije.

Priopćenjem se predlažu moguće metode procjene i kreativnog korištenja dvoraca i kurija. Ono pritom inaugurira novi pogled na teoriju planiranja ladanjske arhitekture – koncept funkcionalnih intenziteta unutar mreže predloženih kulturnih putova. Konačni cilj priopćenja je potaknuti daljnje kreativno uključivanje graditeljskoga nasljeđa u strateško i održivo planiranje te razvoj regije.

Boris Dundović, B.Arch, M.Arch student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
boris.dundovic@arhitekt.hr

Prof. Mladen Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Assoc. Prof. Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

EVALUATION CRITERIA OF THE RURAL SETTLEMENTS IN PROTECTED AREAS
CASE STUDY PLITVICE LAKES NATIONAL PARK

KRITERIJI VRJEDNOVANJA RURALNIH NASELJA U ZAŠTIĆENIM PRIRODNIM PODRUČJIMA
PRIMJER NACIONALNOG PARKA PLITVIČKA JEZERA

KSENIJA PETRIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Plitvice Lakes National Park
rural settlements
evaluation criteria
cultural heritage
physical planning

KLJUČNE RIJEČI:
Nacionalni park Plitvička jezera
ruralna naselja
kriteriji vrjednovanja
kulturno nasljeđe
prostorno planiranje

Ksenija Petrić, M.Sc, architect, Ministry of Culture – Republic of Croatia, Direction for Cultural Heritage Protection, Conservation Department in Zagreb, Zagreb, Croatia
ksenija.petric@min-kulture.hr

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Based on the example of Plitvice Lakes National Park the development of protection of rural heritage and criteria for assessing the values of rural settlements in the protected areas in Croatia have been studied. Taking into consideration the contemporary principles of cultural heritage management in protected areas, the research views cultural identity as an essentially spatial phenomenon. Research start from the position that cultural approach to evaluating the spatial rural heritage was not appropriately included in conservation and management planning. Rural settlements are perceived as an integral component of the landscape of the protected areas, placing them in a position of heritage resource upon which space protection and development planning should be based, with an emphasis upon presentation, interpretation and specific spatial planning measures in the function of visiting, education, and recreation.

The selected examples serve as a basis for the analysis of evaluation criteria of landscape features, land use, spatial organization and typology, historical development as well as structural and architectural characteristics of rural settlements elaborated in physical plans and conservation studies. The analysis will enable a systematisation and identification of applied evaluation criteria and revitalisation models of rural settlements from the cultural heritage conservation point of view. The research results (on the selected case study) will show the scope of elaboration and application of the established criteria of evaluation in conservation and spatial planning documents, as well as the level of recognition of rural settlements' value in the process of making planning and management decisions. The contribution of this study mainly lays in the area of the development of rural settlements' evaluation and cultural heritage protection methods.

Na primjeru Nacionalnog parka Plitvička jezera istražuje se razvoj zaštite i kriteriji vrjednovanja ruralnih naselja u zaštićenim prirodnim područjima u Hrvatskoj. Uvažavajući suvremena načela upravljanja kulturnim naslijeđem u zaštićenim prirodnim područjima, istraživanje polazi sa stajališta da je kulturni identitet duboko prostorni fenomen te da kriteriji vrjednovanja pejsažnih, prostorno-organizacijskih i kulturno-povijesnih obilježja ruralnih naselja u Hrvatskoj nisu odgovarajuće razrađeni i primijenjeni u konzervatorskoj i prostorno planerskoj praksi. Ruralna naselja, kao dio kulturnog naslijeđa zaštićenih prirodnih područja, u istraživanju se promatraju kao sastavni dio krajolika te ih se postavlja u funkciju baštinskog resursa na kojem se treba temeljiti i zaštita prostora i planiranje razvoja s uporištem u prezentaciji, interpretaciji i uređenju prostora u funkciji posjećivanja, naobrazbe i rekreacije.

Na odabranim primjerima analizirat će se kriteriji procjene vrijednosti pejsažno-estetskih obilježja,obilježja smještaja, povijesnog značaja, korištenja i obrade površina, prostorne organizacije, tipa, strukture i graditeljstva ruralnih naselja u prostornim planovima i konzervatorskim studijama. Analiza će omogućiti sistematiziranje i prepoznavanje primijenjenih kriterija vrjednovanja i modela revitalizacije ruralnih naselja s motrišta afirmacije i zaštite kulturnog naslijeđa. Očekuje se da će rezultati istraživanja pokazati opseg primjene prostornih kriterija u procesu donošenja planerskih i upravljačkih odluka te kako se primijenjeni kriteriji i modeli reflektiraju na očuvanje i unaprjeđenje kulturnog naslijeđa ruralnih naselja. Doprinos istraživanja bit će na području razvoja metode vrjednovanja i zaštite ruralnih naselja u Hrvatskoj.

THE KRAPINA NEANDERTHAL PARK KRANEAMUS

PRAPOVIJESNI PARK KRAPINSKIH NEANDERTALACA

ŽELJKO KOVAČIĆ
JAKOV RADOVČIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Neanderthals
Krapina
Prehistoric Park

KLJUČNE RIJEČI:
neandertalci
Krapina
prapovijesni park

Krapina and the world known paleoanthropological site on Hušnjakovo Hill, 115 years from its discovery still attracts the attention of modern nomads (tourists). Life of early man, his disappearance or his relations to the modern man, still stand today as some of the most intriguing questions regarding the emergence of modern humans. Recently realized *KRANEAMUS – Krapina Neanderthal Museum* through an interactive presentation explains the historical importance of the discovery in Krapina, as well as place and role of Neanderthal man in human evolution.

In the project proposal for the new museum dated to January 1999, as the authors of the project and realization of the Museum we have envisioned *The Prehistoric Park of the Krapina Neanderthals* as a kind of theme park which would, in the laid-back atmosphere, directly complement the scientific issues addressed in the Museum. Intertwined with the Paleolithic stratum, the stratified context of Krapina and its cultural landscape would be supplemented with strata presenting Proto-Slavic myths of Čeh, Lehi Meh, as well as the role of Croatian reformer Ljudevit Gaj. In order to show the temporal context of the discovery of prehistoric man, and as an introduction to the story of Gorjanović-Kramberger's discovery, the park encompasses *Kneipp sanitarium* with its historicist park. The intention is to purify the horticulture of *The Prehistoric Park*, and to restore it using the vegetation that would correspond to the *Interglacial* time and the environment of the Neanderthals. Series of interactive content displayed throughout the Park enables the visitors to discover the multilayered millennial changes of the life and environment of the valley.

The visitors of the Park, as in the case of the Museum, would be able to travel through time and experience our ancestors – the Neanderthals within the holistic cultural context and heritage of Krapina, in the way of active use and interpretation of the past within present.

Krapina i njen svjetski paleoantropološki lokalitet na Hušnjakovu brijegu s aurom autohtone postaje neandertalskih nomada, nakon 115 godina od otkrića sve življe privlači pozornost suvremenih nomada (turista). Život pračovjeka, iščeznuće ili veze s današnjim ljudima – jedna je od najintrigantnijih tema pojave suvremenoga čovjeka. Nedavno izvedeni *KRANEAMUS - Muzej krapinskih neandertalaca,* interaktivnom prezentacijom tumači povijesnu važnost otkrića u Krapini te mjesto i ulogu neandertalaca u evoluciji čovjeka. O izuzetnom zanimanju posjetitelja svjedoči podatak o preko 500.000 posjetitelja koji su u prvih pet godina obišli Muzej i nalazište.

Idejnom studijom novoga Muzeja, iz siječnja 1999. godine, kao autori projekta i izvedbe Muzeja, osmislili smo i *Prapovijesni park krapinskih neandertalaca* kao svojevrsni tematski perivoj u kojem bi se kroz zabavu, na izravan način dopunjavale znanstvene spoznaje i teme koje su prikazane u Muzeju. Uz stratum paleolitika, slojeviti kontekst Krapine i njenoga kulturnog krajolika bio bi nadograđen stratumom praslavenske legende o Čehu, Lehu i Mehu te ulogom hrvatskoga preporoditelja Ljudevita Gaja i njegova značaja za hrvatsku kulturu. Sklop parka pridodao bi muzejsku sastojnicu *lječilišta Kneipp* sa svojim historicističkim perivojem, vremenskim stratumom otkrića pračovjeka kao uvodom u priču o otkriću Gorjanovića-Krambergera. Nasadi prapovijesnoga parka će se pročistiti i obnoviti raslinjem koje odgovara vremenu *interglacijala* i okolišu neandertalaca te otvoriti vizure prapovijesne postaje kao strateške točke u nadzoru migracijske doline. Nizom interaktivnih sadržaja raspoređenih po cijelom parku posjetitelj će višeslojno razotkrivati milenijske mijene okoliša i života doline.

Kao u muzeju i u parku bi posjetitelji svojevrsnim vremeplovom prošli i doživjeli naše pretke neandertalce u okviru cjelokupnoga kulturnog naslijeđa Krapine, na način aktivnog korištenja i interpretiranja prošlosti u sadašnjosti.

Željko Kovačić, architect, artist,
Zagreb, Croatia
zeljko.kovacic10@zg.t-com.hr

Jakov Radovčić, paleontologist,
Croatian Natural History Museum,
Zagreb, Croatia
jakov.radovcic@gmail.com

NEW ZAGREB AS HERITAGE
POLITICS OF URBAN DEVELOPMENT

NOVI ZAGREB KAO NASLIJEĐE
POLITIKA URBANOG RAZVOJA

DUBRAVKA VRANIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
New Zagreb
planned city
Plan for South Zagreb
strategic practices

KLJUČNE RIJEČI:
Novi Zagreb
planirani grad
Plan za Južni Zagreb
strateške prakse

Dubravka Vranić, architect, Ph.D student (University of Ljubljana – Faculty of Architecture), Forma studio, Zagreb, Croatia
dubravkavranic@gmail.com

The Paper examines the extent to which New Zagreb was a planned city and which factors constitute its urban identity. New Zagreb is a major city area on the southern side of the Sava River, built according to modernist principles after World War Two. Although unfinished, it nowadays offers excellent quality of living, as was shown by a recent anthropological study. Not much has been written about New Zagreb's urban development and the circumstances of its inception are still obscure. While some authors call it the most significant urban project of the socialist period, others see it as a group of independent settlements that do not make a coherent whole. The fact is that the Plan for South Zagreb appeared almost a decade after the construction of the first urban complexes, Naval Institute (1949-1959) and Zagreb Fair (1954-1956), immediately after the intensive construction of housing south of the Sava River had already begun (Savski Gaj in 1957, Naselje februarskih žrtava in 1957, Micro-rayon Novi Zagreb in 1959). In contrast to studies that claim that the construction of the Naval Institute and the Zagreb Fair has been done without the intention to build housing south of the Sava river, I argue that the construction of these first urban complexes was a part of the strategy to prepare the framework for the future construction of a modernist city by offering 'radical solutions' to urgent need for housing in Zagreb.

In this study, I would like to employ a combination of documentary data and oral history interviews with people who participated in the project and are still alive today. I expect the study would show that New Zagreb was a planned project long before the 1962 Plan. By portraying it as one project - as a coherent whole - New Zagreb would be compared to Brasília, which was recognized as a UNESCO world heritage site. The aim would be to recognize New Zagreb as modernist planning heritage as well, which would in turn necessarily change its future prospects.

Priopćenje će pokazati do koje mjere je Novi Zagreb bio planirani grad te koji su čimbenici njegova urbanističkog identiteta. Novi Zagreb predstavlja veliki dio grada s južne strane rijeke Save, izgrađen prema modernističkim načelima nakon Drugoga svjetskog rata. Iako nedovršen, u njemu se danas vrlo kvalitetno živi, što je pokazala i nedavna antropološka studija.

O urbanom razvoju Novog Zagreba nije puno pisano te su okolnosti njegova nastanka su još uvijek nejasne. Dok ga jedni autori nazivaju najvažnijim urbanističkim projektom socijalističkog razdoblja, drugi ga vide kao grupu neovisnih naselja koja ne čine jedinstvenu cjelinu. Činjenica je da se *Plan za Južni Zagreb* (1962.) pojavio gotovo desetljeće nakon izgradnje prvih građevina Brodarskog Instituta (1949.-1959.) i Zagrebačkog Velesajma (1954.-1956.) te neposredno nakon što je već započela južno od Save intenzivna stambena izgradnja (Savski Gaj 1957., Naselje februarskih žrtava 1957., *Mikro-rajon* Novi Zagreb 1959.). Za razliku od studija koje tvrde da je izgradnja Instituta i Velesajma građena bez namjere da se gradi stanovanje, tvrdim da je izgradnja tih prvih urbanih projekata s južne strane rijeke bila dio pažljivo osmišljene strategije za izgradnju modernističkoga grada, nudeći radikalna rješenja za tada goruću potrebu za stanovanjem u Zagrebu.

U istraživanju će se koristiti kombinacija metoda arhivskih podataka i empirijska metoda intervjua s još živućim sudionicima izrade projekata i izgradnje Zagreba. Priopćenje će pokazati kako je Novi Zagreb bio planiran kao cjelina prije *Plana za Južni Zagreb* iz 1962. Portretirajući ga kao jednu koherentnu cjelinu, Zagreb će se usporediti s Brazilijom koja je priznata kao spomenik UNESCO-a s ciljem prepoznavanja tog dijela grada kao modernističkog planerskog naslijeđa.

THE VOIDS OF NOVI ZAGREB
THE CLASH OF MODERNIST PLANNING LEGACY AND CONTEMPORARY SPATIAL PRACTICES

"PRAZNINE" NOVOG ZAGREBA
SUKOB MODERNISTIČKOG URBANISTIČKOG NASLIJEĐA I SUVREMENIH PROSTORNIH PRAKSI

VALENTINA GULIN ZRNIĆ
DUBRAVKA VRANIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Novi Zagreb (New Zagreb)
Zagreb Masterplan
urban identity
voids
modernist city

KLJUČNE RIJEČI:
Novi Zagreb
GUP Zagreba
urbani identitet
prazni prostori
modernistički grad

Novi Zagreb (New Zagreb) was built along modernist principles during the socialist period in the second half of 20th century. The transitional 1990s brought about substantial changes in spatial standards, legislation and ownership. Moreover, new social, political and economic actors emerged on the urban scene, significantly impacting the further development of Novi Zagreb. This particularly stands for Novi Zagreb voids, which are usually called "empty spaces" although they consist of greenery, parks, playgrounds; they are *loci* of various neighbourhood activities, and are also inscribed with cultural and emotional values. We argue that Novi Zagreb's voids are the most endangered part of its modernist legacy.

The paper focuses on spatial and planning practices over the last two decades in order to portray the intertwining of various factors which contribute to the deterioration of Novi Zagreb's voids. The most significant factors are changes in the land ownership (privatization), new spatial land subdivision (parcelization), building legislation, bureaucratic urbanism and the nature of the current master-plan (particularly its definition of "mixed use" zones).

Furthermore, several case studies will be presented to illustrate how these factors opened up the way for construction in Novi Zagreb voids. As a result, New Zagreb's urban identity and quality of life, defined along modernist lines, has been perturbed. We argue that current planning does not take into account the spatial logics of modernist planning and omits the complex perspective that includes quality and identity issues. These should be the most important criteria for contemporary development in order to preserve the concept of modernist idea of Novi Zagreb.

Novi Zagreb izgrađen je prema modernističkim urbanističkim načelima tijekom razdoblja socijalizma, u drugoj polovici 20 stoljeća. Tranzicijske 1990-e godine donijele su supstancijalno izmijenjeno prostorno zakonodavstvo i urbanističke standarde, vlasničke odnose i nove društvene, političke i ekonomske aktere na urbanu scenu što je sve zajedno znatno utjecalo na daljnji razvoj Novog Zagreba. To se posebice odnosi na novozagrebačke otvorene prostore na kojima se nalaze parkovi, gajevi i igrališta, a o kojima se najčešće govori kao o „praznim prostorima" usprkos tome što su to mjesta raznolike društvene aktivnosti stanovnika koja nose upisane kulturne i emotivne vrijednosti. U tekstu se problematiziraju novozagrebački otvoreni „prazni" (neizgrađeni) prostori kao najugroženiji element modernističkog naslijeđa Novog Zagreba.

Rad se usredotočuje na urbanističku i planersku praksu u protekla dva desetljeća u cilju osvjetljavanja isprepletanja različitih čimbenika koji utječu na degradaciju prostora u Novom Zagrebu. Najznačajniji čimbenici su promjene vlasništva (denacionalizacija, privatizacija), nove parcelacije zemljišta, zakonodavstvo vezana uz izgradnju, birokratski urbanizam i priroda generalnog urbanističkog plana (posebice definiranje i tretiranje zona „mješovite namjene"). Predstavit će se nekoliko primjera izgradnje koji otkrivaju složene odnose navedenih čimbenika, ali i koji narušavaju urbani identitet i kvalitetu života u Novom Zagrebu. Zaključuje se da aktualni prostorni zahvati ne uzimaju u obzir prostornu logiku modernističkog planiranja i zanemaruju kvalitativne i identitetske čimbenike koji bi trebali biti među ključnim kriterijima suvremenih zahvata u prostoru kako bi se sačuvala ideja i vrijednosti modernističkog urbanističkog novozagrebačkog projekta.

Valentina Gulin Zrnić, Ph.D, anthropologist, Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb, Croatia
gulin@ief.hr

Dubravka Vranić, architect, Ph.D student (University of Ljubljana – Faculty of Architecture), Forma studio, Zagreb, Croatia
dubravkavranic@gmail.com

MODERNITY OF INHERITED TYPOLOGY AND MORPHOLOGY OF RESIDENTIAL BUILDINGS

SUVREMENOST NASLIJEĐENE TIPOLOGIJE I MORFOLOGIJE STAMBENIH ZGRADA

BRANKO KINCL
ALENKA DELIĆ
BOŠKO OPALIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
housing
modernity of heritage
housing heritage
housing typology and morphology
flexibility of housing

KLJUČNE RIJEČI:
stambene zgrade
suvremenost naslijeđa
naslijeđe stambene izgradnje
stambena tipologija i morfologija
fleksibilnost stanova

Prof. **Branko Kincl**, professor emeritus, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
branko@kincl.com.hr

Prof. **Alenka Delić**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
adelic@arhitekt.hr

Boško Opalić, architect, Ph.D student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
bopalic@arhitekt.hr

Housing architecture makes up for as much as 80 percent of the urban tissue. Therefore, types of housing architecture (typology) and forms of housing architecture (morphology) directly affect the image of the city and the way that city works.

Typology and morphology of housing architecture can be viewed from the point of social and spatial processes, reflecting the convergence of social relations, standards and socio-political circumstances.

The states political system is one of the fundamental influences on housing development policy, closely associated with the program documents that determine the standard of living. The relevance of post-war residential architecture for the legacy of the contemporary European city should be taken into serious account at any spatial transformation.

Many advanced and economically strong countries are today pulling down blocks of flats built during the reconstruction of Europe after World War Two.

The main reasons for demolishing the post-war housing heritage in Europe includes inferior post-war building technology and spatial inflexibility, which seems to reject new living patterns, together with their lack of iconic qualities.

Through this study, we have researched the architectural qualities and transformational capabilities of iconic post–war residential architecture in Zagreb, through its ability to house a new way of living and through potential to serve as a base to set up new standards. Even though living conveniences have improved greatly, the design quality of many of these buildings can still be called high and contemporary.

Recognizing the functional values and identity of residential architecture from the 1950s and 1960s and their standardization will be necessary to protect and advance these values in order to preserve distinctive residential layer of the city as part of the legacy identity.

With this, we ensure the richness of the experience of the city and affirm modernity and adaptability of historical types and forms of housing architecture to modern needs.

Stambena arhitektura čini više od 80% ukupne izgradnje u gradovima i naseljima. Stoga, tipovi stambene izgradnje (tipologija) i oblici stambene izgradnje (morfologija) izravno utječu na sliku grada i na način na koji grad funkcionira.

Tipove i oblike stambene izgradnje treba promatrati i s gledišta društvenih i prostornih procesa, kao odraz konvergencije socijalnih odnosa, standarda i društveno-političkih prilika. Socijalna strategija u okviru političkog sustava društva ima bitan utjecaj na politiku razvoja stanovanja, te je usko povezan s programskim dokumentima kojima se određuje standard stanovanja. Utjecaj poslijeratne stambene arhitekture nastale u razdoblju obnove poslije Drugoga svjetskog rata te povijesno naslijeđe europskih gradova važne su i bitne komponente prostorne preobrazbe i razvoja slike suvremenoga europskog grada.

U velikoj poslijeratnoj obnovi europskih gradova primjenjene su mnoge tehnologije, načini građenja te tipizacija velikih serija koje su vrlo često uz neujednačene standarde rezultirale nefleksibilnim stanovima loše kvalitete i oblikovne neprepoznatljivosti.

Zbog toga je nužno istražiti arhitektonske kvalitete i mogućnosti preobrazbe tipičnih primjera stambene arhitekture u Zagrebu, kroz mogućnost zadovoljenja promjenljivih stambenih potreba suvremenog korisnika i kroz potencijal stvaranja podloge za razvoj suvremenog, sustavnijeg normiranja te sistematizacije na stambene zgrade pogodne za stanovanje i one predviđene za prenamjenu ili čak rušenje.

Arhitektonske vrijednosti i identitet stambene arhitekture 1950-ih i 1960-ih godina potrebno je odgovarajuće analizirati i valorizirati te zaštititi kao prepoznatljiv identitet stanovanja u gradu. Na taj način osiguravamo bogatstvo doživljaja grada, njegovo jasno čitanje kroz temporalnost i prilagodljivost povijesnih tipova, što je potvrda integralnosti oblika sa suvremenim potrebama stanovanja.

METHOD OF GRID-DIAGRAMMATIC PLANNING OF CULTURAL HERITAGE
A CASE STUDY OF MANOR IN NUŠTAR

METODA TABLIČNO-DIJAGRAMSKOG PROGRAMIRANJA POVIJESNOG NASLIJEĐA
PRIMJER DVORCA U NUŠTRU

HRVOJE MAGDIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
cultural heritage
manors
revitalization of heritage
Khuen-Belassy family
Nuštar, Croatia

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno nasljeđe
dvorci
oživljavanje nasljeđa
obitelj Khuen-Belassy
Nuštar, Hrvatska

Method shown encompasses a systematic review and program planning of contemporary procedures on the cultural heritage. The method relies on system of diagrams and tables in which possible scenarios and procedures within the physical structure of the cultural heritage and experiential space are examined. The method will be applied and demonstrated on a case study of the Khuen-Belassy Manor in Nuštar.

Today, parametric programming is done using special computer programs which generate complex urban and architectural models while offering optimal solutions based on the input criteria (e.g. optimal orientation or transport accessibility). This method provides programming and evaluation of possible scenarios to provide the optimal solution. The process is reversible thus allowing the solution to be examined through a reverse process. Method is kind of equation in which one can fill the variables connected with the program-planning aspects of cultural heritage. We get solution S by applying procedures P in spaces A. Procedures P can be split on physical procedures H or programmatic procedures R. Spaces A consists of physical spaces Y and experiential spaces E. Diagram enables interactive and systematic overview of all planning elements. Table concludes when certain elements are put in relation and their interaction is evaluated.

The premise is that the method enables optimal selection of most appropriate use for a specific situation and grid - diagrammatic review of planning scenario process. The goal is to create a system of parameters to be considered in the revitalization of the cultural heritage, which can, in fact, be transformed into a computer program. The research should contribute to systematic planning of historical heritage, its acceleration, improvement, and modernization.

Prikazat će se metoda sustavnog i preglednog programskog planiranja suvremenih zahvata u prostorima povijesnog nasljeđa. Metoda se oslanja na sustav dijagrama i tabela u kojima se ispituju mogući scenariji i zahvati unutar fizičke strukture kulturnog nasljeđa i doživljajnog prostora. Metoda će biti primijenjena i pokazana na primjeru dvorskoga sklopa Khuen-Belassy u Nuštru.

Parametarsko programiranje danas se odvija uz pomoć računalnih programa u izradi složenih urbanističkih i arhitektonskih modela koji na osnovu unesenih kriterija generiraju optimalno rješenje (npr. optimalna orijentacija ili prometna dostupnost). Istražuje se metoda koja nudi programiranje mogućih scenarija, njihovo vrjednovanje i odabir rješenja te reverzibilnu provjeru istoga vraćanjem u prethodne etape. Metoda je svojevrsna jednadžba koja sadrži aspekte planiranja programa povijesnog nasljeđa unutar koje je potrebno „uvrstiti" varijable. Do rješenja R dolazimo zahvatom I u prostoru O. Zahvat I možemo razdijeliti na fizički zahvat F ili programatski P, a prostor na fizički prostor E i doživljajni mentalni prostor D. Dijagram omogućuje interaktivni i sustavan prikaz svih elemenata promišljanja, a tabela nastaje kada određene elemente stavimo u međuodnos i vrjednujemo njihovo međudjelovanje.

Polazna hipoteza jest da je uz pomoć takve metode moguće doći do odabira najprikladnije namjene za konkretni prostor nasljeđa te tabelarno-dijagramski prikazati proces promišljanja scenarija, kao i krajnje rješenje R. Cilj je stvoriti sustav parametara koje treba uzeti u obzir pri revitalizaciji prostora povijesnog nasljeđa, uz moguću izradu računalnog programa. Istraživanje bi trebalo pridonijeti unaprjeđenju sustavnosti planiranja povijesnog nasljeđa, ubrzati ga, poboljšati i osuvremeniti.

Hrvoje Magdić, B.Arch, M.Arch student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
hmagdic@arhitekt.hr

Prof. Mladen Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Assoc. Prof. Bojana Bojanic Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

MODELS OF URBAN TRANSFORMATION OF THE INDUSTRIAL BROWNFIELDS IN HISTORICAL URBAN HERITAGE
CASE STUDY: EASTERN PART OF LOWER TOWN ZAGREB

MODELI URBANE PREOBRAZBE BIVŠIH INDUSTRIJSKIH PROSTORA U POVIJESNIM DIJELOVIMA GRADA
PRIMJER ISTOČNOGA DIJELA DONJEGA GRADA U ZAGREBU

MARIJANA SIRONIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
urban block structure
urban transformation
interventions in urban structures
heritage revitalization
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
gradski blokovi
preobrazbe grada
zahvati u povijesnom gradskom tkivu
revitalizacija naslijeđa
Zagreb

Marijana Sironić, architect, Ph.D student, City Office for Physical Planning, Construction of the City, Utility Services and Transport, Zagreb, Croatia
marijana.sironic@zagreb.hr

Prof. Mladen Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

The Lower Town of Zagreb, the area within the Zagreb Downtown, is both a significant part of the historical city centre as well as valuable urban heritage characterized by dominant urban block structure. The subject of this research is Lowe Town's eastern part, whose planning started back in 1905 accordingly to the regulation plan of extending downtown's block structure to the east. What makes this area particularly special is the use of modified block structure with diagonal streets.

During the 20th century, as part of the urban transformation process, different methods of formation and completion of blocks, as well as individual interventions on the blocks were used. The purpose of this paper is to give an insight into recent models of urban transformation of the unfinished blocks and those linked to the old industry.

Insufficient information on ways and models of urban space transformation, lack of interdisciplinary and integrated planning approach as well as supremacy of particular form of protection are some issues which have affected planning and realization of the urban space heritage revitalization. Other factors which restrain the mentioned process include the supremacy of individual or speculative interest and the absence of the evaluation criteria for efficacy of the urban heritage revitalization.

Spatial planning documents, field research and cartographic and written resources, will be used to provide basic information about each block. This will contain: urban features, indicators of capacity and land use, spatial genesis including all kinds of interventions and changes from the original plan to the current state, with emphasis on completed level or applied models of transformation, etc.

The research is conducted as a doctoral research within the research project *Heritage Urbanism*. The research outcomes will be used to determine the factors, criteria, methods and models of completion, revitalization and improvement of the urban historical heritage of the block structure in the eastern part of the Lower Town of Zagreb.

Prostor Donjega grada u Zagrebu dio je povijesnoga gradskog središta i urbanističko nasljeđe dominantne blokovske strukture. Istražuje se istočni dio Donjega grada, koji je planiran regulatornom osnovom iz 1905. godine kao nastavak izgradnje donjogradskih blokova prema istoku grada. Posebnost tog prostora očituje se u primjeni modificirane blokovske strukture s dijagonalnim ulicama. Tijekom 20. stoljeća prisutni su različiti postupci nastajanja i dovršenja blokova, pojedinačnih zahvata u blokovima i procesi urbane preobrazbe. Rad istražuje novije modele urbane preobrazbe bloka na nedovršenim prostorima i prostorima starih industrija.

Nedovoljna istraženost modela i tipova urbane preobrazbe, nepostojanje kriterija za korištenje bloka, nedostatak interdisciplinarnog i integriranog planskog pristupa, nepostojanje mjera za osiguranje provedbe planske preobrazbe, prevlast pojedinog oblika zaštite, prevlast pojedinačnog ili špekulativnog interesa, nepostojanje kriterija vrjednovanja učinka preobrazbe na urbanističko nasljeđe i na ukupnu sliku grada razvidni su problemi u planiraju i izvedbi procesa revitalizacije prostora urbanog nasljeđa.

Na temelju prostorno-planske dokumentacije, kartografskih i pisanih izvora te terenskih istraživanja na izabranom primjeru bloka prikazat će se način obrade svakog pojedinog bloka i to tako da se utvrde osnovni podatci o bloku: urbanološke odlike, prostorni pokazatelji i sadržajna struktura, geneza bloka i tipovi zahvata – izvorni plan, izvorna izvedba, kasnije mijene, stupanj dovršenosti, namjene i promjene namjena, način korištenja, potrebe za dovršenjem bloka, planirani i izvršeni zahvati i dr.

Istraživanje se provodi kao doktorsko istraživanje u sklopu istraživačkog projekta *Urbanizam naslijeđa* (HERU). Rezultati istraživanja pridonijet će utvrđivanju čimbenika, kriterija, metoda i modela za dovršenje, oživljavanje i unaprjeđenje povijesnog urbanog naslijeđa blokovske strukture istočnoga dijela Donjega grada u Zagrebu.

SOUTH WORKS
URBAN REDEVELOPMENT OF THE FORMER INDUSTRIAL AREA IN SOUTH CHICAGO

SOUTH WORKS
URBANA PREOBRAZBA INDUSTRIJSKE ZONE U JUŽNOM CHICAGU

NARINÈ GYULKHASYAN
MARIJA MATELJAN
HRVOJE ŠMIDIHEN

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
South Chicago Master Plan
spontaneous growth
condition of recession
industrial heritage
low urban density

KLJUČNE RIJEČI:
prostorni plan za južni Chicago
spontani razvoj
stanje recesije
industrijsko nasljeđe
niska gustoća izgrađenosti

Narinè Gyulkhasyan, M.Arch,
JMW Research, Rotterdam, The Netherlands
archiground@gmail.com

Marija Mateljan, M.Arch,
KAAN Architecten,
Rotterdam, The Netherlands
marija.mateljan@gmail.com

Hrvoje Šmidihen, M.Arch,
DOMAIN Office, Rotterdam, The Netherlands
hrvoje.smidihen@gmail.com

The site of the U.S. Steel's South Works, opened in 1882, is located 15 miles south of the centre of Chicago and bounded by the Calumet River on the south and the Lake Michigan on the east. The neighbourhood around the factory, South Chicago, was filled with immigrants who came to the area for work opportunities at the mill. Since 1992 the site has been inactive while the surrounding neighbourhood became degraded. Several proposals have been introduced since the closure. The most relevant attempt was made in 2010 by Skidmore Owings & Merrill, but due to the economic crisis development has been radically slowed down.

The urban strategy deals with specific suburban environment of Chicago and the problem of low density. The intention is to create tensions, both spatial and programmatic, that would generate higher density and consequently future urban growth. Program is strategically inserted with the particular attention to existing infrastructure and linearity of the Chicago urban fabric. Industrial heritage of the old mill informed the project on different scales, which gave strong identity to the project. The remnants of the former factory, the old water canal and the ore walls, were used as the main elements for the creation of spatial relations, while the leftovers of the ore are used as building material.

In the first phase of the development three programmatically different buildings are placed along the canal in order to initiate growth. All three buildings are in the strong correlation with the industrial remnants: *Creative Incubator* at the beginning of the canal is positioned on top of the ore walls and uses them for the main internal circulation; *Playful Learning Environment* is bridging the canal and linking two parts of the site while the *Performance centre* is placed literally inside the canal and uses it as an existing infrastructure. Together with industrial heritage, three buildings create a new entity that will encourage further urban development.

South Works, položaj jedne od glavnih željezara nekadašnjeg *US Steela* otvorenog 1882. godine, nalazi se 15 milja južno od središta Chicaga i omeđena je rijekom Calumet i jezerom Michigan. Naselje u okolici željezare, South Chicago bilo je nastanjeno imigrantima i radnicima koji su došli iskušati sreću. Željezara je zatvorena 1992. godine što je dovelo do propadanja okolnih naselja i degradacije cijelog područja. Nakon zatvaranja željezare javljaju se mnogobrojna razmišljanja za revitalizaciju cijelog područja, a najznačajniji je pokušaj SkidmoreOwings&Merrilla (SOM) 2010. godine. Zbog ekonomske krize i nedostataka sredstava cijeli je projekt značajno usporen.

Projekt South Works bavi se prvenstveno problemom male gustoće koji je specifičan za američka predgrađa, pa tako i South Chicago. Ideja projekta jest stvaranje programatskih i prostornih tenzija koje bi potom generirale veću gustoću, a time i budući urbani razvoj. Zgrade različitog programa su strateški postavljene s velikom pažnjom posvećenom postojećoj infrastrukturi i linearnom karakteru urbane matrice Chicaga. Ostatci željezare i industrijski karakter cijelog područja utjecalo je na projekt u različitim pogledima te je kreiran jasan identitet područja. Ostatci tvornice, stari kanal te masivni zidovi za pohranu rude, korišteni su kao primarni element u stvaranju prostornih odnosa, dok je ruda koja se još uvijek nalazi na lokaciji korištena kao građevni materijal.

U prvoj etapi projekta, tri programatski različite zgrade su smještene duž kanala. Zgrade su u jasnoj vezi s ostatcima nekadašnje tvornice: *Inkubator kreativnosti* je smješten na zidovima i koristi ih kao primarnu komunikaciju, *Prostor za interaktivno učenje* premošćuje kanal i povezuje dvije strane parcele, dok je *Kazalište* smješteno unutar samog kanala koji koristi za temeljenje. Zajedno s industrijskim naslijeđem, tri zgrade čine cjelinu koja je početak budućeg urbanog razvoja cijelog područja.

REUSE OF INDUSTRIAL HERITAGE IN RIJEKA
THE BEARER OF CITY IDENTITY, URBANITY AND SOCIALIZATION

PRENAMJENA INDUSTRIJSKE BAŠTINE RIJEKE
NOSITELJ IDENTITETA, URBANOSTI I SOCIJALIZACIJE GRADA

SONJA JURKOVIĆ
SANJA GAŠPAROVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
city reconstruction
industrial structures
public accessibility

KLJUČNE RIJEČI:
rekonstrukcija grada
industrijske strukture
javna pristupačnost

Prof. **Sonja Jurković**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
sonja.jurkovic@arhitekt.hr

Assist. Prof. **Sanja Gašparović**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
sanja.gasparovic@arhitekt.hr

Buildings of industrial heritage, which have lost their function due to changes in technological processes and the termination of production, are decaying and waiting for reconstruction and appropriate reuse. Because of their exceptional structural and architectural values and role as witnesses of the past they deserve the attention and protection and should be incorporated into a new urban life. Industrial infrastructure of Rijeka is interesting because of its scale, the position and importance in the development of the city. It presents distinctive industrial landscape that evokes the time of the former industrial progress. For such spaces appropriate methods of active protection, interpretation and contemporary use are required.

Abandoned industrial areas in the world in recent decades turned into new public spaces and art installations. Many world cities have realized successful examples of their reuse of such areas. However, often in realizations original industrial structure are lost, and areas of the former industry are identified only as space for expansion of the city.

The study assumes that the conversion of open space and the structures of industrial heritage in the public space of the city can start the process of transforming whole industrial landscape.

Comparative analysis of examples will identify the factors and criteria that determine the specificity of these areas and possible methods of reviving the structure of industrial infrastructure as potential carriers of identity, urbanity and city socialization.

The aim of the research is to determine the possible scenarios to activate the industrial area of Rijeka by making suggestions of its new use, assuming the condition of preserving the image and ambiance values, defining the optimal percentage of public space and suggesting of a new network of urban industrial heritage landscape.

Građevine industrijskog naslijeđa koje su izgubile svoju funkciju uslijed promjena tehnoloških procesa i prestanka proizvodnje već niz godina propadaju i napuštene čekaju rekonstrukciju i odgovarajuću prenamjenu. Mnoge od njih posebna su konstruktivna i arhitektonska djela, koja već svojim nekadašnjim korištenjem zaslužuju pažnju i zaštitu te kao posebni svjedoci prošlosti trebaju i mogu biti uklopljena u novi urbani život. Industrijska infrastruktura Rijeke interesantna je svojom veličinom, položajem te značajem u razvoju grada. Građevine kao što su prometni terminali, skladišta, transportne trake, različiti otvoreni cjevovodi te sklopovi nosivih konstruktivnih sustava, čine poseban prepoznatljiv industrijski pejsaž koji dočarava nekadašnje vrijeme industrijskog napretka.

Za takve prostore traži se primjereni načini aktivne zaštite, interpretacije i suvremeno korištenje. Napuštena industrijska područja u svijetu zadnjih se desetljeća pretvaraju u nove javne prostore i umjetničke instalacije, a brojni svjetskih gradovi ostvarili su uspješne primjere njihovih preobrazbi. Međutim, često se u realizacijama i gube izvorne industrijske strukture, a prostori nekadašnje industrije prepoznaju se tek kao površine za širenje grada.

Istraživanje polazi od pretpostavke da se prenamjenom otvorenog prostora i struktura industrijskog naslijeđa u javni prostor grada mogu započeti procesi preobrazbe cjelokupnog industrijskog krajolika. Usporedbenom analizom primjera utvrditi će se čimbenici i kriteriji koji određuju posebnost takvih prostora te moguće metode oživljavanja struktura industrijske infrastrukture kao potencijalnih nositelja identiteta, urbanosti i socijalizacije grada.

Cilj istraživanja jest utvrditi moguće scenarije za aktiviranje industrijskog područja Rijeke s prijedlozima novog korištenja, uz uvijet očuvanja oblikovnih i ambijentalnih vrijednosti, određivanje optimalnog udjela javnih površina te uz prijedloge načina uspostavljanja urbane mreže industrijskog naslijeđa.

TRANSFORMATION OF CITY'S MILITARY HERITAGE
CASE STUDY OF CAMPUS BORONGAJ IN ZAGREB

PREOBRAZBA VOJNIH PROSTORA U GRADU
PRIMJER SVEUČILIŠNOGA KAMPUSA BORONGAJ U ZAGREBU

BOJAN BALETIĆ
ROBERTO VDOVIĆ
MORANA PAP

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
University Campus Borongaj
campus *living lab*
new urban development
landscape heritage
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
Sveučilišni kampus Borongaj
živući laboratorij na kampusu
novi urbani razvoj
pejsažno nasljeđe
Zagreb

Creation of a university campus on the site of the abandoned military barracks in Borongaj, whose history begun a hundred years ago when there was the first Zagreb's airport, offered a possibility to utilize an area of 90 hectares both as an encouragement to the new urban development of the eastern part of the city, and as affirmation of older urban planning ideas of "landscape fingers" of Medvednica mountain reaching the Sava river.

Today, protected buildings of the former airport are outside of the campus area, and the ones within had been significantly altered. The memory of the space remains, and there are plans to preserve it through specialized exhibitions and usage of contemporary aircrafts as urban markers. The history of the idea of a campus on the site dates back to the post-WW2 times, when the wider part of the site was to become a large campus for technical sciences. Material heritage is still present around today's campus.

New urban planning for the campus does not rely on the previous situation but it creates a new spatial quality presenting dialogue with contemporary campus development ideas. Still, it emphasizes and respects wider urban context and natural heritage of the city.

It is an area for the development of the University and a place to test the scenario of city's future development. The strategies of sustainable development and the principles of "living lab" supplement each other in an academic environment, providing benefits to the University and wider community. Here, within the campus, new scenarios of urbanism can be programmed, implemented, analysed, tested and modified for best results (ecological, social, economic and urban). This work represents the ideas and systematic directives in the development of Borongaj campus which affirm city's landscape, technical heritage and historical buildings.

Stvaranje sveučilišnog kampusa na mjestu napuštene vojarne Borongaj u Zagrebu koja je prije sto godina započela život kao prvi zagrebački aerodrom, ponudila je mogućnost da se prostor od 90 hektara iskoristi kao poticaj novom urbanom razvoju istočnoga dijela grada, ali i kao afirmacija starih urbanističkih ideja o „pejsažnim prstima" Medvednice koji sežu do rijeke Save.

Zaštićene građevine nekadašnjeg aerodroma danas su izvan područja kampusa, a one unutar njega značajno su izmijenjene. Memorija nekadašnjega prostora i danas postoji te se planira njegovati specijaliziranim izložbama u jednoj povijesnoj građevini. Planira se korištenje suvremenih zračnih plovila kao urbanih markera kampusa. Ideja kampusa na Borongaju posjeduje i svoju povijest koja potječe od vremena iza Drugoga svjetskog rata kad je širi dio prostora oko Borongaja trebao biti veliki kampus tehničkih znanosti. Materijalno nasljeđe tih planova prisutno je u prostoru oko sadašnjega kampusa.

Novi urbanistički plan za kampus ne naslanja se na prethodno stanje već stvara novu prostornu kvalitetu koja predstavlja dijalog sa suvremenim razmišljanjima o razvoju kampusa. Ona pak ističe i ponaša se obzirno prema širem urbanom kontekstu i prirodnom nasljeđu grada.

Novi je kampus ne samo područje za razvoj sveučilišta nego i mjesto za istraživanje scenarija budućeg razvoja grada. Strategije održivog razvoja i načela „živućeg laboratorija" trebali bi se međusobno približavati i dopunjavati u akademskom okruženju za dobrobit sveučilišta i šire urbane zajednice. Ovdje, unutar kampusa, nove scenarije urbanog razvoja moguće je programirati, implementirati, analizirati, testirati i modificirati kako bi postigli najbolji rezultati (ekološki, društveni, ekonomski i urbani). Rad će predstaviti razmišljanja i planske smjernice u razvoju kampusa Borongaj koje afirmiraju gradsko pejsažno nasljeđe, povijesne građevine i tehničko nasljeđe.

Prof. **Bojan Baletić**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
bojan.baletic@arhitekt.hr

Roberto Vdović, M.Sc, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
roberto.vdovic@arhitekt.hr

Morana Pap, architect, Ph.D student,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
morana.pap@arhitekt.hr

THE NEW BUILDING INTERVENTIONS IN THE HISTORIC CENTER AND SURROUNDINGS OF TROGIR, CROATIA

NOVI ZAHVATI GRADNJE U POVIJESNOJ JEZGRI I OKOLICI TROGIRA

DANKA RADIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
cultural heritage
urban heritage
heritage protection
bridge
Trogir, Dalmatia

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno naslijeđe
urbanističko naslijeđe
zaštita naslijeđa
most
Trogir, Dalmacija

Although the historic centre of the town of Trogir entered the List of the World Cultural Heritage in 1997, conservation work in it is stopped by the individual monuments and facades; little was performed for the rehabilitation of the historic centre as well as architectural heritage. There are still no architectural and conservation substrates, without which there is no systematic investment in the development and maintenance of life in the historic centre. Therefore, they should be made. Devastation, illegal construction in the historic centre disfigures and destroys the city as a whole. Last gardens and courtyards have been covered in concrete. Many houses are deserted; many are sold. There is a proposal to relocate football fields, schools and communal services from the historic centre. However, better coordination of conservation and communal services, which would consult experts and certainly the civil society when it comes to major interventions in the area, could contribute to improving the protection and revitalization of the city.

Chaos is more obvious in the surrounding area. Soline zone turns into a residential and business area. The kiosks at the entrance to the Old City provide a poor image of the city. New largely uncontrolled construction around the city does not have urban characteristics. Shorelines are degraded by filling and concreting. In the same way the peninsula Cumbrijan is disfigured. On the side of the land in vicinity of Seget, built berths to the west block the view to Trogir; construction of ferry piers is planned near the border with the municipality Seget. The plan is to relocate the bus station to the east on the embankment on which a new church will be built. Construction of a bridge from the mainland to Čiovo island east of the city has began. Building a tunnel under the sea advocated by many experts is the only option that is appropriate for Trogir and which is at the level of the epoch, in line with the findings of natural and cultural values.

Iako je povijesna jezgra grada Trogira uvrštena u Popis svjetske kulturne baštine UNESCO-a 1997. godine, konzervatorski zahvati u njoj zaustavljaju se na pojedinačnim spomenicima i pročeljima; malo se učinilo na rehabilitiranju povijesne jezgre kao spomeničke cjeline. Još uvijek ne postoje arhitektonske i konzervatorske podloge bez kojih nema sustavnijih ulaganja za unaprjeđenje i održavanje života u povijesnoj jezgri. Dakle, treba ih izraditi. Devastacije, bespravne gradnje u povijesnoj jezgri nagrđuju i uništavaju grad kao jedinstvenu cjelinu. Betonirani su posljednji vrtovi i dvorišta. Brojne kuće su opustjele; mnoge se prodaju. Predlaže se izmještanje nogometnog igrališta, škole i komunalnih službi iz povijesne jezgre. Bolja koordinacija konzervatorskih i komunalnih službi koje bi prilikom važnijih zahvata u prostoru konzultirali stručnjake i dakako civilno društvo mogla bi pridonjeti poboljšanju zaštite i revitalizacije grada.

Kaos je sve očigledniji i u okolnom prostoru. Predio Soline se pretvara u stambeno poslovnu zonu. Kiosci pred ulazom u povijesnu jezgru pružaju ružnu sliku grada. Rješenje bi bila izgradnja podzemnih garaža i tunela pod morem u kojem bi se smjestile trgovine. Nova uglavnom nekontrolirana izgradnja oko grada nema urbanih obilježja. Obalne linije se degradiraju nasipavanjem i betoniranjem. Tako je deformiran poluotok Cumbrijan. Na strani prema kopnu u blizini Segeta, izgrađeni su vezovi koji sa zapada zaklanjaju pogled na Trogir; planirana je u blizini granice s Općinom Seget izgradnja pristaništa za trajekte. Planira se i premještanje autobusnog kolodvora istočnije na nasipu na kojem će se graditi nova crkva. Istočno od grada započela je izgradnja mosta od kopna do Čiova. Izgradnja tunela pod morem koju zagovaraju mnogi stručnjaci jedina je varijanta primjerena Trogiru.

Danka Radić, art historian,
Museum of Trogir, Trogir, Croatia
dankaradic15@gmail.com

TYPES OF INTERVENTIONS INTO URBAN BLOCK
CASE STUDY: LOWER TOWN ZAGREB

TIPOVI URBANISTIČKO-ARHITEKTONSKIH ZAHVATA U GRADSKOM BLOKU NA PRIMJERU DONJEGA GRADA U ZAGREBU

NIKOLA MATUHINA
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
urban blocks heritage
building interventions
typological classification
urban resource
Zagreb, Lower Town

KLJUČNE RIJEČI:
naslijeđe gradskih blokova
graditeljski zahvati
tipološki razvrstaj
urbani resurs
Zagreb, Donji grad

Nikola Matuhina, M.Arch, Ph.D student
(Graz University of Technology, Graz, Austria),
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
nmatuhina@gmail.com

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Urban block is a constituent element of an urban matrix, thus recognized as urban heritage. Historical urban development of Zagreb is legible through its urban tissue – its spatiotemporal 'sequences' since the medieval period until the 21st century chronologically outline the historical flux of architectural thought in terms of concept of both the genesis and initial construction, as well as the following building interventions and transformations. This paper explores the types of building interventions into historical urban block structures on the example of Lower Town, Zagreb.

The unsatisfactory level of research of subject, the lack or non-application of evaluation criteria for the urban heritage-related interventions and protection, the lack of interdisciplinarity in approaches and the dominance of private interests at the expense of public – are all current issues of European cities, clearly legible on the example of Zagreb.

Based on cartographic and written sources and field research, the research will conduct a typological classification of 20th and 21st century interventions into the urban fabric with an emphasis on the urban block related interventions for the selected parts of Zagreb. The analyzed examples of both implemented building interventions and unrealized projects will be compared based on data concerning the character, the dating, scale and function/use of an intervention, level of completion of historic urban blocks and the created physical relationship with the existing urban context and other, subsequently established criteria. The analysis will determine the types of urban, architectural, landscape (...) interventions into selected historic parts of Zagreb.

The research is conducted as part of doctoral research within the *Heritage Urbanism* project. The results will be used as a starting point for the sequel of research with aims of determining the factors, criteria, methods and models for the improvement of historical urban blocks.

Gradski blok gradotvorni je čimbenik strukture gradskoga tkiva – njegove prepoznatljive urbanističke matrice, te se prepoznaje kao urbanističko naslijeđe. Povijesno-urbanistički razvoj Zagreba može se čitati kroz strukturu gradskoga tkiva – prostorne i vremenske 'sekvence' grada od srednjega vijeka do 21. stoljeća kronološki ocrtavaju povijesni tijek urbanističko-arhitektonske misli u smislu koncepcije geneze i početne izgradnje, kao i kasnijih graditeljskih zahvata i preobrazbi. Rad istražuje tipove urbanističko-arhitektonskih zahvata u povijesne strukture grada, posebice u gradske blokove na primjeru Donjega grada u Zagrebu.

Nedovoljna istraženost tipova i metoda urbanističko-arhitektonskih zahvata u naslijeđe gradskog bloka, nepostojanje i/ili neprimjena kriterija vrjednovanja u svrhu zaštite i suvremenih zahvata u gradsko tkivo, nedovoljna interdisciplinarnost pristupa, česta prevlast privatnog na štetu javnog interesa – aktualni su problemi europskih gradova, jasno čitljivi i na primjeru Zagreba.

Na temelju kartografskih i pisanih izvora te terenskim istraživanjem utvrditi će se za odabrane dijelove Zagreba tipološki razvrstaj zahvata u gradski blok tijekom 20. i početkom 21. stoljeća. Analizirani primjeri izvedenih i neizvedenih graditeljskih zahvata biti će uspoređeni na temelju podataka o vrsti, dataciji, razmjeru te funkciji/namjeni zahvata, stupnju dovršenosti gradskih blokova, stvorenom prostornom odnosu sa zatečenim urbanističkim kontekstom zahvata te drugim, naknadno utvrđenim kriterijima.

Analizom će se utvrditi tipovi urbanističkih, arhitektonskih, pejsažnih i drugih zahvata u odabranim dijelovima povijesnih cjelina Zagreba. Istraživanje se provodi kao dio doktorskog istraživanja u sklopu projekta *Urbanizam naslijeđa* (HERU). Rezultati istraživanja biti će polazište za nastavak istraživanja s ciljem utvrđivanja čimbenika, kriterija, metoda i modela za oživljavanje i unaprjeđenje naslijeđa gradskih blokova.

MASTER PLAN FOR KAPTOL AND DOLAC IN ZAGREB, 1935
NEW ARCHITECTURE IN OLD URBAN SETTINGS

URBANISTIČKO RJEŠENJE KAPTOLA I DOLCA U ZAGREBU IZ 1935. GODINE
NOVA ARHITEKTURA U STAROM DIJELU GRADA

ZLATKO JURIĆ
SILVIJA LIMANI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Kaptol, Zagreb
Edo Schön
Milovan Kovačević
town planning
conservation of monuments

KLJUČNE RIJEČI:
Kaptol, Zagreb
Edo Schön
Milovan Kovačević
urbano planiranje
konzerviranje spomenika

Prof. **Zlatko Jurić**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb, Croatia
zljuric@ffzg.hr

Silvija Limani, art historian, Ph.D candidate,
Community College in Zaprešić, Croatia
silvija.limani@gmail.com

Since 1850, the urban plan of Kaptol, a medieval episcopal town, has been one of the most important and most delicate problems of Zagreb urban planning. Architects Edo Schön and Milovan Kovačević with their master plan proposal for Kaptol and Dolac of 1935 joined myriads of architects and engineers who had dealt with the same issue.

Along with Viktor Kovačić and Hugo Ehrlich, Schön is the most meritorious for the introduction of modernist ideas to urban planning and architecture of Zagreb. On a theoretical level, Schön's and Kovačević's urban design is to be analysed and compared to Kovačić's designs of 1908, 1910, and 1911. The main element of comparison is the relation to the existing historical layers, street network, plot layout, and situating a building on a parcel. On a practical level, their design is to be compared with urban plan of Dolac market (1925) designed by architect Vjekoslav Bastl and engineer Karlo Vajda. Zagreb municipality decided to demolish all existing buildings of Dolac and to construct a new city market with surrounding residential-business blocks. In their design Vajda and Bastl radically applied Baumeister Stübben's theories of urban planning. General hygienic, functional and traffic demands prevail, while the existing local topography and construction morfology are left aside. Western and eastern parts of the market remained unfinished. Schön and Kovačević complete and radicalize Vajda's and Bastl's project and finish western and eastern side of the market. In the northern part of Kaptol and Opatovina they envisaged the construction of monumental mega-blocks, respecting street lines and terrain topography. They envisaged a grand rectangular square in front of the cathedral, as well as the connection of towers through a large porch. Schön and Kovačević proposed a radical urban reconstruction while leaving the existing street network and interpolating new architectural structures in the old parts of the city, Kaptol and Dolac.

Od 1850. godine regulacija Kaptola, srednjovjekovnoga biskupskog grada, jedan od najvažnijih i najosjetljivijih urbanističkih problema u gradogradnji Zagreba. Velikom broju inženjera i arhitekata koji su se bavili Kaptolom pridružili su se 1935. godine arhitekti E. Schön i M. Kovačević s prijedlogom urbanističkog rješenja (*master plan Kaptola i Dolca*) za dio biskupskoga grada. Schön je uz arhitekte Viktora Kovačića i Hugu Ehrlicha najzaslužniji za uvođenje ideja moderne u urbanizam i arhitekturu Zagreba. Na teorijskoj razini Schönovo i Kovačevićevo urbanističko rješenje treba kritički analizirati i usporediti s Kovačićevim neizvedenim urbanističkim rješenjima iz 1908., 1910. i 1911. Glavni element za usporedbu jest odnos prema postojećoj povijesnoj slojevitosti, uličnoj mreži, parcelaciji i načinu izgradnje zgrada na parceli. Na praktičnoj razini njihovo urbanističko rješenje treba uspoređivati s urbanističkim rješenjem tržnice na Dolcu (1925.) arhitekta Vjekoslava Bastla i inženjera Karla Vajde.

Gradska općina se odlučila za rušenje svih postojećih zgrada na Dolcu i izgradnju nove gradske tržnice s okolnim poslovno-stambenim zgradama. U rješenju su Vajda i Bastl radikalno primijenili Baumeister-Stuebbenove teorije o gradogradnji. Prevladavaju opći higijenski, funkcionalni i prometni zahtjevi, dok se pretjerano ne obaziru na postojeću lokalnu topografiju i morfologiju izgradnje. Zapadna i istočna strana tržnice su ostale urbanistički i arhitektonski nedovršene. Schön i Kovačević dograđuju i radikaliziraju projekt Vajde i Bastla te dovršavaju zapadnu i istočnu stranu tržnice. Na sjevernom dijelu Kaptola i Opatovine predviđali su izgradnju monumentalnih *mega* blokova uz poštovanje uličnih pravaca i topografije terena. Na Kaptolu ispred katedrale predvidjeli su veliki pravokutni trg a kule su spojene velikim trijemom. Schön i Kovačević su predložili radikalnu urbanu rekonstrukciju uz zadržavanje postojećeg uličnog rastera i interpolaciju nove arhitekture u starim dijelovima grada.

THE ARCHEOLOGICAL SITE AND MEHRAULI VILLAGE, DELHI, INDIA

ARHEOLOŠKO NALAZIŠTE MEHRAULI, DELHI, INDIJA

STEFANIA ROSSL

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
water
architecture
archeology
India

KLJUČNE RIJEČI:
voda
arhitektura
arheologija
Indija

Assist. Prof. **Stefania Rossl**, Ph.D, architect,
University of Bologna – School of Engineering and Architecture, Department of Architecture, Bologna, Italy
stefania.rossl@unibo.it

A spatial unit in its own right, a quadrangular tank collecting water for various uses, the *kund* is a substantial architectural device in several cities in India. Built in 1230, Hauz Shamsi is an example of water tank located in Merhauli where ancient links between architecture of heritage and landscape can be seen still today renewing a special relationship with water and the life. Over the centuries the city of Delhi has included part of them in its process of expansion supporting the creation of many communities by incorporating them as water resources into its urban fabric. For population centres these devices constitute not only a functional but also a symbolic reference point and over time have identified strategic points for future building projects as special locations for city-country dialogue. *Mehrauli Archaeological Park* is an area spread over 200 acres (81 hectares) in Mehrauli, Delhi, adjacent to Qutb Minar (UNESCO WHS). The area of Mehrauli is probably the oldest inhabited area of the city. More than 300 historic buildings of archaeological, architectural and historical dot the area of Mehrauli and over 100 of these are found in the park in the South of the complex of Qutb.

Examining the relationship between the *kund* and urban form the project hypothesizes the renewing and the regeneration of the area developing near the old tank, and the return to functionality of this ancient matrix of a larger system, underlies the development of the projects' themes, which consequently have explored the complex system of relationships between public and private space, and the idea of reshaping the edges of the tank and redesigning the paths in the new park. The reorganization of small-scale, home-based handcrafts and businesses already present in the area interprets the function of threshold space, where India's domestic tradition opens towards the city.

Prostorna jedinica *kund*, četvrtasti spremnik za prikupljanje vode za različite namjene, bitan je arhitektonski uređaj u nekoliko gradova u Indiji. *Hauz Shamsi* je primjer takvog spremnika za vodu izgrađenog 1230. godine, smješten u Merhauli u kojem se mogu vidjeti drevne veze između arhitektonskog nasljeđa i krajolika, gdje se i danas obnavlja poseban odnos s vodom i životom. Tijekom stoljeća grad Delhi je integrirao određeni broj takvih spremnika u procesu svog širenja čime je podupirao stvaranje mnogih zajednica uključujući ih kao vodne resurse u gradsko tkivo. Za populacijske centre ovi uređaji predstavljaju ne samo funkcionalnu nego i simboličnu referentnu točku te su se tijekom vremena prepoznali kao strateške točke za buduće projekte izgradnje, kao posebna mjesta za dijalog između grada i teritorija. Arheološki park Mehrauli se rasprostire na području površine preko 200 jutara (81 ha) u Mehrauli, Delhi, uz Qutb Minar (UNESCO-ov Lokalitet svjetske baštine). Područje Mehrauli je vjerojatno najstariji naseljeni dio grada. Više od tristo povijesnih zgrada arheološke, arhitektonske i povijesne vrijednosti raspršene su na prostoru Mehrauli, a više od sto se nalazi u parku na jugu sklopa Qutb.

Razmatrajući odnos između *kunda* i urbane strukture projekt pretpostavlja obnovu i oporavak predjela u blizini starog spremnika vraćajući se na funkcionalnost drevne matrice većeg sustava, na čemu se temelji projekt razvoja, koji je istraživao složen sustav odnosa između javnog i privatnog prostora, ideju preoblikovanja rubova spremnika te preoblikovanja staze u novom parku. Reorganizacijom malih, *home-based* obrta i tvrtki koji su već prisutni na tom području, interpretira se funkcija ruba grada gdje se domaća tradicija Indije otvara prema gradu.

TVRĐA-FORTRESS IN OSIJEK
STARTING POINTS OF REVITALIZATION

OSJEČKA TVRĐA
POLAZIŠTA REVITALIZACIJE

IVANA HANIČAR BULJAN
RATKO VUČETIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
revitalization
historic urban core
functional and morphological changes
Tvrđa-Fortress in Osijek

KLJUČNE RIJEČI:
revitalizacija
povijesna urbana jezgra
funkcionalne i morfološke promjene
Osječka Tvrđa

Ivana Haničar Buljan, architect,
Institute of Art History Zagreb, Croatia
ihanicar@ipu.hr

Ratko Vučetić, Ph.D, art historian,
Institute of Art History Zagreb, Croatia
rvucetic@ipu.hr

The area of Osijek's fortress Tvrđa represents a specific cultural heritage monument because of its historic, cultural and formative values. In the 19th and 20th century, the area of Tvrđa lost its strategic importance, however in new circumstances the focus of life shifted from the historic core to the suburbia. The article intends to display the importance of the historic – spatial explorations of the Osijek's Tvrđa in order to understand the functional and morphological changes of the urban structure and their importance that can contribute to the interpretation of the historic heritage. Not only representing historic forms with their real and symbolic building and spatial values, but as a position to create a functional meaning. Assuming that the historic core is not a mere symbolic value, the repository of the architectural and urban heritage, the analysis of the changes in time and their identification itself can serve as an impulse to return vitality and to renew life of the historic core, integrated into the contemporary economic and social life.

By investigating the Osijek's Tvrđa, at a broader strategic level, we identify three problems:

1. Relation city-Tvrđa in a wider context area – area of Baranja. The system of the spatial organization arranges in correlation to the city itself, because of the past strategy, and as a wider city area with developing potential of the natural and cultural heritage today.
2. After removing the bastion assemblage of Tvrđa, the integrity of the building entity and ambiance is at a critical point, and this area presents a potential initiator of the economic and social changes while reminiscing the historic pattern.
3. The intention of documenting and interpreting the Tvrđa's core following the integral approach is to supplement and unite the existing researches into an operational use of the information as ground for projects of revitalization and renewal.

Prostor osječke Tvrđe prema svojim povijesnim, kulturnim i oblikovnim vrijednosima predstavlja specifičan spomenik kulturnog naslijeđa. Tijekom 19. i 20. stoljeća prostor Tvrđe izgubio je stratešku ulogu, a u novim uvjetima žarište života preselilo se iz područja dotadašnje povijesne jezgre u nekadašnja predgrađa. Namjera je ovim radom prikazati važnost povijesno-prostornih istraživanja osječke Tvrđe, za razumijevanje funkcionalnih i morfoloških promjena urbane strukture, te njihov značaj koji može poslužiti u interpretaciji povijesnoga naslijeđa – ne samo kao povijesne forme sa svojim stvarnim i smboličkim građevnim i prostornim vrijednostima, već i kao polazište stvaranja strategije obnove i revitalizacije povijesnoga prostora Tvrđe, u okolnostima promijenjenog povijesnog i funkcionalnog značenja. Polazeći od stanovišta kako povijesna jezgra nije samo simbolička vrijednost, repozitorij građevnog i urbanističkog naslijeđa, upravo analiza povijesnih promjena i njihova identifikacija može poslužiti kao poticaj vraćanju vitaliteta i obnovi života povijesne jezgre, integrirane u suvremeni gospodarski i društveni život.

Istraživanjem osječke Tvrđe, na širem strateškom nivou, identificirane su tri problematske cjeline:

1. Odnos grada i Tvrđe prema širem okolišu – području Baranje. Sustav prostorne organizacije stvoren je u suodnosu na grad, nekad iz strateških razloga, a danas kao proširen prostor gradskoga okoliša, s razvojnim potencijalom prirodnog i kulturnog naslijeđa.
2. Uklanjanjem bastionskog sklopa Tvrđe, integritet graditeljske cjeline i ambijenta doveden je do kritične točke, a taj prostor može se prezentirati kao potencijalni pokretač gospodarskih i društvenih promjena uz reminiscenciju povijesnog obrasca.
3. Dokumentiranje i interpretacija jezgre Tvrđe uz integralni pristup ima za cilj dopunu i objedinjavanje dosadašnjih istraživanja i operativniju uporabu informacija kao podloge za projekte revitalizacije i obnove.

MANOR HOUSE OF FAMILIES ADAMOVICH, MIHALOVIĆ AND KNOBLOCH IN ČEPIN
IDENTITY, CRITERIA AND MODELS FOR RENOVATION AND REVITALIZATION

DVORAC ADAMOVICH-MIHALOVIĆ-KNOBLOCH U ČEPINU
POVIJESNI IDENTITET, KRITERIJI I MODELI ZA OBNOVU I REVITALIZACIJU

HRVOJE PAVIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI
KSENIJA RADIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
manor house
heritage renovation
heritage revitalization
Čepin

KLJUČNE RIJEČI:
dvorac
obnova naslijeđa
revitalizacija naslijeđa
Čepin

The Adamovich-Mihalović-Knobloch Manor in Čepin (Osijek-Baranja County) is a monument of cultural heritage. The Manor is a two-storey classicist building located in the town centre built during the first half of the 19th century. By the end of the 19th century the manor was the seat of a wide feudal possession of Čepin, owned by the constructor of the manor, the noble family Adamovich of Čepin. Several owners changed in the first half of the 20th century. From 1945 to 2014 the manor was first used as a school, and later on as an institution for the mentally disabled people. Currently the manor is not in use and has not function.

The manor`s history is not well-known thus research through archives and field survey is required in order to renovate the manor and the complex. The aim of the research, which is presented in the report, is to define historical characteristics, manor construction stages and its significance for the development of Čepin and its vicinity. It is expected that new function would be compatible with the manor`s historical importance for the location and the vicinity.

The manor and the complex with the garden have passed through significant changes in the second half of the 20th century due to the construction of new hospital building on the site of the former gardens and farmyard. The manor with the annex, for a small town like Čepin, means new spatial possibilities for purpose and content that are relevant for town such as municipality, local history museum, business centre, places for associations and other social and cultural activities.

Work will be focused on the identification of factors, criteria and models as a starting point for designing a new function of the manor and its assembly, located in the town centre. The revitalization of the manor has social and public importance in the context of improving town social infrastructure and its spatial planning.

Dvorac Adamovich-Mihalović-Knobloch u Čepinu (Osječko-baranjska županija) zaštićeni je spomenik kulture. Dvorac je jednokatna klasicistička zgrada izgrađena u središtu mjesta tijekom prve polovice 19. stoljeća. Do kraja 19. stoljeća bio je sjedište prostranoga Čepinskog vlastelinstva, u vlasništvu graditelja dvorca, plemićke obitelji Adamovich Čepinski. U prvoj polovici 20. stoljeća promijenilo se nekoliko vlasnika. Od 1945. do 2014. godine dvorac je korišten najprije kao škola, a potom kao dom za psihički bolesne osobe. Trenutno je dvorac bez namjene.

O povijesti dvorca ne zna se mnogo pa su potrebna arhivska i terenska istraživanja u svrhu obnove dvorca i dvorskoga sklopa. Cilj istraživanja, koje bi bilo predstavljeno u priopćenju, jest utvrditi povijesna obilježja, etape izgradnje dvorca i njegov značaj za razvoj mjesta Čepina i okolice. Težište će biti na arhivskom istraživanju, što bi pridonijelo promišljanju obnove i nove namjene s uporištem na povijesnim činjenicama. Očekuje se da nova namjena bude u skladu s povijesnom važnosti dvorca za mjesto i okolicu.

Dvorac i dvorski sklop s perivojem doživjeli su znatnije mijene u drugoj polovici 20. stoljeća uslijed izgradnje novih bolničkih zgrada na mjestu nekadašnjega perivoja i gospodarskoga dvorišta. Dvorac s prigrađenim zgradama znači, za maleno mjesto kao što je Čepin, nove prostorne mogućnosti za namjene i sadržaje od važnosti za mjesto kao što su sjedište Općine, zavičajni muzej, poduzetnički centar, prostori za udruge, kao i druge društvene i kulturne aktivnosti.

Rad će biti usmjeren na prepoznavanje čimbenika, kriterija i modela kao polazišta za promišljanje nove namjene dvorca i dvorskoga sklopa, smještenog u središtu mjesta Čepina. Revitalizacija dvorca ima i šire društveno i javno značenje u kontekstu unaprjeđenja društvene infrastrukture naselja i njegova prostornog uređenja.

Hrvoje Pavić, BA in Croatian Language and Literature, BA in History, MA student, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek – Faculty of Humanities and Social Sciences, Osijek, Croatia
pavichrvoje@gmail.com

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Ksenija Radić, M.Arch, Hidroelektra-projekt, Zagreb, Croatia
ksenijaradic@gmail.com

REVITALIZATION OF THE JANUŠEVEC MANOR

REVITALIZACIJA DVORCA JANUŠEVEC

MIA MIKULA
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
manors
revitalization of manors
cultural heritage
Janušević

KLJUČNE RIJEČI:
dvorci
revitalizacija dvoraca
kulturno naslijeđe
Janušević

The approach shown is a process of revitalization of cultural heritage based on an example of Janušević manor in Brdovec village, west from the city of Zaprešić, 17 km west from Zagreb. Not only does it have a specific geographical and accessible location, but also a possibility of creating a network-based program with other cultural heritage within an area of Zaprešić and Brdovec. Therefore, it possesses a potential that is crucial for the development of the wider surrounding area. The research so far has shown that for decades now there is an interest in socially beneficial and representative purpose. Today it is a state archive which does protect the building from depletion, however does not benefit the economical growth of the area.

Research of possible methods of revitalization of the manor is based on criteria for valorization of architectural, cultural and historical characteristics, state of depletion and quality of surroundings. Furthermore, research encompasses variety of scale in which the manor should function and spatial capacity of the manor as well as the park. The results of the research will then implicate a method of revitalization for every part of the assembly whose state of depletion varies – the manor was reconstructed recently, the park has been engulfed by the forest and the utilitarian buildings have vanished completely.

The final outcome is a method of revitalization of the manor assembly as cultural heritage in different stages of depletion within a program that is derived from planning of a wider area. Methods range from conversion and reconstruction of existing heritage to affirmation of a place, which has been built and destroyed at some point in the past, through implementation of contemporary intervention in space.

Prikazati će se pristup revitalizaciji kulturnog naslijeđa na primjeru dvorca Janušević u naselju Brdovec, zapadno od grada Zaprešića, 17 km zapadno od Zagreba. Zahvaljujući prometnom i zemljopisnom položaju te mogućnosti umrežavanja s drugim dvorcima i građevinama od kulturne vrijednosti na području Zaprešića i Brdovca, sklop dvorca posjeduje potencijal za razvoj šireg okolnog prostora. Dosadašnje istraživanje ukazalo je da desetljećima postoji zanimanje za društvenom i reprezentativnom namjenom. Danas se unutar dvorca smjestio državni arhiv koji, iako čuva dvorac od propadanja, ne pridonosi društvenom i gospodarskom razvoju okolice.

Mogućnosti revitalizacije dvorca istražuju se slijedom kriterija vrjednovanja arhitektonskih, kulturno-povijesnih, konzervatorskih i prostorno-ambijentalnih obilježja dvorskoga sklopa, različitim mjerilima funkcionalnih cjelina unutar kojih sklop mora zaživjeti te ispitivanjem nosivosti dvorskoga sklopa. Na temelju rezultata istraživanja odabire se metoda revitalizacije za pojedine dijelove cjeline, koji se razlikuju u mjeri očuvanosti – dvorac koji je kvalitetno obnovljen, perivoj koji postoji ali je u zapuštenom stanju te gospodarske zgrade koje su u potpunosti nestale.

Cilj istraživanja jest prikaz metode revitalizacije dvorske cjeline kao kulturnog naslijeđa u različitim stupnjevima očuvanosti, a u sklopu programa osmišljenog na planerskoj razini šire okolice. Metode obuhvaćaju prenamjenu i/ili obnovu postojećeg kulturnog naslijeđa i afirmaciju nestalog naslijeđa slijedeći memoriju mjesta stvorenu pomoću suvremenih zahvata u prostoru.

Mia Mikula, B.Arch, M.Arch student,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
mmikula@arhitekt.hr

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

PLANNING FOR SURVIVAL
CREATING A FUTURE FOR THE *HOME SHOP* IN NEW ZEALAND

PLANIRANJE PREŽIVLJAVANJA
KAKO OSIGURATI BUDUĆNOST STARIM ZIDANIM ZGRADAMA NA NOVOM ZELANDU

CHRIS MURPHY

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
heritage
home shop
earthquake prone buildings
heritage buildings in Novi Zeland

KLJUČNE RIJEČI:
nasljeđe
zgrade s trgovinama u prizemlju
zgrade neotporne na potres
stambeno naslijeđe Novog Zelanda

Chris Murphy, M.Arch, Unitec Institute of Technology, Auckland, New Zealand
cmurphy@unitec.ac.nz

The challenges facing heritage buildings in New Zealand will become all the more significant if legislation before the New Zealand Parliament is enacted. The Government's intention is to strengthen the building code requirements for all buildings to a minimum of 35% of the New Building Standard. Owners of buildings so designated as requiring strengthening will have up to 15 years from the end of the review period to bring their buildings into line with these requirements, or face considerable penalties.

The legislation follows on from the recommendations of the Canterbury Earthquakes Royal Commission report on the recent Christchurch earthquake, an event that cost some 185 lives and caused considerable destruction to the city. The proposal particularly affects old buildings constructed in unreinforced brick masonry. Many of these are home shop buildings with heritage value, built in unreinforced brick masonry, (an unusual material for New Zealand) between the 1880s and 1940s. Together they make up a considerable portion of many small town commercial precincts. The proposed legislation will affect all parts of New Zealand, regardless of the particular region's exposure to earthquake risk. The implications of the upgrade are significant, both for owners and for townscape to which they belong. If the cost puts the viability of the building at risk, the owner will be in a position where demolition is the only feasible option. This could have far reaching implications for the social and heritage wellbeing of many small towns within New Zealand.

This paper will examine these recommendations and report on the submissions to the proposed legislation, particularly as they relate to small-scale unreinforced brick masonry buildings. It will highlight strategies from those submissions that have the potential to enhance the life of some of these buildings, particularly in low risk earthquake zones, without unduly compromising cost and safety considerations.

Usvajanje predloženog zakona za ojačanje građevina na potres na Novom Zelandu postavit će nove izazove za očuvanje povijesnih zgrada. Vlada namjerava postrožiti temeljne zahtjeve koje povijesne građevine moraju zadovoljavati na minimalno 35% uvjeta koje zadovoljavaju nove građevine. Vlasnici povijesnih zgrada koje su označene da trebaju dodatna ojačanja morati će u roku od 15 godina uskladiti svoje zgrade s propisom ili platiti značajne kazne.

Prijedlog zakona temelji se na preporukama iz izvještaja Canterbury Earthquakes Royal Commission, izrađenog nakon nedavnog potresa u Christchurchu u kojem je poginulo 185 stanovnika, uz veliku materijalnu štetu. Prijedlog zakona će posebno pogoditi opekom zidane povijesne zgrade bez serklaža i ojačanja (zidanje opekom nije uobičajeno za Novi Zeland). Mnoge od tih povijesnih zgrada su bile kolokvijalno nazivane home shop – trgovine (katkada s obrtničkim radionicama i stanovanjem na katu), zidane od 1880. do 1940. godine, koje zajedno s ostalim zgradama tvore trgovačke četvrti manjih gradova. Predložene zakonske odredbe utjecat će na očuvanje povijesnog naslijeđa, gradskih vizura i socijalnog tkiva malih gradova na Novom Zelandu bez obzira na potresne zone. Ako troškovi obnove zgrada, sukladno novom zakonu budu previsoki za vlasnike, velika je vjerojatnost da će zgrade biti prodane i srušene.

U ovome priopćenju kritički će se razmotriti predložene zakonske promjene s posebnim osvrtom na zaštitu manjih, opekom zidanih zgrada bez dodatnih ojačanja konstrukcije. Ponudit će se prijedlozi za poboljšanja takvih zgrada u nižim potresnim zonama, bez ugrožavanja njihovih povijesnih obilježja.

REUSE OF THE 20TH CENTURY ARCHITECTURAL HERITAGE
THE CASE OF BATALHA CINEMA IN PORTO

NOVO KORIŠTENJE ARHITEKTONSKOG NASLIJEĐA 20. STOLJEĆA
SLUČAJ KINA BATALHA U PORTU

SARA INES RUAS

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
cultural heritage
20th century architecture
architecture
reuse
urban development
Batalha Cinema, Porto

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno nasljeđe
arhitektura 20. stoljeća
arhitektura
novi oblici korištenja
urbanistički razvoj
Kino Batalha, Porto

Sara Ines Ruas, architect, Ph.D student,
University of Porto – Faculty of Architecture,
Porto, Portugal
ruas.ines@gmail.com

After the World War II, during the reconstruction and restoration epoch, the 20th century architecture became part of the heritage domain (Choay, 1982). Nevertheless, it was in the beginning of the 1990s that the interest in saving and conserving modern heritage emerged as an independent subject in the conservation field. That interest increased in the last decade influenced by *Docomomo International,* founded in 1988, whereas nowadays there are many organizations dedicated to the conservation and protection of 20th century built heritage, i.e. mAAN Asia (2001), ICOMOS-ISC20 (2005), APTI TC-MH (2009), GCI-CMAI (2012). The Council of Europe Recommendation (1991) represents the recognition of the idiosyncrasies of a recent and fragile heritage, as well as the importance of the State Member's roll in its protection.

The specificity of the 20th century architectural heritage brought new issues into the conservation field. Those issues can be organized into 4 groups: 1. identification and recognition – due to high number of testimonies; 2. technical – due to durability of the new materials, the new constructive techniques and legal requirements; 3. social – related to the 20th century architecture ideals; 4. functional – owing to the building adaptability to contemporary needs and new types of use. Correlated to the referred problems is the concept of material and design authenticity; reversibility and minimal intervention; and economic viability (cost of repair/adaptation and maintenance in long terms).

This proposal intends to explore the functional problems, specifically the challenges of adaptive reuse. The Batalha Cinema (Artur Andrade, 1947) in Porto, Portugal, protected as Monument of Public Interest since 2012, will be the object of reflection. The analysis will take into consideration the *Porto European Capital of Culture* intervention, as well as the building significance in means of urban and economic development of that city area.

Nakon Drugoga svjetskog rata, u razdoblju rekonstrukcije i restauracije, arhitektura 20. stoljeća postaje dio kulturnoga nasljeđa (Choay, 1982). Unatoč tome, interes za zaštitu i očuvanje nasljeđa moderne kao jedinstvena tema zaštite kulturnog nasljeđa pojavljuje se tek devedesetih godina 20. stoljeća. Interes raste slijedom utjecaja organizacije *Docomomo International* osnovane 1988. godine, dok u novije doba postoje brojne organizacije posvećene zaštiti i očuvanju graditeljskog nasljeđa 20. stoljeća, primjerice mAAN Asia (2001.), ICOMOS-ISC20 (2005.), APTI TC-MH (2009.), GCI-CMAI (2012.). Preporuka Vijeća Europe iz 1991. značila je prepoznavanje posebnosti recentne krhke graditeljske baštine, kao i ulogu država članica u postupcima njezine zaštite i očuvanja. Svojstvenost arhitektonskog nasljeđa 20. stoljeća donijela je nove probleme konzervatorskim strukama. Navedeni se problemi mogu organizirati u četiri cjeline: 1. identifikacija i prepoznavanje – sukladno postojanju brojnih iskaza/svjedočanstava; 2. tehnički problemi – sukladno izdržljivosti novih materijala, novim tehnikama gradnje i zakonskim uvjetima; 3. socijani – vezani uz arhitektonske uzore 20. stoljeća; te 4. funkcionalni –prilagodljivost građevina suvremenim potrebama i novim oblicima korištenja. Na navedene se probleme nadovezuje i koncept vjerodostojnosti materijala i autentičnost projekta; reverzibilnost i minimalni zahvati; ekonomska isplativost (trošak 'popravka' – građevne prilagodbe i održavanja u dugoročnom smislu).

Priopćenjem se nastoje istražiti funkcionalni problemi, osobito izazovi prilagodbe građevine suvremenom korištenju *(adaptive reuse)*. Kao primjer za istraživanje poslužiti će zgrada kina Batalha (Artur Andrade, 1947.) u Portu, Portugal, zaštićena kao 'spomenik posebnog javnog značaja' od 2012. Analizom je obuhvaćen i zahvat *Porto - Europska prijestolnica kulture,* kao i kriterij značaja građevine u kontekstu urbanističkog i gospodarskog razvoja pripadajućega gradskog područja.

CONTEMPLATED AND EXPERIENCED AREAS OF THE CITY: IMMATERIAL HERITAGE
CASE STUDY ZAGREB

PROMIŠLJENI I DOŽIVLJENI PROSTORI GRADA: NEMATERIJALNO NASLIJEĐE
PRIMJER ZAGREBA

INES MRAVUNAC
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
mental image of the city
cultural heritage
concentric and linear model
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
mentalna slika grada
kulturno nasljeđe
koncentrični i linearni model
Zagreb

The mental image of Zagreb adopted the story of its origin, historical development and the influences that caused various directions of its expansion: mostly spontaneous growth in east-west direction, in accordance with the characteristics of relief – parallel with the contours and the extensions of Medvednica, and away from the flood plains of the Sava. With the appearance of the planning aspirations of the city expansion to the south, the natural flow of the Sava river is regulated. Zagreb north-south urban axis becomes dominant spatial gesture and the main focus of the further urban reflection of the city, while it's eastern and western parts both spread uncontrollably.

Image of the city is modified through creating a concentric system that carries on the legacy of traditional settlements and of transformed periphery and allows change in the way of thinking and planning Zagreb, offering a reconciliation of all axes and linear movements. The knowledge of the existence and capabilities of concentric spatial/urban systems of the city sets a new challenge: the creation of new types of models. The models read criteria from heritage and enable new planning assumptions that can sustain a various scenarios.

Planning new models brings new questions: Is it possible to plan the city as a series of experiences? How to determine the overall value of the sum of subjective perceptions and interests? It is necessary to avoid the illusion of the city as a completed image and to revive the process models that will leave the playful imagination options for updating.

Criticism of the existing (not)planning of the city, which is in violation of its physical-mental integrity, brings into question the importance of planners/urban planners today. Thinking only about material respects in planning, paradoxically, is lost connection with reality. City is its people, it is expected to plan for a man but it should also restore the humanistic character of the profession.

Mentalna slika grada Zagreba usvojena je priča o njegovu nastanku, povijesnom razvoju i utjecajima koji su uvjetovali različite smjerove njegova širenja. Proučavajući razvoj Zagreba uočen je linearni, pretežito spontani rast u smjeru istok-zapad, u skladu s obilježjima reljefa – usporedno sa slojnicama i protezanjem Medvednice, a udaljeno od poplavnih nizina Save. Pojavom planerske težnje širenja grada prema jugu, reguliran je prirodni tok rijeke Save. Zagrebačka urbanistička os u smjeru sjever-jug postaje dominantna prostorna gesta i glavno žarište daljnjeg urbanističkog promišljanja grada, dok se njegovi istočni i zapadni dijelovi istodobno nekontrolirano šire.

Promjena promišljanja slike grada stvaranjem koncentričnih sustava, koji u sebi nose nasljeđe tradicijskih naselja i preobraženih periferija grada, omogućuje promjenu u načinu razmišljanja i planiranja Zagreba, nudeći pomirenje svih osi i linearnih poteza na način međusobnog povezivanja. Spoznaja o postojanju i mogućnostima koncentričnih prostornih/urbanističkih sustava grada postavlja i novi izazov: stvaranje novih tipova modela. Modeli u sebi nose kriterije odčitane iz nasljeđa i omogućavaju nove pretpostavke planiranja, koji mogu podnijeti najrazličitije scenarije.

Planiranje novim modelom donosi nova pitanja: Je li moguće planirati grad kao niz doživljaja? Kako odrediti opće vrijednosti u zbiru subjektivnih percepcija i interesa? Potrebno je izbjeći iluziju grada kao dovršene slike i oživjeti modele procesa koji će razigranoj imaginaciji ostaviti mogućnosti za dopunjavanje.

Kritika postojećeg (ne)planiranja grada, kojim se narušava njegova prostorno-mentalna cjelovitost, dovodi u pitanje i važnost planera/urbanista danas. Razmišljajući samo o materijalnim odrednicama u planiranju, paradoksalno se gubi veza sa stvarnošću. Grad su njegovi ljudi, očekuje se planiranje za čovjeka, pri čemu treba struci vratiti humanističko obilježje.

Ines Mravunac, B.Arch, M.Arch student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
imravunac@arhitekt.hr

Assoc. Prof. Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

REVITALIZATION OF MOSTAR
A MEMORY OF LIFE

REVITALIZACIJA MOSTARA
SJEĆANJE ŽIVOTA

MONIKA TOMIĆ
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
disunity of the city
experience
connecting
identity
Mostar

KLJUČNE RIJEČI:
razjedinjenost grada
doživljaj
povezivanje
identitet
Mostar

Monika Tomić, B.Arch, M.Arch student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
mtomic@arhitekt.hr

Assoc. Prof. Bojana Bojanic Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

Mostar is a city with a complex social situation that led to the disunity of the population after the war in 1990s, and divided the urban structure of the city. The east (mainly Muslim) and west part of the city (mainly Christian) are completely separated, and each side has its own administration, education, health care system, as well as cultural heritage.

In the first phase, the study deals with the history of the city. It reveals the structure, the way in which the city is formed and the architectural heritage. A city that assumed a variety of historical layers and so creates its identity, today is losing it. However, setting the factors and criteria (eg. experiential or physical) and their mutual interlacing within the different levels of experience the forgotten identity can be read out again.

By setting the strategy, how to apply the criteria and read out the identity of space, we get a network of points were people meet that has to be developed and treated. These spaces can induce different feelings and memories in the inhabitant. Feelings and memories can be achieved by senses - sight, hearing, touch, smell, by moving around the city and creating Mindscape.

The aim is to detect high intensity of the senses, on both sides of the city, and to fill them with facilities that will connect the population (cultural, social, etc.). An imaginary network that will connect the city but also the population can be created this way.

Depending on the level of involvement of the senses, we connect with the space, and a space becomes a place which leads us to a synaesthesia of senses, and there by connecting with the environment and the city. A man becomes part of the city, part of the community, no longer an individual.

The end result is selecting one of the points (type of the established model) which will, through the detailed elaboration, show how a wasted space with no identity, one that separated the city, becomes a link for the city and for population.

Mostar je grad sa složenom društvenom situacijom u kojem je došlo do razjedinjenosti stanovništva nakon rata 1990-ih, a time i do podijeljenosti urbane strukture grada. Istočna (uglavnom muslimanska) i zapadna strana grada (uglavnom kršćanska) u potpunosti su odvojene i svaka strana ima svoju upravu, obrazovanje, zdravstveni sustav, kao i kulturno naslijeđe.

U prvoj fazi, istraživanje se bavi poviješću grada. Ono otkriva strukturu grada, način na koji je nastao i njegovo graditeljsko nasljeđe. Grad koji se razvio kroz niz povijesnih slojeva i tako stvorio svoj identitet, danas ga gubi. Međutim, uspostavljanjem čimbenika i kriterija (npr. iskustvenih ili fizičkih) i njihovim međusobnim ispreplitanjem unutar različitih razina iskustava, zaboravljeni identitet moguće je ponovno iščitati.

Postavljanjem strategije kako primijeniti kriterije i pročitati identitet prostora dobivamo mrežu točaka u kojima se ljudi sastaju, a koje je potrebno razvijati i tretirati. Ti prostori kod stanovnika mogu izazvati različite osjećaje i uspomene. Osjećaji i sjećanja postižu se pomoću intenzivnije uključenosti osjetila - vida, sluha, dodira, mirisa, kretanjem po gradu i time stvaranjem *Mindscape*-a.

Cilj je s obje strane otkriti područja s visokim intenzitetom osjetila, te ih popuniti sadržajima koji će spajati stanovništvo (kulturni, socijalni i sl.). Na taj način će se stvoriti imaginarna mreža koja će povezati grad, ali i stanovništvo.

Ovisno o razini uključenosti osjetila, možemo se povezati s prostorom, pri čemu prostor postaje mjesto koje dovodi do sinestezije osjetila i povezuje nas s okolinom i gradom. Čovjek postaje dio grada, dio zajednice, nije više samo pojedinac.

Krajnji cilj je odabirom jedne od točaka (koja je tip uspostavljenog modela), kroz detaljnu razradu pokazati kako zapostavljeni prostor bez identiteta, koji je dijelio grad, postaje poveznica grada i stanovništva.

PLANNING WITHIN THE PROTECTED AGRICULTURAL LANDSCAPE
REVITALIZATION OF RURAL SETTLEMENT BRUSJE ON THE HVAR ISLAND

PLANIRANJE UNUTAR ZAŠTIĆENOG KULTIVIRANOG KRAJOBRAZA
REVITALIZACIJA RURALNE CJELINE NASELJA BRUSJE NA OTOKU HVARU

BOJAN LINARDIĆ
KRISTINA PERKOV
VESNA POLJANČIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
agricultural landscape
ethno-eco village
historic core as urban heritage
sustainable spatial development
Brusje, Hvar island

KLJUČNE RIJEČI:
kultivirani krajolik
etno-eko selo
povijesna jezgra naselja
održivi prostorni razvoj
Brusje, otok Hvar

Bojan Linardić, architect,
Jurcon projekt, Zagreb, Croatia
blinardic@yahoo.com

Kristina Perkov, M.Arch,
Jurcon projekt, Zagreb, Croatia
kperkov.arhitekt@gmail.com

Vesna Poljančić, M.Arch,
Jurcon projekt, Zagreb, Croatia
vesna.poljancic@yahoo.com

Recent social transformations led to the reorganization of the classic Mediterranean space, characterized by specific landscape systems through previous long-term development. As a result of natural and anthropogenic characteristics and processes that took place or are taking place in the area, the landscape reflects people's former and present attitude towards their environment. That is why the comprehensive space of the City of Hvar is an exceptional example of a valuable, agricultural landscape, within which the rural village Brusje is situated. The original spatial configuration of Brusje village with the characteristic terraced house typology has been preserved due to emigration which began along with the economic stagnation in the beginning of the 20thcentury, while the surrounding landscape bears witness to former presence of viticulture in this region.

In the recent years, the planned revitalization was approached through the preparation of urban plans for each of the villages, first by creating the conservation drawings and determining the main starting points and goals of spatial planning of the subject areas. The planned expansion of the existing peripheral areas, conceived by physical planning documents of the wider area, represents a special challenge of preserving the recognizable silhouettes of the villages and scales of existing structures.

This paper seeks to examine the contemporary approach to the protection of rural areas and to contribute to the optimal methods for spatial development of architectural entities within especially sensitive environment of agricultural landscape, through evaluation of the existing features and recognizable structures. Using the example of the planned renovation of the rural area- the Brusje village on the Hvar island, the appropriate methods and forms for sustainable development of spatial planning have been explored, applicable with the revitalization processes of valuable landscape historical heritage.

Društvene preobrazbe novijeg doba dovele su do preuređenja tradicijskog mediteranskog prostora koji se tijekom dugotrajnog prijašnjeg razvitka obilježen prepoznatljivim krajolikom. Kao rezultat prirodnih i antropogenih procesa koji su se odvijali ili se odvijaju u prostoru, krajolik odražava nekadašnji i sadašnji odnos ljudi prema njihovu okružju.

Cjeloviti prostor Grada Hvara primjer je osobito vrijednog kultiviranog krajobraza unutar kojeg je smješteno ruralno naselje Brusje. Izvorna prostorna organizacija sela Brusje s prepoznatljivom gradnjom u nizu, sačuvana je zbog iseljavanja stanovništva uslijed ekonomske stagnacije početkom 20. stoljeća. Okolni krajolik ostao je svjedočiti o nekadašnjoj važnosti i zastupljenosti poljodjelstva.

Ta zaštićena povijesna cjelina, zajedno sa susjednim naseljima Velo Grablje, Malo Grablje i Zaraće, županijskim programom predviđena je za poticanje obnove zapuštenih sela s ciljem stvaranja etno-eko sela i obogaćivanja turističke ponude. Planiranoj revitalizaciji pristupilo se izradom urbanističkih planova uređenja za svako od naselja na način da su prethodno izrađene konzervatorske podloge te utvrđena osnovna polazišta i ciljevi prostornog uređenja. Predviđena proširenja postojećih naselja predstavljaju poseban izazov očuvanja prepoznatljivih silueta naselja i mjerila zatečenih struktura kojima se planskim mjerama nastoje očuvati rubovi.

Priopćenjem će se prikazati vrjednovanje zatečenih obilježja i prepoznatljivih struktura ruralnih cjelina, sagledat će se suvremeni pristup zaštiti ruralnog prostora te dati doprinos promišljanju optimalnih metoda za prostorni razvoj graditeljskih cjelina smještenih unutar izuzetno osjetljivog ambijenta kultiviranog krajobraza. Na primjeru planske obnove ruralne cjeline naselja Brusje istražene su primjerene metode i obrasci za planiranje održivog prostornog razvoja naselja, primjenjivi u postupku revitalizacije vrijednog povijesnog naslijeđa u krajoliku.

RESTORATION OF ARCHIDONA CITY WALLS AND COVERING OF A NASRID HOUSE REMAINS

OBNOVA GRADSKIH ZIDINA ARCHIDONE I OSTATAKA KUĆE IZ 14. STOLJEĆA

NATASA IVANIŠEVIĆ
PEDRO GURRIARÁN DAZA
SALVADOR GARCIA VILLALOBOS
JOSÉ IGNACIO ROSADO FEITO

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
city walls
archaeological site
restoration
promenade
Archidona

KLJUČNE RIJEČI:
gradske zidine
arheološko nalazište
obnova
šetalište
Archidona

Nataša Ivanišević, architect,
Yamur arquitectura y arqueología s.l., Málaga, Spain / Arhitektura i arheologija d.o.o., Dubrovnik, Croatia
natasa.ivanisevic@gmail.com

Pedro Gurriarán Daza, architect,
Yamur arquitectura y arqueología s.l., Málaga, Spain / Arhitektura i arheologija d.o.o., Dubrovnik, Croatia
yamursl@gmail.com

Salvador Garcia Villalobos, architect,
Yamur arquitectura y arqueología s.l., Málaga, Spain / Arhitektura i arheologija d.o.o., Dubrovnik, Croatia
yamursl@gmail.com

José Ignacio Rosado Feito, architect,
University of Málaga – Faculty of Architecture, Málaga, Spain / Estudio de arquitectura ARUP4 s.l., Badajoz, Spain
estudio@arup4.com

Archidona City Walls, with Andalusian pre-Almohade origin (X–XI), was finished in the Nasrid period (XIV). After the Castilian conquest (1462), the population were leaving the steep hill, and they were settling on flat and fertile lands close to the labour lands. Without any use, the walls were abandoned and therefore getting ruined, as a consequence of the plundering, the rain and the snow. City walls are a landscape and environmental benchmark of first order, thus it could be defined as a main urban milestone regarding the close relation existing with the historic centre of Archidona in the beginning of the fortress hill.

The monumental entity of this fortress has been consolidated some years ago through several restoration projects. The promotor of the project was the Archidona City Government and Spanish Ministry of Culture and Development with 1% of charge. 12 towers were completely restored. One of them is a tower-door, and the other 11 towers. Supporting the restoration, it is implemented a complete earthwork control as well as 8 surveys inside the walls, in which quite valuable building ruins were discovered, one of them burned again and the rest revalorized like the fantastic Nasrid house.

The project's aim was conservation and protection of the historical remains, as well as a new urban and cultural use of the fortifications with a promenade alongside the city walls. A special attention is paid to the landscape because of artistic value of the architecture. Building constructions in the archaeology aspect also discovered details regarding the everyday life, organization of the domestic spaces, constructive systems and economy of the habitants of Archidona some 700 years ago, giving valuable information about the origins and evolution of the city. In the European context, we can underline that this intervention has recuperated important monument, vestige of the architectural urban defensive of the Andalusian Islamic period.

Gradske zidine Archidone, iz razdoblja koje prethodi periodu Almohade (10.-11.st.) u Andaluziji, dovršene su tijekom razdoblja Nasrid (14.st.). Nakon španjolske rekonkviste (1462.), stanovništvo je napustilo strmi brježuljak i naselilo se u ravnoj i plodnoj dolini u blizini mjesta rada. Nakon što su izgubile funkciju, zidine se napuštaju i postupno počinju propadati zbog razgradnje i korištenja građevnog materijala te pod utjecajem kiše i snijega. Gradske zidine su značajan krajobrazni i prostorni reper u široj okolici, kao i glavni urbani akcent u neposrednom kontaktu s Archidonom, povijesnom jezgrom u podnožju utvrđenoga brda.

Monumentalna cjelina te fortifikacije konsolidirana je tijekom zadnjih godina, kroz nekoliko projekata obnove. Investitor projekata bilo je gradsko poglavarstvo Archidone i španjolsko Ministarstvo kulture i razvoja sa sredstvima prikupljenim iz doprinosa za obnovu kulturnih građevina. Ukupno je obnovljeno 12 utvrda: jedna gradska vrata i 11 tornjeva. Tijekom obnove provedeni su kontrolni zemljani radovi, kao i sondažni radovi na zidinama. Otkrivene su vrijedne ruševine zgrada, nakon čega su neke od njih ponovno zatrpane, a neke su obnovljene poput ostataka građevine iz razdoblja Nasrid.

Cilj projekta jest očuvanje i zaštita povijesnih ostataka te novo urbano i kulturno korištenje utvrda s uređenjem šetališta uz gradske zidine. Posebna je pozornost posvećena krajoliku zbog umjetničke vrijednosti arhitekture. Osim toga, ostatci građevina u arheološkom pogledu otkrili su mnoge pojedinosti vezane za svakodnevni život, organizaciju stambenih prostora, konstruktivne sustave i gospodarstvo stanovnika Archidone prije 700 godina, pruživši vrijedne informacijeo podrijetlu i razvoju grada. U europskom kontekstu, možemo istaknuti da je taj zahvatobnovio važan spomenik, trag arhitekture obrambenog sustava iz andaluzijskog islamskog razdoblja.

II. PERCEIVING HERITAGE

DOŽIVLJAJ NASLIJEĐA

Cultural and historical environment can be found all around us but in order to understand it and let it become the development incentive, we need to learn how to interpret it and create attitudes toward it via special forms of education and promotion. Rural heritage, heritage of small towns, military and vernacular architecture, as well as all other types of heritage, are important components of the broader spatial context. In the urban environment, we observe cultural heritage by interpreting and experiencing the urban fabric through the urban morphology of historical sites, whereas in landscape we observe it in preserved landscape patterns as testimonies to man's presence in the area.

The questions are: Which elements of landscape and urban identity can become bearers of new development? What are the relevant factors and applicable criteria, methods and models?

Povijesni i kulturni krajolici nas okružuju, ali da bismo ih razumjeli i da bi oni postali polazište novoga razvoja, treba ih znati čitati i razvijati odnos prema njima kroz posebne oblike izobrazbe i promocije. Ruralno nasljeđe, nasljeđe malih gradova, forti2kacija i ladanjske arhitekture, kao i svi drugi tipovi baštine, važne su sastavnice šireg prostornog konteksta. U mjerilu grada kulturno nasljeđe promatramo čitanjem i doživljajem urbanog tkiva te kroz urbanu morfologiju povijesnih prostora, a u mjerilu krajolika nasljeđe promatramo kroz nestale i očuvane krajolične uzorke kao svjedočanstva čovjekove nazočnosti u prostoru.

Postavlja se pitanje: koji elementi krajoličnog identiteta i gradotvornosti mogu postati nositelji novoga razvoja – koji su relevantni čimbenici i primjenjivi kriteriji, metode i modeli?

PRESERVATION MODELS OF MODERNISTIC URBAN AND ARCHITECTURAL HERITAGE
PARTICIPATORY PRACTICES

MODELI OČUVANJA URBANISTIČKE I ARHITEKTONSKE BAŠTINE MODERNIZMA
PARTICIPATIVNE PRAKSE

DIANA MAGDIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
modernism
planning
participation
living monument

KLJUČNE RIJEČI:
moderna
planiranje
participacija
živi spomenik

Croatian architectural and urban heritage of the 20th Century is the subject of increasing number of scientific papers, but often, for a lot of reasons, escapes the focus of conservatory expertise, usually resulting with non-satisfying conservation practices. Interdisciplinary research of residential and commercial block designed by Ivo Radic in Trstenik, City of Split, started with the project "Intermediate Spaces" in 2014, and followed by projects "Ivo Radic: Papandopulova" and "Architecture of Community: Viability of Practices in Contemporary Environment", is set to finding a model of cooperation of experts, residents and local municipality that would result in optimal conservation conditions, together with keeping/raising the level of quality of life in the settlement.

Remarkable interpretation of Mediterranean through modern expression by Ivo Radic are among the most significant contributions to rethinking the city, especially in the context of contemporary urban and housing policies in the EU. They belong to the idea that we turn back to in today's planning practices, so this living example is not only the completed picture of an earlier era, but also the ground for contemporary and future interactions on neighbourhood and city level.

Today, the valuable urban setting and superior architecture of Trstenik are threatened with interpolations and interventions on cultural good itself, but its vitality is kept by cultural and social capital influenced also by inherited space. Criteria for planning, design and contemporary treatment are therefore an intersection of contemporary housing needs and the need to preserve recognized heritage value.

By building a concept of conservation exactly on social aspects of urbanity, we open the perspective for development applicable even on significantly different locations and contexts, emphasizing the imperative of keeping exponents of specific cultural characteristics of a certain site, not only the spatial shells of historical buildings and cities.

Hrvatska arhitektonska i urbanistička baština 20. stoljeća predmet je sve većeg broja kvalitetnih znanstvenih radova, ali često iz niza razloga izmiče fokusu konzervatorske struke, a prakse njezine zaštite redom nisu zadovoljavajuće. Interdisciplinarni istraživački rad vezan uz stambeno-poslovni sklop na splitskom Trsteniku arhitekta Ive Radića, započet u 2014. godini projektom Međuprostori (https://medjuprostori.wordpress.com), a nastavljen projektima "Ivo Radić: Papandopulova" i "Arhitektura zajednice: održivost praksi u suvremenom okružju", usmjeren je na traženje modela kojim bi suradnja stručnjaka, stanovnika i lokalne samouprave rezultirala optimalnim uvjetima zaštite uz zadržavanje/podizanje kvalitete života u naselju.

Osobita Radićeva interpretacija Mediterana modernim rukopisom, kao i čitav projekt Splita 3 unutar kojeg je nastala, među najznačajnijim su doprinosima promišljanjima grada, relevantni lokalno, ali i globalno, a posebito u kontekstu suvremenih urbanih i stambenih politika EU. Pripadaju ideji kojoj se danas vraćamo planirajući pa ovaj živi primjer nije samo gotova slika nekog ranijeg razdoblja, već i poligon suvremenih i budućih interakcija na razini susjedstva i grada.

Vrijedan urbanistički sklop i vrhunska arhitektura Trstenika danas su izloženi prijetnjama interpolacijama i intervencijama na samom kulturnom dobru, a njegovu vitalnost danas održava kulturni i socijalni kapital nastao i u odnosu s naslijeđenim prostorom.Kriteriji za planiranje, projektiranje i suvremene zahvate formiraju se stoga kao presjek suvremenih potreba stanovanja i potrebe da se očuva prepoznata vrijednost naslijeđa.

Gradeći koncept zaštite upravo na društvenom aspektu urbaniteta, otvaramo razvojnu perspektivu primjenjivu i na značajno drugačijim lokacijama i u različitim kontekstima, s naglaskom na imperativ zadržavanja nositelja specifičnih kulturnih karakteristika nekog područja, a ne samo prostornih ljuski povijesnih građevina i gradova.

Diana Magdić, urban sociologist,
Teserakt, Split, Croatia
dianamagdic@gmail.com

PRESERVATION AND RE-CYCLE
BETWEEN REALITY AND IMAGINATION

OČUVANJE I REVITALIZACIJA
IZMEĐU REALNOSTI I IMAGINACIJE

SARA MARINI
GIULIA MENZIETTI
FRANCESCA PIGNATELLI
CHIARA RIZZI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
monument
re-cycle
preservation
historic value

KLJUČNE RIJEČI:
spomenik
recikliranje
očuvanje
povijesna vrijednost

Assoc. Prof. **Sara Marini**, Ph.D, architect,
University IUAV of Venice – Department Architecture and Arts, Venice, Italy
marini@iuav.it

Giulia Menzietti, Ph.D, architect,
University of Camerino – School of Architecture and Design, Ascoli Piceno, Italy
giulia.menzietti@gmail.com

Francesca Pignatelli, Ph.D, architect,
University "Gabriele d'Annunzio" – Department of Architecture,
Chieti-Pescara, Italy
pignatelli.f@gmail.com

Chiara Rizzi, Ph.D, architect,
University of Trento – Department of Civil, Environmental and Mechanical Engineering,
Trento, Italy
chiara.rizzi@unitn.it

A large amount of buildings now disused and abandoned in Europe, and especially in Italy, needs to be reinterpreted and reactivated through the transformation of their meaning. Such procedure to re-cycle what exists interacts with the notion of heritage, thus calling into question its hierarchy and conferment of value. The concrete application of re-cycle seems to come to a standstill when it is time to work on outstanding landmarks, monuments and architecture that have obtained an acknowledgement and the right to be preserved.

Critical reception, fame of the author and historical value attributed to these works create a cultural pressure that inhibits the possibility of reusing and giving new meaning to an existing building. This resistance contributes to the isolation of these venues, in turning them into pseudo-museum, that now seems to move away from the new demands of tourism, and the need to stop the constant accumulation of empty and inactive buildings.

Re-cycle implies a "dynamic" nature of design, bound to different life cycles, and "subversive" if compared with consolidated practices for preservation, restoration, reuse. The very notion of monument has changed from the post war to the present. A potentially different interpretation of the monument is "dross". In a new dictionary in guise of recycling, the monument is indifferent, the dross participates; the monument is usually non-recyclable, whereas the dross opens itself and the surrounding landscape to re-cycle; the monument is real, whereas the dross belongs to imagination and it can be perceived as absence.

This contribution intends to develop a propaedeutic reflection for building up an archive, a theoretical-programmatic device capable to collect a series of issues and experiences implied by the dimension of dross, and useful in defining both material and immaterial recycling action.

Veliki broj građevina u Europi, posebice u Italiji koje su danas napuštene i bez namjene trebalo bi reinterpretirati i ponovno staviti u funkciju preobrazbom njihova izvornog značenja i odabirom nove namjene. Takav postupak revitalizacije u interakciji je s pojmom naslijeđa te otvara pitanje hijerarhije vrijednosti graditeljskog naslijeđa.

Konkretna primjena revitalizacije u praksi, čini se da se zaustavlja kada se radi o iznimnim znamenitostima, spomenicima i arhtektonskom naslijeđu koji su postigli status najviše kategorije zaštićenoga kulturnog dobra. Kritička recepcija, koja proizlazi iz značaja autora i povijesne vrijednosti građevina, stvara kulturni pritisak koji koči mogućnost ponovnog korištenja i davanja nove namjene povijesnoj građevini. Taj otpor doprinosi izolaciji takvih prostora, pretvarajući ih u pseudo-muzeje, koji zbog toga ne odgovaraju suvremenim zahtjevima turističke djelatnosti, što rezultira sve većim brojem praznih zgrada bez namjene.

Drugačija interpretacija naslijeđa moguća je kod graditeljskog naslijeđa kojemu nije dodijeljena visoka kategorija vrijednosti i zaštite, uvjetno rečeno "bezvrijednog naslijeđa".

U novom rječniku obnove u kontekstu "recikliranja", visoko vrijedno graditeljsko nasljeđe jest neutralna kategorija, ne podliježe "recikliranju" dok je "bezvrijedno naslijeđe" glavni akter tog procesa, podjednako kao i krajolik koji ga okružuje; iznimno vrijedno graditeljsko naslijeđe je "stvarna" kategorija, dok "bezvrijedno naslijeđe" koje nije obnovljeno, nema ga cjelovitog u prostoru i zbog te neprisutnosti, postaje građevina iz mašte.

Rad nastoji doprinijeti propedeutičkom promišljanju pri arhiviranju i stvaranju teorijsko-progamatskog modela koji će prikazati niz pitanja i iskustava u kontekstu "bezvrijedne graditeljske baštine", koji bi bio koristan u definiranju podjednako materijalnih i nematerijalnih postupaka recikliranja naslijeđa.

"MYTHICAL LANDSCAPE" AND ITS CONSEQUENCES
AN ART STUDENT'S VIEW

„MITOLOŠKI KRAJOLIK" I ŠTO IZ NJEGA SLIJEDI
OKOM ISTRAŽIVAČA UMJETNOSTI

VLADIMIR PETER GOSS

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
mythical landscape
early Slavic art
art of creating space
Slavic linguistics
territorial organization

KLJUČNE RIJEČI:
mitološki krajolik
ranoslavenska umjetnost
umjetnost prostora
slavenska lingvistika
teritorijalna organizacija

The great discoveries of Ivanov and Toporov in the field of Early Slavic studies, in mythology and literature in particular, have found an especially fertile field in the area of the Southern Slavs. Outstanding scholars such as R. Katicic (Linguistics) and V. Belaj (Cultural Anthropology) in Croatia, and A. Pleterski (Archeology, Ethnology, History) in Slovenia have made it possible to relate mythological matter to concrete landscape features and areas. Making them visual, one definitely invites students of visual arts to voice their opinion, which has so far been done reluctantly and on a very limited basis.

This paper will attempt to deal with the following, always bearing in mind that we are still dealing with hypotheses which are however very important and promising:

1. Are the formations of "mythical landscape 'art,' and if so of what kind?
2. What would such a suggestion do to our concept of art, in particular to the art of space?
3. What are the consequences for any later cultural landscape, in particular that of our own time?

The key monument we want to use is the monumental mythical landscape of the Western Papuk following the initial research by R. Katicic (Mythology), V. Belaj (Cultural Anthropology) and G. Jakovljevic (Archeology), and in the light of the just published path finding books by V. and J. Belaj, and A. Pleterski.

We maintain that mythical landscapes bringing together visual and all other arts are important multidisciplinary historical documents defining territorial organization, i.e., cultural space, for centuries to come. They codify the essential values of a certain cultural environment, and our correct reading of what has been written into the landscape could help us further enrich it and make it more sensible. They must not be pushed aside as an esoteric scholarly whim, but valued as an important cultural asset and a tool for a present-day spatial planner.

Važna otkrića Ivanova i Toporova na području ranoslavenske mitologije i književnosti naišla su na plodno tlo na području južnih Slavena. Vrhunski znanstvenici – R. Katičić (lingvistika) i V. Belaj (kulturna antropologija) u Hrvatskoj, te A. Pleterski (arheologija, etnologija, povijest) u Sloveniji – pokazali su kako se mitološki sadržaji mogu povezati sa stvarnim oblicima krajolika. Radi se o vizualnim činjenicama, dakle istraživači vizualnih umjetnosti dužni su o tome izraziti svoja mišljenja, što se dosada činilo iznimno i vrlo suzdržano.

Ovaj prilog će se posebice posvetiti sljedećem, imajući uvijek na umu da se radi o hipotezama, i to važnim i obećavajućim:

1. Kako nastaje „umjetnost mitološkog krajolika", i koje su mu odrednice.
2. Što takav pristup znači za koncept umjetnosti, posebice umjetnosti prostora.
3. Kakve su posljedice za kasnije kulturne krajolike, prvenstveno za naš današnji.

Ključni spomenik našeg istraživanja jest mitološki pejsaž Zapadnog Papuka na temelju početnih zajedničkih istraživanja R. Katičića (mitologija), V. Belaja (kulturna antropologija), G. Jakovljevića (arheologija) i V. Gossa te u svjetlu nedavno objavljenih knjiga V. Belaja i A. Pleterskog.

Smatramo da su mitološki krajolici važni multidisciplinarni povijesni dokumenti koji spajaju vizualne i ostale umjetnosti i određuju teritorijalnu organizaciju, odnosno kulturni prostor, za duga vremena. Kodificiraju temeljne vrijednosti izvjesnog kulturnog okruženja, a naše točno čitanje krajolika omogućuje da ga učinimo bogatijim i smislenijim. Dakle, ne radi se o ezoteričnom kvazi-znanstvenom hiru, već o važnom kulturnom dobru i oruđu za prostorne planere.

Prof. **Vladimir Peter Goss**, Ph.D,
University of Rijeka, Rijeka, Croatia
vgoss@aol.com

WATER MEMORY
THE WATER BUILDINGS OF ANCIENT ROMANS

MEMORIJA VODE
GRAĐEVINE ZA VODU STARIH RIMLJANA

GIOVANNA PACI
SILVIA CATALINO
GIANLUCA VALERIANI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
monumental heritage
Roman water artefacts
systematization of information
exchange of knowledge
new cultural activities

KLJUČNE RIJEČI:
spomeničko naslijeđe
rimski ostatci građevina za vodu
sistematizacija podataka
razmjena znanja
nove kulturne aktivnosti

Giovanna Paci, Ph.D, architect,
University of Ancona – Università Politecnica Delle Marche, Ancona, Italy
arch.giovannapaci@gmail.com

Silvia Catalino, Ph.D, architect,
University of Ancona – Università Politecnica Delle Marche, Ancona, Italy
silvia.catalino@gmail.com

Gianluca Valeriani, architect and artist,
University of Ancona – Università Politecnica Delle Marche, Ancona, Italy
gvaleriani@gmail.com

The aim of this research is to broaden knowledge of Roman civilization through its monuments and to boost the exchange of knowledge as an active and contemporary tool of common identity. In the EU, there are many monumental evidence of past civilizations that are not sufficiently studied and not even known by the community, sometimes because of non-systematization of information, or for limited distribution. Above all, the interchange of information on the cultural heritage between the Regions and the European citizens should be improved.

The work focuses on the theme of water because the presence of many historic monuments from Roman times related to water management (cisterns, aqueducts, fountains) should be a source of inspiration for the contemporary artistic production. The case study of Roman Cisterns, situated in Fermo, a town in the Marche Region of Italy, can be a potential for the regeneration of the whole historical centre. Cisterns are monuments of considerable size, just at the bottom of the present "Piazza del Popolo"; the underground structure is about 2200 m^2, and consists of 30 rooms, 6 m high, arranged in three parallel rows, which collected rainwater for city distribution.

It is possible to develop knowledge of the monumental Roman heritage linked to the use of water, through the deepening and the dissemination of information at different levels of involved monumental assets, from the scientific to the cultural-tourist one also by the systematization of the existing knowledge and it's wide-spreading through information media.

Since the monumental heritage constitutes an extraordinary location for the production and promotion of wide cultural activities, the site takes the opportunity to produce cultural activities (theatre, visual arts, music, writing) related to the theme of water and the memory associated with it. Many others European Roman monuments could live new use if we could recognize them.

Cilj ovog istraživanja jest proširiti znanje o rimskoj civilizaciji putem njenih spomenika te potaknuti razmjenu znanja kao aktivnog i suvremenog alata za razvoj zajedničkog identiteta. U EU postoje mnogi monumentalni dokazi ranijih civilizacija koji nisu dovoljno istraženi, a za njih se ne zna niti u lokalnoj zajednici – ponekad zbog manjka sistematizacije podataka, a ponekad zbog ograničene promocije. Stoga iznad svega treba poboljšati razmjenu informacija o kulturnom naslijeđu između regija i europskih građana.

Rad se fokusira na temu vode jer nazočnost brojnih povijesnih spomenika iz rimskoga doba, koji se odnose na upravljanje vodama (cisterne, akvedukti, fontane) treba biti izvor inspiracije za suvremenu umjetničku produkciju. Slučaj rimskih cisterni, koje se nalazi u Fermu, gradu u regiji Marche u Italiji, može predstavljati potencijal za revitalizaciju čitave povijesne jezgre. Cisterne su spomenik znatne veličine –samo ispod današnje "Piazza del Popolo" podzemna struktura iznosi 2200 m^2, a sastoji se od 30 prostorija visokih 6 m, raspoređenih u tri usporedna reda, koji prikupljaju oborinske vode za raspodjelu unutar grada.

Moguće je razviti znanje monumentalnoga rimskog naslijeđa povezanog s korištenjem vode –produbljivanjem i širenjem informacija o monumentalnim dobrimana različitim razinama, od znanstvene do kulturno-turističke, ali i putem sistematizacije postojećih znanja te njegova širenja putem medija.

Budući da spomeničko naslijeđe predstavlja iznimno mjesto za proizvodnju i promicanje širih kulturnih aktivnosti, lokalitet ima priliku za proizvodnju/poticanje kulturne djelatnosti (kazalište, likovne umjetnosti, glazba, pisanje) u vezi s temom vode i memorije povezane s vodom. I mnogi drugi europski rimski spomenici mogu živjeti novu namjenu samo ako ih se prepozna.

TYPOLOGY OF THE URBAN FABRIC
EVALUATION OF THE INHERITED TOWNSCAPE

TIPOLOGIJA GRADSKOGA TKIVA
VRJEDNOVANJE NASLIJEĐENOGA PROSTORA GRADA

ÉVA LOVRA

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
typology
urban pattern
urban heritage
image of the city
evaluation

KLJUČNE RIJEČI:
tipologija
urbani uzorak / urbana struktura
urbano naslijeđe
slika grada
vrjednovanje

In the modern image evaluation of a city, visual features and morphological characteristics are significant, yet incomplete without a systematisation of the main elements and an exploration of the appropriate values. In the case of different cities, taking into account the similarities and differences like topography and hydrography, historical, economical, aesthetical background, such characteristics can be discovered that have generated the development and structure in terms of existing differences. These factors, as well as the study of visual/graphic documents make it possible to follow the changes of the spatial forms in the city in terms of its structure and functions. The legacy of the modern city formation period (in the Greater Hungary: 1867-1918) is an important and highly valuable part of the contemporary urban fabric. The effectiveness of design and rehabilitation depends on the structural and morphological information of the urban fabric: the proposed typological system is made by a structural matrix with several well defined factors (street lines, squares, parks etc.), converted into a quantitative symbol-system. The system emerges an organizing structure in urban development and rehabilitation. The study aims to examine the underlying systems of the towns in order to present and define an aesthetical heritage evaluation through a typology of the structural changes with regard to the street lines, the system of squares and morphology. The different stages of urban development, as well as an analysis and definition of the typological structure could be significant in the case of practical urban regeneration. Determination of the typology of selected settlements' urban fabric is the basis of the analysis, as the built heritage is in the context of the wider aesthetic values.

U suvremenoj procjeni slike grada značajne su vizualne značajke i morfološka obilježja, no u nedostatku sistematizacije sastavnih elemenata i istraživanja primjerenih vrijednosti one su nepotpune. U slučaju različitih gradova, uzimajući u obzir sličnosti i razlike poput topografije i hidrografije, povijesne, ekonomske i estetske pozadine, mogu se utvrditi specifična obilježja koja su generirala razvoj i strukturu u smislu prisutnih razlika. Spomenuti čimbenici, kao i studija vizualnih dokumenata (grafičke dokumentacije) omogućuju praćenje promjena prostornih obrazaca grada u kontekstu njegove strukture i funkcija. Ostavština iz doba nastanka modernoga grada (u Kraljevini Mađarskoj u razdoblju od 1867. do 1918. godine) važan je i visokovrijedan dio suvremenoga gradskog tkiva. Učinkovitost projekata i procesa rehabilitacije ovisi o strukturalnim i morfološkim podatcima o gradskom tkivu: predloženi tipološki sustav sastoji se od strukturalne matrice s nekoliko jasno definiranih čimbenika (potezi ulica, trgovi, perivoji i dr.) prevedenih u kvantitativni sustav simbola. Sustav pruža organizacijsku strukturu urbanog razvoja i rehabilitacije. Cilj priopćenja jest istražiti osnovne gradske sustave s ciljem predstavljanja i definicije estetskog vrjednovanja naslijeđa kroz tipologiju strukturalnih promjena, a u kontekstu uličnih poteza, sustava trgova i morfologije. Različiti stupnjevi urbanog razvoja, uz analizu i definiciju tipološke strukture, mogli bi biti značajni u kontekstu provedbe urbane regeneracije u praksi. Utvrđivanje tipologije urbanog tkiva odabranih naselja osnova je predložene analize, s obzirom da se graditeljsko naslijeđe promatra u kontekstu širih estetskih vrijednosti.

Éva Lovra, M.Sc, urban engineer, Ph.D student, University of Pécs – Pollack Mihály Faculty of Engineering and Information Tehnology, Breuer Marcell Doctoral School of Architecture, Pécs, Hungary
lovra.eva@gmail.com

MEMORIALS AS CULTURAL LANDSCAPES
INTANGIBLE HERITAGE DESIGN IN PUBLIC SPACE

ANTROPOGENI PEJSAŽI *MEMORIJALA*
OBLIKOVANJE NEMATERIJALNOG NASLIJEĐA U JAVNOM PROSTORU

BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI
TAMARA MARIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
memorials
cultural landscapes
intangible heritage
collective memory
public space

KLJUČNE RIJEČI:
memorijali
kulturni pejsaži
nematerijalno nasljeđe
kolektivno prisjećanje
javni prostor

Assoc. Prof. **Bojana Bojanić Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

Tamara Marić, M.Arch, Ph.D student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
tmaric@arhitekt.hr

Memorials have a specific opportunity to create public space and at the same time to come up with facts that have somehow touched people's lives. They create places where people can reconnect with a past event, idea, person or space. This reconnection is essential to make this type of immaterial heritage present in today's fast-paced era. Unlike historical monuments, memorials use different means of design to achieve not only remembrance, but also oblivion, conciliation, mediation, healing of space or concepts for the future. Therefore, their main characteristic is design experience in a public space rather than just the representation of heritage, which makes them cultural landscapes.

There is a wide range of literature about collective memory and monuments out of which we can conclude that this is a multidisciplinary topic involving experts from sociology, psychology, design or culture. A research gap is found in urban and planning aspect of memorials, due to the fact that they are a rather new typology and terminology with increasing number of projects worldwide. Therefore, the aim of this research is to give a topic preview of the literature and project analysis from spatial perspective in order to give criteria for heritage guidelines in future memorials. The expected result is to define types of memorials based on various factors such as scale, usage, design elements, etc. The conclusion is that memorial design tries to capture the essence of multiple contexts: sites, cultures and heritage. It translates memory into an experience that reflects its context and contemporary age, forming contemporary public space in various scales and forms. This paper points out that spatial problematic of memorials design needs to take into consideration characteristics such as psychology of space, historical, social and political heritage as well as architectural and urban values.

Memorijali imaju posebnu priliku stvoriti javni prostor i istodobno otkriti činjenice koje su na neki način dirnule ljudske živote. Oni stvaraju mjesta gdje se ljudi mogu ponovo povezati s prošlim događajem, pojmom, osobom ili prostorom. To povezivanje je važno kako bi se nematerijalno nasljeđe učinilo prisutnim u današnjem dobu ubrzog životnog ritma. Za razliku od povijesnih spomenika i spomen obilježja, memorijali koriste različita sredstva oblikovanja kako bi postigli ne samo sjećanje, nego i zaborav, pomirenje, medijaciju, liječenje prostora ili novi koncept za budućnost. Stoga, njihova glavno obilježje nije reprezentacija nasljeđa, već oblikovanje doživljaja u javnom prostoru, što ih čini kulturnim pejsažima.

Širok je raspon pisanih radova o kolektivnom prisjećanju i spomenicima iz kojih se može zaključiti da se radi o multidisciplinarnoj temi koja uključuje stručnjake iz područja sociologije, psihologije, projektiranja i kulture. Međutim, urbanistički aspekt memorijala i dalje je neistražen, budući da se radi o razmjerno novoj tipologiji i terminologiji s rastućim brojem primjera diljem svijeta pa je stoga i predmet ovog istraživanja. Cilj istraživanja jest dati pregled memorijala s prostornoga stajališta na temelju postojeće literature i projekata kako bi se odredili kriteriji za smjernice tretiranja nasljeđa pri oblikovanju memorijala. Očekivani rezultat jest definicija tipova memorijala s obzirom na raznolike čimbenike kao što su mjerilo, korištenje, oblikovni elementi i dr. Zaključak je da projekti memorijala pokušavaju zadržati osnovu višestrukih konteksta: smještaja, kulture i nasljeđa. Oni prenose memoriju u doživljaj koji odražava kontekst i suvremeno doba, stvarajući time suvremeni javni prostor u različitim mjerilima i oblicima. Ovaj rad, pri prostornoj problematici projektiranja memorijala uz arhitektonske i urbane vrijednosti, ističe i obilježja kao što su psihologija prostora, povijest, društveno i političko nasljeđe.

GUIDELINES FOR RECOVERING AND ENHANCING THE HISTORIC AND CONTEMPORARY LANDSCAPE OF PUBLIC PLACES

SMJERNICE ZA OPORAVAK I UNAPRJEĐENJE POVIJESNOG I SUVREMENOG KRAJOLIKA JAVNIH PROSTORA GRADA

EMANUELA ABIS
MARA LADU

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
historic urban landscape
public heritage
reuse
landscape network

KLJUČNE RIJEČI:
povijesni gradski krajolik
naslijeđe javnih prostora
prenamjena
pejsažna mreža

The role of the public places in the city and of its natural and anthropogenic environment is becoming increasingly important in the definition of urban quality and has found official application in important European policy documents. However, there are many urban realities having difficulty in the conservation and enhancement of the urban heritage and in involving it into broader local development programs.

The UNESCO Recommendation on the historic urban landscape (2011) introduces a new centrality of the conservation of urban heritage, interpreting it as "a strategy to achieve a balance between urban growth and quality of life on a sustainable basis".

The first results of the proposed research interest the city of Cagliari (Italy), specifically the vast system including the historic centre and the surrounding area. In this context the presence of many public buildings and spaces allows the identification of the "historic and natural landscape of the public city". Today, the difficulties in managing the public heritage cause a strong risk of decay due to potential disposal and neglect.

At the same time, these circumstances offer the opportunity to conceive a program of recovery and enhancement which identifies new values and functions, helping to regenerate the historical fabric.

The guidelines proposed in this paper highlight the primary need to improve knowledge of public heritage through the investigation and survey of public buildings and of urban green spaces, developing a database including the main characteristics. The use of GIS starts interactive processes of sharing, implementation and updating, and constitutes an important platform to stimulate a reflection about the future of the heritage.

Finally, the paper presents future scenarios for a city that would be more cultural, sustainable and European, proposing new uses for the modern society without threatening its historical, architectural and environmental identity.

Uloga javnih prostora grada te njihov prirodni i antropogeni okoliš postaju sve važniji u definiranju urbane kvalitete te su i službeno prepoznati u važnim europskim dokumentima. Međutim, postoje mnogi gradovi koji imaju poteškoća u očuvanju i unaprjeđenju urbanog naslijeđa te njegovom uključivanju u šire lokalne programe razvoja.

UNESCO-va *Preporuka o povijesnim gradskim krajolicima* (2011.) postavlja očuvanje urbanog naslijeđa na središnje mjesto, što se prepoznaje kao "strategija za postizanje ravnoteže između urbanog razvoja i kvalitete života temeljene na održivosti" te ističe potrebu za "boljom integracijom i definicijom strategija očuvanja urbanog naslijeđa unutar cilja ukupnog održivog razvoja".

Prvi rezultati predloženog istraživanja odnose se na grad Cagliari (Italija), posebice na veliki sustav koji uključuje njegovu povijesnu jezgru i okolicu. U tom kontekstu pojavnost brojnih zgrada javne namjene i javnih prostora omogućuje identifikaciju "povijesnog i prirodnog krajolika". Danas, teškoće u upravljanju naslijeđem dovode do opasnosti od njegova propadanja zbog mogućeg uklanjanja i zanemarivanja.

Istodobno te okolnosti pružaju priliku za osmišljavanje programa oporavka i unaprjeđenja koji prepoznaju nove vrijednosti i namjene naslijeđa te doprinose oporavku i revitalizaciji povijesnoga tkiva.

Smjernice predložene u ovom radu ukazuju na primarnu potrebu poboljšanja znanja o naslijeđu, kroz istraživanje zgrada javne namjene, urbanih perivojnih i pejsažnih površina te potrebu izrade baze podataka koja uključuje njihova glavna obilježja. Primjenom GIS-a omogućavaju se interaktivni procesi dijeljenja, provedbe i ažuriranja podataka koji predstavljaju važnu podlogu za poticanje promišljanja o budućnosti naslijeđa.

Priopćenje će predstaviti buduće scenarije za grad koji bi bio kulturni, održiv i europski, predlažući novo korištenje za suvremeno društvo bez ugrožavanja povijesnog, arhitektonskog i okolišnog identiteta.

Assoc. Prof. **Emanuela Abis**, Ph.D,
University of Cagliari – Department of Civil, Environmental Engineering and Architecture, Cagliari, Italy
emabis@unica.it

Mara Ladu, architect, Ph.D student,
University of Cagliari – Department of Civil, Environmental Engineering and Architecture, Cagliari, Italy
maraladu@unica.it

URBAN SOUNDSCAPE DESIGN FACTORS AT HISTORICAL SITES

ČIMBENICI UNAPRJEĐENJA ZVUČNOG OKOLIŠA GRADSKIH PROSTORA U POVIJESNIM JEZGRAMA I PERIVOJIMA

TIN OBERMAN
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI
KRISTIAN JAMBROŠIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
heritage site
historical centre
soundscape design
urban open space

KLJUČNE RIJEČI:
povijesni prostor
povijesni centar
zvučni okoliš
gradski javni prostor

Which specific urban factors of the historical site influence the possibility to experience its (designed) soundscape? While sonic environments are becoming recognised as an important component of heritage sites, urban planning and design are being addressed as key disciplines influencing its quality. Therefore a systematic approach is needed.

Several types of historical urban open spaces worldwide (urban parks, squares and block interiors characterised by designed soundscape elements) are analysed (in Milano, Paris, London, Dresden, Graz, Zadar, Zagreb, Sheffield, Solothurn, Oslo, Vancouver and Melbourne) in order to define key urban factors.

Designed soundscapes in analysed spaces span from historical to contemporary ones. Principles of temporary and permanent soundscape designs depend primarily on recognised urban factors. Accordingly, methods of achieving designed soundscape span from electroacoustic multichannel soundscape systems to soundscape articulated through acoustic qualities of urban design elements such as pavement, vegetation, echo pavilion or carefully designed water fountain or even those which could be considered to be musical instruments.

Factors of typology, scale and assumed acoustical context are recognised as most significant for the analysed spaces. The historical context usually acts primarily as picturesque scenery. Analysed designs are rarely conceived solely to enhance urban soundscape. Designed soundscapes intertwine contemporary sound art, music, acoustics and urban design. They enrich the historical urban open spaces giving them a new layer which increases their cultural significance and complexity.

Koji urbanistički čimbenici utječu na doživljaj zvučnog okoliša gradskih prostora u povijesnim jezgrama i perivojima? Važnost zvučnog okoliša u doživljaju kulturno-povijesnog nasljeđa prepoznaje sve više stručnjaka koji pritom ističu urbanističko planiranje i arhitekturu ključnima pri utjecaju na kvalitetu istog. Stoga se javlja potreba za razvojem sustavnog pristupa s motrišta urbanizma i arhitekture.

Istraživanje tipološki obuhvaća gradske perivoje, trgove, pješačke ulice i unutrašnjosti blokova koje odlikuje prepoznat izražen akustički doživljaj. Analizom gradskih prostora u Milanu, Parizu, Londonu, Dresdenu, Grazu, Zadru, Zagrebu, Sheffieldu, Solothurnu, Oslu, Vancouveru i Melbournu izdvojeni su ključni urbanistički čimbenici.

Zvučni okoliš obrađenih gradskih prostora u povijesnim jezgrama i povijesnim perivojima u rasponu je od povijesnog, nastalog više manje usporedno sa samim gradskim prostorom, do suvremenog, projektiranog arhitektonskog zahvata. Također, metode ostvarivanja zvučnih okoliša analiziranih prostora u rasponu su od postavljanja elektroakustičnih višekanalnih sustava do projektiranja akustičkih svojstava urbane opreme, opločenja, raslinja, akustičkih paviljona, akustički projektiranih fontana ili čak arhitektonskih izvora zvuka koje je moguće smatrati muzičkim instrumentom.

Najznačajnijim čimbenicima unaprjeđenja zvučnog okoliša prepoznati su čimbenici tipologije, mjerila prostora i pretpostavljenog akustičkog konteksta. Sam povijesni kontekst najčešće je tek slikovita kulisa. Analizirani gradski prostori izraženog akustičkog doživljaja povezuju discipline suvremene umjetnosti zvuka, glazbe, akustike, urbanizma i arhitekture. Time obogaćuju povijesne jezgre dajući im novu razinu sadržaja koja pridonosi njihovoj kulturno-povijesnoj važnosti i slojevitosti.

Tin Oberman, architect, Ph.D student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
tin.oberman@arhitekt.hr

Assoc. Prof. **Bojana Bojanić Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

Assoc. Prof. **Kristian Jambrošić**, Ph.D, electric engineer, University of Zagreb – Faculty of Electrical Engineering and Computing, Zagreb, Croatia
kristian.jambrosic@fer.hr

DAYLIGHT IN SACRAL SPACE AS A PERCEPTIVE ELEMENT OF HERITAGE

DNEVNO SVJETLO U SAKRALNOM PROSTORU KAO DOŽIVLJAJNI ELEMENT NASLIJEĐA

IGOR GOJNIK
ZORANA SOKOL GOJNIK
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI
ZORAN VERŠIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
daylight
sacral space
sacral architecture
religious architecture
heritage

KLJUČNE RIJEČI:
dnevno svjetlo
sakralni prostor
sakralna arhitektura
religijska arhitektura
graditeljsko naslijeđe

The intention of this paper is to affirm the value of daylight as experiential element of architecture in the context of the architectural heritage. The paper will focus on the analysis of the importance of daylight in the experience of sacral architecture in which daylight is an important element in shaping the symbolic meaning and atmosphere of space.

Daylight as factor of architectonic and identity of the space, which contributes to the experience of the space, is very modestly elaborated in literature. Existing studies are mainly focused on quantifiable metrics daylight, while there is not a lot of literature which deals with qualitative aspect of daylight.

The intention of this paper is to show the importance of daylight in design of sacral architecture by analyzing the ways in which the daylight participated in shaping the composition and symbolic emphasis of space on the select architectural examples. Consequently, the aim is to point out the importance of preserving the defined daylight concept in order to conserve the architectural value of building. This paper will point out the fact that the daylight in the architectural design process is a kind of tool in order to achieve certain architectural concept. Therefore, interventions in architectural heritage that reduce daylight status of buildings can be inappropriate and all interventions should be considered also with this point of view.

The contribution of this paper is affirmation of conservation of daylight concept as an element of heritage and accentuation of the importance of protection of that aspect of space in case of planning contemporary interventions in historical heritage.

This research is part of the doctoral research within the research project *Heritage Urbanism*.

Namjera ovog rada jest afirmirati vrijednost dnevnog svjetla kao doživljajnog elementa arhitekture u kontekstu graditeljskoga naslijeđa. Rad će se usredotočiti na analizu važnosti dnevnog svjetla u doživljaju sakralne arhitekture u kojoj je dnevno svjetlo važan element oblikovanja simboličkog značenja i ugođaja prostora.

Sagledavanje dnevnog svjetla kao čimbenika arhitektonike i identiteta prostora, koji doprinosi ukupnoj doživljajnosti prostora, vrlo je skromno obrađeno u stručnoj literaturi. Dosadašnja istraživanja uglavnom su usmjerena na kvantifikativne metrike dnevnog svjetla, dok je kvalitativni vidik dnevnog svjetla vrlo malo obrađen.

Namjera je ovoga rada na odabranim arhitektonskim primjerima ukazati na važnost dnevnog svjetla u oblikovanju sakralnog prostora analizirajući načine na koje je dnevno svjetlo sudjelovalo u oblikovanju kompozicije i simboličkih naglasaka pojedinog prostora. Slijedom toga ukazat će se na važnost očuvanja arhitektonski postavljenog dnevnosvjetlosnog koncepta u svrhu očuvanja arhitektonske vrijednosti pojedine građevine. Ovim radom želi se ukazati na činjenicu da je dnevno svjetlo u projektantskom procesu projektantski alat s ciljem postizanja određenog arhitektonskog koncepta. Stoga zahvati u graditeljskoj baštini, koji narušavaju dnevnosvjetlosni status pojedine građevine, mogu biti neprimjereni te je sve zahvate potrebno sagledati i s ovoga motrišta.

Doprinos rada jest afirmiranje očuvanja dnevnosvjetlosnog koncepta kao elementa naslijeđa i ukazivanje na važnost promišljanja i zaštite i tog aspekta prostora prilikom planiranja suvremenih zahvata u povijesnim prostorima.

Istraživanje se provodi kao dio doktorskog istraživanja u sklopu istraživačkog projekta *Urbanizam naslijeđa* (HERU).

Igor Gojnik, M.Sc, architect,
Studio Silouета, Zagreb, Croatia
www.siloueta.com, igor.gojnik@gmail.com

Zorana Sokol Gojnik, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
zorana.sokol@arhitekt.hr

Assoc. Prof. **Bojana Bojanić Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb
– Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

Assist. Prof. **Zoran Veršić**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
zoran.versic@arhitekt.hr

ADRIATIC COAST TO COAST
HERITAGE AND SPATIAL RESOURCES OF COASTLINE

JADRAN OD OBALE DO OBALE
NASLIJEĐE I PROSTORNI RESURSI OBALE

RAFFAELLA SACCHETTI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
landscape
photography
architecture
tourism
Adriatic coastline

KLJUČNE RIJEČI:
pejsaž
fotografija
arhitektura
turizam
Jadranska obala

Assoc. Prof. **Raffaella Sacchetti**, Ph.D,
architect, University of Bologna – School of Engineering and Architecture, Department of Architecture, Bologna, Italy
raffaella.sacchetti@unibo.it

Adriatic Coast to Coast is a multi-year research project developed in the Architecture Department of University of Bologna (Italy). The project involves a group of municipalities, institutions, and associations that share a common interest about the spatial resources along the coast.

Its aim is to examine the Adriatic coast in terms of two conflicting realities: that on the east coast, and that on the west, two linear systems whose individualities demonstrate the plurality of a coastal identity that over the course of the centuries has been renegotiated more than once. The largest part of the heritage of Adriatic coastline is based on a great geographical variety, which over the centuries has favoured cultural processes that differ greatly one from other.

The wide point of view of photography is adopted as tool to investigate both the physical appearance of the space, like the nature of the human settlements, when these are seen in the overall context of their local specificity, together with the current political system, the economic parameters, and the cultural roots of each particular area.

The approach identifies some areas subjected to long-term planning or to improvement projects, or to new activities, focusing on sections of landscape that are anthropised, urban, peri-urban, rural and natural. In this way, in successive phases, the Adriatic coast will be represented in its entirety, bringing together the different sections of coastline, each of which depicts a different identity paradigm.

At present the research focuses on the issue of Vacation Colonies built in 1930s in Cesenatico (Italy): abandoned places that need sensitive, attentive protection, being subject of transformations plans. Through photographic experiences of appropriation and interpretation of the architectural spaces in this particular present of their timeline, has been activated a process that marks a line to start the regeneration of architectural elements.

Jadran od obale do obale jest višegodišnji istraživački projekt koji se provodi na Katedri za arhitekturu Sveučilišta u Bologni (Italija). U projekt su uključene općine, institucije i udruge institucije koje dijele zajednički interes o prostornim resursima obalnog područja.

Cilj projekta jest ispitati jadransku obalu kroz dvije sukobljene realnosti: na istočnoj obali, kao i na zapadnoj, postoje dva linearna sustava, čije individualnosti pokazuju mnoštvo obalnog identiteta koji se tijekom stoljeća nekoliko puta reprogramirao. Najveći dio naslijeđa jadranske obale temelji se na velikoj zemljopisnoj raznolikosti, koja je tijekom stoljeća prihvaćala kulturne procese koji se međusobno uvelike razlikuju.

Fotografija je prihvaćena kao sredstvo za istraživanje fizičkog izgleda prostora, poput prirode ljudskih naselja viđenih u kontekstu lokalnih posebitosti, zajedno s trenutnim političkim sustavom, ekonomskim parametrima te kulturnim korijenima svakog pojedinog područja.

Pristup utvrđuje da se pojedina područja trebaju podvrgnuti dugoročnom planiranju ili poboljšanju pojedinih projekata, odnosno novim aktivnostima, s naglaskom na dijelove krajolika koji su antropogeni, urbani, peri-urbani, ruralni i prirodni. Na taj način, u uzastopnim etapama, jadranska će obala dobiti cjeloviti pristup, povezujući različite dijelove obale, od kojih svaki predstavlja različite paradigme identiteta.

Trenutno istraživanje usredotočeno je na pitanje odmorišnih kolonija izgrađenih 1930-ih u Cesenaticu (Italija): napuštena mjesta koja trebaju brižnu i pažljivu zaštitu kao temelj planske preobrazbe. Korištenjem fotografskih iskustava prisvajanja i interpretacije arhitektonskih prostora u pojedinoj sadašnjosti vremenskog razvoja aktiviran je proces koji označava liniju početka obnove arhitektonskih elemenata.

MEDIEVAL LAYER OF THE HISTORICAL LANDSCAPE OF THE WESTERN PELJEŠAC
FACTORS AND CRITERIA OF IDENTITY PRESERVATION

SREDNJOVJEKOVNI SLOJ POVIJESNOGA KRAJOLIKA ZAPADNOG PELJEŠCA
ČIMBENICI IDENTITETA I KRITERIJI OČUVANJA

VINICIJE B. LUPIS

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
Pelješac peninsula
the Middle Ages
Dubrovnik Republic
cadastre
church

KLJUČNE RIJEČI:
poluotok Pelješac
srednji vijek
Dubrovačka Republika
katastar
crkva

During the medieval period in the western part of the Peljesac peninsula outlined the key factors of cultural identity, to which they are throughout the following centuries upgraded cultural layers. So far insufficiently evaluated medieval layer in consideration of preserving the cultural landscape in future planning documents entail a systematic examination of the revitalization of cultural values in the sustainable development of this area. The medieval period is extremely scanty of historical sources until the arrival in the Republic of Dubrovnik in 1333, when production of cadastre and establishment Trstenica country and the arrival of the Franciscans whole space becomes administratively, economically and spiritually equipped, resulting in the creation of foundations for economic take-off in later centuries. Conservation medieval division of the country from 1333 and the main topos of medieval secular architecture, religious heritage: an important component of reading morphology of heritage landscapes of the western peninsula in future planning documents. Preserving the cultural landscape in its complexity challenge the future makers of spatial planning documentation. Methodological discussed area was identified in the categorization of cultural heritage, cultural layers and its revitalization.

Tijekom srednjovjekovnog razdoblja na zapadnom dijelu poluotoka Pelješca ocrtani su ključni čimbenici kulturnog identiteta, na kojeg su se tijekom sljedećih stoljeća nadograđivali kulturni slojevi. Dosada nedovoljno vrjednovan srednjovjekovni sloj u promišljanju očuvanja kulturnoga krajolika u budućim planskim dokumentima iziskuje sustavno propitivanje u revitalizaciji kulturnih vrijednosti u održivom razvoju ovoga područja. Srednjovjekovno razdoblje poluotoka Pelješca iznimno je oskudno povijesnim izvorima sve do dolaska u sastav Dubrovačke Republike 1333. godine, kada izradom katastra i utemeljenjem Trsteničke kapetanije te dolaskom franjevaca cijeli prostor biva administrativno, ekonomski i duhovno uređen, što pridonosi stvaranju podloge za gospodarski uzlet u kasnijim stoljećima. Sačuvanost srednjovjekovne podjele zemlje iz 1333. godine i glavnih toposa srednjovjekovne profane arhitekture i sakralne baštine – važne su sastavnice u iščitavanju morfologije baštinskih krajolika zapadnoga Pelješca u budućim prostorno-planskim dokumentima. Očuvanje kulturnog krajolika u svojoj slojevitosti izazov je budućih izrađivača prostorno-planske dokumentacije. Metodološki razmatrano područje sagledano je u kategorizaciji kulturne baštine, kulturnih slojeva i njene revitalizacije.

Vinicije B. Lupis, Ph.D,
Institute of Social Sciences Ivo Pilar,
Regional Center of Dubrovnik Institute,
Dubrovnik, Croatia
vinicije.lupis@pilar.hr

PLANNED CITIES AND SETTLEMENTS OF THE 19TH CENTURY IN CROATIA
THE FACTORS OF URBAN IDENTITY AND PRESERVATION

PLANIRANI GRADOVI I NASELJA 19. STOLJEĆA U HRVATSKOJ
ČINITELJI URBANOG IDENTITETA I ZAŠTITE

ZLATKO KARAČ
ALEN ŽUNIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
planned cities
industrial cities
Đurđenovac
Belišće
Duga Resa

KLJUČNE RIJEČI:
planirani gradovi
industrijski gradovi
Đurđenovac
Belišće
Duga Resa

Assist. Prof. **Zlatko Karač**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
zkarac@arhitekt.hr

Alen Žunić, M.Arch, Ph.D student, Harvard
University – Graduate School of Design,
Cambridge, USA
zunic.alen@gmail.com

As early as the turn of the 18th and 19th century, in East Slavonia, many villages were redesigned and rebuilt according to the redevelopment plans ("the Joseph regulation"). The most important example is that of Tovarnik. A phenomenon on its own was the *pustara*, or planned agrarian colony on the latifundia. One such great estate was Belje, where some fifteen *pustaras* were developed. In 19th century Croatia, modernising phenomena such as the railways, electricity and early industries, resulted in a pronounced development of cities, and the first development plans, as well as the foundation of new industrial settlements. As for existing cities that acquired new, planned parts in consequence of strong growth, in the first half of the century Sisak stands out (the "Fistrović plan", as it was called) and in the second half, Zagreb (Lower Town), Osijek (New City), Rijeka (2nd filling of the waterfront) and military Pula. However, also interesting are the newly founded cities that were called into existence by contemporary needs, such as healthcare tourism (Opatija and Lipik), or by the requirements of industry. In 1885 the firm 'S. H. Gutmann d.d.' established the industrial city of Belišće not far from Valpovo for the purpose of processing timber. Đurđenovac, not far off, is a prominent example of planned industrial urbanisation, which was started in 1897. The textile industry settlement of Duga Resa close to Karlovac had similar origins.

Since these examples were independent but monofunctional settlements, not parts of large, vital cities in which purposes were easier to change, their physical and demographic preservation depends on the continued viability of the original function or the development of new and cognate functions. In the tourist cities this process was well handled, and it is also sustainable in the agrarian colonies. But in the cities of obsolescent industries a more radical change has to be looked for, with the creation of polyvalent economic zones.

Već na prijelazu 18. u 19. stoljeće provedene su u istočnoj Slavoniji tzv. 'Jozefinske regulacije' mnogih sela koja su iznova planski izgrađena (najznačajniji je primjer Tovarnik), a poseban su fenomen 'pustare', planski podignute agrarne kolonije na veleposjedima, primjerice na Belju gdje ih je izgrađeno petnaestak (uglavnom nakon 1870.). U Hrvatskoj je 19. stoljeće s modernizacijskim fenomenima poput željeznice, elektrike i ranih industrija potaknulo razvoj gradova, posljedično i prve planske regulacije, ali i utemeljenje novih industrijskih naselja. Kod postojećih gradova koji su uslijed snažnoga rasta dobili nove planirane dijelove izdvajaju se u prvoj polovici 19. stoljeća Sisak (tzv. 'Fistrovićeva regulacija'), a u drugoj polovici 19. stoljeća Zagreb (Donji grad), Osijek (Novi grad), Rijeka (drugo nasipavanje obale) i vojna Pula. Zanimljiviji su novoutemeljeni gradovi nastali zbog tada suvremenih funkcija, primjerice lječilišnoga turizma (Opatija i Lipik razvijeni su iz dotadašnjih neznatnih naselja), odnosno industrije. Za potrebe eksploatacije drva nedaleko Valpova, tvrtka 'S. H. Gutmann d.d.' utemeljila je 1885. industrijski grad Belišće. I nedaleki Đurđenovac istaknuti je primjer planske industrijske urbanizacije započete 1897./98. Sličnog je nastanka i tekstilno industrijsko naselje Duga Resa kod Karlovca.

S obzirom da su navedeni primjeri samostalna monofunkcionalna naselja, a ne dijelovi većih vitalnih gradova u kojima su prenamjene lakše provedive, njihovo fizičko i demografsko očuvanje ovisi o očuvanju izvorne funkcije, ili o razvoju novih srodnih funkcija. Kod turističkih gradova taj je proces dobro usmjeren, održiv je i kod agrarnih kolonija (mogućnosti ekološkoga poljodjelstva), no kod zastarjelih industrijskih gradova očekivana je radikalnija prenamjena u višenamjenske gospodarske prostore, uz uvjet očuvanja identitetskih dijelova urbanističke i arhitektonske supstance.

SOME TWIN-TOWNS IN THE HABSBURG EMPIRE
EVOLUTION, PRESERVATION AND REVITALIZATION

NEKOLIKO DVOJNIH GRADOVA HABSBURŠKE MONARHIJE
POVIJESNI RAZVOJ, OČUVANJE I REVITALIZACIJA

ANNA PECZE

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
twin-town
Tisza River
morphology
urban-architectural protection
main street

KLJUČNE RIJEČI:
dvojni gradovi
rijeka Tisa
morfologija
urbanističko-arhitektonska zaštita
glavna ulica

Anna Pecze, landscape architect,
Ph.D student, Corvinus University of Budapest
– Department of Urban Planning and Design,
Budapest, Hungary
peczeanna@gmail.com

Twin-town is a specific urban development phenomenon of Central Europe and broader geographical context. The term applies to towns on two sides of a river, which are connected historically, functionally and visually. Twin-towns along the river Tisza, developed in symbiosis, acquired the ability to complete each other with the success of avoiding the inability to live independently. The most characteristic examples of twin-towns are small towns, whereas the connection here comes to the strongest expression. Since the research is made on a specific type of settlement called „peasant-town" that is characteristic for the Great Hungarian Plain, the twin-towns gain specific meaning.

The specialty of twin-towns' morphology is formed especially by two factors: the protection of settlements from floods and the towns' basic need to build a connection across the river.

Starting from the fact that the main street is an extended part of the town centre, most of the characteristics that make the twin-towns unique can be interpreted through its characteristics. That makes the main street studies particularly important. The architecture of main streets presents the history and culture of the settlement. Conspicuous characteristic of the twin-towns is that the town centre determined by storey houses gradually transform into traditional village street scene. This fragmentation can be followed on the examples of twin-towns' main streets. In other words, the main street can be interpreted as the "soul of the town which connects the past and present and makes the tradition tactile for the visitors". It is the tradition of value which should be kept. Every new intervention should be made in this spirit: to follow the rules of fragmentation and to provide a reminder of the towns' former role.

The urban-architectural protection of these main streets, but at the same time finding a framework which will allow these towns to evolve organically, is the fulcrum of this presentation, which will contain characteristic examples, taken from the author's DLA research in progress.

Dvojni grad jest specifičan oblik urbanog razvoja karakterističan za središnju Europu i širi zemljopisni kontekst. Termin se primjenjuje za povijesno, funkcionalno i vizualno povezane gradove nastale na nasuprotnim stranama rijeke. Dvojni gradovi uz rijeku Tisu razvijani u simbiozi, razvili su sposobnost međusobnog dovršavanja uz uspješno izbjegavanje nemogućnosti da funkcioniraju neovisno jedan od drugog. Prepoznatljivi primjeri dvojnih gradova jesu manji gradovi, s obzirom da je kod takvih slučajeva međusobna povezanost cjelina najizraženija. Budući da se istraživanje provodi na tipu naselja nazvanog "seoskim gradom" prepoznatljivog za Veliku mađarsku nizinu, dvojni gradovi poprimaju posebno značenje. Posebnost morfologije dvojnih gradova nastaje utjecajem dvaju izraženih čimbenika – potrebom naselja da se zaštiti od poplava te potrebom za gradnjom poveznice preko rijeke.

Počevši od činjenice da je glavna ulica produljeni dio gradskog središta, brojna se obilježja, koja čine dvojni grad jedinstvenim, mogu interpretirati njezinim obilježjima. To naglašava važnost istraživanja upravo glavnih ulica. Arhitektura glavnih ulica ocrtava specifičnu povijest i kulturu naselja. Izraženo obilježje dvojnih gradova jest postupna preobrazba gradskoga središta određenog katnicama u scenarij ulice tradicijskoga sela. Takva fragmentacija može se pratiti na primjerima glavnih ulica dvojnih gradova. Drugim riječima, glavna ulica se može interpretirati kao 'duša grada' koja povezuje njegovu povijest i sadašnjost, dok posjetitelju omogućuje osjetilnu spoznaju tradicije – tradicija vrijednosti koju je potrebno zadržati. Svaki novi zahvat trebao bi biti izveden u duhu takvog poimanja – pratiti pravila fragmentacije i dati podsjetnik na nekadašnju ulogu grada.

Urbanističko-arhitektonska zaštita spomenutih glavnih ulica, uz istodobni pronalazak okvira koji će dopustiti njihov organski razvoj uporište je priopćenja koje će sadržavati karakteristične primjere preuzete iz autoričina doktorskog istraživanja koje je u tijeku.

ARCHITECTURE AND TOURISM
ANATOMY OF A SOUVENIR

ARHITEKTURA I TURIZAM
ANATOMIJA SUVENIRA

SUSANA LOBO

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
souvenir
heritage
tourism
architecture
urbanism

KLJUČNE RIJEČI:
suvenir
naslijeđe
turizam
arhitektura
urbanizam

Assist. Prof. **Susana Lobo**, Ph.D, architect, University of Coimbra – Department of Architecture, Coimbra, Portugal
susanamexialobo@gmail.com

Following the register of the "University of Coimbra: Alta and Sofia" as World Heritage by UNESCO, in the academic year of 2013-2014 the students enrolled in the Architecture and Tourism curricular unit of the Faculty of Science and Technology Master in Architecture were challenged to create a visual identity for the newly-listed asset, by devising a souvenir to represent it. The aim was to understand the role of architecture in the construction of tourist iconography, while localizing mechanism of the experience of travel. And, in turn, the impact of tourism on the mediation of architectural production by its appropriation and dissemination under different means and forms. Mediating such relationship, the souvenir explores the instrumental dependence of both those cultural practices on the communication and seduction skills of images, as a product in their own, mass reproducing them for commercial consumption.

Allying design with low cost and portability principles, the submitted proposals testify to the dual nature of the souvenir, set between the functional and the playful, the symbolic and the trivial, high and low cultures. From reproduction to miniature, the choice of the types of souvenir and topics to develop was determined by the existing offer and by recent contributions that have revolutionized the traditional concept of souvenir through design and the use of new technologies. In the end, the results demonstrate how the particular gaze of the architect can contribute to promote a different perception of cultural and historical heritage, through the combination of specific contents of the disciplinary fields of Architecture and Urbanism with practical issues of language, composition and construction.

Acknowledging this potential and the value of creating a new source of revenue, the University of Coimbra has recently endorsed the production of a selection of these souvenirs, to be commercialized under the theme "Architecture & Tourism".

Prateći registar "Sveučilišta u Coimbri: Alta i Sofija" svjetske baštine UNESCO-a, u akademskoj godini 2013./2014. studenti kolegija Arhitektura i turizam, Fakulteta znanosti i tehnologije, diplomskoga studija arhitekture, dobili su zadatak kreirati vizualni identitet za novo popisano naslijeđe, osmišljavanjem suvenira koji će ga predstavljati. Cilj je razumjeti ulogu arhitekture u izgradnji turističke ikonografije, pri tome lokalizirajući mehanizam iskustva putovanja. S druge strane, prepoznati utjecaj turizma na posredovanje arhitektonske produkcije putem prisvajanja i širenja u različitim sredstvima i oblicima. Posredovanjem takva odnosa, suvenir istražuje instrumentalnu ovisnost obaju kulturnih praksi kroz komunikacijske i zavodljive vještine slika, kao jedinstveni proizvod koji se može masovno reproducirati za komercijalnu potrošnju.

Ujedinjujući dizajn s niskim troškovima i prenosivim načelima, izrađeni prijedlozi svjedoče o dvostrukoj naravi suvenira, postavljenoj između funkcionalnosti i raskošnosti, simbolizma i trivijalnosti, visoke i niske kulture. Od reprodukcije do minijature, izbor vrste i tema za razvoj suvenira određen je postojećom ponudom i nedavnim doprinosom koji je promijenio tradicijski koncept suvenira kroz dizajn i korištenje novih tehnologija. Na kraju, rezultati pokazuju kako specifični pogled arhitekta može doprinijeti promicanju drugačije percepcije kulturnog i povijesnog naslijeđa, kroz kombinaciju određenih sadržaja disciplinskih područja arhitekture i urbanizma s praktičnim pitanjima jezika, kompozicije i konstrukcije.

Uvažavajući taj potencijal i vrijednost stvaranja novog izvora prihoda, Sveučilište u Coimbri je nedavno odobrilo proizvodnju izabranih suvenira koji se komercijalno proizvode pod nazivom "Arhitektura i turizam".

CHALLENGES OF RECONSTRUCTING A HERITAGE CITY
CASE STUDY OF BAM AND ITS CULTURAL LANDSCAPES IN IRAN

IZAZOVI OBNOVE GRADA SVJETSKE BAŠTINE
STUDIJA SLUČAJA GRADA BAM I KULTURNOG KRAJOLIKA U IRANU

FERESHTEH SABETIAN
ANA PEREIRA RODERS

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
sustainability
heritage
development
reconstruction
collective management

KLJUČNE RIJEČI:
održivost
naslijeđe
razvoj
obnova/rekonstruiranje
kolektivno upravljanje

Bam in Iran and its cultural landscape was inscribed as World Heritage Site in 2004, less than six months after it was hit by devastating earthquake in 2003. As the newly inscribed site was included in the list of World Heritage Sites in Danger as well, the opportunity arose for the city to benefit from international help, both technically and financially. Although after 11 years, the site has been removed from the "in Danger" list, Bam still struggles with the clash of heritage preservation restrictions and the need for development. It is a big challenge to create balance between aesthetic values and practicality of a cultural landscape, especially when development translates to safety by general public. At the same time, the social system that defines the rights and responsibilities of the people has become vulnerable to environmental conditions, economical hardship and social issues, such as migration. The purpose of this paper is to examine and compare varied sub-national policies of relevance to heritage protection and regional planning, due to six months of field study and observation in Bam. A SWOT analysis identifies the strengths, weaknesses, opportunities and threats of the chosen governance models and provides recommendations to enhance the management practices of Bam as a cultural landscape.

Bam u Iranu i njegov kulturni krajolik na popisu je *Svjetske kulturne baštine* od 2004. godine, manje od šest mjeseci nakon što je grad pogođen razornim potresom 2003. godine. Kao novo upisani lokalitet, uvršten i u popis *Svjetske baštine u opasnosti*, otvorila se prilika da grad ima koristi od međunarodne pomoći u tehničkom i financijskom smislu. Iako je nakon 11 godina uklonjen s liste „lokaliteta u opasnosti", Bam se i dalje bori s ograničenjima zaštite spomenika te istovrmene potrebe za razvojem. To je veliki izazov za stvaranje ravnoteže između estetskih vrijednosti i praktičnosti kulturnog krajolika, pogotovo kada se razvoj od strane javnosti shvaća kao sigurnost. U isto vrijeme, društveni sustav koji definira prava i obveze osoba postao je osjetljiv na uvjete zaštite okoliša, ekonomske teškoće i društvena pitanja, kao što su migracije. Svrha ovoga rada jest ispitati i usporediti raznolike sub-nacionalne politike od značaja za zaštitu kulturnoga naslijeđa i za prostorno uređenje temeljem šest mjeseci terenskog istraživanja i promatranja u Bamu. SWOT analiza utvrđuje snage, slabosti, prilike i prijetnje odabranih modela uprave i daje preporuke za unaprjeđenje prakse upravljanja Bamom kao kulturnim krajolikom.

Fereshteh Sabetian, M.Arch student,
Brandenburg University of Technology,
Cottbus, Germany
fereshteh.sabetian@tucottbus.de

Assist. Prof. **Ana Pereira Roders**, Ph.D,
architect, Eindhoven University of Technology,
Eindhoven, The Netherlands
a.r.pereira@bwk.tue.nl

COIMBRA'S CULTURAL HERITAGE
UNIVERS(C)ITY: HERITAGE AND DEVELOPMMENT

KULTURNO NASLIJEĐE COIMBRE
SVEUČILIŠNI GRAD: NASLIJEĐE I RAZVOJ

VITOR FERREIRA
NORBERTO SANTOS

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
cultural heritage
development
strategies
policies
Coimbra

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno nasljeđe
razvoj
strategije
politike
Coimbra, Portugal

Vitor Ferreira, M.Sc, linguist, Ph.D student, University of Coimbra – Centro de Estudos de Geografia e Ordenamento do Território, Coimbra, Portugal
vitor.ferreira@student.fl.uc.pt,
vdpferreira@gmail.com

Assoc. Prof. **Norberto Santos**, Ph.D, geographer, University of Coimbra – Faculty of Letters, Coimbra, Portugal
norgeo@ci.uc.pt

The need for differentiation of territories has been stated by the recognition of their intrinsic particularities where universities and their heritage assets gain a specific focus. This prominence is due to a successive extension of the notion of *Cultural Heritage,* or what some authors consider as a "triple conceptual extension" that is typological, chronological and geographical.

The city of Coimbra, as a secular university city, is characterized by a rich cultural heritage derived from the educational functions that has been recently declared as world heritage. The University of Coimbra stood up in a territorial context as an important institution that has defined the city and the city's development. Beyond an intangible heritage of the Universities, this is also a material heritage embodied in the buildings that registers the narratives of generations and the development of education models in Portugal.

The intention of this paper is to understand how the recent classification of the „University of Coimbra – Alta and Sofia" as world heritage could be a trigger for the economic development. While the primary functions of this Cultural Heritage asset is still education, there is also a heightened pressure on the asset management to be a central key of the re-emergence of the city as a cultural destination.

With this article we intend to trace the possibilities that these heritage assets have, as well as how the promotion and safeguarding policies in place can sustain or disrupt the different development initiatives.

What kind of future has the city's Cultural Heritage if the intention is to preserve the tangible and intangible heritage, but also if there is a vision that the new recreational and tourist demands are the base of a future development? It is possible to conclude that Coimbra's Cultural Heritage is extremely dependent on different policies and attitudes that influence the ability to identify and activate values and functions provided by these Cultural Heritage assets, so reliant on place and society.

Potreba za diferencijacijom pojedinih područja utvrđena je prepoznavanjem njihovih unutrašnjih posebnosti, u čemu sveučilišta i njihovo imovinsko nasljeđe zauzimaju posebno mjesto. Takvo isticanje *kulturnoga naslijeđa* možemo zahvaliti neprekidnom proširivanju samoga pojma ili, kako pojedini autori smatraju, „trokonceptualnom proširivanju" koje je tipološko, kronološko i geografsko.

Glavna značajka grada Coimbre kao sekularnoga sveučilišnoga grada jest bogato kulturno nasljeđe koje proizlazi iz njegove obrazovne funkcije, a temeljem kojeg je nedavno proglašeno svjetskim nasljeđem. Sveučilište u Coimbri proizašlo je iz prostornog konteksta i postalo važnom institucijom koja je definirala grad i njegov razvoj. Pored nematerijalnoga naslijeđa Sveučilišta, postoji i izgrađeno nasljeđe sačinjeno od građevina koje bilježe povijest mnogih naraštaja i razvoj izobrazbe u Portugalu.

U tom smislu, namjera ovoga priopćenja jest razjasniti kako bi nedavno pridodavanje "Sveučilišta u Coimbri - Alta i Sofia" listi svjetskoga naslijeđa moglo biti pokretač gospodarskoga razvoja. Moramo imati na umu kako je primarna zadaća tih jedinica kulturnoga naslijeđa i dalje obrazovanje, a usporedno s time, velika pozornost je pridodana upravljanju imovinom jer ono je ključno za razvitak grada kao kulturnoga odredišta.

Ovim priopćenjem namjeravamo istražiti mogućnosti spomenutoga naslijeđa te način na koji promidžba i politike zaštite prostora mogu održati ili prekinuti pojedine razvojne inicijative.

Kakvu budućnost ima kulturno nasljeđe grada ako je namjera sačuvati i materijalno i nematerijalno nasljeđe, ako ujedno postoji i predodžba o novim rekreacijskim i turističkim potrebama kao temeljima budućega razvoja? Prije svega, moguće je zaključiti kako kulturno nasljeđe Coimbre uistinu ovisi o pojedinim politikama i stavovima, koji utječu na mogućnosti prepoznavanja i aktivaciju vrijednosti i funkcija koje pruža takvo kulturno nasljeđe, izrazito ovisno o mjestu i društvu.

BOLOGNA'S CHURCH CENSUS
AN OPPORTUNITY TO IDENTIFY AND ENHANCE THE ITALIAN LOCAL CULTURAL HERITAGE

EVIDENCIJA SAKRALNIH GRAĐEVINA BOLOGNE
PRILIKA ZA PREPOZNAVANJE I UNAPRJEĐENJE LOKALNOGA KULTURNOG NASLIJEĐA ITALIJE

LUIGI BARTOLOMEI
MARIA BEATRICE BETTAZZI
ALBERTO BORTOLOTTI
EDOARDO MANARINI
GIULIA ISEPPI
ANDREA ZANGARI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
cultural heritage
church census
ecclesiastical structures of Bologna
religious architecture
cultural landscape

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno nasljeđe
evidencija sakralnih građevina
sakralne strukture Bologne
sakralna arhitektura
kulturni krajolik

Luigi Bartolomei, Ph.D, architect, University of Bologna – Department of Architecture, Bologna, Italy
luigi.bartolomei@unibo.it

Maria Beatrice Bettazzi, Ph.D, architect, University of Bologna – Department of Architecture, Bologna, Italy
beatrice.bettazzi@unibo.it

Alberto Bortolotti, Ph.D, architect, University of Bologna – Department of Architecture, Bologna, Italy
alberto.bortolotti@unibo.it

Edoardo Manarini, Ph.D, architect, University of Turin – Department of History, Torino, Italy
edoardomanarini@hotmail.com

Giulia Iseppi, Ph.D, art historian, University of Bologna – Department of Visual Arts, Bologna, Italy
giulia.iseppi@libero.it

Andrea Zangari, University of Bologna – Department of Architecture, Bologna, Italy
andrea.zangari2@studio.bologna.it

The Italian cultural landscape is marked by a multitude of worship places. In the recent past, churches and belfries were the main networks of Italian society, for both those living in big and wealthy cities as well as people who were in remote mountain villages. Besides their artistic and architectural features, some cases of unique beauty and relevance, these buildings contain an enormous amount of historical language, spiritual and community values which nowadays we fear are likely to vanish.

This valuable Italian cultural heritage cannot be abandoned and should become again an active epicentre of spatial resources. The first step our research team undertook was the census of all ecclesiastical structures of Bologna's bishopric. The project aims to identify and gain knowledge of every religious focal point within the area of Bologna's ecclesiastical district. Furthermore, it aims to frame each particular building in the cultural landscape as prominent structures within it.

In practice, the census is fulfilled in three different phases: first, an inspection of the field is necessary to take high definition photos of the buildings and make note of everything significant at first sight; then, the survey proceeds with historical and archival research of the ecclesiastical complexes and their role within local communities. Finally, gathered in formal description and historical reconstruction, these data are organized together in a free online database that evaluates each church separately.

Comprehensive study investigates new methods and models in dealing with cultural heritage of religious architecture, through analysis of spatial criteria of the past. Scientific research is undoubtedly the beginning of a valorisation and revitalization process for urban and rural territories that begins with their most representative structures.

Kulturni krajolik Italije obilježen je mnogim mjestima štovanja. U nedavnoj prošlosti, crkve i zvonici su činili srž mreže talijanskog društva, podjednako za one koji su živjeli u velikim i bogatim gradovima, kao i za one koji su živjeli u teže dostupnim planinskim mjestima. Osim svojim umjetničkim i arhitektonskim značajkama, od kojih su neke iznimne ljepote i vrijednosti, sakralna arhitektura obiluje i povijesnim jezikom te duhovnim i društvenim vrijednostima, za koje postoji strah da mogu nestati.

Ta vrijedna kulturna baština Italije ne smije biti napuštena, već treba ponovno postati aktivni epicentar prostornih resursa. Prvi korak istraživanja jest evidentiranje svih sakralnih struktura Biskupije Bologne. Cilj projekta jest identifikacija i stjecanje znanja o svakom od vjerskih žarišta u crkvenom okrugu Bologne. Projektom se nastoji prepoznati svaku pojedinu sakralnu građevinu kao istaknutu strukturu unutar kulturnog krajolika.

U praksi, evidencija je podijeljena u tri etape. Prva obuhvaća bilježenje stanja na terenu fotografijama visoke rezolucije te svega što je na prvi pogled značajno. Evidencija se nastavlja istraživanjem povijesti i dostupne arhivske građe, vezane na pojedinačne crkvene cjeline i njihovu ulogu unutar lokalne zajednice. Prikupljanjem informacija u obliku opisa i povijesnih rekonstrukcija, podatci se ugrađuju u besplatne online baze podataka, kojima su zasebno vrjednovane pojedine sakralne građevine.

Sveobuhvatno istraživanje ispituje nove metode i modele za unaprjeđenje kulturnog naslijeđa sakralne arhitekture, kroz analize prostornih kriterija prošlih vremena. Znanstveno istraživanje je nesumnjivo početak valorizacije i revitalizacije urbanih i ruralnih područja koje počivaju na njihovim najreprezentativnijim strukturama.

CULTURAL HERITAGE AS UNIVERSITY OF ZAGREB'S IDENTITY

KULTURNO NASLIJEĐE KAO IDENTITET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

BOJAN BALETIĆ
KRISTINA CAREVA
RENE LISAC

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
University of Zagreb
academic identity
reconstruction of modernist architecture
university planning
city heritage

KLJUČNE RIJEČI:
Sveučilište u Zagrebu
sveučilišni identitet
rekonstrukcija arhitekture moderne
planiranje sveučilišta
naslijeđe grada

Prof. **Bojan Baletić**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
bojan.baletic@arhitekt.hr

Kristina Careva, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
kristina.careva@arhitekt.hr

Rene Lisac, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
rene.lisac@arhitekt.hr

Urban development of the western part of downtown Zagreb started in 1882, when the University of Zagreb was moved into the building of a former hospital. Thirty years later, this led to the development of the western string of parks called ''Lenuci's Horseshoe'' and to the building of the representative Art Nouveau University Library. This university stretch was continued in the 1960's by building several large faculties which defined Zagreb's urban matrix, south of railway, as the ''university axis''.

Numerous faculties and academies of the University are located on and around that stretch, so the University of Zagreb, in its strategy of urban development, recognizes it as one of the four campuses in Zagreb. Unfortunately, during last hundred years the middle part of that stretch has never been completely urbanized because of a railway embankment intersecting it, but there are some buildings and spaces which establish the identity of the University and the city.

The announcement will present the University's efforts in the last eight years to reaffirm the identity of this space and to stimulate its urban development. Also, it will present the strategy and methods to convert this space functionally and symbolically into the centre of University life and thus an important point of cultural life. Contributions to this aim were publications (dedicated to the French Pavilion, Student Centre, Botanical Garden, the University building, the western string of parks, old University Library), interdisciplinary workshops (City Acupuncture in the Student Centre), renovation of heritage (entrance to the Botanical Garden, Wooden Pavilion, Glasshouses, French Pavilion), studies (Student Centre), projects (Dance Centre of the Academy of Dramatic Arts, Innovation Centre of the Faculty of Electrical Engineering and Computing) and urban planning studies (placement of the railway in the city centre).

Preseljenjem Sveučilišta u Zagrebu 1882. godine u zgradu bivše bolnice započeo je urbani razvoj zapadnoga dijela zagrebačkoga Donjega grada, koji će trideset godina kasnije dovesti do uređenja Zapadnoga perivoja „Lenucijeve potkove" i izgradnje reprezentativne zgrade Sveučilišne knjižnice u secesijskom stilu. Taj sveučilišni gradski potez nastavljen je 1960.-ih izgradnjom zgrada za nekoliko velikih fakulteta definirajući tako u urbanoj matrici Zagreba južno od željezničke pruge gradski potez koji se naziva „sveučilišnom osi".

Na tom potezu i oko njega smješten je veliki broj fakulteta i akademija Sveučilišta tako da ga u svojoj strategiji prostornog razvoja Sveučilište prepoznaje kao urbani sveučilišni kampus, jedan od četiri u Zagrebu. Nažalost, u proteklih stotinu godina zbog željezničkog nasipa koji ga presijeca, središnji dio toga poteza nikad nije do kraja urbaniziran iako se u tom dijelu nalaze neke od zgrada i prostora koji čine identitet sveučilišta i grada.

Priopćenje će predstaviti napore Sveučilišta u proteklih osam godina za reafirmacijom identiteta tog prostora i poticanje njegova urbanog sređivanja. Također će izložiti strategiju i metode kako bi prostor funkcionalno i simbolički postao središtem sveučilišnog života, a time i važnom točkom kulturnog života Grada Zagreba. Doprinos u tom smjeru bile su publikacije (o Francuskom paviljonu, Studentskom centru, Botaničkom vrtu, zgradi Sveučilišta i trgovima zapadnog perivoja, staroj Sveučilišnoj knjižnici), interdisciplinarne radionice (Akupunktura grada u Studentskom centru), obnove naslijeđa (ulaz u Botanički vrt, Drveni paviljon, staklenici, Francuski paviljon), studije (Studentski centar), projekti (Plesni centar Akademije dramskih umjetnosti, Inovacijski centar Fakulteta elektrotehnike i računarstva) i urbane studije (smještaj željezničke pruge u središtu grada).

INTERACTION OF NATURAL, ANTHROPOGENIC AND ASSOCIATIVE ELEMENTS OF SOUTH VELEBIT

MEĐUDJELOVANJE PRIRODNIH, ANTROPOGENIH I ASOCIJATIVNIH ELEMENATA JUŽNOG VELEBITA

ANA SOPINA
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI
SANJA GAŠPAROVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
cultural landscape
natural landscape elements
anthropogenic landscape elements
associative landscape elements
South Velebit

KLJUČNE RIJEČI:
kulturni krajolik
prirodne sastavnice krajolika
antropogene sastavnice krajolika
asocijativne sastavnice krajolika
Južni Velebit

South Velebit is part of the mountain of Velebit, spreading from the mountain pass of Baške Oštarije to mountain pass of Mali Alan. Among the dominating values of the natural landscape of South Velebit, it is possible to read and typologically define the heritage that bears witness to human presence in Velebit. The cultural landscape is made up of anthropogenic elements – material heritage routes, settlement patterns and specific ways of using and of associative elements – sensory, non-material heritage of toponyms, oral traditions and beliefs. Although the Velebit is a powerful part of the consciousness and the physical identity of the Croatian nation, Southern Velebit is rarely present in architectural research.

Studies have been conducted within the natural, technical, medical, biotechnical, social and humanistic sciences, exploring narrowly defined natural features of South Velebit or the characteristics of its historical communities. The valorization of interaction between natural landscape and human communities is neglected within the scientific research and the contemporary use of space. Today South Velebit is primarily abandoned and uncared for.

The aim is to offer an alternative to current research of South Velebit through recognition, experiencing, reading and interpreting the area of South Velebit as a cultural landscape. Principles of research are adjusted to the specific components of the cultural landscape, covering research of material – anthropogenic elements („architecture of landscape" defined by the organization and the manner of use of the national landscape) and sensory – associative elements („culture of landscape" defined by relationship to nature). Perceiving the area of South Velebit through the technical aspect (GIS) and experiential aspect (photographic documentation) will explore the elements of spatial identity as recognizable factors, which may become carriers of new and sustainable development by establishing criteria for continuity of heritage.

Južni Velebit dio je planinskog masiva Velebita, a prostire se od prijevoja na Baškim Oštarijama do prijevoja Mali Alan. Među dominantnim vrijednostima prirodnoga krajolika Južnog Velebita moguće je iščitati i tipološki definirati naslijeđe koje svjedoči o nazočnosti čovjeka na Velebitu. Taj kulturni krajolik sastoji se od antropogenih elemenata – materijalnog naslijeđa putova, obrazaca naselja i specifičnih načina korištenja te od asocijativnih elemenata – osjetilnog, nematerijalnog naslijeđa toponima, usmene predaje i vjerovanja.

Iako je Velebit snažan dio svijesti i prostornog identiteta Hrvatskog naroda, Južni Velebit je rijetko prisutan u arhitektonskim istraživanjima. Dosadašnja istraživanja provedena su unutar prirodnih, tehničkih, medicinskih, biotehničkih, društvenih i humanističkih znanosti, te su usmjerena isključivo na usko definirane prirodne posebnosti Južnoga Velebita, odnosno na obilježja njegovih povijesnih zajednica. Vrjednovanje međudjelovanja prirodnog krajolika i ljudskih zajednica pritom je u potpunosti zapostavljeno, kako u istraživanjima tako i u suvremenom korištenju prostora. Južni Velebit danas je prvenstveno napušten i zapušten.

Cilj je ponuditi alternativu dosadašnjem istraživanju Južnog Velebita prepoznavanjem, doživljajem, čitanjem i interpretiranjem prostora Južnog Velebita kao kulturnog krajolika. Pristup istraživanja prilagođen je posebnostima sastavnica kulturnog krajolika, obuhvaćajući istraživanje i vrjednovanje materijalnih - antropogenih elementa („arhitektura krajolika" definirana organizacijom i načinom korištenja prirodnog krajolika) i osjetilnih - asocijativnih elementa („kultura krajolika" definirana odnosom prema prirodi). Sagledavanjem prostora Južnog Velebita kroz tehnički aspekt (GIS) i doživljajni aspekt (fotografska dokumentacija), istražit će se elementi prostornog identiteta kao prepoznatljivi čimbenici, koji mogu postati nositelji novog i održivog razvoja uspostavom kriterija za očuvanje kontinuiteta naslijeđa.

Ana Sopina, architect,
Vege A, Zagreb, Croatia
ana.sopina@gmail.com

Assoc. Prof. **Bojana Bojanić Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

Assist. Prof. **Sanja Gašparović**, Ph.D, architect, University of Zagreb - Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
sgaspar@arhitekt.hr

ARCHITECTURAL HERITAGE OF THE CITY OF KOMIŽA
EVALUATION FROM THE VIEWPOINT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ISLAND

ARHITEKTONSKO NASLIJEĐE GRADA KOMIŽE
VRJEDNOVANJE S GLEDIŠTA ODRŽIVOG RAZVOJA OTOKA

DAVOR STIPAN

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
sustainable development of the Island
renaissance architecture
baroque architecture
valorisation
Komiža

KLJUČNE RIJEČI:
održivi razvoj otoka
arhitektura renesanse
arhitektura baroka
valorizacija
Komiža

Davor Stipan, art historian, geographer, Ph.D student, high-school teacher, First Gymnasium in Split, Split, Croatia
davorstipan@gmail.com

The architectural heritage that has been bequeathed to us presents the context of a complex civilisation that defines, identifies and forms us. Its rich texture and omnipresence in the ecumene should make us responsible guardians of all its manifestations. By pointing out our elementary humanist, historical, religious, and human basis and defining ourselves as individuals aware of our historical roots, we feel the obligation to valorise, protect and conserve cultural products in general, and more specifically our architectural heritage, in an exact and professional way. Moreover, we must continue to broaden our knowledge, discuss issues, and pass on our insights and methodology to future generations. This systematic approach to evaluating architectural heritage should especially be implemented in geographically isolated areas, those of the rural mainland as well as those on the islands. Architecture, with its spatiotemporal, cultural and civilisation facets, speaks in the language of mass, volume, spatial units, and complex interior structures. It creates contours, panoramas, coastal lines, and street patterns and determines the *urban ideology of human settlement*. In its historical complexity it pulses with new constructions, additions, adaptations or demolitions. It stands before us, today and in all days to come, not as a silent witness of past times or as a utilitarian servant, but as a challenge to our perception in the context of protection and valorisation as a relevant factors of sustainable development. From this standpoint we shall analyse the architectural heritage of the city of Komiža, in the light of symbiosis between ambiental, traditional building practises and notable examples of fortified, sacral, and residential architecture. Furthermore, we shall outline a vision for the potential of popularising the architectural heritage of Komiža as a factor of sustainability of an isolated micro regional island locality.

Arhitektonsko naslijeđe koje posjedujemo i čiji smo baštinici predstavlja višestruki civilizacijski kontekst koji nas definira, identificira i izgrađuje. Njegova slojevita protkanost i sveprisutnost diljem ekumene zadužuje nas te predodređuje kao odgovorne čuvare svih njegovih manifestacija. Ukazujući na elementarne humanističke, povijesne, religijske i općeljudske pretpostavke i na delikatan način definirajući nas kao individue svjesne svoje prošlosti, produkte kulture općenito, no u ovom slučaju arhitektonsku baštinu, primorani smo je na egzaktan i stručan način valorizirati, zaštiti i prezentirati. Ujedno, svoje spoznaje trebamo kontinuirano proširivati, probleme aktualizirati, a stečena znanja i metode zaštite prenositi budućim naraštajima. Takav sustavan pristup problematici vrjednovanja arhitektonskog naslijeđa još više treba aktivirati u zemljopisno izoliranim područjima, bili oni ruralno kontinentalnih ili pak otočno maritimnih obilježja. Arhitektura, kao specifično prostorno-vremensko i kulturno-civilizacijsko obličje, progovara svojim jezikom mase, volumena, oprostorenih jedinica, složenom unutarnjom strukturom, tvoreći konture, vedute, obalne linije, ulične rastere te determinira *urbanu ideologiju organizma naselja*. U svojoj povijesnoj slojevitosti neprestalno pulsira novogradnjama, dogradnjama, adaptacijama ili pak rušenjima. Danas, kao i u svakom budućem danas, postavlja se pred nas ne kao nijemi svjedok minulog vremena niti utilitarna služavka, već kao izazov našoj percepciji u kontekstu zaštite i valorizacije kao relevantnog činitelja održivog razvoja. Na tom tragu, analizirati ćemo potencijal arhitektonske baštine grada Komiže u svjetlu simbioze ambijentalnog, pučkoga graditeljstva te istaknutih spomeničkih cjelina fortifikacijskih, sakralnih i rezidencijalnih obilježja. Isto tako, naglasiti ćemo mogućnosti i vizije snažnijeg populariziranja arhitektonskog naslijeđa Komiže s gledišta održivosti izoliranog mikroregionalnog otočnog punkta.

THE POSSIBILITIES OF REVITALIZATION OF THE FORTIFICATION LANDSCAPE
EXAMPLES OF DUBROVNIK AND GIBRALTAR

MOGUĆNOSTI REVITALIZACIJE KRAJOLIKA UTVRDA
PRIMJERI DUBROVNIKA I GIBRALTARA

NATAŠA IVANIŠEVIĆ
NADA BRUER LJUBIŠIĆ
PEDRO GURRIARÁN DAZA
ÁNGEL J. SÁEZ RODRIGUEZ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
fortification system
fortification landscape
cultural heritage
Dubrovnik, Gibraltar

KLJUČNE RIJEČI:
fortifikacijski sustav
krajolik utvrda
kulturno naslijeđe
Dubrovnik, Gibraltar

Nataša Ivanišević, architect,
Arhitektura i arheologija, Dubrovnik, Croatia
natasa.ivanisevic@gmail.com

Nada Bruer Ljubišić, art historian,
Inter-University Centre Dubrovnik,
Dubrovnik, Croatia
nada.bruer@iuc.hr

Pedro Gurriarán Daza, architect,
Yamur Arquitectura y Arqueología S.L.,
Malaga, Spain
yamursl@gmail.com

Prof. **Ángel J. Sáez Rodriguez**, Ph.D, historian,
Instituto de Estudios Campogibraltareños,
Cadiz, Spain
yamursl@gmail.com

The object of the study is fortification systems from the 18th to the 19th century, the period that was marked by strong political turbulence and conflicts of the great powers in European context. The conquest of new territories or battles against the invaders was accompanied by construction of a new defense system or empowerment of pre-existing ones, while the particular importance for control of the seaside connections and traffic had coastal areas on strategic positions.

The research is focused on the study of fortification system in Dubrovnik area, where after falling under the French rule commenced construction of a series of forts on the wider territory, later further reinforced with constructions under the Austrian rule. Special attention is focused on the construction of two biggest fortress of the early 19th century, Fort Imperial on the mountain Srđ and Fort Royal on the island of Lokrum. On the other side of the Mediterranean, the case of Gibraltar area was studied where due to the struggle of the Kingdom of Spain with the English and French fleets was built an impressive coastal fortification system. The focus is set on the analysis of the fortification system of Gibraltar coast from the 18th century which was destroyed by the British in 1810 to prevent their use by the French army.

Protection, restoration and conversion of these fortification systems starts from the recognition and need to preserve the cultural, historical, architectural and military values of the space. This paper aims to evaluate the character of the fortification landscape and its potential for economic, cultural and tourist use. In order to properly take advantage of the economic and tourist potential of these structures and their contact zones, beside the necessary restoration and conservation of the buildings, it is important to preserve their surrounding area which constitutes an indivisible whole with cultural heritage and to carefully evaluate new content and modes of their use.

Predmet istraživanja jesu obrambeni sustavi gradova na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće – razdoblja koje je obilježeno snažnim političkim previranjima i sukobima velikih europskih sila. Osvajanje novih teritorija ili borba protiv osvajača bilo je praćeno izgradnjom novog sustava obrane ili osnaživanjem već postojećeg, a osobiti su značaj imala obalna područja na strateškim mjestima zbog kontrole morskih putova.

Istraživanje je usmjereno na proučavanje obrambenog sustava na dubrovačkom području gdje je nakon pada pod francusku vlast započeta gradnja niza utvrda na užem i širem teritoriju, kasnije dodatno ojačanih nadogradnjama nakon dolaska pod austrijsku vlast. Posebna je pozornost usmjerena na gradnju dviju najvećih tvrđava s početka 19. stoljeća – Fort Imperial na Srđu i Fort Royal na Lokrumu. S druge strane Mediterana proučava se slučaj Gibraltarskog područja gdje se uslijed borbe Španjolske kraljevine s engleskim i francuskim flotama izgradio impresivan priobalni sustav utvrda. Naglasak je stavljen na analizu fortifikacijskog sustava gibraltarske obale iz 18. stoljeća koji su 1810. razorili Britanci kako bi se spriječilo njihovo korištenje od strane Francuza.

Zaštita, obnova i prenamjena vojno-obrambenih sustava kreće od prepoznavanja i potrebe za očuvanjem kulturno-povijesnih i vojno-graditeljskih vrijednosti prostora. Radom se nastoji vrjednovati karakter krajolika utvrda i njegov potencijal za gospodarsko, kulturno i turističko korištenje. Da bi se mogao primjereno iskoristiti gospodarsko-turistički potencijal tih građevina i njihovih dodirnih predjela – osim potrebne obnove i konzervacije, prijeko je potrebno očuvati i okolni prostor, koji čini nedjeljivu cjelinu s kulturnim dobrom uz pažljivo promišljanje novih sadržaja i načina korištenja.

MLINI IN ŽUPA DUBROVAČKA
HISTORY OF SUCCESSION MODELS

MLINI U ŽUPI DUBROVAČKOJ
POVIJEST MODELA NASLJEĐIVANJA

ŽELJKA ČORAK

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
cultural landscape
architectural and urban heritage
succession models
Mlini, Župa dubrovačka

KLJUČNE RIJEČI:
kulturni krajolik
arhitektonsko i urbanističko nasljeđe
modeli nasljeđivanja
Mlini, Župa dubrovačka

Željka Čorak, Ph.D, art historian,
Institute of Art History, Zagreb, Croatia
zcorak@ipu.hr

The Mlini settlement in Župa dubrovačka is unique both in its natural conditions, within which it developed, and its architectural and urban tissue resulting from these conditions. Slopes of steep hills almost reach the sea, and delightful little rivers flow into the sea right on the beaches. The name of Mlini (*mills*) speaks about the important role of water for the development and historical economy of the place. A thousand year long history can be seen in different formative stages of the settlement. Certain architectural complexes or buildings show different perceptions of the continuity. Two little churches dating back to two different centuries complement each other thus creating unity and indicating graduality. Particularly interesting is the relation towards the architectural and urban heritage of Mlini in the 20th century, where true monuments of the uncompromising, but deeply civilised modernism add to our knowledge and amend our prejudices about the fifties and sixties of the past century. The electric power plant, designed taking geographical particularities of Mlini into account (waters which first set the millstones in motion now produce electric power), is on the coast itself and is adjusted to the context with its proportions, materials and the excellent design overall. That power plant is certainly one of the most beautiful architectural monuments of the fifties of the last century in Croatia. Several hotels were built in Mlini after the World War Two. Those larger in size were built further away from the settlement centre and are immersed into the greenery. One ensemble however entered the very heart of the place through the analogue micro urbanism, morphology and dimensions. Unfortunately, that ensemble was just torn down. The building being erected in its place clearly shows how succession models change with new social and economic motivations. The Mlini settlement is an example of heritage not being the only possible succession model, but implemented succession models become heritage themselves.

Naselje Mlini u Župi dubrovačkoj jedinstveno je i po prirodnim datostima na kojima se razvilo i po arhitektonsko-urbanističkom tkivu koje je tim datostima uvjetovano. Padine strmih brda sežu gotovo do mora, a raskošne rječice ulijevaju se u pučinu na samim plažama. Ime Mlini govori o bitnoj ulozi vode za nastanak i povijesnu ekonomiju mjesta. Tisućljetno trajanje posvjedočeno je različitim oblikovnim etapama naselja. Pojedini arhitektonski sklopovi ili zdanja pokazuju različita shvaćanja kontinuiteta. Dvije crkvice iz različitih stoljeća nadograđuju se jedna na drugu ostvarujući jedinstvo i naznačujući postupnost. Posebno je zanimljiv odnos prema arhitektonsko-urbanističkoj baštini Mlina u dvadesetom stoljeću, gdje pravi spomenici beskompromisnog, ali duboko civiliziranog modernizma dopunjuju naša znanja i korigiraju naše predrasude o pedesetim i šezdesetim godinama prošloga stoljeća. Električna centrala, zasnovana na temelju zemljopisne posebnosti Mlina (vode koje su najprije pokretale žrvnjeve mlinova a sada proizvode električnu energiju), smještena je na samoj obali te je prilagođena kontekstu proporcijama, materijalom, uopće sjajnim oblikovanjem. Ta centrala sigurno spada među najljepše spomenike arhitekture pedesetih godina dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj. Nekoliko hotela sagrađeno je u Mlinima poslije Drugoga svjetskog rata. Oni velikih dimenzija udaljeni su od jezgre naselja i utopljeni u raslinje. Jedan pak ansambl ušao je u samo središte mjesta analognim mikrourbanizmom, morfologijom, dimenzijama. Nažalost, taj je ansambl upravo porušen. Zdanje koje nastaje na njegovu mjestu zorno pokazuje kako se modeli nasljeđivanja mijenjaju s novim društvenim i privrednim motivacijama.

Naselje Mlini primjer je kako nije samo baština mogući model nasljeđivanja, nego i ostvareni modeli nasljeđivanja sami postaju (uvažena ili odbačena) baština.

CULTURAL ROUTES
A MODEL OF THE HOLISTIC MANAGING OF THE VILLAS OF DUBROVNIK

KULTURNE RUTE
MODEL HOLISTIČKOG UPRAVLJANJA DUBROVAČKIM LJETNIKOVCIMA

DEŠA KARAMEHMEDOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
built heritage
villas of Dubrovnik
cultural routes
holistic management
social evaluation

KLJUČNE RIJEČI:
graditeljsko nasljeđe
dubrovački ljetnikovci
kulturni putovi
holističko upravljanje
društveno vrjednovanje

There is no unique model of managing the Country Architecture in the Republic of Croatia, so neither for the Villas of Dubrovnik, which could give relevant answers on modern challenge of their maintenance. There is a special necessity for this model in the case of their touristic valorisation and modern use and/or in the cases of new construction in the protected built heritage complex or area. In the relevant scientist literature, professional papers and documents, tourism is mostly perceived as an activity which destroys built heritage or as a factor of their maintenance and protection – depends on the side and interest of the writer. The official recommendations of the international organizations for maintenance of the cultural heritage since 1980 accepted tourism as the partner in this field. The cultural routes have become the most popular touristic activity for protection of the cultural heritage in this century.

The issue of this paper is to analyze the position of the villas of Dubrovnik today and the social valuation on all levels (local, national) as well as touristic and cultural. The villas of Dubrovnik in this paper include all villas built between 14th and 18th Century in the area of the ex Dubrovnik Republic. The aim of this paper is to set up a model of the holistic management of the villas of Dubrovnik which can be used for other built heritage. It'll be done after the situation analysis. The villas of Dubrovnik are "live subject" with their own "life cycle" so the model contains opportunities and limitations relating to now days physical conditions and current use of the villas of Dubrovnik. The partnerships and human resources in the whole process of managing will be also an important part of this model. The idea of the managing in this paper promotes the creative use of the cultural routes as a weft for long term self-sustainability of the villas of Dubrovnik.

Za ladanjsku arhitekturu u Republici Hrvatskoj, pa tako i za dubrovačke ljetnikovce, nije uspostavljen model upravljanja koji bi mogao primjereno odgovoriti na suvremene izazove zaštitite i očuvanja kulturnoga naslijeđa, posebiceu slučaju kada se suočimo s turističkim korištenjem naslijeđa ili novom gradnjom unutar zaštićenih građevina ili predjela. Uobičajeno se u znanstvenoj i stručnoj literaturi turizam prepoznaje ili kao aktivnost kojom se uništava kulturno naslijeđe ili kao činitelj njene zaštite i očuvanja – ovisno o motrištima s kojih se piše i čiji se interesi zastupaju. Službene preporuke međunarodnih organizacija za zaštitu i očuvanje kulturnoga naslijeđa već od 1980-ih godina upravo u turizmu nalaze partnera za očuvanje naslijeđa.

Problem koji se istražuje u priopćenju jest položaj dubrovačkih ljetnikovaca, građenih od 16. do 19. stoljeća, na nacionalnoj i lokalnoj (kako kulturnoj tako i turističkoj) razini te njihovo društveno vrjednovanje. Nakon provedene smještajne/situacijske analize postavit će se model holističkog upravljanja dubrovačkim ljetnikovcima što je ujedno svrha i cilj rada. Zamisao upravljanja promovira kreativno korištenje kulturnih putova kao potke dugoročne samoodrživosti dubrovačkih ljetnikovaca. Doprinos istraživanja trebao bi, moduliranjem koncepta holističkog upravljanja, doprinijeti društvenom vrjednovanju dubrovačkih ljetnikovaca te njegovoj (makar i djelomičnoj) primjeni na ostalo kulturno naslijeđe.

Deša Karamehmedović, M.Sc, economist,
University of Herzegovina – Faculty of Social Sciences "Dr Milenko Brkic", Bijakovići / Međugorje, Bosnia and Herzegovina
desa969@gmail.com

DUBROVNIK COUNTRY VILLAS AS ACTIVE FACTORS IN THE CULTURAL, SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF DUBROVNIK
EXAMPLE OF BUNIĆ-KABOGA SUMMER RESIDENCE IN RIJEKA DUBROVAČKA

DUBROVAČKA LADANJSKA ARHITEKTURA KAO AKTIVNI ČIMBENIK KULTURNOG, DRUŠTVENOG I GOSPODARSKOG RAZVOJA DUBROVNIKA
PRIMJER LJETNIKOVCA BUNIĆ-KABOGA U RIJECI DUBROVAČKOJ

BOŽO BENIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
country villas
summer residence of Bunić-Kaboga family
Dubrovnik
Rijeka dubrovačka

KLJUČNE RIJEČI:
ladanjska arhitektura
ljetnikovac Bunić-Kaboga
Dubrovnik
Rijeka dubrovačka

Approximately 300 summer residences built in the former Republic of Ragusa under Italian influence are the best indicators of Dubrovnik's integration into the Mediterranean and European world. In spite of this influence, Dubrovnik country villas developed its local architectural specificity, eventually becoming a unique factor of its landscape identity and urban development. It also became a valuable part of the city's cultural and architectural heritage, with the potential of participating in the creation of new forms of development in the Dubrovnik area. However, although they are formally protected, many villas are now in a very poor condition and are exposed to decay. This is mostly due to the fact that most of them do not have a permanent use and are not included in the city's life; i.e. the possibilities of summer residences becoming creative subjects of modern urban life have not yet been fully recognized.

During the 20th century, the Gothic-Renaissance villa Bunić-Kaboga in Rijeka Dubrovačka suffered through inadequate building interventions and reuses, while the damage caused by the war in the 1990s led to a significant deterioration in its value. Its recent renovation, based on extensive historical and artistic research, made it available to the general public as an urban space designed for cultural and public events. A systematic analysis of its cultural, historical and artistic value, projects of renovation and gradual integration into Dubrovnik's city life, shows how a suitable way of restoration and a new use can become a model for the protection and creative use of heritage as an active resource involved in contemporary urban life. The conclusion is that this approach to revitalization is an appropriate renovation model applicable to the remaining derelict villas of Dubrovnik as well, focusing on preserving heritage continuity, which can then become an active factor in the cultural, social and economic development.

Oko 300 ljetnikovaca nastalih pod utjecajem talijanskih arhitekata na području nekadašnje Dubrovačke Republike ponajbolje govori o integraciji Dubrovnika u Sredozemlje i Europu. Usprkos tom utjecaju dubrovačka ladanjska arhitektura razvijala je svoje lokalne posebnosti, tijekom vremena postavši jedinstveni čimbenik krajoličnog identiteta i gradotvornosti te vrijedno kulturno/graditeljsko naslijeđe grada Dubrovnika s potencijalom sukreatora novog razvoja dubrovačkog područja. Iako formalno zaštićeni, danas su mnogi ljetnikovci u vrlo lošem stanju te su izloženi propadanju. Rezultat je to činjenice da većinom nemaju trajnu namjenu i nisu uključeni u život grada, odnosno još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri prepoznate mogućnosti kojima ljetnikovci mogu postati kreativan subjekt suvremenoga života grada.

Gotičko-renesansni ljetnikovac Bunić-Kaboga u Rijeci dubrovačkoj tijekom 20. stoljeća bio je žrtva neprimjerenih građevnih zahvata i namjena, a šteta prouzročena ratnim zbivanjima 1990-ih godina dovela je do ozbiljnog narušavanja njegovih vrijednosti. Na osnovi iscrpnih povijesno-umjetničkih istraživanja nedavno je obnovljen, postavši dostupan široj javnosti kao gradski prostor namijenjen održavanju kulturnih i javnih događanja. Sustavna analiza njegove kulturno-povijesne i umjetničke vrijednosti, projekta obnove i postupne integracije u život grada Dubrovnika, pokazuje kako način obnove i nova namjena može postati model zaštite i kreativnog korištenja naslijeđa kao aktivnog resursa uključenog u suvremeni život grada. Zaključuje se kako je takav pristup revitalizacije dobar model obnove primjenjiv i na preostalu zapuštenu dubrovačku ladanjsku arhitekturu, s prvenstvenom namjerom očuvanja kontinuiteta naslijeđa, a koje time može postati aktivni čimbenik kulturnog, društvenog i gospodarskog razvoja.

Božo Benić, M.Arch,
A&G studio, Dubrovnik, Croatia
benic.bozo@gmail.com

DEGRADATION AND REVIVAL OF COUNTRY-STYLE ARCHITECTURAL HERITAGE
EXAMPLE OF THE COVE OF SALDUN ON THE ISLAND OF ČIOVO

DEGRADACIJA I OPORAVAK MODERNISTIČKOGA LADANJSKOG NASLIJEĐA
PRIMJER UVALE SALDUN NA OTOKU ČIOVU

VESNA PERKOVIĆ JOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Dalmatia
modern architecture
Frano Gotovac
holiday homes
degradation and revival of architectural and natural heritage

KLJUČNE RIJEČI:
Dalmacija
moderna arhitektura
Frano Gotovac
kuće za odmor
degradacija i oporavak graditeljskog i prirodnog naslijeđa

Assist. Prof. **Vesna Perković Jović**, Ph.D, architect, University of Split – Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, Split, Croatia
vesna.perkovic@gradst.hr

We are witnesses an uncontrolled urbanisation of the Cove of Saldun, the island of Čiovo, going on for more than half a century. At the time of intense development of tourism in Dalmatia in 1960s, building started on the woodland sides of the Cove. In an attempt to implement an urban plan, the Municipality of Trogir commissioned architect Frano Gotovac. He proposed the tourist facilities, as well as holiday homes, to be built at a distance from the sea in oreder to protect the coastal area.

Despite his efforts, summer houses in Okrug Gornji on the island of Čiovo and Seget-Vranjica on the mainland were constructed without regard to natural and architectural heritage. The houses in those settlements, designed by the same author, are characterised by a specific spatial organisation, a quality of architectural expression, as well as a well-thought-out plot organisation. Gotovac drew his inspiration from the Dalmatian architectural heritage. A contact has been established between the inner space of the house and the outer terraces and gardens, whereas the view of the neighbours was successfully avoided, all in accordance with the historical examples of country-style architecture. Those modernist houses constitute the author's contribution to the humanisation of space, representing his specific approach to the modern country-style architecture under conditions of socialist economy. Those valuable realisations should thus be protected from further decay.

Since an urban sanation of densely built summer houses is hardly practicable, their registration will contribute to the establishment of the cultural identity. In order to protect the indigenous vegetation of the Cove, future construction outside the settlements should be restricted, following Gotovac's analyses. The vicinity of the nearby historical City of Trogir poses an additional obligation, because landscape has for centuries been present in the overall image of the City.

Svjedoci smo nekontrolirane urbanizacije uvale Saldun na otoku Čiovo koja traje više od pola stoljeća. Šezdesetih godina 20. stoljeća, u vrijeme intenzivnog razvoja turizma u Dalmaciji, počinju se izgrađivati šumovita područja uvale. Zbog želje za planskom izgradnjom otoka, Općina Trogir povjerila je arhitektu Frani Gotovcu izradu prostornog plana uvale Saldun. Gotovac je predlagao izgradnju zgrada turističke namjene i kuća za odmor udaljenih od mora s ciljem strože zaštite obalnog pojasa.

Unatoč tome, vikend-naselja Okrug Gornji na Čiovu i Seget-Vranjica na kopnenom dijelu uvale izgrađena su bez osjećaja za mjeru i bez odnosa prema zatečenim vrijednostima prirode i graditeljskog naslijeđa. U tim naseljima podignute su kuće za odmor istog autora, koje se odlikuju specifičnom prostornom organizacijom, kvalitetom arhitektonskog izraza i promišljenom organizacijom parcele. Gotovac je inspiraciju pronalazio u graditeljskom naslijeđu Dalmacije. Ostvaren je kontakt unutrašnjeg prostora kuće s vanjskim terasama i vrtovima, a vizure prema susjedima vješto su izbjegnute – po uzoru na povijesne primjere ladanjske arhitekture. Kuće modernističkog izraza autorov su doprinos humanizaciji prostora tih naselja i predstavljaju arhitektovo shvaćanje i specifičan pristup modernoj ladanjskoj arhitekturi u uvjetima socijalističkoga gospodarstva. Stoga bi ta vrijedna Gotovčeva ostvarenja trebalo zaštititi od daljnjeg uništenja. Kako je urbana sanacija gusto izgrađenih vikend-naselja teško provediva, registracija tih zgrada doprinijet će barem uspostavljanju kulturnog identiteta mjesta. S ciljem zaštite autohtone vegetacije uvale trebalo bi ograničiti buduću izgradnju izvan naselja na tragu Gotovčevih analiza. Blizina povijesnog Trogira dodatno obvezuje jer je pejsaž vjekovima bio prisutan u slici grada.

INTEGRATION OF SUBURBAN COUNTRY VILLAS IN URBAN MATRIX
EXAMPLE OF DOMOVINSKOG RATA STREET IN SPLIT

INTEGRACIJA PRIGRADSKIH LADANJSKIH VILA U URBANU MATRICU
PRIMJER ULICE DOMOVINSKOG RATA U SPLITU

HRVOJE BARTULOVIĆ
IVANA VLAIĆ
DUJMO ŽIŽIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
suburban villas
country architecture
urban morphogenesis
turn of the 19th century
City of Split, Dalmatia

KLJUČNE RIJEČI:
prigradske vile
ladanjska arhitektura
urbana morfogeneza
prijelaz 19. i 20. stoljeća
Split, Dalmacija

Hrvoje Bartulović, Ph.D, architect,
University of Split – Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, Split, Croatia
hrvoje.bartulovic@gradst.hr

Ivana Vlaić, architect, Ph.D student,
University of Split – Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, Split, Croatia
ivana.vlaic@gradst.hr

Dujmo Žižić, Ph.D, architect,
University of Split – Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, Split, Croatia
dujmo.zizic@gradst.hr

Rapid development of the city of Split during the 19th century and the consequential densification of the urban fabric within the fortification framework of historical city centre increased the interest in building the detached residential buildings – suburban villas. At the end of 19th and in the first decades of the 20th century numerous wealthy families raised their country houses on the previously unbuilt agricultural territory of the Split peninsula. They were placed on large plots with cultivated gardens. In such an ambient, built in the Historical or Secession architectural style, villas defined a new image of the city and new experience of suburban landscape, which was documented on many postcards.

A large number of these suburban villas were built along the Sarajevo street and road to Solin, on the main northern approach to the city, routes that are part of today's Domovinskog rata street. With the development of urban matrix of Split, context of villas dramatically changed. It was submitted to a different logic of the city planning and articulation of one of the most important city street lead to the devastation of the original environment and the basic features of this type of residential buildings. Most of the plots are significantly reduced, and some of the villas were completely destroyed. However, these surviving buildings are recognizable as an important separate urban layer, which contributes to the perception of the city fabric and the fullness of its morphological complexity.

Synthetic analysis of the development of selected buildings and their integration into the urban structure for more than a century will distinguish which features of country- identity have survived, and which are completely lost. This will determine relevant factors that influenced the changes and how they created a new cityscape features. Based on the results of the research, a model for future development will be set that will respect and upgrade preserved original features.

Naglim razvojem grada Splita tijekom 19. stoljeća i posljedičnim zgušnjavanjem gradskoga tkiva unutar povijesnih okvira gradske jezgre prostorno određene fortifikacijskim građevinama, sazrela je želja za gradnjom samostojećih stambenih zgrada – prigradskih ladanjskih vila. Tako se koncem 19. i u prvim desetljećima 20. stoljeća na neizgrađenom teritoriju splitskoga poluotoka, koji se do tada koristio kao poljodjelsko zemljište, podižu prigradske ladanjske vile imućnih obitelji. One se izvode na velikim parcelama na kojima se uređuju perivoji. U takvom ambijentu, građene u historicističkom i secesijskom stilu, vile su davale novu sliku i doživljaj gradskoga krajolika, o čemu najbolje svjedoče brojne razglednice iz toga doba.

Oveći broj ladanjskih vila izgrađen je uz tadašnju Sarajevsku ulicu i Solinsku cestu, na glavnom sjevernom pristupu gradu, čije se trase nalaze u sklopu današnje Ulice Domovinskoga rata. Razvojem gradske matrice Splita, uži i širi kontekst ladanjskih vila se u cijelosti mijenja. On se podređuje drukčijoj urbanotvornoj logici razvoja jedne od važnijih gradskih ulica, što dovodi do devastacije izvornog ambijenta i temeljnih obilježja toga tipa stambenih zgrada. Većina parcela se znatno smanjuje, a neke od vila su i uklonjene. Unatoč tome i danas ta zdanja prepoznajemo kao zaseban urbani sloj, koji doprinosi doživljaju gradskoga tkiva u punini svoje morfološke složenosti.

Sintetskom analizom razvoja odabranih građevina i njihova uklapanja u gradsku strukturu tijekom više od 100 godina, razlučiti će se koji su čimbenici ladanjskog identiteta opstali, a koji su u potpunosti izgubljeni. Time će se utvrditi koji su mjerodavni čimbenici utjecali na promjene i kako su stvarana nova gradotvorna obilježja. Na temelju rezultata istraživanja postavit će se model budućeg razvoja koji će uvažiti i nadograditi očuvana izvorna obilježja.

THE ROLE OF TERRAIN STAIRS FOR THE HISTORICAL CITYSCAPE AND IDENTITY OF VELIKO TARNOVO, BULGARIA

ULOGA STUBA U POVIJESNOM GRADSKOM PEJSAŽU I IDENTITETU GRADA VELIKO TARNOVO, BUGARSKA

RADOSVETA KIROVA

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
historical cityscape
urban identity
public stairs
heritage activation
Veliko Tarnovo, Bulgaria

KLJUČNE RIJEČI:
povijesni gradski pejsaž
gradski identitet
javne stube
aktivacija naslijeđa
Veliko Tarnovo, Bugarska

The historical city of Veliko Tarnovo is an attractive destination for numerous tourists and a preferred touristic hub on a national level, due to the mixture of significant landscape, architectural and historical characteristics. Terrain stairs are logical result of the particular natural steep terrain of Yantra river gorge, moreover the overall urban morphology of Veliko Tarnovo is stepped or stair like itself.

Analysis of the functional role of terrain stairs, generated by the specific city's landscape, outlines them as important elements of the historical infrastructure of the city that contributes to and forms identity of Veliko Tarnovo.

Functional analysis of the role of terrain stairs within the historical cityscape and their gradual neglection reveals negative tendencies and therefore the necessity for including historical infrastructure – and particularly the terrain stairs – in the existing criteria for new interventions in the historical city of Veliko Tarnovo as an important part of local heritage protection policies. The role of preservation of terrain stairs as a particular mean for perceiving the city of Veliko Tarnovo and preserving the city's identity is emphasized.

Different strategies and methods for activation and therefore initiating the process of revitalization of the neglected resource of the terrain stairs were tested on the EASA 2014 workshop. The results of the "Up, Down & Stairs" workshop, which aimed to serve as a pilot project for the deliberate process of evaluating and revitalization of this particular motion element of the historical city of Veliko Tarnovo, included determination of new cultural routes. The routes are based on revealing different aspects of terrain stairs, various cultural events taking place on terrain stairs, using stairs as a stage or background.

Povijesni grad Veliko Tarnovo je privlačno odredište za brojne turiste i poželjno turističko središte na državnoj razini zahvaljujući mješavini prepoznatljiva krajolika te građevina arhitektonskog i povijesnog naslijeđa. Vanjske stube su logičan rezultat prirodne strmine terena kanjona rijeke Yantra, štoviše cjelokupna morfologija grada je terasasta sama po sebi.

Analiza funkcionalne uloge stuba, koja proizlazi iz posebnosti gradskog pejsaža, ističe važnost stuba u povijesnoj infrastrukturi grada, doprinoseći i stvarajući identitet Velikog Tarnova. Funkcionalna analiza uloge stuba u povijesnom gradskom pjesažu i njihovo postupno zanemarivanje otkriva negativne trendove i važnost uključivanja povijesne infrastrukture, posebice stuba, u postojeće kriterije za nove zahvate u povijesnom gradu Veliko Tarnovo kao važan dio politike zaštite lokalnog naslijeđa. Naglašena je uloga zaštite stuba, kao posebnog načina doživljaja grada Veliko Tarnovo i čuvanja gradskog identiteta.

Različite strategije i metode aktivacije, a time i započinjanje procesa revitalizacije zanemarenog resursa stuba bile su testirane na EASA radionici 2014. godine. Rezultat „Up, Down & Stairs" radionice koja je ciljano služila kao pilot projekt za promišljanje procesa vrjednovanja i revitalizacije takvog oblika prostora kretanja u povijesnom gradu Veliko Tarnovo, uključuje utvrđivanje novih kulturnih putova. Putovi se temelje na otkrivanju različitih aspekata stuba, različitih kulturnih događaja koji se odvijaju na stubama i korištenju stuba kao pozornice ili pozadine.

Radosveta Kirova, architect, Ph.D student,
Bulgarian Academy of Sciences, Institute for Art Studies, Sofia, Bulgaria
rkirova@abv.bg

TRANSFORMATIONS OF ZAGREB HISTORICAL PATHWAYS
CRITERIA AND METHODS IN CONTEMPORARY PLANNING

PREOBRAZBE ZAGREBAČKIH POVIJESNIH PUTOVA
KRITERIJI I METODE ZA OSUVREMENJIVANJE

TAMARA MARIĆ
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
historical pathways
urban streets
transformation models
enhancement
Zagreb, Croatia

KLJUČNE RIJEČI:
povijesni putovi
gradske ulice
modeli preobrazbi
osuvremenjivanje
Zagreb, Hrvatska

Tamara Marić, M.Arch, Ph.D student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
tmaric@arhitekt.hr

Assoc. Prof. Bojana Bojanic Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

This research deals with the typology of pathway transformations on a case study of Zagreb. Pathways, with their transformations into the roads and streets, are defined and categorized based on a historical map analysis. They range from landscapes like streams, through walkways and roadways, to the infrastructures like channels or railways. These pathways are connectors on which the city grows through time setting more and more usage requirements for them. The aim of this research is to define criteria for future street transformations and master planning procedures based on the factors for typological identification of historical pathways.

Streets and historical pathways as a topic are usually mentioned along with various interdisciplinary researches. They are rarely explored by comparison and detailed criteria analysis because city is a complex entity. Therefore, this paper emphasizes through comparison the importance of planning streets as public places by analyzing possibilities for future transformations. Focus is on the process of transforming peripheral roads into urban streets in order to give answers regarding the network of heritage. Research question is: which identity values of network heritage should be a base for future enhancements?

The chosen case study is the city of Zagreb because of its historical network with various transformation types of pathways. It is a middle-sized European city and also the largest urban centre in Croatia, which makes Zagreb exemplary case for comparison of historical transformations and contemporary usages. Transformations of streets such as Ilica, Tkalciceva, Savska, Petrinjska, Vlaska or Radnicka define what heritage street network in Zagreb is and shows in which way they are important for the urban network system. The results shows that historical matrix of the city is an identity element of heritage in the street transformation process which can be preserved as a value together with new projects and changed usages.

Istraživanje proučava tipologije preobrazbi koje su se ostvarile na prilaznim putovima u grad Zagreb. Putovi i njihove preobrazbe u ceste ili ulice utvrđeni su i kategorizirani na temelju analize povijesnih karata. Razlikujemo putove potoka, šetališta, cesta i infrastrukturnih poteza kanala ili željeznice. Ti putovi su poveznice duž kojih je grad rastao sa sve većim zahtjevima za njihovo uređenje i korištenje. Cilj ovoga istraživanja jest odrediti čimbenike za tipološku identifikaciju povijesnih putova kako bi se definirali kriteriji za njihove buduće preobrazbe i tretiranje u prostorno-planskoj dokumentaciji.

Tema ulica i povijesnih putova dio je različitih interdisciplinarnih predmeta istraživanja. Obzirom na složenost grada kao cjeline, ulice se rijetko istražuju usporedbeno s analizom podrobnih kriterija. Zbog toga se ovim radom želi naglasiti važnost planiranja ulica kao javnih prostora analizirajući mogućnosti za njihovu buduću preobrazbu. Istraživanje je usmjereno na proces preobrazbi iz cesta, koje povezuju periferiju, u gradske ulice kako bi se pronašle poveznice s mrežom naslijeđa. Istraživačko pitanje jest: koji elementi identiteta naslijeđa mreže ulica trebaju postati osnova za njihovo osuvremenjivanje?

Odabran je primjer grada Zagreba jer njegova povijesna mreža sadrži raznolike tipove preobrazbi putova. Zagreb je Europski grad srednje veličine i najveći urbani centar u Hrvatskoj što ga čini reprezentativnim primjerom za usporedbu između povijesnih preobrazbi i suvremenog korištenja. Na primjerima transformacija prilaznih putova-ulica kao što su Ilica, Tkalčićeva, Savska, Petrinjska, Vlaška i Radnička utvrđeno je što je naslijeđe mreže ulica Zagreba i na koji način je ona značajna za mrežu njegova urbanog i prometnog sustava. Rezultat istraživanja pokazuje da povijesna matrica grada jest element identiteta naslijeđa procesom preobrazbi ulica koji može biti sačuvan kao vrijednost i unutar novih projekata i promijenjenih namjena.

URBAN BLOCKS OF THE KING ZVONIMIR STREET IN ZAGREB
EXPONENT OF THE STREET'S IDENTITY

GRADSKI BLOKOVI ULICE KRALJA ZVONIMIRA U ZAGREBU
NOSITELJ IDENTITETA ULICE

DARIO SIRONIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
King Zvonimir Street, Zagreb
Downtown, Zagreb
revitalization of the urban fabric
expansion of the street in blocks
introducing public facilities in a block

KLJUČNE RIJEČI:
Ulica kralja Zvonimira, Zagreb
Donji grad, Zagreb
revitalizacija gradskoga tkiva
širenje ulice u dubinu bloka
unošenje javnih sadržaja u blok

The city blocks next to the King Zvonimir Street in Zagreb are some factors for the urban matrix of town-expanding to the east during the 1930.These blocks are the exponents of the urban sprawl along the Street as a connection of the Lower Town (from the early 20th century) and Maksimir Park from the first half of the 19th century.

The report will show several blocks that enclose the intersection of the King Zvonimir and Šubićeva Street, as two important traffic streets. The blocks refer to the topic related to the block as an exponent of the King Zvonimir Street's identity. This Street is an urban Downtown heritage whose value has been emphasised by it's considering of a possible expansion of the Street in blocks.

This topic has been taken into consideration after having performed some interventions in the Downtown blocks which did not show a systematic approach to the issue of revitalization.

By doing the research and communicating we will try to contribute to a systematic approach to the issue of revitalization and improvement of the urban fabric/identity characteristics as well as setting up the outline of various system solutions.

The existing houses of the King Zvonimir Street blocks were built in a short period. The progress of the embodiments of Street's blocks has also been examinated. The criteria for a possible introduction of public facilities in the block are being established. In this way, the King Zvonimir Street, being supported by the public use, could be expanded into the depth of the block. The criteria for typological classification of interventions in blocks are being established in order to achieve public space where possible. The expected result of the research is the contribution to the development of the methodology of systematic solutions (traffic at a standstill, the potential landscape areas, introducing public or mixed purposes in the blocks).

The survey is being conducted as part of doctoral research within the research project *Heritage Urbanism*.

Gradski blokovi uz Ulicu Kralja Zvonimira u Zagrebu čimbenici su urbanističke matrice proširenja grada na istok 1930-ih godina. Ti su blokovi nositelji širenja grada duž Ulice kao spoja starijega dijela grada (Donji grad iz druge polovice 19. i početka 20. stoljeća) i perivoja Maksimir iz kraja 18. i prve polovice 19. stoljeća. U priopćenju će biti prikazano nekoliko blokova koji zatvaraju raskrižje Ulice Kralja Zvonimira i Šubićeve ulice, kao dviju značajnih gradskih prometnih ulica. Blokovi otvaraju temu cjeline bloka kao nositelja identiteta ulice, u ovom slučaju zapadnoga dijela Ulice Kralja Zvonimira.

Ulica Kralja Zvonimira urbano je naslijeđe Donjega grada, čiju vrijednost naglašavaju i njene mogućnosti obzirom na moguće sadržajno proširenje ulice/ulica u unutrašnjost blokova. Ta tema je uzeta u razmatranje nakon nekih zahvata u donjogradskim blokovima koji nisu pokazali sustavni pristup problematici revitalizacije. Istraživanjem i priopćenjem nastoji se pridonijeti sustavnom pristupu problematici revitalizacije i unaprjeđenja gradskoga tkiva spomeničkih/identitetskih obilježja te postavljanja obrisa mogućih sustavnih rješenja.

Postojeće zgrade, a time i ulični blokovi uz Ulicu kralja Zvonimira, nastali su u vrlo kratkom vremenu. Istražuje se ritam i tijek izgradnje i uobličenja ulice i blokova. Utvrđuju se kriteriji za moguće unošenje javnih sadržaja u blok. Time se Ulica Kralja Zvonimira, snagom mogućeg javnog korištenja, širi u dubinu bloka. Uspostavljaju se kriteriji za tipološki razvrstaj zahvata u blokovima radi ostvarenja javnog prostora tamo gdje je to moguće. Očekivani rezultat istraživanja jest i prilog razvoju metodologije sustavnog rješenja pojedinih problema kao što su promet u mirovanju, potencijalne perivojne i pejsažne površine te druge teme u sklopu koncepta ulaska javnih ili mješovitih namjena u stambene gradske blokove.

Istraživanje se provodi kao dio doktorskog istraživanja u sklopu istraživačkog projekta *Urbanizam naslijeđa* (HERU).

Dario Sironić, architect, Ph.D student,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
dario.sironic@gmail.com

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect,
University of Zagreb - Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

ZAGREB INDUSTRIAL HERITAGE
IDENTITY, URBANITY, POTENTIALS

INDUSTRIJSKO NASLIJEĐE ZAGREBA
IDENTITET, URBANITET, MOGUĆNOSTI

ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
industrial heritage
identity
urbanity
regeneration
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
industrijsko naslijeđe
identitet
urbanitet
obnova
Zagreb

Assist. Prof. **Zrinka Barišić Marenić**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
zbarisic@arhitekt.hr

Intensive development of Zagreb is based on the industrial development. Between the years 1890-1990, its population increased as much as twenty times. Industrial buildings developed spontaneously, primarily along Medveščak stream, and later by the railroad, planned at the city southeast.

De-industrialization characteristic of the Western countries, is in Croatia even more intense since 1990 because of the war and the loss of market. In the meantime, the urban structure of the growing city has enveloped industrial complexes, which have remained empty and without their primary function. Abandoned industrial complexes are an important element of the urban morphology, and an authentic monument of Zagreb development.

Some pioneering examples of regeneration of industrial heritage clearly indicate its potentials. Meanwhile, there is a certain number of the projects which realistically present actual difficulties of the regeneration process. Quality regeneration is based on the client, user, architect and/or the public attitude, not necessarily depending on the financial framework and the degree of protection. The potentials and excellence of the realised regeneration are indicated by the numerous professional awards throughout the world, presenting necessity of the change of the attitude towards the industrial heritage. The revised relationship towards heritage, industrial heritage in particular, would enable faster and more efficient transformation of abandoned industrial complexes into urban "generators", simultaneously preserving the identity of which we should be proud, identity born in the enormous growth and development over the past 150 years.

Aspects of ownership, degree of protection and vulnerability, also the location within urban fabric are significant components in the process of regeneration, which includes a broad range of interventions; from the provisional "bottom-up" transformations, to new significant regeneration projects, which often receive numerous awards.

Intenzivan razvoj Zagreb ostvaruje upravo zahvaljujući razvoju industrije. U razdoblju od 1890. do 1990. godine broj stanovnika povećavo se čak dvadeset puta, što višestruko nadmašuje razvoj svih većih gradova u regiji. Izgradnja industrijskih građevina u rubnim dijelovima grada razvija se isprva spontano. U prvoj etapi uz vodotok potoka Medveščak, a potom uz željezničku prugu, da bi planski smještaj industrije uslijedio u jugoistočnom dijelu grada tek početkom 20. stoljeća.

Deindustrijalizacija karakteristična za zapadne zemlje u Hrvatskoj je još intenzivnija od 1990. godine zbog rata i gubitka tržišta. U međuvremenu gradsko je tkivo obuhvatilo industrijske sklopove, koji su ostali prazni i bez prvotne funkcije. Napušteni industrijski pogoni značajan su element morfologije grada i vjeran spomenik pokretačke snage Zagreba. Međutim, vrijednosti industrijskog naslijeđa sporo se osvještava, jednako u okviru stručne, kao i šire javnosti.

Pojedini pionirski primjeri obnove industrijskoga naslijeđa jasno ukazuju na njegove mogućnosti. Istodobno, niz je projektnih nastojanja koja vjerno ocrtavaju stvarne poteškoće prilikom obnove naslijeđa. Kvalitetna obnova nastaje na temelju uvjerenja naručitelja, korisnika, arhitekta i javnosti, ne oviseći nužno o financijskom okviru i stupnju zaštite. Na mogućnosti i vrsnoću ostvarenja obnove industrijskoga naslijeđa ukazuju brojne strukovne nagrade u svijetu. Izvedeni projekti ukazuju na činjenicu da je potrebno promijeniti svijest o industrijskom naslijeđu. Izmijenjeni odnos prema naslijeđu, posebice industrijskom naslijeđu, omogućio bi bržu i učinkovitiju preobrazbu napuštenih industrijskih sklopova u pokretače urbaniteta, uz očuvanje identiteta na koje trebamo biti ponosni jer upravo njemu Zagreb duguje svoj enorman rast i razvoj, te identitet tijekom posljednjih 150 godina.

DISAPPEARANCE OF THE INDUSTRIAL LANDSCAPE
THE *GREDELJ* TRAIN FACTORY IN ZAGREB

NESTANAK INDUSTRIJSKOG KRAJOLIKA
TVORNICA ŽELJEZNIČKIH VOZILA *GREDELJ* U ZAGREBU

PIA SOPTA

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
industrial heritage
urban landscape
heritage preservation
adaptive reuse
Gredelj Train Factory in Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
industrijska baština
urbani krajolik
očuvanje nasljeđa
prenamjena
Tvornica željezničkih vozila *Gredelj* u Zagrebu

The former complex of the *Gredelj* Train Factory, previously the site of the Hungarian State Railway's motive power depot, covering the surface of 13 hectares, was built in the heart of the Zagreb city center. The facilities are a result of the extraordinary architectural and technical achievements from the late nineteenth century, but very little of what we see there today leads us to such conclusions. It is owned by a city government firm and since 2011, when the production was moved to the eastern outskirts of Zagreb, it stands empty – besides hosting a few occasional temporary events – largely devastated and in ruins. The three main halls are protected, the largest one at the highest level while the others were degraded a few years ago to a second degree protection category. Its significance is highlighted by various, albeit failed, adaptive reuse proposals and many more discussions and calls for action by numerous conservators, architects, urban planners and art historians, as well as the NGOs. By delving into its historical, urban, architectural and technical value, the focus will be on its present state and the analysis of the aforementioned projects in order to try to understand the existing challenges of the site. The possibility of preserving and bringing to life the historical buildings and the whole surrounding landscape, as well as their potential relation to its immediate environment, will also be examined. The final aim of this work is to encourage further dialogue, which would hopefully come to fruition in the form of a successful project, so that the former *Gredelj* premises do not become yet another symbol of an important heritage lost.

Bivši kompleks Tvornice željezničkih vozila *Gredelj*, nekadašnje Strojarnice Kraljevskih ugarskih državnih željeznica, sagrađen je u samome središtu Zagreba i zauzima površinu od 13 hektara. Građevine strojarnice rezultat su izvanrednih arhitektonskih i tehničkih dostignuća s kraja 19. stoljeća, no danas nas malo onoga što ondje vidimo upućuje na tu činjenicu. Zemljište je u vlasništvu gradske tvrtke Zagrebački holding i od 2011. godine, kada je proizvodnja premještena na istočnu periferiju Zagreba, ono je napušteno, osim kada se ondje odvijaju povremena događanja, uvelike devastirano i oštećeno. Tri su glavne radionice zaštićene, od kojih je najveća zadržala status spomeničke baštine dok su druge dvije degradirane na status građevnog fonda ambijentalnih vrijednosti. Važnost kompleksa naglašavaju razni, iako neuspjeli, prijedlozi za prenamjenu te mnoge rasprave i inicijative brojnih konzervatora, arhitekata, urbanista te povjesničara umjetnosti, kao i nevladinih udruga. Uz pregled povijesnih, urbanističkih, arhitektonskih i tehničkih vrijednosti strojarnice, fokus će biti na njezinom sadašnjem stanju te analizi spomenutih projekata kako bi se pokušali razumjeti postojeći izazovi sklopa. Također će se ispitati i mogućnost očuvanja i revitalizacije povijesnih hala i cjelokupnog okolnog krajolika, kao i potencijalni odnos prema njihovom neposrednom okruženju. Krajnji cilj ovoga rada je potaknuti daljnji dijalog, u nadi da će uroditi plodom u obliku uspješnoga projekta, kako nekadašnji sklop *Gredelja* ne bi postao još jedan simbol značajnoga, ali izgubljenoga nasljeđa.

Pia Sopta, BA in Art History, BA in French Language and Literature, MA student, University of Zagreb – Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb, Croatia
pia.sopta@gmail.com

REGENERATION SCENARIOS FOR THE FORMER PAPER FACTORY IN RIJEKA

SCENARIJI OPORAVKA ZA BIVŠU TVORNICU PAPIRA U RIJECI

TAMARA ROGIĆ
NANA PALINIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
industrial heritage
interpretation
regeneration strategies
students' projects
Rijeka

KLJUČNE RIJEČI:
industrijsko naslijeđe
interpretacija
strategije revitalizacije
studentski projekti
Rijeka

Tamara Rogić, Ph.D, architect,
Delft University of Technology – Faculty of Architecture, Amsterdam, The Netherlands
trogic@yahoo.com

Assist. Prof. Nana Palinić, Ph.D, architect,
University of Rijeka – Faculty of Civil Engineering, Rijeka, Croatia
nana.palinic@gradri.uniri.hr

This paper explores ways of perceiving and interpreting inherited spatial structures (both natural and man-made) of a derelict industrial plant of the former Paper Factory zone of Rijeka, as presented in the student work executed in the academic year 2013/2014. Students and lecturers at master courses from three architectural and one civil engineering school (Oxford Brookes, TU Delft, Zagreb and Rijeka) respectively, joined forces on a collaboration project. The project focused on developing strategies for regeneration of the aforementioned zone of Rijeka. Currently listed as an architectural heritage, the factory is situated in Školjić, the first industrialized zone of Rijeka, a fact that adds credence to the historic importance of the area as a whole.

Despite its recognized historic importance for the city, the City Planning Department of Rijeka has not created any urban development policy for Školjić zone during last twenty years. The result of this incompetence is a general derelict state of the area. The aim of the master courses participating in the project is to familiarize the students with an approach to urban regeneration based on the idea that the development of the inherited built environment, with its social and cultural fabric, is an essential component of sustainable development. After identifying historical, geographic, social, economic, morphologic, and architectural characteristics of Rijeka and the zone Školjić, students were briefed to incorporate those in their design proposals. Students from the Croatian Schools concentrated on *Parafinka*, a building within the former plant, while students from the other two schools studied the area as a whole.

The aim of this paper is twofold: on the one hand to identify the physical structures as well as the socio-cultural factors that are possible bearers of the regeneration of the aforementioned zone while on the other hand identifying the types of regeneration scenarios in which those structures and factors play the main role.

U radu se istražuju načini percipiranja i tumačenja naslijeđenih prostornih struktura: prirodnih (rijeke i njenih obala) i civilizacijskih (ulica, stuba, zgrada, napuštenih industrijskih pogona) zone bivše Tvornice papira u Rijeci, kroz prezentaciju studentskih radova izrađenih u akademskoj godini 2013./2014. Studenti i nastavnici diplomskih studija triju arhitektonskih i jednog građevinskog fakulteta: Oxford Brookes, TU Delft, Zagreba i Rijeke udružili su snage na projektu suradnje usmjerenom na razvoj strategije revitalizacije tog područja grada Rijeke. Činjenica da se ta graditeljska baština i tvornica nalaze u prostoru donjega porječja Rječine i Školjića – mjesta prve industrijalizacije Rijeke, povećava povijesnu važnost područja kao cjeline.

Unatoč potvrđenom povijesnom značenju za grad, gradski urbanisti u proteklih dvadeset godina nisu uspjeli stvoriti jasnu urbanu razvojnu politiku zone Školjića, a rezultat te nekompetencije je opće zapušteno stanje cijelog područja. Cilj diplomskih kolegija koji su participirali u projektu bio je upoznati studente s pristupom urbane regeneracije koji se temelji na ideji da je naslijeđeni graditeljski okoliš, s njegovim društvenim i kulturnim tkivom, bitna sastavnica održivog razvoja. Nakon utvrđivanja povijesnih, geografskih, socijalnih, ekonomskih, morfoloških i arhitektonskih karakteristika Rijeke i područja Školjića, studenti su upućeni da ih uključe u svoje projektne prijedloge. Studenti hrvatskih fakulteta koncentrirali su se na jednu zgradu bivše tvornice – halu tvornice šibica *Parafinku*, dok su studenti fakulteta iz inozemstva obrađivali područje kao cjelinu.

Cilj je ovog rada dvojak: s jedne strane identificirati fizikalne strukture, kao i društveno-kulturne čimbenike koji su mogući nositelji oporavka spomenutog područja, a s druge strane prepoznati tipove regeneracijskih scenarija u kojima te građevine imaju glavnu ulogu.

CULTURAL HERITAGE OF KLANJEC
MULTIDISCIPLINARY AND MULTIMEDIA PROJECT OF THE HOUSE OF EUROPEAN ANTHEMS

KULTURNA BAŠTINA KLANJCA
MULTIDISCIPLINARNI I MULTIMEDIJSKI PROJEKT KUĆE EUROPSKIH HIMNI

SNJEŽANA PINTARIĆ
ŽELJKO KOVAČIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
cultural heritage of Klanjec
House of European Anthems
anthem as a phenomenon
multimedia installations
museum narrative
Klanjec, Croatia

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno naslijeđe
Kuća europskih himni
himna kao fenomen
multimedijske instalacije
muzejska priča
Klanjec

Klanjec and surroundings with its numerous monuments of urbanism and architecture and rich cultural and spiritual heritage represent a valuable heritage in both national and European context. Development of Klanjec started with construction of the Franciscan monastery and church of the Annunciation of the Blessed Virgin Mary in the 17th century, around which a typical Central European marketplace was later developed. In 19th and 20th centuries county and municipal centre were significant, deriving a number of significant figures in Croatian history and culture. Today, Klanjec is economically and socially stagnant and plans to introduce cultural and tourist attractions which are aimed on sustainable development of the city.

According to a legend, poet and diplomat Antun Mihanović was inspired in the nearby Zelenjak for his song "Horvatska homeland" that later became the template for the Croatian national anthem.

This information becomes the impetus for the establishment of houses of European hymns and heritage of Klanjec in the Franciscan monastery where Klanjec, its surrounding landscape and heritage of cultural history are valuated through a story about the phenomenon of hymns as one of the most important expression of national identity.

The walls of the old monastery, with the sounds of hymns and through exhibitions of interactive multimedia installations open to a wide audience, and additional facilities, "thematic paths" and "artistic stations" extend to the environment of Zelenjak with a monument to the Croatian anthem, castle Novi Dvori, where Mihanović died and castle Mihanović in Terme Tuhelj. The goal of this project to put into operation the renovated building or inheritance, connecting cultural destinations in the area and activating local people in tourism. Encouraging the creation of a new identity of this small town as an exciting and different place worth visiting is an extremely important goal of this project as well.

Klanjec i okolica s brojnim spomenicima urbanizma i arhitekture te bogatim kulturnim i duhovnim naslijeđem predstavljaju vrijedno naslijeđe u nacionalnim i europskim okvirima. Razvoj Klanjca započinje gradnjom franjevačkog samostana i crkve Navještenja Blažene Djevice Marije u 17. stoljeću, oko kojih se kasnije razvilo skladno, tipično srednjoeuropsko trgovište. U 19. i 20. stoljeću značajno je kotarsko i općinsko središte iz kojeg potječe niz osoba značajnih za hrvatsku povijest i kulturu. Klanjec danas gospodarski i socijalno stagnira te se planira uvođenje kulturno-turističkih sadržaja s ciljem održivog razvoja grada.

Prema predaji, pjesnik i diplomat Antun Mihanović, inspirirao se u obližnjem Zelenjaku za svoju pjesmu *Horvatska domovina* koja je postala predložak za hrvatsku himnu. Taj podatak postaje poticaj za osnivanje *Kuće europskih himni i baštine Klanjca u Franjevačkom samostanu* u kojoj se Klanjec, njegov okolni krajolik i naslijeđe kulturne povijesti vrjednuju kroz muzejsku priču o fenomenu himni kao jednom od najvažnijih izražaja nacionalnih identiteta. Zidovi starog samostana, zvukovima himni i kroz interaktivne multimedijske instalacije postava otvaraju se najširoj publici, a dodatni sadržaji, „tematske šetnice" i „umjetničke postaje" proširuju se na okoliš Zelenjaka sa spomenikom hrvatskoj himni, dvorac Novi Dvori, u kojima je Mihanović umro i dvorac Mihanović u Tuheljskim toplicama. Cilj je ovog projekta stavljanje u funkciju dvorca, povezivanje kulturnih odredišta u okolici i aktiviranje lokalnog stanovništva na razvoj turističkih proizvoda. Također, iznimno je važno ovim projektom potaknuti stvaranje novog identiteta ovoga malog gradića kao uzbudljivog i drugačijeg mjesta vrijednog posjeta.

Snježana Pintarić, M.Sc, art historian,
Museum of Contemporary Art, Zagreb, Croatia
snjezana.pintaric@msu.hr

Željko Kovačić, architect,
Zagreb, Croatia
zeljko.kovacic10@zg.t-com.hr

THE FAKE MUSEUM AND THE RESULTING MENTAL CULTURAL LANDSCAPE
AN ALTERNATE MODEL FOR THE ANALYSIS OF HERITAGE

MUZEJ LAŽNOG I MISAONO-KULTURNI KRAJOLIK KAO NJEGOV POPRATNI REZULTAT
ZAMJENSKI MODEL ANALIZE NASLIJEĐA

RUI MACÁRIO RIBEIRO

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
heritage
museums
perception
participation
community

KLJUČNE RIJEČI:
naslijeđe
muzeji
percepcija
participacija
zajednica

Rui Macário Ribeiro, artist, Ph.D student,
Universidade Católica Portuguesa –
Research Center for Science and Technology
of the Arts, Porto, Portugal
rmmnr@hotmail.com, rnribeiro@porto.ucp.pt

The Fake Museum (FM) is an on going museum project that started in 2012 in Viseu (Portugal) and is built upon the premise of Simulacrum (a "what if some historical reference had been different from what the recorded History conveys?" line of thought) in order to invite authors to create "contemporary artefacts" that develop from any given Viseu related historical reference they choose, using a fictional narrative to contextualize them and give them Heritage like traits. Nevertheless, the FM uses those creations not to mislead the visitors, but to introduce State of the Art questions or answers – of academic provenience – that the general public/community wouldn't have contact with otherwise. When analysing the whole of the FM collection, one element stands out: although the ancientness of the city is proved, having monuments dating over 1000 years and having been the city of work of one of the best Portuguese renaissance painters, the vast majority of creations relate to the 19th and 20th centuries and a significant number of creations are linked (direct or indirectly) to the work of one key politician of the first half of the 1900 hundreds. This raises a few questions to which answers don't strike as consensual: Is historical memory short? Is Heritage a political action production rather than a community's natural appropriation? Is a living or practical, non-Institutional (sedimented) Heritage an element more interesting/less "repulsive" than a historical and ancient, Institutional one? Do we reject power when we identify it despite the fact that it acts to create our Identity? Participants and visitors often initially distrust of the academic information provided, but despite all, the outcome is usually a notion that Heritage is a built upon outside driven construct, not a simple process of a "community's" own identity crystallization via ancientness and custom. The FM pieces seem to embody that conclusion (and the idea that anyone could be a Heritage "agent").

"Muzej lažnog" (Fake Museum, FM) je muzeološki projekt u tijeku, započet 2012. u Viseu (Portugal), a izgrađen na pretpostavkama "simulakruma" (tijek misli opisan pitanjem "što činiti u slučaju kada se određene povijesne reference razlikuju od onih koje prenosi 'pisana' povijest?"), a s ciljem upućivanja poziva autorima na stvaranje "suvremenih artefakata" razvijenih iz povijesnih referenci vezanih uz Viseu (reference odabire autor), koristeći pritom fikcionalno pripovjedanje kao metodu kontekstualizacije i pridodavanja osobina naslijeđa. FM ne koristi tako dobivene kreacije kako bi pogriješno uputio posjetitelje, već kako bi se predstavila najrecentnija pitanja i odgovori akademskog podrijetla s kojima javnost u protivnom ne bi imala dodira. U ukupnosti kolekcije FM-a, ističe se sljedeće: iako je datacija grada dokazana, grad sadrži spomenike starije od jednog tisućljeća, unatoč činjenici da se radi o gradu u kojem su živjeli i stvarali neki od najpoznatijih slikara portugalske renesanse, veliki broj djela oslanja se na 19. i 20. stoljeće, a znatni broj istih povezan je (izravno ili posredno) s radom jednog od ključnih političara prve polovice 19. stoljeća. Sve navedeno pokreće nekoliko pitanja čiji odgovori nisu jednoglasni: Je li pamćenje povijesti kratkoročno? Je li naslijeđe proizvodnja političkih aktivnost prije nego li prirodno svojstvo zajednice? Je li neinstitucionalni (sedimentirani) element naslijeđa zanimljiviji/manje "odbojan" od povijesnog i drevnog, onog institucionalnog? Odbacujemo li potencijale u trenutku njihova prepoznavanja unatoč tome što grade naš identitet? Sudionici i posjetitelji često negiraju vjerodostojnost dostupnih akademskih informacija, no unatoč tome, rezultat je najčešće misao kako je naslijeđe konstrukt izgrađen u ovisnosti o vanjskim utjecajima, a ne procesom kristalizacije identiteta "zajednice" vlastitom "starošću" i običajima. Djela FM-a, čini se, utjelovljuju takav zaključak (kao i ideju da svatko može biti čimbenik naslijeđa).

INTERPRETATION AND EVALUATION POSSIBILITIES OF URBAN HERITAGE
AN EXAMPLE OF PHOTOGRAPHIC LEGACY OF KREŠIMIR TADIĆ

INTERPRETACIJA I VALORIZACIJA URBANOG NASLIJEĐA
PRIMJER FOTOGRAFSKOG OPUSA KREŠIMIRA TADIĆA

IRENA ŠIMIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
photographic documentation
research resource
topography
urban heritage
cultural landscape

KLJUČNE RIJEČI:
fotografsko dokumentiranje
istraživački resurs
topografija
urbano naslijeđe
kulturni krajolik

During the 1960s and 1970s, art historian and photographer Krešimir Tadić undertook the process of recording the current state of architectural heritage in the vast area from Istria to Dubrovnik, personally preoccupied by the meaning and possibilities of visual interpretation and evaluation of architecture and cultural heritage in urban, cultural and natural landscape.

Krešimir Tadić was one of the associates of Milan Prelog, the leader of a changing, modernist paradigm of art history in the region since the early 1960s. Collaborative teamwork under Prelog's leadership implied the accumulation of specific knowledge and methods aimed at studying old urban agglomeration, with direct practical purpose - "to lay the groundwork for their sanitisation and revitalisation" (Grujić, 1971). Realistic, topographic and deductive approach to the interpretation of urban heritage in the cultural landscape included analytical and descriptive methods, simultaneous recording of architectural sketches, drawings and plans, as well as systematic photographic documentation.

These photographs as part of Krešimir Tadić's legacy can be interpreted as documents, information repositories, i.e. mediators of ideas and specific ways of experiencing urban heritage in the cultural landscape that are nowadays often either completely lost or deeply changed. In Željka Čorak's words, his photographs "illuminate the chronicle of disappearance" (2000).

Aimed at creating an appropriate and ethical attitude towards urban heritage, this collection of photographs can be understood as an interpretative instrument or historical documentation from which we create knowledge and critical thinking, a starting point for the evaluation and reflection on methods for conservation, planning and processes of urban heritage reconstruction.

Povjesničar umjetnosti i fotograf Krešimir Tadić intenzivno je tijekom 1960-ih i 1970-ih godina terenski bilježio stanje arhitektonskog naslijeđa i prostora od Istre do Dubrovnika, zaokupljen mogućnostima i značenjem vizualne interpretacije i valorizacije arhitekture i spomeničke baštine u urbanom, kulturnom i prirodnom krajoliku.

Krešimir Tadić pripadao je krugu suradnika koje je u duhu nove modernističke povijesnoumjetničke paradigme od ranih 1960-ih godina na ovim prostorima predvodio Milan Prelog. Timski rad u okviru brojnih terenskih istraživanja koje je Prelog vodio podrazumijevao je akumulaciju specifičnih znanja i metoda usmjerenih na studijsko proučavanje starih urbanih aglomeracija, što je za praktičnu svrhu imalo „stvoriti podlogu za njihovu asanaciju i revitalizaciju" (Grujić, 1971.). Realni, topografski i deduktivni pristup tumačenju urbanog naslijeđa u kulturnom prostoru uključivao je analitičke i deskriptivne metode, kao i usporedno bilježenje arhitektonskih skica, nacrta i planova te sustavno fotografsko dokumentiranje.

Fotografije iz opusa Krešimira Tadića možemo tumačiti kao dokumente, nositelje informacija, tj. medijatore ideja i specifičnog doživljaja urbanog naslijeđa u kulturnom krajoliku, koji je nerijetko danas potpuno izgubljen ili duboko izmjenjen. Kako tumači Željka Čorak – njegove fotografije „iluminiraju kroniku nestajanja" (2000.).

S ciljem stvaranja odgovarajućeg i etičkog stava prema urbanom naslijeđu, te nam fotografije mogu poslužiti kao interpretativni instrumenti i povijesni dokumenti iz kojih crpimo znanja i stvaramo kritička stajališta, kao preduvijet i polazište za valorizaciju i suvremeno promišljanje metoda obnove urbanog naslijeđa.

Irena Šimić, art historian,
Institute of Art History, Zagreb, Croatia
isimic@ipu.hr

BUILT HERITAGE OF THE ZAGREB LOWER TOWN
ENERGY EFFICIENT UPGRADE

GRADITELJSKO NASLIJEĐE ZAGREBAČKOGA DONJOGRADSKOG BLOKA
ENERGETSKA OBNOVA

ZORAN VERŠIĆ
IVA MURAJ
MARIN BINIČKI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
built heritage
built-in multiapartment house
energy efficient upgrade
Zagreb, Lower Town

KLJUČNE RIJEČI:
graditeljsko naslijeđe
ugrađena višestambena zgrada
energetska sanacija
Zagreb, Donji grad

Assist. Prof. **Zoran Veršić**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
zoran.versic@arhitekt.hr

Assist. Prof. **Iva Muraj**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
iva.muraj@arhitekt.hr

Marin Binički, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
marin.binicki@arhitekt.hr

Maintaining and renovating historical city centres is a permanent process that needs to meet numerous requirements. Energy efficient upgrade of buildings is an approach governed by the principles of sustainable architecture entailing the levels that range from urban and physical planning to design of forms and structures, application of materials, technology and energy sources. The EU member states are required to conduct an energy performance analysis of the existing variously used buildings and develop cost-effective energy efficiency measures.

Built between 1850 and 1940 in different societal circumstances and reflecting specific social needs, buildings in Zagreb's Lower Town require special attention in terms of thermal protection and energy saving since the thermal insulation of exterior walls and surfaces adjacent to unheated spaces do not meet the contemporary standards. A deeper insight into in-built multi-apartment buildings in Lower Town shows their mutual similarities such as geometric features, size of the buildings and their housing units, building material, the composition of main architectural parts that make the building envelope, and elements built into openings.

In addition to providing an analysis of the energy performance of multi-apartment buildings, calculation of the thermal features of the envelope and its parts, the paper explores possibilities for energy efficient upgrade of the buildings. Design and construction measures aiming to increase energy efficiency presuppose interventions on the exterior envelope of the building and parts of the envelope adjacent to unheated spaces and to the ground. They are at the same time the main preconditions for developing other measures in order to achieve energy efficiency of buildings with the obligatory requirement of maintaining the authenticity of the buildings' pre-existing architectural condition.

Održavanje i obnova povijesnih gradskih jezgri trajni je proces koji mora uvažiti mnoštvo čimbenika. Pristup energetski učinkovitoj obnovi zgrada temelji se na načelima održive arhitekture, od urbanističkog i prostornog planiranja do projektiranja oblika i konstrukcije, primjene materijala, tehnike i izvora energije. Sve zemlje članice Europske unije dužne su napraviti analizu energetskih svojstava postojećih zgrada različitih namjena te izraditi troškovno optimalne mjere energetske učinkovitosti.

Donjogradski zagrebački blokovi građeni su u razdoblju između 1850. i 1940. godine u drugačijim društvenim uvjetima i potrebama u odnosu na današnje. Sa stanovišta toplinske zaštite i uštede energije kod tih zgrada susrećemo se s vanjskim pregradama i pregradama prema negrijanom prostoru, koje su prema današnjim zahtjevima nedovoljno toplinski izolirane. Uvid u ugrađene zgrade u zagrebačkom donjogradskom bloku pokazuje veliku sličnost: geometrijska obilježja, veličina zgrada i stambenih prostora, materijal gradnje i sastav osnovnih građevnih dijelova ovojnice zgrade, kao i elementi ugrađeni u otvore.

Priopćenje se bavi analizom energetskih svojstva ugrađenih višestambenih zgrada, proračunom toplinskih obilježja osnovnih građevnih dijelova ovojnice zgrada te istraživanjem mogućnosti obnove s motrišta energetske učinkovitosti. Arhitektonsko-građevne mjere u svrhu povećanja energetske učinkovitosti predviđaju zahvate na vanjskoj ovojnici zgrade i dijelovima ovojnice prema negrijanom prostoru i tlu te predstavljaju osnovni preduvjet za predviđanje ostalih mjera u svrhu postizanja energetske učinkovitosti zgrada uz obvezan zahtjev očuvanja izvornosti zatečenog stanja zgrada.

URBAN HERITAGE OF MODERNISM
ZAPRUĐE, HOUSING DEVELOPMENT PROTOTYPE OF NOVI ZAGREB

URBANISTIČKO NASLIJEĐE MODERNIZMA
ZAPRUĐE, PROTOTIP STAMBENOG NASELJA NOVOGA ZAGREBA

IVAN MLINAR

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
housing development
Zapruđe
Novi Zagreb
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
stambena naselja
Zapruđe
Novi Zagreb
Zagreb

Assoc. Prof. Ivan Mlinar, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
ivan.mlinar@arhitekt.hr

Zapruđe, as a prototype of the Novi Zagreb housing development was planned in 1962 simultaneously with the *Concept for the Urban Planning of South Zagreb*. Until then, the area of south Zagreb was gradually planned and built without a comprehensive plan and vision. From 1955 till 1962 the construction of Remetinečki Gaj, Novi Savski Gaj and Trnsko housing developments began. After 1962 Novi Zagreb housing developments were planned and built according to the *Concept for the Urban Planning of South Zagreb*. Zapruđe housing development is rationally and functionally planned, known for its public facilities in the central stretch around which are symmetrically distributed prefabricated five and nine-storey apartment buildings in the southern and seventeen-storey apartment skyscrapers in the northern part. Zapruđe is now mostly unmaintained, characterized by inappropriate interventions and partial maintenance of prefabricated apartment buildings, skyscrapers, public areas and facilities. The appropriate exploration of the Zapruđe housing development hasn't been done in accordance with its importance in the context of Zagreb and the Croatian urban and architectural heritage. The purpose of the study is to establish methods of evaluation, protection, maintenance, restoration and promotion of the Zapruđe housing development. The process of research includes recognition, classification and valorisation of its spatial and contextual values and exceptionalities. The aim of the research is to establish the applicable model of protection harmonized with the contemporary use of the housing development, which is a cultural heritage essential to the identity and development of Novi Zagreb. The expected result and the contribution of research are methods of evaluation and urban planning of new buildings and facilities in accordance with the needs of the city and the housing of the 21st century.

Zapruđe, kao prototip novozagrebačkog stambenog naselja, planirano je 1962. godine istodobno s *Idejnim urbanističkim rješenjem južnog Zagreba*. Novozagrebačko područje je do tada postupno planirano i građeno bez jedinstvenoga plana te cjelovite vizije. Od 1955. do 1962. započela je izgradnja stambenih naselja Remetinečki gaj, Novi Savski gaj i Trnsko. Nakon 1962. godine novozagrebačka stambena naselja planirana su i građena prema i u skladu s *Idejnim urbanističkim rješenjem južnog Zagreba.* Zapruđe je racionalno i funkcionalno planirano stambeno naselje prepoznatljivo po javnim sadržajima u središnjem potezu oko kojeg su simetrično raspoređene montažne četverokatne i osmerokatne stambene zgrade u južnom te šesnaesterokatni stambeni tornjevi u sjevernom dijelu. Današnje stambeno naselje Zapruđe je pretežito neodržavano, obilježeno nesustavnim novim zahvatima i djelomičnim održavanjem jugomontovih montažnih stambenih zgrada i tipskih stambenih tornjeva te javnih površina i sadržaja. Istraženost Zapruđa nije primjerena značaju toga stambenog naselja u kontekstu zagrebačkoga i hrvatskog urbanističko-arhitektonskog nasljeđa. Svrha istraživanja jest utvrditi metode vrjednovanja, zaštite, održavanja, obnove i afirmacije stambenog naselja Zapruđe. Postupak istraživanja sastoji se od prepoznavanja, razvrstaja (klasifikacije) i vrjednovanja (valorizacije) prostornih i sadržajnih vrijednosti i posebnosti stambenog naselja Zapruđe. Cilj istraživanja jest uspostava primjenjivog modela zaštite usklađenog sa suvremenim korištenjem stambenog naselja, koje prepoznajemo kulturnim nasljeđem bitnim za identitet i razvoj Novoga Zagreba. Očekivani rezultat i doprinos istraživanja jesu ponajprije metode vrjednovanja i urbanističkog planiranja u svrhu unošenja suvremenih građevina i sadržaja u skladu s potrebama grada i stanovanja 21. stoljeća.

PREFABRICATED RESIDENTIAL BUILDINGS AS ARCHITECTURAL AND URBAN HERITAGE
CASE STUDY OF JUGOMONT BUILDING JU-61 IN ZAGREB HOUSING

MONTAŽNE STAMBENE ZGRADE KAO ARHITEKTONSKO I URBANISTIČKO NASLIJEĐE
PRIMJER JUGOMONTOVIH ZGRADA JU-61 U ZAGREBAČKIM NASELJIMA

IVAN MLINAR
BORKA BOBOVEC

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Jugomont building JU-61
Jugomont
prefabricated residential buildings
Zagreb Housing
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
Jugomontove zgrade JU-61
Jugomont
montažne stambene zgrade
zagrebačka naselja
Zagreb

Assoc. Prof. **Ivan Mlinar**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
ivan.mlinar@arhitekt.hr

Borka Bobovec, Ph.D, architect,
Ministry of Construction and Physical Planning, Zagreb, Croatia
borka.bobovec@mgipu.hr

After the Second World War, beside the traditional residential buildings, construction of prefabricated buildings began in Zagreb, among which the most significant were those produced by Jugomont. Jugomont was a construction company based in Zagreb, which since 1955 produced various prefabricated apartment building systems, the most prominent for its advanced architecture being JU-61, distinguished from the previous Jugomont prefabricated systems for its construction and technology improvements. Jugomont prefabricated apartment buildings JU-61 were designed in 1960 and built in Zagreb's housing developments Remetinečki gaj, Folnegovićevo and Borongaj and in other towns in former Yugoslavia since 1961. Today, a large number of Jugomont JU-61 buildings in Zagreb are in poor condition due to lack of maintenance or uncontrolled and unsuitable alterations, diminishing the urban and architectural value of these neighbourhoods and architectural and constructive quality of individual buildings.

Regarding their importance as urban and architectural heritage of Zagreb and Croatia, the research of Jugomont JU-61 buildings is insufficient. The purpose of this research is to determine methods of evaluation, protection, maintenance, reconstruction and acknowledgment of Jugomont JU-61 buildings. The research method consists of identifying, classifying and evaluating urban and architectural features of the buildings. The aim of the research is establishing of a usable model for protection, modernization and improvement, compatible with the contemporary use of buildings that constitute part of 1960s housing architecture heritage. Today, 50 years later, Jugomont system is recognized as part of construction and technology heritage, still unprotected and unvalued. The value of the buildings is evident from five decades of continued use, but the time has come to modernize them in a way that will preserve their identity, and at the same time follow the contemporary requirements of energy efficiency.

U Zagrebu se nakon Drugog svjetskog rata uz klasično građene stambene zgrada grade i montažne zgrade među kojima su najznačajnije one jugomontove. Jugomont je bilo zagrebačko poduzeće koje se od 1955. godine bavilo izgradnjom montažnih stambenih zgrada prema raznim sustavima, među kojima se ističe onaj nazvan JU-61 zbog arhitektonskog, konstruktivnog i tehnološkog unaprjeđenja i poboljšanja u odnosu na prethodne jugomontove montažne sustave. Jugomontove montažne stambene zgrade JU-61 projektirane su 1960. godine, a građene su od 1961. u zagrebačkim stambenim naseljima Remetinečki gaj, Folnegovićevo naselje i Borongaj te u drugim gradovima tadašnje Jugoslavije. Današnje stanje brojnih jugomontovih montažnih stambenih zgrada JU-61 u zagrebačkim naseljima obilježeno je uglavnom neodržavanjem ili nekontroliranim i neprimjerenim preinakama, koje umanjuju urbanističko-arhitektonsku vrijednost naselja te arhitektonsku i građevnu kvalitetu zgrada.

Istraženost jugomontovih montažnih stambenih zgrada JU-61 nije primjerena njihovu značaju u kontekstu zagrebačkoga i hrvatskoga urbanističko-arhitektonskog naslijeđa. Svrha istraživanja jest utvrditi metode vrjednovanja, zaštite, održavanja, obnove i afirmacije jugomontovih montažnih stambenih zgrada. Postupak istraživanja sastoji se od prepoznavanja, razvrstaja i vrjednovanja urbanističko-arhitektonskih obilježja i posebnosti tih zgrada. Cilj istraživanja jest uspostava primjenjivog modela zaštite, osuvremenjivanja i unaprjeđenja, usklađenog sa suvremenim korištenjem zgrada koje možemo smatrati naslijeđem stanogradnje 1960-ih godina. Jugomontov sustav danas, nakon pola stoljeća, prepoznajemo kao dio graditeljskoga i tehnološkog naslijeđa, još uvijek nezaštićenog i nevrjednovanog. Vrijednost zgrada potvrđuje neprekidno korištenje i stanovanje tijekom pet desetljeća, iako je došlo vrijeme za njihovo osuvremenjivanje na način koji će omogućiti očuvanje identiteta uz istovremeno usklađivanje sa suvremenim zahtjevima energetske učinkovitosti.

STANDARDIZED HOUSING UNITS BUILT IN SOLIN AND OMIŠ DURING THE 1940S
CONTEMPORARY INTERVENTIONS AND TRANSFORMATIONS

TIPSKE STAMBENE ZGRADE SAGRAĐENE 1940-IH U SOLINU I OMIŠU
SUVREMENI ZAHVATI I PREOBRAZBE

DUJMO ŽIŽIĆ
HRVOJE BARTULOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
standardized housing units
industrial settlements
Aleksandar Guzina
Solin, Omiš, Dalmatia

KLJUČNE RIJEČI:
tipske stambene zgrade
tvornička naselja
Aleksandar Guzina
Solin, Omiš, Dalmacija

During the century and a half of existence, the cement industry left a significant mark in the Middle Dalmatia with its plants, quarries, infrastructure and settlements. The subjects of this work are three industrial settlements – St. Kajo (1904) and Majdan (1908) near Solin and Ravnice (1908) near Omiš. Started in unbuilt rural areas these industrial settlements represent the beginnings of modern urbanization. In continuation of development of these isolated urban miniatures, construction of new residential areas intensified after World War Two including many social and cultural buildings: halls, ambulances, cinemas and culture centres.

The focus of the research is placed on housing units constructed after World War Two and their impact on the spatial context. Outstanding number of these building was authored by architect Alexander Guzina, who designed standardized apartment buildings and buildings for seasonal workers in 1947. Despite challenging conditions, architect Guzina succeeds in shaping simple and rational volumes, improving the basic architectural program. All of these buildings are in different ways integrated into existing fabric of each of these settlements, adapting to the terrain and the context.

The present state of these buildings is a reflection of their ownership – apartment buildings are occupied by families of factory workers, while buildings for seasonal workers are abandoned or destroyed. A recent process of legalization of inappropriate additions led to permanent loss of original structure achieved by repetition of blocks of flats. Potential for development still exists in run-down buildings for seasonal workers, where parts of previously extinct or completely new public functions are possible. These processes, with the cooperation of local community and other stakeholders, can transform converted buildings into exponents of a new identity. The research defines spatial, urban and other criteria, and offers methods and models for revitalization of these specific areas.

Tijekom stoljeća i pol postojanja, cementna je industrija svojim postrojenjima, tupinolomima, infrastrukturom i tvorničkim naseljima ostavila značajan trag u prostoru srednje Dalmacije. Predmet istraživanja ovog rada su tri tvornička naselja – solinski Sv. Kajo (1904.) i Majdan (1908.) te omiške Ravnice (1908.). Započeta kao industrijski poduhvati u neizgrađenim ruralnim područjima ta su tvornička naselja predstavljala početke urbanog sazrijevanja tih prostora. Nakon Drugoga svjetskoga rata intezivno se grade novi stambeni predjeli te brojne zgrade društvenog standarda: dvorane, ambulante, kina i domovi kulture, nastavljajući razvoj tih izoliranih urbanih minijatura.

Žarište istraživanja predstavljaju zgrade izgrađene nakon Drugoga svjetskog rata te njihov utjecaj na naselja i širi prostorni kontekst. Brojem izvedenih zgrada se posebice ističe arhitekt Aleksandar Guzina koji je 1947. godine projektirao tipske višestambene zgrade i zgrade za sezonske radnike. Arhitekt Guzina u nezahvalnim uvjetima uspijeva oblikovati smirene i racionalne volumene, kvalitetno unaprjeđujući osnovni arhitektonski program. Te tipske zgrade su na različite načine ugrađene u postojeće tkivo svakog od navedenih naselja, prilagođavajući se terenu i zatečenom stanju.

Današnje stanje zgrada je odraz njihove vlasničke strukture – u višestambenim zgradama žive obitelji tvorničkih radnika, dok su zgrade za sezonske radnike napuštene ili porušene. Nedavnim ozakonjenjem neprimjerenih dogradnji trajno je izgubljena izvorna struktura postignuta ponavljanjem višestambenih zgrada. Razvojni potencijal još postoji u derutnim zgradama za sezonske radnike u kojima je moguć smještaj dijela ugašenih ili potpuno novih javnih funkcija naselja. Tim procesima bi suradnjom lokalne zajednice i drugih dionika prenamijenjene zgrade postale nositelj novog identiteta. Istraživanjem su dani prostorno-urbanistički i drugi kriteriji, te su ponuđene metode i modeli revitalizacije u tim specifičnim naseljima.

Dujmo Žižić, Ph.D, architect,
University of Split – Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, Split, Croatia
dujmo.zizic@gradst.hr

Hrvoje Bartulović, Ph.D, architect,
University of Split – Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, Split, Croatia
hrvoje.bartulovic@gradst.hr

NEW STRUCTURE WITHIN HRANOTIĆ PALACE IN BOL
GOALS, POSSIBILITIES AND METHODS OF CONTEMPORARY UTILIZATION

NOVA STRUKTURA UNUTAR PALAČE HRANOTIĆ NA BOLU
CILJEVI, MOGUĆNOSTI I METODE SUVREMENOG KORIŠTENJA

DUŠKO ČIKARA
ANKA ĆURIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Hranotić Palace
architectural heritage
interpolation
revitalization
Bol

KLJUČNE RIJEČI:
Palača Hranotić
arhitektonsko nasljeđe
ugradnja zgrada
revitalizacija
Bol

Duško Čikara, art historian and archaeologist, Croatian Conservation Institute, Zagreb, Croatia
dcikara@h-r-z.hr

Anka Ćurić, architect, Croatian Conservation Institute, Zagreb, Croatia
acuric@h-r-z.hr

A large part of Croatian architectural heritage is out of use for a long time, and numerous buildings have only their outer walls preserved. So, the selection of building intervention method must be made in order to stop the deterioration of buildings and to save their monumental and environmental values, essential for their integration into environmental and economical system of the community. The conservation aspect requires setting solid criteria for their activating. Through individual approach the selection should be made among the *reconstruction*, the *adaptation*, the *interpolation* after the justified removal and insertion of the spatial and constructive solutions without harming the original building structure. Applying the latter method – a variant of *façadism* – as a compromise between conservation and demolition, the present architectural and environmental values would be kept and the reversibility principles would be respected. The unfinished late baroque neoclassicistic Hranotić Palace in Bol, a rare example with indications of Neopaladian spatial organization was chosen as the illustration. In this specific case an older, much smaller residential building, which was supposed to be demolished before the construction of the partition walls and interfloor constructions, remained within the outer wall of the Palace. The construction was stopped due to the unfavourable conditions. This curiosity is offered as a tourist attraction with no benefits. In order to create preconditions for the cost-effectiveness of maintaining the existing structure, after the art-historical evaluation, it is proposed to remove the smaller building from the interior. To avoid forgery, instead of completing the Palace it was chosen to insert the constructively and spatially independent building body of appropriate proportions. The Palace, as a part of the village image and reminder of the strong maritime tradition, would be put into adequate function.

Znatan dio hrvatskoga graditeljskog nasljeđa dugotrajno nije u funkciji, a kod nekih građevina sačuvani su samo vanjski zidovi. Postavlja se pitanje odabira metode graditeljskih zahvata u svrhu zaustavljanja degradacije građevina kako bi se sačuvale njihove spomeničke i ambijentalne vrijednosti bitne za integraciju u prostorni i gospodarski sustav zajednice. S konzervatorskoga gledišta treba postaviti čvrste kriterije za njihovo aktiviranje te individualnim pristupom izabrati između rekonstrukcije, građevne prilagodbe (adaptacije), ugradnje (interpolacije) nakon opravdanog uklanjanja te umetanja prostornih i konstruktivnih rješenja bez zadiranja u izvornu strukturu građevine. Primjenom posljednje metode – svojevrsne inačice *fasadizma* – kompromisa između konzerviranja i rušenja, zadržavaju se zatečene arhitektonske i ambijentalne vrijednosti uz poštivanje načela reverzibilnosti zahvata. Za ilustraciju je odabrana nedovršena kasnobarokno klasicistička palača Hranotić na Bolu, rijetki primjer s naznakama neopaladijanske prostorne organizacije. Posebnost situacije ogleda se u činjenici da je unutar vanjskoga zida palače zaostala stambena zgrada bitno manjih dimenzija, predviđena za rušenje neposredno prije podizanja pregradnih zidova i međukatnih konstrukcija. Izgradnja palače je obustavljena uslijed nepovoljnih okolnosti. Kuriozitet se nudi kao turistička atrakcija bez financijske koristi potrebne za održavanje građevine. Radi stvaranja preduvjeta isplativosti održavanja postojeće strukture, nakon provedene povijesno-umjetničke valorizacije predlaže se uklanjanje zgrade iz unutrašnjosti. Da bi se izbjegao falsifikat, umjesto dovršetka palače odabrano je umetanje konstruktivno i prostorno neovisnoga građevnog tijela odgovarajućih gabarita. Time bi se građevina, sastavni dio povijesne slike naselja i podsjetnik na snažnu pomorsku tradiciju otoka, stavila u funkciju primjerenu potrebama lokalne zajednice.

HERITAGE CREATED BY COMMON MEMORY

ZAJEDNIČKO SJEĆANJE KAO NASLIJEĐE ZAJEDNICE

IKKI KISHIDA
YUJI KUMOKOSHI
OU UENO

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
common memory
local city in Japan
oral history research
renovating spaces
community design

KLJUČNE RIJEČI:
zajedničko sjećanje
lokalni grad u Japanu
istraživanje usmene predaje
obnova prostora
dizajn lokalne zajednice

Ikki Kishida, architect,
Awa Design Studio, Tateyama City,
Chiba, Japan
ikki.kishida@gmail.com

Yuji Kumokoshi, B.Arch, M.Arch student,
Chiba University, Chiba, Japan
kumokoshi.yuji@gmail.com

Ou Ueno, B.Arch, M.Arch student,
Chiba University, Chiba, Japan
ouueno.0612@gmail.com

We work on town-management for sustaining spaces and communities in Nagasuka area, the center of Tateyama city, Chiba, Japan. Nagasuka area was prosperous wholesale district as node of shipping and land transportation from early 20th century.

Observing this area, we can find some valuable spaces that are usual spaces for local people. These may not have much value as historical factors, but are very important spaces for many people living around here. Why are the spaces important for them?

Those spaces are connected with "Common Memories" that local people commonly have in their old memories we gained in our oral history research, "I ate for the first time Indian curry at that building" "We've done with my friends Christmas party at this space" "We created our secret base when we were kids" Of course, they are not in local history book. But the Common Memories are also very important history for local people.

The spaces connected with Common Memories functioned as small cores of local community and influenced to make social structures, mostly not function well these days although. Local people think that these spaces are just normal spaces and don't recognize their true value. But when spaces disappear, they notice that spaces were deeply involved in their community and identities.

Actually, some spaces with Common Memories already disappeared. But a few spaces still remained. We are trying to renovate and redesign the spaces as small cores again, while preserving the Commons Memories to future generations.

Firstly, we carried out workshops at four spaces that we renovated to sustain and to transmit Commons memories to the future – a meeting space that is left and collapsing, a shop dealing with festival goods, a traditional merchant house which became garbage yard, and a house where a local doctor used to live. Through these practices, this spaces are regaining significance, importance as heritage little by little.

Rad se bavi upravljanjem grada na održavanju prostora i zajednice u Nagasuka području, u središtu grada Tateyama, u Chibi, u Japanu. Nagasuka područje je prosperitetna veleprodajna četvrt, čvorište utovara i kopnenog prijevoza koje potječe s početka 20. stoljeća.

Promatrajući to područje možemo naći neke vrijedne prostore uobičajene za lokalno stanovništvo koje možda nemaju vrijednost kao povijesni ambijenti, ali su vrlo važni za ljude koji tamo žive.

Ti su prostori povezani „zajedničkim sjećanjem" koje lokalno stanovništvo obično posjeduje u svojim uspomenama, a s kojima smo se upoznali u našem istraživanju usmene povijesti: U toj sam zgradi po prvi puta pojeo indijski curry", „Organizirali smo s prijateljima božićnu zabavu na ovom prostoru", „Izgradili smo svoje tajno sklonište kada smo bili djeca" itd. Naravno, navedeno nije zabilježeno u povijesnim knjigama. Ipak, zajedničko sjećanje je također bitan dio povijesti lokalnog stanovništva.

Prostori povezani zajedničkim sjećanjem djelovali su poput malih jezgara lokalne zajednice i utjecali na formiranje društvene strukture. Takvi prostori većinom više ne funkcioniraju kao naslijeđe, jer ih lokalno stanovništvo doživljava samo kao „obične" prostore i ne prepoznaje njihovu pravu vrijednost. Međutim, ukoliko ti prostori nestanu, uočit će se da su bili duboko povezani sa zajednicom i stvaranjem njenog identiteta.

Pojedini prostori zajedničkog sjećanja su već nestali, a preostala ih je još samo nekolicina. Stoga pokušavamo obnoviti i redizajnirati navedene prostore na način da ponovno postanu male jezgre zajednice i tako očuvati zajedničko sjećanje i za buduće naraštaje.

Poster prikazuje radionice na temu četiri prostora koji su obnovljeni kako bi se zajedničko sjećanje očuvalo i prenijelo u budućnost – prostor za sastanke koji je bio napušten i urušen, trgovina festivalskih potrepština, tradicionalna trgovačka kuća koje je postala smetlište i kuća u kojoj je živio lokalni liječnik. Takvim praksama prostori su malo po malo vratili svoj značaj naslijeđa zajednice.

TAKING MEASURE OF ZAGORJE'S CULTURAL LANDSCAPE
LANDSCAPE AS IDENTITY AND STARTING POINT OF DEVELOPMENT

ODMJERITI KULTURNI PEJSAŽ HRVATSKOG ZAGORJA
KRAJOLIK KAO IDENTITET I POLAZIŠTE RAZVOJA

SAMRA RAHMANOVIĆ
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
cultural landscape
built, ethical and poetical measure
changes in space and time

KLJUČNE RIJEČI:
kulturni pejsaž
izgrađena, etična i poetična mjera
promjene u prostoru i vremenu

What is measure in terms of built, ethical and poetical in the cultural landscape of Zagorje region in Croatia? Landscape understood as cultural heritage is presented with various maps. Historical charts from 19th century, comparison of former and contemporary aerial views and urban planning documents as one of the possible scenarios of future development. For better understanding complexity of the landscape, force and processes which determine its appearance, these aerial views are completed with collage like map-drawings. Landscape seen not as neutral, natural background in balance, but cultural artefact, both results and reflection of the value system of society which produced it. The contemporary cultural landscape of Croatian region of Zagorje is mosaic of pictures that may seem both beautiful and odious. Picturesque landscape which home small settlements now accepts a new measure of our time – industrial and tourist complexes. Changes of cultural landscape, on one hand, contribute to economic development, however, driven by the exclusive logic of utility and efficiency, they miss to recognise already established, often in harmony, relationships between landscape and society. Aim is not to polarize these two landscapes, but to imagine different approach. Aerial views and collage like map-drawings reveal familiar, everyday spaces in different way in order to point to relationship between society and landscape, awareness of which is precondition for higher responsibility, critical questioning recent building practice and creative approach in constructing new changes of contemporary society.

Što je mjera u smislu izgrađenog, etičnog i poetičnog u kulturnom pejsažu Hrvatskoga Zagorja? Pejsaž shvaćen kao kulturno naslijeđe predstavlja se različitim vrstama kartografskih prikaza. Prostornim prikazima s kraja 19. stoljeća, usporednim ortofotografijama nekadašnjeg i trenutačnog stanja te prostorno-planskom dokumentacijom kao jednim od scenarija budućeg razvoja. U cilju boljeg razumijevanja slojevitosti kulturnog pejsaža, sila i procesa koje ga oblikuju, zračne slike dopunjavaju se kolažiranim prikazima. Pejsaž – ne kao neutralna, prirodna pozadina u ravnoteži, već kulturni proizvod, rezultat je i odraz vrijednosnog sustava društva u kojem nastaje. Suvremeni kulturni pejsaž Hrvatskoga Zagorja mozaik je slika koje djeluju u rasponu od oduševljenja do odbojnosti. Slikoviti kultivirani krajolici u koje je utopljena izgradnja malih naselja primaju nova mjerila našega vremena – industrijske i turističke cjeline. Promjene u kulturnom krajolikus jedne strane doprinose gospodarskom razvitku, a s druge, vođene isključivom logikom korisnosti i učinkovitosti, ne nastavljaju postojeće, često harmonične odnose pejsaža i društva. Cilj nije polarizacija između odmjerenih krajolika, već pokušaj pronalaženja spoja. Zračni i kolažirani prikazi pokazuju poznate, svakodnevne prostore na drugačiji način kako bi se ukazalo na veze društva i pejsaža, čija je osviještenost preduvjet za veću odgovornost, kritičko propitivanje recentnih načina gradnje te kreativni pristup u gradnji novih promjena za potrebe suvremenog društva.

Samra Rahmanović, B.Arch, M.Arch student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
samra.rahmanov@gmail.com

Assoc. Prof. Bojana Bojanic Obad Šćitaroci, PhD, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

AFFIRMATION OF THE NATURAL AND THE ANTHROPOGENIC IN NATURE PARK PAPUK
FACTORS OF IDENTITY

AFIRMACIJA PRIRODNOG I ANTROPOGENOG U PARKU PRIRODE PAPUK
ČIMBENICI IDENTITETA

TAMARA JEGER
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
Nature Park Papuk
cultural landscape
natural value
anthropogenic value

KLJUČNE RIJEČI:
Park prirode Papuk
kulturni krajolik
prirodna vrijednost
antropogena vrijednost

Nature Park Papuk is a natural geographical entity extended throughout northern parts of Slavonian hills and represents a specific form of cultural landscape. Papuk is known as geopark, an area protected due to its exceptional geological and biological diversity as well as valuable cultural and historical heritage.

Systematic research has documented a number of natural and anthropogenic values – material traces occurred independently or under the influence of man - as indicators of intense geological history and complex spatial development. Nowadays, ignoring the complexity of components and the absence of complete spatial review when planning care and use of Papuk, undermine its identity.

Affirmation is a gesture of introducing a new spatial layer, which addresses existing values and enables the creation of new values. Final goal is to confirm the skill of creating a new by emphasizing the continuity of the current heritage. Altering the way we perceive the area of Nature Park, it is possible to recognize and get a deeper understanding of natural and anthropogenic values, basic starting points for the realization of affirmation.

Forest structure, analogous to the structure of the city, is defined by a neutral tissue, connectivity lines – paths, and dotted deviations from neutral tissue – excesses, holders of spatial values. Relations between different kinds of excesses and neutral tissue offered models that, together with the associated scenarios of creating new relations between image and reality, preserve and enhance existing and create new ambient and visual experience.

Synthesized from the model, the criteria of area conservation are disturbed, while the primary criterion of use and new interventions in the area is so high that it would never pay off. By providing the basis for further planning, they set a scenario for restoring natural values and create anthropogenic benefits that will recover the space.

Park prirode Papuk prirodna je zemljopisna cjelina protegnuta sjeverom slavonskoga gorja. Zbog svoje geološke i biološke raznolikosti, zajedno s vrijednim kulturnim i povijesnim naslijeđem, zaštićen je kao geopark i predstavlja specifičan oblik kulturnog krajolika.

Sustavna istraživanja dokumentirala su brojne prirodne i antropogene vrijednosti – materijalne tragove nastale prirodno ili oblikovanjem čovjeka – kao pokazatelje intenzivne geološke prošlosti i složenog prostornog razvoja. Današnje zanemarivanje složenosti sastavnica i izostanak cjelovita sagledavanja prostora prilikom planiranja zaštite i korištenja Papuka blijedi čimbenike njegova identiteta.

Afirmacija je gesta uvođenja novog prostornog sloja koji kroz oslovljavanje postojećih vrijednosti omogućava kreiranje novih, a čiji je konačni zadatak apostrofirajući dosadašnji kontinuitet naslijeđa potvrditi vještinu stvaranja novog. Promjena u načinu percepcije prostora Parka prirode omogućava prepoznavanje i dublje razumijevanje prirodnih i antropogenih vrijednosti, osnovnih polazišta za ostvarenje afirmacije.

Šumska struktura, analogno strukturi grada, definirana je pomoću neutralnog tkiva, linija povezivanja – putova te točkastih odstupanja od neutralnog tkiva – ekscesa, nositelja prostornih vrijednosti. Odnosi između različitih vrsta ekscesa i neutralnog tkiva ponudili su modele koji, zajedno s pridruženim scenarijima stvaranja novih odnosa između slike i stvarnosti, čuvaju i unaprjeđuju postojeće te stvaraju nove ambijente i vizualne doživljaje.

Sintetizirani iz modela, kriteriji očuvanja prostora već su narušeni dok je primarni kriterij korištenja i novih zahvata u prostoru toliko visok da se nikada ne bi isplatio. Pružajući osnovu za daljnja planiranja, oni izabiru scenarij vraćanja prirodne vrijednosti i ostvarivanja antropogenosti koja će ozdraviti prostor.

Tamara Jeger, B.Arch, M.Arch student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
tamara.jeger@gmail.com

Assoc. Prof. **Bojana Bojanić Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

ZAGREB INDUSTRIAL HERITAGE: HISTORY, STATE OF AFFAIRS, OUTLOOK
ZAGREB CITY MUSEUM PROJECT

ZAGREBAČKA INDUSTRIJSKA BAŠTINA: POVIJEST, STANJE, PERSPEKTIVE
PROJEKT MUZEJA GRADA ZAGREBA

GORAN ARČABIĆ

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
industrial heritage
museum projects
education
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
industrijska baština
muzejski projekti
edukacija
Zagreb

The poster presents goals, methodology, activities and achievements of the *Zagreb Industrial Heritage: History, State of Affairs, Outlook* project, run by the Zagreb City Museum (Zagreb, Croatia). The Project started in 2009 and its third stage has been planned to be completed in autumn 2015. The project has been supported by scientific institutions, non-governmental organizations, the competent local government bodies and foreign experts. Financing has been provided by the Croatian Ministry of Culture, the City of Zagreb and by sponsorships of companies that had inherited the valuable industrial objects and sites.

Project goals are:

- research, evaluation, documentation and presentation of the industrial heritage of the city of Zagreb from historical, social, town planning, architectural and technological point of view,
- to educate the public on industrial heritage being a part of the city identity, a part of the global heritage and an important segment of development of the human civilisation,
- to actualize and rethink solutions for sustainability of the industrial heritage in Zagreb,
- to enable public contact with the valuable industrial heritage objects.

Aforementioned objectives have been achieved through the cycle of study exhibitions, professional symposia, lectures and workshops, publications and on-site guided tours. The framework of the Project consists of three study exhibitions (realization: 2010, 2012, 2015) presenting industrial development in chronological order (1862nd to 1918th / 1918th to 1945th / 1945th +), its impact on the city of Zagreb and its inhabitants. The Project is related to the period from the occurrence of industry in the second half of the 19th century to the beginning of the process of deindustrialization. Although it has not been run as a scientific project, the realization of some activities relies on the research of archives and periodicals as well as on digitalization of the selected museums collections.

Poster prezentira ciljeve, metodologiju, aktivnosti i rezultate projekta *Zagrebačka industrijska baština: povijest, stanje, perspektive,* kojega provodi Muzej grada Zagreba. Projekt je započeo 2009., a dovršetak je planiran u jesen 2015. Provodi se u tri etape. Uz znanstvene institucije i organizacije civilnog društva, u aktivnosti u sklopu Projekta uključena su nadležna tijela lokalne vlasti i istaknuti inozemni stručnjaci. Projekt financira Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Grad Zagreb, a sponzoriraju ga tvrtke koje baštine industrijsko naslijeđe.

Ciljevi projekta su:

- istraživati, vrjednovati, dokumentirati i prezentirati industrijsko naslijeđe grada Zagreba s gospodarsko-povijesnog, socijalnog, urbanističkog, arhitektonskog i tehnološkog gledišta,
- educirati javnost o industrijskom nasljeđu kao dijelu identiteta Zagreba, dijelu univerzalne baštine te važnom segmentu razvoja ljudske civilizacije,
- aktualizirati i propitivati načine održivosti industrijskoga naslijeđa u Zagrebu,
- omogućiti javnosti doticaj s industrijskim građevinama baštinskih obilježja.

Ciljevi se ostvaruju ciklusom studijskih izložbi, organizacijom stručnih skupova, predavanja i radionica, objavljivanjem publikacija i stručnim *in situ* vodstvima. Okosnicu Projekta čine tri studijske izložbe (realizacija: 2010., 2012., 2015.) koje kronološki prezentiraju tijek industrijskog razvoja te utjecaje industrije na grad Zagreb i njegovo stanovništvo. Izložbe pokrivaju razdoblja od pojave industrije u drugoj polovini 19. stoljeća do početka procesa deindustrijalizacije (1862.-1918., 1918.-1945., od 1945.). Iako nije pokrenut kao znanstveni projekt, provedba dijela aktivnosti u sklopu Projekta oslanja se na istraživanja arhivskoga gradiva i pisanih izvora te na digitalizaciju odabrane muzejske građe.

Goran Arčabić, historian and linguist,
Zagreb City Museum, Zagreb, Croatia
garcabic@mgz.hr, goran.arcabic@gmail.com

III. DEVELOPMENT BASED ON HERITAGE

RAZVOJ TEMELJEN NA NASLIJEĐU

Development based on cultural and historical heritage requires the use of new tools and new methods in creating development scenarios. The saying "Heritage as a resource for economic development" is very widespread, however, good examples of it are rare. Successful projects imply new approaches in whereby the architectural and planning section is only one part of a bigger project. There are calls for new kinds of collaboration and adjustments to project, organizational and financial frameworks. A special form of reflection on the broader context of heritage can be seen in high-quality projects, which provide thematic networking and development of new visions and scenarios for heritage development incorporated into international project collaboration.

The questions are: What are the acceptable/sustainable development models based on cultural and historic heritage, especially in the context of space capacity? Which urban and architectural criteria and methods are important to ensure design and construction excellence on heritage sites?

Razvoj temeljen na naslijeđu traži osmišljavanje i uporabu novih alata i novih metoda planiranja prostornih scenarija. Naslijeđe kao resurs za gospodarski razvoj popularna je izreka, no pozitivni su primjeri malobrojni. Vođenje uspješnih projekata podrazumijeva i nove pristupe u kojima je arhitektonsko-planerski dio samo dio šireg projekta. Javljaju se zahtjevi za novim vrstama suradnje i prilagodba projektnim, organizacijskim i financijskim okvirima. Poseban oblik promišljanja šireg konteksta naslijeđa predstavljaju projekti visoke vrsnoće u kojima dolazi do tematskih umrežavanja i osmišljavanja novih vizija i scenarija razvoja naslijeđa umreženog u međunarodne oblike projektne suradnje.

Postavlja se pitanje: koji su prihvatljivi/održivi prostorni modeli razvoja temeljenog na naslijeđu, posebice u kontekstu kapaciteta prostora, te koji su urbanističko-arhitektonski kriteriji i metode važni za osiguranje vrsnoće projekta i izgradnje u prostorima naslijeđa?

THE ENHANCEMENT OF CULTURAL HERITAGE
THE NON-ECONOMIC VALUE OF CULTURAL HERITAGE

UNAPRJEĐENJE KULTURNOG NASLIJEĐA
NEEKONOMSKE VRIJEDNOSTI KULTURNOG NASLIJEĐA

ALESSANDRA BARRESI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
cultural heritage
non-economic value
strategic resource
identity
infrastructure for the growth

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno nasljeđe
neekonomska vrijednost
strateški izvor (resurs, kapital)
identitet
razvojna infrastruktura

Alessandra Barresi, architect,
Mediterranean University of Reggio Calabria – Department of Architecture and Territory, Reggio Calabria, Italy
alessandra.barresi@unirc.it,
alessandra.barresi@tin.it

Italian cultural heritage is a key resource for local development. Certain conditions, which are widespread in Italy, contribute to corroborating this thesis: the current cultural tourism growth; the matching between the cultural tourist profile and the accommodation supply, which has been emerging in various Italian cities; and the growing differentiation of cultural products among operators, as the only competitive logic able to keep, in a sustainable manner, the roles they have acquired in tourism.

The fact that cultural heritage is an economic resource for the territory is confirmed by the many similarities existing between cultural destinations and businesses. In fact, as the competitive advantage of a business is based on its resources and distinctive competences, as stated by the new economic theory "Resource Based View", in the same way, the positioning of the cultural destination is founded on the presence of assets that are of public interest for their particular historic, cultural or aesthetic importance and represent the wealth of a place or of a subject. Cultural assets can actually be considered as strategic resources for their characteristics of Rarity, Sustainability and Exploitability.

The economic value of a cultural asset varies depending on its own characteristics. Besides its economic value, cultural heritage has also, and above all, an intrinsic, non-economic value generated by its own identity. Cultural assets are characterized by: aesthetic value, which is due to its beauty, to the harmony of its forms, to the application of innovative techniques; social value; symbolic value.

In order to express a cultural value for the community, cultural heritage should be recognized and shared. Only if its importance is shared, can the overall economic value produced by cultural heritage be estimated.

The paper offers a reflection on these two aspects of cultural heritage to object the most important Infrastructure for the growth of Italy.

Talijansko kulturno nasljeđe postalo je glavni pokretač razvoja lokalnih zajednica. Uvjerljivosti te hipoteze, široko raširene u Italiji, pridonosi sljedeće: trenutni rast kulturnog turizma, usklađenost ponude smještaja koji se pojavljuje u talijanskim gradovima s profilom kulturnog turista i rastuća raznovrsnost kulturnih proizvoda među turističkim agencijama, koje jedino tako mogu zadržati svoj trenutni položaj u turističkoj industriji.

Činjenica da je kulturni turizam ekonomski kapital za zemlju (lokalnu zajednicu), potvrđena je kroz mnoge sličnosti koje postoje između odredišta kulturnog turizma i poduzetništva. Jednako kao što su kompetitivne prednosti pojedine poduzetničke ideje utemeljene na kapitalu i jedinstvenosti, o čemu govori nova ekonomska teorija "Resource Based View", na isti način je pozicioniranje odredišta kulturnog turizma temeljeno na povijesnim mjestima, koja su zanimljiva turistima i javnosti zbog povijesne priče, kulturne ili estetske važnosti te stoga predstavljaju kapital toga mjesta. Kulturni kapital možemo smatrati strateškim bogatstvom lokalne zajednice zbog jedinstvenosti, održivosti i iskoristivosti.

Ekonomska vrijednost kulturnog kapitala je promjenjiva, ovisno o njegovim obilježjima. Osim ekonomske vrijednosti, kulturno nasljeđe ima iznad svega neekonomsku vrijednost koja je stvorena zahvaljujući njezinom identitetu. Obilježja kulturnog kapitala jesu: estetska vrijednost (ljepota naslijeđa), usklađenost oblika (dizajna), uporaba inovativnih tehnika u izradi, društvena vrijednost i simbolična vrijednost.

Da bi kulturno naslijeđe imalo vrijednost za lokalnu zajednicu ono mora biti prepoznato unutar zajednice. Jedino ako lokalna zajednica prepoznaje vrijednost naslijeđa, možemo procijeniti njegovu ekonomsku vrijednost za zajednicu.

Rad će prezentirati navedena obilježja kulturnog naslijeđa da bi se prepoznala njegova važnost za razvoj Italije.

REHABILITATION OF BUILT HERITAGE
THE POTENTIAL FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT

OPORAVAK GRADITELJSKOG NASLIJEĐA
MOGUĆNOSTI ODRŽIVOG RAZVOJA

DUBRAVKA ĐUKANOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
built heritage
rehabilitation
sustainable development
local community
new role

KLJUČNE RIJEČI:
graditeljsko nasljeđe
oporavak
održivi razvoj
lokalna zajednica
prenamjena

Dubravka Đukanović, Ph.D, architect,
Institute for Architecture and Urbanism of Serbia, Belgrade / Studio D'ART, Novi Sad, Serbia
dubravka.djukanovic@studiodart.rs

If small towns or zones boasting rich tradition, prominent character and unquestionable cultural values do not adapt to the contemporary trends, they will die out like any other built area. Cultural heritage has been recognized as a key resource for their sustainable urban, social, economic and cultural development that should bring benefits, both for the local community and the fragile historic environment itself. However, good examples are rare.

The theoretical consideration presented in this paper that analyses challenges, principles, opportunities and achievements is based on the experience in developing design for restoration of four historic buildings of heritage value to suit their new role. The paper discusses different approaches to the rehabilitation and conversion of the 19th century industrial building into a museum, a part of the Bač medieval cloister into a new exhibition and educational premises and of two abandoned buildings in the Petrovaradin Fortress Lower town into a hostel and a school, respectively.

The paper focuses on architectural intervention in built environment as an actuator of its future sustainable development on one hand and on the level of the interventions that selected historic building should undergo within the scope of the rehabilitation process on the other. It discusses models developed in order to better utilise the cultural heritage, evaluates cultural resources for the purposes of development, define conceptual and methodical concepts, find the new role of the historic buildings, establish cooperation between professionals and institutions and connect "awaken" centres with the rest of the territory.

The aim of this paper is to point to the potential of the interaction between heritage protection, architectural planning and a strategic economic development of a particular environment and to highlight the role of urban interventions in the overall activities directed towards the development of the built heritage environment.

Ako se mali gradovi ili područja bogate tradicije, izrazitog karaktera i neupitnih kulturnih vrijednosti ne prilagode suvremenim trendovima, oni će izumrijeti kao i bilo koje drugo građeno područje. Kulturno nasljeđe je prepoznato kao jedan od ključnih resursa njihova održivog urbanog, društvenog, gospodarskog i kulturnog razvoja, što bi trebalo donijeti korist – kako za lokalnu zajednicu, tako i za samo krhko povijesno okruženje. Međutim, dobri primjeri su rijetki.

Teorijska razmatranja predstavljena u ovom radu, koji analizira izazove, načela, mogućnosti i postignuća, temelji se na iskustvu u izradi projekata obnove četiri povijesne građevine spomeničkih vrijednosti za potrebe nove namjene. U radu se razmatraju različiti pristupi oporavku i pretvaranju industrijske zgrade iz 19. stoljeća u muzej, dijela srednjovijekovnog samostana u Baču za novu izložbeno-obrazovnu namjenu te dvije napuštene zgrade u podgrađu Petrovaradinske tvrđave u hostel odnosno školu.

Rad se usredotočuje na arhitektonske zahvate u izgrađenom okolišu kao pokretača njezina budućeg održivog razvoja, s jedne strane, i na razini zahvata koji odabrana povijesna građevina treba proći u okviru procesa oporavka, s druge strane. Razmatraju se modeli, razvijeni u cilju boljeg upravljanja kulturnim naslijeđem, procjenjuju se kulturni resursi u svrhu razvoja, definiraju se konceptualne i metodičke koncepcije, nalaze se nove uloge za povijesne građevine, uspostavlja se suradnja između stručnjaka i institucija te se povezuju "probuđeni" centri s ostatkom teritorija.

Cilj ovoga rada jest ukazati na mogućnosti uzajamnog djelovanja zaštite kulturnog naslijeđa, arhitektonskog planiranja i strateškog ekonomskog razvoja određenog prostora, kao i da istakne ulogu urbanih mikrointervencija u sveukupnim aktivnostima usmjerenim razvoju okoliša izgrađenog naslijeđa.

URBAN HERITAGE IN MOBILITY SYSTEMS

URBANO NASLIJEĐE U SUSTAVIMA MOBILNOSTI

ANTONIO TACCONE

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
urban heritage
public spaces
soft mobility
accessibility
strategic planning

KLJUČNE RIJEČI:
urbano naslijeđe
javni prostori
mobilnost
pristupačnost
strateško planiranje

This paper intends to deal with the issue of public mobility and accessibility in a view of territorial development linked to the use of the urban asset.

Today, in a context of strong international competition and following a new re-orientation of the demand, the urban asset present in the cities is increasingly becoming a driving force for the economic and local cultural development in awareness in which it aggregates and integrates resources and services within areas characterized by strong territorial and recognizable identities, in overcoming the fragmentation of the offer. In this context, the European city, in programming the incentives offered by EU policies towards the development aimed at enhancing the cultural and landscape asset, is ever more spreading the use of new strategies for a local development to integrate the cultural sector and those connected to it, such as tourism, pursued through a territorial specialization and urban policies where the parts of the city become the privileged place for the establishment of cultural facilities or logistics. This arises from the need to put in a network the high concentration of cultural and environmental resources of value with the quality and the concentration of cultural and tourist services, dedicated to users.

The basic idea is to support the construction of a network of urban heritage in mobility systems that are able to undo the imbalances in terms of accessibility/usability, promotion and enhancement. The centre is above the centre of culture and tourism in the city, with its fine buildings, monuments, archaeology. It is now time that city in the idea that all human functions and activities becomes necessary to improve public transport and urban mobility.

Priopćenje je posvećeno temi javne mobilnosti i pristupačnosti u sklopu prostornog razvoja, a vezanog uz korištenje gradske imovine.

Danas, u kontekstu snažne međunarodne konkurencije i novog preusmjeravanja na potražnju, gradska imovina sve više postaje pokretačka snaga za gospodarski i lokalni kulturni razvoj na način da sakuplja i objedinjuje resurse i usluge unutar područja koja obilježavaju jaki prostorni i prepoznatljivi identiteti, kako bi se nadjačala fragmentacija ponude. U tom kontekstu u europskim gradovima u programiranju poticaja koje nude politike EU usmjerene na razvoj s ciljem jačanja kulturne i pejsažne imovine, sve više se širi korištenje novih strategija lokalnog razvoja koje objedinjuju područje kulture i djelatnosti vezane za nju, kao što je turizam, što se postiže prostornim specijalizacijama i urbanim politikama gdje pojedini dijelovi grada postaju povlaštena mjesta za osnivanje kulturnih sadržaja i logistike. To proizlazi iz potrebe da se umreži visoka koncentracija vrijednih kulturnih i ekoloških resursa s kvalitetom i koncentracijom kulturnih i turističkih usluga posvećenih korisnicima.

Osnovna ideja jest podržati izgradnju mreže urbanog naslijeđa u sustavima mobilnosti koji su u stanju uspostaviti ravnotežu glede dostupnosti i upotrebljivosti, promidžbe i unaprjeđenja. Središte grada sa svojim građevinama, spomenicima arhitekture i arheologije, nameće se kao važna tema. Sada je vrijeme da sve funkcije i aktivnosti za korisnike u gradovima postanu dostupne za što je neophodno poboljšati javni prijevoz i urbanu mobilnost.

Assist. Prof. **Antonio Taccone**, Ph.D, architect,
Mediterranean University of Reggio Calabria
– Department Heritage, Architecture,
Urbanism, Reggio Calabria, Italy
ataccone@unirc.it

INTERACTIVE TIMEMAPS FOR MAPPING CULTURAL HERITAGE

INTERAKTIVNI VREMENSKO-PROSTORNI PRIKAZI ZA KARTIRANJE KULTURNOG NASLIJEĐA

ROBERTO VDOVIĆ
ANA SOLTER
MORANA PAP

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
timemaps
visualizing temporal data
spatial data
interactive multimedia content
cultural historical heritage

KLJUČNE RIJEČI:
vremensko-prostorne karte
prikaz vremenskih podataka
prostorni podatci
interaktivni multimedijalni sadržaj
kulturnopovijesno nasljeđe

Roberto Vdović, M.Sc, architect, Ph.D student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
roberto.vdovic@arhitekt.hr

Ana Solter, archaeologist, Ph.D student, Archeological Museum, Zagreb, Croatia
asolter@amz.hr

Morana Pap, architect, Ph.D student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
morana.pap@arhitekt.hr

Cultural and historical heritage also encompasses activities that took place in some space at some point in time, or for an extended period of time. This research deals with representing information that should be placed in space, and occurring in certain time period. Until now, each type of data – both spatial and temporal – could have been shown separately using maps and timelines. Timemaps integrate temporal and spatial data into a unique entity, which is dynamically displayed depending on user's preferences. This interactivity of timemaps can be complemented by multimedia data, and thus the entire tool becomes a good basis for the analysis of time and space relations. Using the maps available on the Internet as a basis for the arrangement of spatial data is supplemented with procedures for simultaneously displaying time data. Minimums of data required for creating timemaps are, beside the activity name, the time span of the activity, and data on the longitude and the latitude of activity or area related to the activity. Beside providing data necessary for creating information system of timemaps, their online presence ensures connectivity and other relevant data about the activity/artefact, such as image data, videos, 3D models and other multimedia content which allows further elaboration of events or artefacts and their interactive usage. Timemaps can be searched by specific parameters that are attached to the activities. This provides a single spot for conducting comparative analysis according to certain criteria. On one hand this paper explores the applicability of those display modes in the field of cultural heritage, using examples of artefacts from the collection of the Archaeological Museum in Zagreb, archival materials of the Faculty of Architecture, the University of Zagreb, and on the other it explores display issues of spatial development of urban ensembles.

Kulturno i povijesno nasljeđe obuhvaća i aktivnosti koje su se događale u nekom prostoru u nekom trenutku ili tijekom duljeg vremenskog razdoblja. Predmet ovog istraživanja jesu prikazi informacija koje treba smjestiti u prostor, a koji se događaju u nekom vremenskom razdoblju. Svaka od vrsta informacija – kako prostorne, tako i vremenske – i do sada su se odvojeno mogle prikazivati pomoću karata i vremenskih traka. Vremensko prostorni prikazi objedinjuju vremenske i prostorne informacije u jedinstvenu cijelinu koja se dinamično prikazuje ovisno o odabiru korisnika. Ta interaktivnost vremensko prostornih prikaza može biti upotpunjena multimedijalnim podatcima, čime čitav alat predstavlja kvalitetnu osnovu za analize prostorno vremenskih odnosa. Korištenje karata dostupnih na Internetu kao osnove za smještaj prostornih informacija, upotpunjava se procedurama za prikaz vremenskih podataka u istom trenutku. Minimalni podatci potrebni za stvaranje prostorno vremenskih prikaza jesu, pored naziva aktivnosti, vremensko razdoblje u kojem se aktivnost proteže, te podatci o zemljopisnoj duljini i širini mjesta aktivnosti ili točaka površine koja se odnosi na predmetnu aktivnost. Osim neophodnih podataka za stvaranje informacijskog sustava prostorno vremenskih prikaza njihova on-line prisutnost osigurava povezivanje i drugih relevantnih podataka o događaju/artefaktu, kao što su slikovni podatci, video zapisi, 3D modeli, te drugi multimedijalni sadržaji kojima se događaji ili artefakti mogu dodatno elaborirati i interaktivno koristiti. Prostorno vremenski prikazi mogu se pretraživati po određenim pojmovima koji su pridodani događajima. Na taj način na jednom mjestu omogućene su usporedbene analize po određenim kriterijima. Radom se istražuje primjenjivost tih načina prikaza u području kulturnog naslijeđa, a na primjeru artefakta iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu, arhivske građe Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te problematika prikaza prostornih razvoja urbanih cjelina.

TOOLS FOR DESIGN AND INNOVATION OF HISTORIC BUILDING REHABILITATION PROJECTS
THE BUILDING INFORMATION MODELLING APPROACH

ALATI ZA PROJEKTIRANJE I INOVACIJU U PROJEKTIMA OPORAVKA POVIJESNIH ZGRADA
PRISTUP POMOĆU INFORMACIJSKOG MODELIRANJA ZGRADE (BIM)

MARCO A. BRAGADIN
DANILA LONGO
VALENTINA GIANFRATE

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
historic buildings
renovation project
multidisciplinary approach
Building Information Modelling (BIM)
energy performance
integrated design

KLJUČNE RIJEČI:
povijesne zgrade
projekt obnove
multidisciplinarni pristup
informacijsko modeliranje zgrade (BIM)
energetska učinkovitost
integralno projektiranje

Assist. Prof. **Marco A. Bragadin**, M.Sc, civil engineer, University of Bologna – Department of Architecture, Bologna, Italia
marcoalvise.bragadin@unibo.it

Assoc. Prof. **Danila Longo**, Ph.D, architect, University of Bologna – Department of Architecture, Bologna, Italia
danila.longo@unibo.it

Valentina Gianfrate, Ph.D, architect, University of Bologna – Department of Architecture, Bologna, Italia
valentina.gianfrate@unibo.it

Historic buildings rehabilitation is a complex process which needs a holistic and multidisciplinary approach. This is necessary to face the challenge of renovation and reuse of these assets - characterized by very specific typologies - in terms of building technologies, structural safety and energy efficiency.

Several barriers reduce the chance to achieve successful initiatives:

- conventional solutions, developed for improving ordinary buildings' performances, are not compatible with or adequately adaptable to be applied in historic buildings;
- inadequate maintenance actions often imply neglect (building pathologies, indoor comfort conditions, artworks or collections status, etc.);
- lack of reliable design models to assess the safety level and the energy performance of the different types of historic buildings across Europe.

Two main principles could drive the design for interventions of renovation: the need of an accurate and adequate knowledge of the main characteristics of the building (typology, construction systems, materials, environmental conditions, relevant changes during the time, etc.), and the adoption of new tools to map and interact with cultural heritage. The Building Information Modelling (BIM) approach can be a breakthrough for the rehabilitation construction project design, because of:

- the detailed modelling of the building itself, and the related knowledge of building technologies and pathologies;
- the potential of the integrated design systems for architectural and building technology design and the ability of displaying the execution phases of rehabilitation projects aimed at safety and energy retrofitting.

The construction modelling process allows designers better evaluation of coherent and effective solutions for complex rehabilitation projects, including hazard analysis and safety planning in the construction phase. Although the advantages of the BIM approach are well-known, complete efficiency of BIM solutions are still to achieve.

Obnova povijesnih zgrada složeni je proces kojemu je potreban holistički i multidisciplinarni pristup. Takav je pristup potreban kako bi se moglo udovoljiti izazovima obnove i ponovnog korištenja dobara obilježenih pojedinačnim tipologijama – s gledišta građevnih tehnologija, sigurnosti konstrukcije i energetske učinkovitosti.

Mogućnost postizanja uspješnih inicijativa pritom je smanjena nekolicinom prepreka:

- uobičajena rješenja, osmišljena kako bi se poboljšala svojstva uobičajenih zgrada, nisu usklađena za primjenu kod povijesnih zgrada;
- neprikladni načini održavanja najčešće podrazumijevaju njihovo zanemarivanje («bolesti» zgrade, uvjeta ugode u zgradi, stanja umjetničkih djela i zbirki, itd.);
- nedostatak pouzdanih modela projektiranja kako bi se dostigla razina sigurnosti i energetske učinkovitosti na dva različita tipa povijesnih zgrada u Europi.

Projektiranje zahvata pri obnovi bi pritom moglo biti vođeno dvama glavnim načelima: potrebom za točnim i prikladnim znanjem o glavnim značajkama zgrade (tipologijom, konstruktivnim sustavom, materijalima, uvjetima okoliša, značajnim promjenama tijekom vremena, itd.), i prilagođavanjem novih alata za kartiranje i interakciju s kulturnim naslijeđem. Informacijsko modeliranje zgrade (BIM) mogao bi postati prekretnim pristupom kod projekata oporavka konstrukcije zgrade zbog:

- detaljnog modeliranja same zgrade i s njime povezanog znanja o tehnologiji i patologiji zgrade;
- potencijal integralnoga projektiranja arhitekture i fizike zgrade kao i mogućnost prikazivanja pojedinih etapa izvedbe kod projekata oporavka čiji je cilj povećati sigurnost i energetsku učinkovitost.

Konstrukcijsko modeliranje tako omogućava projektantima da bolje procijene skladna i učinkovita rješenja složenih projekata oporavka, uključujući i analizu rizika te projektiranje sigurnosnih sustava tijekom izvedbe. Iako su prednosti BIM pristupa već naširoko poznate, potpuna učinkovitost BIM rješenja tek se treba postići.

RE-USE
A FUNDAMENTAL PRINCIPLE IN THE STRATEGY OF PRESERVING HERITAGE

PONOVNA UPORABA
TEMELJNO NAČELO U STRATEGIJI OČUVANJA NASLIJEĐA

LJUBO LAH
IGOR SELJAK
TINA KRMELJ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
heritage buildings
adaptive re-use
sustainable development
cultural significance of heritage
hydroelectric power plant Fužine

KLJUČNE RIJEČI:
graditeljsko naslijeđe
ponovna uporaba
održivi razvoj
kulturni značaj naslijeđa
hidroelektrana Fužine

Assist. Prof. **Ljubo Lah**, Ph.D, architect,
University of Ljubljana – Faculty of Architecture, Department of History and Theory, Ljubljana, Slovenia
ljubo.lah@fa.uni-lj.si

Igor Seljak, architect,
Ljubljana, Slovenia
igor.seljak1@siol.net

Tina Krmelj, architect,
Ljubljana, Slovenia
tina.krmelj@gmail.com

Sustainable development became imperative already some time ago in all advanced societies while searching for suitable model of development that seeks to balance and harmonize the health of the environment and the health of the economy.

Re-use of architectural heritage for contemporary needs is one of the essential characteristics of this type of model of development and is a fundamental principle in the creative strategy of preserving heritage.

Architectural heritage allows us to look at our past, gives the identity of the space in which we live and serve a variety of activities with their use.

In efforts for sustainable development communities can get substantial benefit from flexible reuse of architectural heritage.

Demolition and re-building are generally wasteful procedures, which do not contribute to the efficient use of energy, materials, space and basic benefits of society.

Adaptive re-use of heritage buildings must have a minimum impact on the cultural meaning and importance of architectural heritage and its environment.

This is a planned process of new procedures, which alter abandoned or ineffective architectural heritage with a new purpose in the new way of its use.

With this approach toward understanding the full restoration of architectural heritage is possible to provide to the development of the society to a variety of environmental, social, economic and promotional benefits.

In the applicative part of the article is, among other, more detailed presentation of an example of the concept of reconstruction of the hydroelectric power plant Fužine on the right bank of the Ljubljanica river in Ljubljana, which is a monument of early industrial heritage of the 20th century in Slovenia.

Održivi razvoj već je duže vrijeme prijeka potreba svih naprednih društava u pronalaženju odgovarajućeg modela razvoja koji nastoji uravnotežiti i uskladiti zdravlje okoliša i gospodarstva. Ponovno korištenje graditeljskoga naslijeđa za suvremene potrebe jedno je od bitnih obilježja takvog modela razvoja, te je temeljno načelo u kreativnoj strategiji očuvanja naslijeđa.

Graditeljsko naslijeđe omogućuje pogled na našu prošlost, daje identitet prostoru u kojem živimo te svojom namjenom služi raznolikim djelatnostima. U nastojanju održivog razvoja zajednica može imati znatnu korist od prilagodljive ponovne uporabe graditeljske baštine. Rušenje i ponovna gradnja u pravilu su trajni zahvati koji ne pridonose učinkovitom korištenju energije, materijala, prostora te osnovnim dobrobitima društva.

Prilagođena ponovna uporaba graditeljskog naslijeđa (eng. *adaptive re-use of heritage buildings*) mora imati minimalni utjecaj na graditeljski značaj naslijeđa i na njegovu okolinu. To je planirani proces novih zahvata, koji mijenjaju napušteno ili neučinkovito korišeno graditeljsko naslijeđe s novim ciljem u novom načinu njegova korištenja. Pri tome je važno razumijevanje naslijeđa i poštovanje prema identificiranom kulturnom značaju koji proizlazi iz povijesnih, estetskih, znanstvenih i društvenih vrijednosti naslijeđa. Različitim pristupima i strategijama obnove naslijeđa potrebno je novoj namjeni zgrade, koja je u skladu s izvornom namjenom, osigurati odgovarajuću interpretaciju njenog kulturnog značaja. Takvim pristupom razumijevanja cjelovite obnove graditeljskoga naslijeđa moguće je razvoju društva pružiti razne ekološke, socijalne, ekonomske i promotivne koristi.

U primijenjenom dijelu rada detaljnije je predstavljen primjer koncepta obnove Hidroelektrane Fužine na desnoj obali Ljubljanice u Ljubljani, spomenika ranog industrijskog naslijeđa 20. stoljeća u Sloveniji.

TRANSFORMATION OF THE "IRON CURTAIN" IN EUROPE
A PROPOSAL OF A CONCEPT FOR EVALUATION OF THE NATURAL AND CULTURAL HERITAGE OF UNESCO LIST

PREOBRAZBA „ŽELJEZNE ZAVJESE" U EUROPI
PRIJEDLOG KONCEPTA VRJEDNOVANJA ZA UNESCO LISTU PRIRODNOGA I KULTURNOG NASLIJEĐA

HANS PETER JESCHKE
JASENKA KRANJČEVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
"Iron Curtain"
natural and cultural heritage
tourism
UNESCO
Croatia

KLJUČNE RIJEČI:
„željezna zavjesa"
prirodno i kulturno nasljeđe
turizam
UNESCO
Hrvatska

Hans Peter Jeschke, Dr.Tech, architect,
ICOMOS – Austria National Working Group on Cultural Landscape, Spatial Planning and Urbanism, Linz, Austria
hans.peter.jeschke@liwest.at

Jasenka Kranjčević, Ph.D, architect,
Institute for Tourism in Zagreb,
Zagreb, Croatia
jasenka.kranjcevic@iztzg.hr

The subject of research is the area of the former "Iron Curtain" in Europe with special overview of Croatia. This area, created after World War II, was representing a dividing line between two different political, military, economic and social systems until 1990. Many years of existence of the "Iron Curtain" left significant consequences on areas (less developed areas) and thus the people. The question therefore is how to plan the development of this neglected area?

These areas are now more commonly known as the "European Green Belt", which was initiated by IUCN and represents the longest natural system in Europe. It connects national parks, parks of nature and other transboundary natural areas, both protected and unprotected, to encourage regional development (especially tourism and transport). In Croatia such area was proclaimed since 2011 as the Regional Park Mura-Drava.

Although the observed area is dominated by natural regarding ecological dimension, often ignored its multidimensional tangible (archaeological, architectural, historical, militaristic, etc.) and intangible cultural heritage during evaluating process (gastronomy, crafts, knowledge, memory, genius loci, etc.)

Given that these areas are of international and multi-layer (natural and cultural) value, the aim of the research is to discuss the concept of evaluation for inclusion to the UNESCO list of natural and cultural heritage, with special reference to plans for tourism development in Croatia.

Despite the fact that many documents on world, European and national levels are related to the zone of "Iron Curtain", in Croatia it is still a less developed area.

In this sense, the focus of the valorisation concept will be on a comprehensive consideration of culture, nature and history, since the development could be planned, particularly development of tourism, which will contribute to the improvement of the quality of life.

Predmet istraživanja je prostor bivše „željezne zavjese" u Europi s posebnim osvrtom na Hrvatsku. On je nastao nakon Drugoga svjetskog rata koji je do 1990-te predstavljao liniju razdvajanja između dva različita politička, vojna, ekonomska i društvena sustava. Dugogodišnjim postojanjem „željezne zavjese" ostavljene su velike posljedice na prostor, a time i ljude. Stoga se postavlja pitanje kako planirati razvoj tog zanemarenog područja?

Taj prostor danas je sve više poznatiji kao „Europski zeleni pojas", koji je pokrenuo IUCN, a predstavlja najduži prirodni sustav u Europi jer povezuje nacionalne parkove, parkove prirode, rezervate biosfere te ostala prekogranična zaštićena i nezaštićena područja prirode duž granica kako bi se potaknuo regionalni razvoj (posebno turizma i prometa). Tako je u Hrvatskoj taj prostor od 2011. proglašen Regionalnim parkom prirode Mura-Drava.

Iako je u promatranom prostoru naglašena prirodna odnosno ekološka vrijednost prostora, prilikom vrjednovanja tog prostora zanemaruje se višedimenzionalnost materijalnog kulturnog naslijeđa (arheološka, graditeljska, povijesna, vojna, itd.) kao i onog nematerijalnog naslijeđa (gastronomija, obrt, znanje, memorija, duh mjesta, itd.).

S obzirom da se radi o prostoru međunarodnog i višeslojnog (prirodnog i kulturnog) značenja cilj istraživanja jest razmatranje koncepta vrjednovanja za uvrštavanje na UNESCO listu prirodnog i kulturnog naslijeđa s posebnim osvrtom na planove razvoja turizma u Hrvatskoj.

Premda se uz prostor „željezne zavjese" vežu dokumenti na svjetskoj, europskoj i nacionalnoj razini, u Hrvatskoj još uvijek predstavlja slabije razvijeno područje.

U tom smislu pristup konceptu vrjednovanja biti će u cjelovitom sagledavanju kulture, prirode i povijesti kako bi se mogao planirati razvoj, a posebice turizam, te na taj način pridonijeti poboljšanju kvalitete života.

CONSERVATION OF TRADITIONAL SETTLEMENTS AND CULTURAL HERITAGE

OČUVANJE TRADICIJSKIH NASELJA I KULTURNOG NASLIJEĐA

FATHI BASHIER

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
low-rise-high-density housing
urban renewal
traditional neighborhood
Addis Ababa, Ethiopia

KLJUČNE RIJEČI:
niska stambena izgradnja visoke gustoće
urbana obnova
tradicijska četvrt
Adis Abeba, Etiopija

Following the international symposium on Integrated Infrastructure organized by the EiABC Institute AU (Ethiopia) and the Bauhaus (Germany) which was held in December 2014 in Addis Ababa, Ethiopia. The biggest discussion was about the idea of the low-rise-high-density housing initiative emerged in response to the current government housing, which seems to have social problems and consequently lacks popularity among the communities they were originally supposed to serve.

The initiative is sought as an alternative scenario, which can serve both the housing problem of the poor and the low-income groups without compromising on social qualities and at the same time as a model for urban renewal and modernization as basis of socioeconomic development.

The promoters wish to experiment the initiative in a pilot scheme in one of the densely populated low-income traditional urban pocket neighborhoods widely dispersed in Addis Ababa the capital city. The pilot scheme would be considered a model for "conservation of traditional settlements and cultural heritage schemes" in Ethiopia.

Inspired by *Heritage Urbanism* Conference in Zagreb, this paper seeks to turn the initiative into a post-graduate degree program of "Conservation of traditional settlements and cultural heritage" to be developed jointly by the School of Architecture and Urban Planning and Institute of Paleoenvironment & Heritage, Mekelle University, Ethiopia. The paper aims to serve as a pedagogical framework for the proposed degree program and the pilot scheme.

Tijekom međunarodnog simpozija o integriranoj infrastrukturi u organizaciji Instituta EiABC AU (Etiopija) i Bauhausa (Njemačka), održanog u prosincu 2014. u Adis Abebi (Etiopija), glavna tema razgovora bila je ideja o niskoj stambenoj izgradnji visoke gustoće, koja je pokrenuta kao odgovor na trenutnu politiku izgradnje državnih stanova, koja čini se, ne rješava socijalne probleme i u skladu s tim nije prihvaćena u zajednicama kojima je prvotno trebala služiti.

Poduhvat je viđen kao alternativni scenarij koji može riješiti stambene probleme siromašnih i skupina s niskim primanjima, bez utjecanja na društvenu kvalitetu te istovremeno poslužiti kao model za urbanu obnovu i unaprjeđenje kao osnovu društveno-ekonomskog razvoja.

Promotori žele provesti inicijativu u obliku pilot projekta u jednoj od gusto naseljenih, malih i siromašnih, tradicijskih četvrti naširoko raspršenih u glavnom gradu Addis Abebi. Pilot projekt će se smatrati modelom za očuvanje tradicijskih naselja i kulturnog naslijeđa u Etiopiji.

Inspiriran znanstvenim skupom *Urbanizma naslijeđa* (HERU), ovaj rad nastoji pretvoriti projekt u poslijediplomski program "Očuvanje tradicijskih naselja i kulturnoga naslijeđa", koji bi zajednički razvijale Škola za arhitekturu i prostorno planiranje te Institut za paleookoliš i naslijeđe na Sveučilištu Mekelle u Etiopiji. Cilj je rada da posluži kao pedagoški okvir za predloženi studijski program i pilot projekt.

Prof. **Fathi Bashier**, Ph.D, architect,
Mekelle University – School of Architecture and Urban Planning, EiT-M, Mekelle, Ethiopia
fatibashier@yahoo.com

CULTURE AS EVOLUTIVE ASSET FOR STRATEGIC DEVELOPMENT
A CASE STUDY IN MATERA (ITALY), EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE IN 2019

KULTURA KAO ČIMBENIK STRATEŠKOG RAZVOJA
MATERA (ITALIJA), EUROPSKI GRAD KULTURE 2019.

ANTONIO NICOLETTI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
urban rebirth
European capital of culture
cultural heritage strategic management
urban innovation
Matera, Italy

KLJUČNE RIJEČI:
urbani preporod
europski grad kulture
strateško upravljanje kulturnim naslijeđem
urbana inovacija
Matera, Italija

The city of Matera has been defined from international chroniclers a "dramatic example of urban rebirth". The old town, named "Sassi", in the Fifties had been labelled "national shame" for the poor and unhealthy living conditions, being a contemporary "troglodyte settlement" with most of the dwellings carved into stone. Thanks to national public investments, in two decades thousands inhabitants were willingly moved to newly built neighbourhoods: the modern city had grown turning its back on a completely emptied historical centre. During the same years, a cultural association and few researchers were trying to look beyond the negative common narration of Matera and its past, fighting against mainstream and developing a new, deeper knowledge of the history of the town. Local cultural heritage, firstly rejected, slowly emerged as a distinctive opportunity for development. Today, after being awarded European Capital of Culture for 2019, the city formerly considered a symbol of the backwardness of the entire Southern Italy has been launched on the international stage as a model for a possible Mediterranean renaissance.

In such process, the physical evidence of historic heritage plays an outstanding role. Interpreted by local associations, entrepreneurs, institutions, as a multi-faceted resource, it has become a powerful asset for successful local development strategies. The concept itself of culture has evolved, from static asset to dynamic and "generative" tool for a shared sustainable development. Innovation and creativity, new technologies and open data are some of the keywords that are being introduced in local policies for cultural heritage management, preservation and valorisation.

From the description of the case study and its local dynamics, the paper draws general conclusions and proposes some conditions under which culture can dramatically shape strategic horizons for local development in small and medium sized cities.

Grad Matera je u krugu međunarodnih kroničara opisan kao „dramatičan primjer urbanog preporoda". Stari grad, pod nazivom „Sassi" je u pedesetim godinama 20. stoljeća bio nazivan „nacionalnom sramotom" zbog siromašnih i nezdravih uvjeta suvremenog „trogloditskog naselja" sa zgradama većinom uklesanim u kamenu. Zahvaljujući investicijama nacionalnih javnih institucija, u dva desetljeća su tisuće stanovnika dobrovoljno preseljene u novoizgrađena susjedstva: izrastao je moderni grad okrećući leđa potpuno praznom povijesnom središtu. Tijekom istih godina, kulturna udruga i nekoliko istraživača pokušali su gledati dalje od negativne prošlosti grada boreći se protiv tadašnjeg smjera razvoja te razvijati novo, dublje znanje o povijesti grada. Lokalna kulturna baština, prvotno zanemarena, polagano je izrasla u osobitu priliku za razvoj grada. Danas, nakon što je postao Europski grad kulture 2019. godine, grad koji je prethodno smatran simbolom zaostalosti Juga Italije, predstavljen je na međunarodnoj sceni kao model za moguću renesansu Mediterana.

U tom procesu, fizičko svjedočanstvo povijesnoga naslijeđa ima značajnu ulogu. Interpretirano od strane lokalnih udruga, poduzetnika i institucija kao višestruki izvor, postalo je moćno sredstvo uspješne strategije lokalnog razvoja. Sam pojam kulture je evoluirao, od statične imovine do dinamičnog i „generativnog" alata održivog razvoja. Inovacija i kreativnost, nove tehnologije i otvaranje podataka su neke od ključnih riječi uvedenih u lokalnu politiku upravljanja, zaštite i vrjednovanja kulturnog naslijeđa.

Pomoću prikaza odabranog primjera grada Matere i njegove lokalne dinamike, rad ističe opće zaključke i predlaže uvjete pod kojima kultura može dramatično oblikovati strateške ciljeve lokalnog razvoja malih i srednjih gradova.

Prof. **Antonio Nicoletti**, Ph.D, engineer,
Zétema Foundation, Matera, Italy
anto.nicoletti@gmail.com

EVALUATION OF PARAMETERS FOR SUSTAINABLE PRESERVATION OF BUILDINGS AND SITES
THE CASE STUDY OF URBAN REGION GORIZIA (NOVA GORICA)

PROCJENA ČIMBENIKA ZA ODRŽIVO OČUVANJE GRAĐEVINA I CJELINA
STUDIJA SLUČAJA URBANE REGIJE GORIZIA (NOVA GORICA)

MARTA LOMBARDI
SERGIO PRATALI MAFFEI
PAOLO ROSATO
SONJA IFKO

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
multidisciplinary approach
historic building preservation
sustainable economic reuse
multiple criteria evaluation
urban region Gorizia – Nova Gorica

KLJUČNE RIJEČI:
multidisciplinarni pristup
zaštita povijesnih građevina
ekonomski održiva prenamjena
višekriterijska procjena
urbana regija Gorizia – Nova Gorica

Marta Lombardi, architect, Ph.D student (University of Ljubljana – Faculty of Architecture, Ljubljana, Slovenia), University of Trieste – Department of Engineering and Architecture, Trieste, Italy
lombardi.mrt@gmail.com

Assoc. Prof. **Sergio Pratali Maffei**, Ph.D, architect, University of Trieste – Department of Engineering and Architecture, Trieste, Italy
pratali@units.it

Prof. **Paolo Rosato**, Ph.D, economist, University of Trieste – Department of Engineering and Architecture, Trieste, Italy
paolo.rosato@dia.units.it

Assist. Prof. **Sonja Ifko**, Ph.D, architect, University of Ljubljana – Faculty of Architecture, Ljubljana, Slovenia
sonja.ifko@fa.uni-lj.si

The aim of the paper is to develop an interdisciplinary approach to planning and valuation of sustainable re-use and preservation interventions. The research is developing within a PhD research in Architecture and in reference to the trans-border territory of Gorizia (Italy) and Nova Gorica (Slovenia). The proposed methodology aim is toassists designers and decision makers in evaluating various aspects – referred to socio-cultural, environmental and economic sustainability – during the planning process of sustainable re-use and preservation projects of the built heritage, either legally protected or not. It derives from two other experiences that have been appreciated for their inclusive vision of the sustainability problem and scientific approach: the HB model by GBC Italia and the Villas project from 2006 that have been combined and improved.

The present procedure guides the user through three steps by means of an evaluation model that helps him in the priority and alternative assessment. The tool should represent a rational support that makes the user aware of possible contrasts and offers him a rating of the project's "sustainability performance" on the basis of experts' opinion. Opposing circumstances can occur both when the project is under development and also at an earlier stage, when basic decision – such as the choice of a new building's (and area's) purpose – should be taken. These are in fact the two main moments of the whole planning procedure when the assessment model intervenes. However, the operational framework of the research also includes the phase of knowing the object (building and site), which is indeed essential also for the model development.

The user can therefore base his final choice on a set of alternative scenarios-projects he has previously analysed and also in accordance to his own sensitivity.

Cilj rada jest razviti interdisciplinarni pristup planiranju i vrjednovanju zahvata zaštite i održive prenamjene povijesnih građevina i cjelina. Navedeno se razvija u okviru doktorskog istraživanja u grani arhitekture i u odnosu na prekogranični prostor talijanske Gorizije i slovenske Nove Gorice. Cilj predložene metodologije jest pomoći projektantima i donositeljima odluka u ocjeni različitih aspekata – sociokulturnih, ekoloških i ekonomskih – tijekom procesa planiranja održive prenamjene i projekata očuvanja graditeljskog naslijeđa, neovisno o formalnom statusu njihove zaštite. Metodologija je kombinacija dva druga pristupa koji su bili zapaženi zbog njihova uključivanja problema održivosti i znanstvenog pristupa: HB modela po GBC Italia i projekta Villas iz 2006. godine koji su sada kombinirani i poboljšani.

Takav postupak vodi korisnika kroz tri koraka putem ocjenjivanja modela, koji mu pomažu u procjeni prioriteta i alternativnih mogućnosti. Alat bi trebao predstavljati racionalnu podršku koja korisniku osvješćuje moguće kontraste i nudi mu ocjenu "učinka održivosti" projekta na temelju mišljenja stručnjaka. Okolnosti koje su suprotstavljene mogu se pojaviti i kada je projekt u razvoju kao i u ranoj etapi kada se donose osnovne odluke – kao primjerice, odabir namjene za povijesnu građevinu ili cjelinu. To su dva glavna trenutka u postupku planiranja kada se model procjene koristi. Međutim, operativni okvir istraživanja također uključuje etapu poznavanja građevine (zgrade i cjeline), što je ključno i za razvoj modela.

Korisnik stoga može temeljiti svoj konačni izbor na skupu alternativnih scenarija-projekata, koji su prethodno analizirani te u skladu s vlastitim osjećajem.

INTERVENTION IN PUBLIC SPACES AS A STRATEGY FOR SPATIAL DEVELOPMENT
THE MADRID EXPERIENCE IN SPANISH CONTEXT

ZAHVATI U JAVNIM PROSTORIMA KAO OSNOVA STRATEGIJE ZA PROSTORNI RAZVOJ
ISKUSTVA IZ MADRIDA U ŠPANJOLSKOM KONTEKSTU

AMANDA CRISTINA FRANCO GUERALDI
SHIBO SUN
ESTER HIGUERAS GARCÍA

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
public spaces
public space interventions
improvement of public spaces
strategic interventions in public spaces
Madrid

KLJUČNE RIJEČI:
javni prostori
zahvati u javnim prostorima
unaprjeđenje javnih prostora
strateški zahvati u javnom prostoru
Madrid

Since the 1980s, public policies of support and investment in public spaces, as well as strategic interventions with all sort of scales, some of them achieving important highlights in the international stage, raised Spain into a prominent place concerning the specialized debate between improvement of public spaces and urban development. Despite the criticism - that reached the same level of attention in the international frame, frequently pointing to gentrification and lack of public participation as an adverse effect of this process - the large number of interventions accomplished in the last decades has transformed the image of several Spanish cities, not only for its inhabitants, but also worldwide, propagating the idea of a *Spanish liveability,* with dynamic city centres, intensive use of public space and a wide range of tourist attractions and outdoor activities. These new projects join traditional public areas in the historical tissue to create a system of spaces that support new forms of sociability, enhance the historical heritage, organize the mobility and encourage the development of economic activities in a strategy of spatial organization that improves the tourism development by providing visitor-friendly and tour-suitable areas for the visitors. Taking Madrid as a case study, this paper presents a system of public spaces, exploring the new social dynamics and the effects in spatial development arising from its implementation. It also aims to share this experience in order to contribute to future projects of development based on interventions in public space.

Od 1980-ih godina javne politike potpore i ulaganja u javne prostore, kao i strateški zahvati na svim razinama čiji su rezultati u pojedinim primjerima i međunarodno zapaženi, podižu Španjolsku na istaknuto mjesto u smislu specijalizirane rasprave oko razlike između unaprjeđenja javnog prostora i urbanog razvoja. Unatoč kritikama koje ukazuju na gentrifikaciju i nedostatak sudjelovanja javnosti kao štetne učinke ovakvog postupka – brojni zahvati ostvareni u posljednjih nekoliko desetljeća promijenili su sliku nekoliko španjolskih gradova, propagirajući ideju španjolskog načina života u dinamičnim gradskim središtima s intenzivnim korištenjem javnih prostora te širokim spektrom turističkih atrakcija i aktivnosti na otvorenom. Novi projekti povezuju tradicionalne javne površine u povijesnom tkivu grada stvarajući prostorne sustave koji podržavaju nove oblike društvenosti, promiču povijesno nasljeđe, organiziraju mobilnost i potiču razvoj gospodarskih aktivnosti u strategiji prostorne organizacije koja unaprjeđuje turistički razvoj pružajući gostoljubiva područja pogodna za turističke obilaske. Uzimajući Madrid kao studiju slučaja, ovaj rad prikazuje navedene sustave javnih prostora, istražujući nove društvene dinamike i učinke na prostorni razvoj koji proizlaze iz provedbe navedenih zahvata. Priopćenje ima za cilj podijeliti stečeno iskustvo u svrhu doprinosa budućim projektima razvoja temeljenim na zahvatima u javnom prostoru.

Amanda Cristina Franco Gueraldi, M.Phil, architect and urban planner, Ph.D student, Universidad Politécnica de Madrid – Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Madrid, Madrid, Spain
amandacfranco@gmail.com

Shibo Sun, M.Sc, landscape arhitect, Ph.D student, Beijing Forestry University – Landscape Architectural School, Beijing, China
sunshibo1118@bjfu.edu.cn

Prof. **Ester Higueras García**, Ph.D, urban planner, Universidad Politécnica de Madrid – Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Madrid, Madrid, Spain
ester.higueras@upm.es

PRESERVING AND RE-USING OF URBAN HERITAGE
MEDIEVAL CITY CENTER IN MARIGNANE, FRANCE

ZAŠTITA I PRENAMJENA URBANOGA NASLIJEĐA
SREDNJOVJEKOVNI GRAD MARIGNANE, FRANCUSKA

BRUNO BILLECI
MARIA DESSÌ
LAURA CALLEA
MARIA ROSARIA VITALE

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
historical buildings conservation
constructive tecniques
preserve traditional local characteristic
re-use
Marignane, France

KLJUČNE RIJEČI:
konzervacija povijesnih zgrada
tehnike gradnje
očuvanje lokalnih karakteristika
ponovno korištenje
Marignane, France

Bruno Billeci, Ph.D, architect,
University of Sassari – Architecture, Design and Urbanism Department, Sassari, Italy
bbilleci@uniss.it

Maria Dessì, architect, Ph.D student,
University of Sassari – Architecture, Design and Urbanism Department, Sassari, Italy
mdessi@uniss.it

Laura Callea, architect,
University of Sassari – Architecture, Design and Urbanism Department, Sassari, Italy
lauracallea@tiscali.it

Maria Rosaria Vitale, Ph.D, architect,
University of Catania, Catania, Italy
mvitale@unict.it

The theme of this research is to combine the possibility of development of the city and extant buildings re-use in sustainable way. The sustainable approach to ancient buildings, also the valuable architecture (constructive techniques and quality of materials used) must be altered according methodologies capable to generate economically plausible re-use according to projects that don't denaturalize the identity of the location.

In this study the case of Marignane (France), a city near Marsiglia, is presented. The first project for the historical city centre was replacing historical buildings totally by new buildings. In the second phase the historical centre has been submitted under guardianship (the presence of remains of valuable architectural elements dating back to the Middle Ages). The first project was stopped and the more complicated analysis and the study of building stratification started (requirement of conservation of historical buildings). The first consequence was the price increase. The first outcome of this impasse was the abandonment of a large area and its progressive conversion into ruins.

A basis of this study is a methodological hypothesis which combines in-depth knowledge of constructive techniques, typologies of buildings with the goal to preserve the traditional local characteristics, trying to reduce the costs for tests to a minimum, with the application of instruments that facilitate and speed the time, reducing the cost for these tests on the façades.

More abundant data available by instrumental inquiry enrich the project which is directed predominantly to structural rehabilitation of building, depending on efficiency principles and cost management, the energetic requalification of historical buildings - essential requirements for their re-use as houses.

Tema ovog istraživanja jesu mogućnosti razvoja grada temeljem ponovnog korištenja postojećih povijesnih građevina na održivi način. Održivi pristup povijesnim građevinama, također vrijednoj arhitekturi (konstruktivne tehnike i kvaliteta materijala) mora biti prilagođen metodama koje generiraju ekonomski opravdano ponovno korištenje prema projektima koji ne će narušiti identitet mjesta.

U ovom istraživanju je predstavljen slučaj grada Marignane (Francuska), u blizini Marseillea, gdje se prema prvom projektu u povijesnom središtu grada planiralo zamjeniti povijesne građevine novim zgradama. Kasnije je povijesni centar zaštićen zbog vrijednih srednjovjekovnih zgrada pa je prvi projekt zaustavljen. To je rezultiralo potrebom složenije analize i proučavanje stratifikacije povijesnih građevina u svrhu njihove konzervacije što je poskupilo projekt te je za posljedicu imalo „odustajanje" od revitalizacije velikog područja i njegovo pretvaranje u ruševine.

Temelj ovog istraživanja jest metodološka pretpostavka mogućnosti kombiniranja znanja o konstruktivnim tehnikama i tipologiji građevina s ciljem očuvanja tradicijske lokalne osobitosti, pokušavajući istodobno smanjiti troškove ispitivanja/istraživanja povijesnih građevina primjenom instrumenata koji olakšavaju i skraćuju vrijeme te smanjuju troškove istraživanja pročelja. Dostupni podrobniji podatci primjenom takvih instrumenata obogatiti će projekt koji se uglavnom usmjerava na strukturnu rehabilitaciju zgrada, ovisi o načelima učinkovitosti i upravljanja troškovima te na energetsku rekvalifikaciju povijesnih građevina - bitnih zahtjeva za ponovno korištenje u svrhu stanovanja.

URBAN ASSESSMENT OF A CONSERVED HISTORICAL CENTER
A CHALLENGE FOR THE FORTRESS OF PESCHIERA DEL GARDA

URBANA PROCJENA ZAŠTIĆENOG POVIJESNOG CENTRA
IZAZOV ZA OBNOVU UTVRDE PESCHIERA DEL GARDA

CARLO MANFREDI
MARCO COFANI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
fortress
urban development
reuse of the fortress
balanced development
Peschiera del Garda

KLJUČNE RIJEČI:
utvrda
urbani razvoj
obnova utvrde
uravnoteženi razvoj
Peschiera del Garda

Carlo Manfredi, Ph.D, architect,
Politecnico di Milano, Milano, Italy
carlo.manfredi@polimi.it

Marco Cofani, Ph.D, architect,
Politecnico di Milano, Milano, Italy
marco.cofani@polimi.it

The town of Peschiera del Garda, located on the southern edge of the Garda Lake at the beginning of the Mincio river still shows almost untouched walls of an ancient five side-shaped fortress. Built on two islands, the fortress was refurbished by the Republic of Venice during the 16th century, as a modern improvement of the ancient *Castrum Pischeriae*.

Two hundred years later, Napoleonic and Habsburg empires did not change the walls of the Venetian establishment. However, its defensive efficiency was improved by installing a series of forts placed as a crown on the surrounding heights, making it part of a complex system of territorial defence of the borders of the Austrian Empire, especially after 1848.

Within the five side belted walls of the main fortress, the architects of the Habsburg Army added new buildings modifying the town plan. The left island was chosen for cantonment: a Headquarter was built, officers were assigned to a finer building along the river, while infantry and artillery soldiers were ranged in two large barracks. Three other buildings were built on the right island, in the inhabited town, including the grand Army Hospital and the provender ward.

All these buildings have been abandoned for more than twenty years, while economic growth has allowed urban sprawl with the rise of anonymous cottages and unremarkable terrace houses in the landscape around the fortress, leaving the ancient town almost deserted and the buildings merely as scenarios.

A recent arrangement in the property management may let foresee a more balanced way of future development. This paper aims to show how future goals should necessarily involve a clever and compatible reuse of the fortress and its abandoned buildings. Their protection and conservation will keep alive the memory of the past and will be a resource for their reuse and the development of a more balanced relationship between the old town, the territory and its economy based on tourism.

Naselje Peschiera del Garda sa u potpunosti sačuvanom peterokutnom tvrđavom u središtu, nalazi se na južnoj obali jezera Lago di Garda, na ušću rijeke Minicio. Antičku utvrdu *Castrum Pischeriae* sagrađenu na dva manja otoka, Mletačka republika značajno je obnovila u 16. stoljeću.

Dva stoljeća kasnije, Austrijsko carstvo, bez graditeljskih zahvata u arhitekturi bedema, unaprijedilo je učinkovitost njezine obrane gradnjom niza manjih utvrda na okolnim vrhuncima. Peschiera del Garda je, zajedno sa svojom krunom manjih utvrda, bila dio lanca utvrda koje su štitile granicu Austrijskoga carstva, posebice nakon 1848. godine.

Unutar zidina peterokutne utvrde, vojni arhitekti Austrijskog carstva projektirali su nove zgrade, preoblikujući raspored naselja u utvrdi. Sjeverni otok izabran je za gradnju vojnog zapovjedništva i vojarni. Časnici su bili smješteni u boljim zgradama uz rijeku, dok su vojnici, pješadija i topništvo bili smješteni u dvije velike vojarne. Na južnom otoku, na kojem je bilo naselje, sagrađene su još tri zgrade, uključujući vojnu bolnicu i spremište.

Sve vojne zgrade unutar zidina bile su zadnjih dvadeset godina napuštene, dok je gospodarski razvoj usmjeravao širenje modernog naselja anonimne arhitekture obiteljskih kuća i terasastih zgrada u krajoliku uokolo utvrde. Naselje u utvrdi bilo je gotovo u potpunosti napušteno.

Nedavne promjene u upravljanju nekretninama omogućuju ravnomjerniji razvoj cijelog naselja u budućnosti. Priopćenje ima namjeru pokazati kako je u razvoju Peschiera del Garda potrebno uključiti i napuštene zgrade unutar utvrde. Njihova obnova i zaštita sačuvati će *genius loci* naselja, koji će ujedno biti i kapital u uspostavi ujednačenog razvoja između modernog i starog naselja, u ekonomiji koja se temelji prvenstveno na turizmu.

RELATIONSHIP BETWEEN TOURISM AND CULTURAL HERITAGE IN THE SPATIAL PLANNING OF TOURIST DESTINATIONS ON CROATIAN ISLANDS

ODNOS TURIZMA I KULTURNOG NASLIJEĐA U PROSTORNOM PLANIRANJU TURISTIČKIH ODREDIŠTA HRVATSKIH OTOKA

ANA MRĐA
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
tourism planning
cultural heritage
spatial planning
Croatian islands

KLJUČNE RIJEČI:
planiranje turizma
kulturno naslijeđe
prostorno planiranje
hrvatski otoci

Ana Mrđa, architect, Ph.D student,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
amrdja@arhitekt.hr

Assoc. Prof. **Bojana Bojanic Obad Šćitaroci**,
Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty
of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

The complex relationship between tourism and cultural heritage is revealed in the tension between tradition and modernity. This tension between the preservation of the character of existing cultural heritage and "change" has formed the central argument for this paper.

More recently, heritage has superseded conservation with change, where marketing of heritage as a product/resource according to the demands of the consumer, mainly tourists, has resulted in the commercialization of heritage over conservation values. Today, the symbiosis of both tourism and cultural heritage has become a major objective in the management and planning of tourist areas.

However, based on Croatian examples this standard is not yet applied to tourism planning in Croatia. Most of the cultural heritage resources are still forgotten, unused or depleted. Three challenging issues in linking heritage and tourism from the spatial planning point of view are discussed on the case of Croatian islands: 1) valorisation and planning for heritage tourism, 2) the interdependencies between heritage tourism and its revitalization and enhancement, and 3) spatial planning legislation. Differences in approaches to the three issues indicate that cultural heritage tourism rises more than tourism planning and management issues for developing destinations, they are fundamentally the problems of spatial development. The purpose of this paper is to present the factors and the evaluation criteria of space identity as a starting point for the criteria for new tourism planning in the area of heritage.

This paper examines the current conflicts among the ideas of heritage and tourism and argues for a sustainable approach to the management and planning of heritage places based on a sustainable spatial planning assessment.

Složenost odnosa između turizma i kulturnog naslijeđa se ističe u dijalogu između tradicije i suvremenosti. Središnji problem koji se istražuje u priopćenju jest odnos između razine očuvanja obilježja kulturnog naslijeđa i "promjene". U novije vrijeme, zaštita naslijeđa je zamijenjena promjenom budući da je marketing postavio naslijeđe u ulogu turističkog proizvoda/resursa, koji se oblikuje prema zahtjevima potrošača, uglavnom turista. Posljedica toga je komercijalizacija naslijeđa nad vrijednostima zaštite. U suvremenom svijetu simbioza turizma i kulturnog naslijeđa postala je glavni cilj u upravljanju i planiranju turističkih područja.

Međutim, na hrvatskim primjerima razvidno je da se navedeni trendovi još uvijek ne primjenjuju pri planiranju turizma u Hrvatskoj, a većina kulturnog naslijeđa je zaboravljena, neiskorištena ili iscrpljena. Tri prostorno planerske teme koje povezuju naslijeđe i turizam promatrane su na primjerima hrvatskih otoka: 1) vrjednovanje i planiranje naslijeđa u turističke svrhe, 2) povezanost turizma i naslijeđa, mogućnosti revitalizacije i unaprjeđenja, te 3) prostorno planerski propisi. Razlike u pristupu ove tri teme ukazuju da je osnovni problem planiranja kulturnog turizma naslijeđa, promatranog kroz teme turističkog planiranja i upravljanja razvojem destinacije vidljiv u općem planiranju prostornog razvoja. Stoga je cilj ovog istraživanja prikazati čimbenike identiteta prostora te kriterije vrjednovanja prostora kao polazišta za nove zahvate planiranja turizma u prostoru naslijeđa.

Istražuju se problemi međuodnosa naslijeđa i turizma te se zalaže za održivi pristup upravljanju i planiranju naslijeđa koji se temelji na održivom prostornom planiranju.

VELEBIT – ARCHITECTURAL HERITAGE WITHOUT HEIRS

VELEBIT – GRADITELJSKA BAŠTINA BEZ BAŠTINIKA

HELENA KNIFIĆ SCHAPS

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Velebit
vernacular architecture
seasonal habitat
nature protected area
depopulation

KLJUČNE RIJEČI:
Velebit
pučka gradnja
sezonsko stanovanje
zaštićeno područje prirode
depopulacija

The research of the vernacular architecture in northern and central parts of the mountain Velebit started systematically in year 2000. Abandonment and depopulation of most of the settlements and individual buildings was appointed. Due to systematic displacement, the population of Podgorje and the permanent dwellings of the western slopes of Velebit disappear and with them the interest in maintaining the architectural heritage. This heritage is also not adequately researched and recognized by state institutions, partly because of hard accessible range, distances or marginality of the topics. Houses, farm buildings and agricultural areas, registered in the cadastre and land registry, are in poor condition, with only a few still inhabited settlements.

The knowledge about, and researches of the subject are insufficient from the architectural point of view, although more frequent the last twenty years. The surroundings and typological variety of residential and ancillary vernacular buildings were studied on spot, and based on available geographical, forestry, economical, demographical, historical, religious and educational literature. The aim is to raise public awareness of national identity through architectural heritage, to sensitize the official policy makers and encourage the professionals on systematic research. This may contribute to more cautious approach to protection of human habitats in physical planning in this, but also in all other nature protected areas. Exclusive biocentric approach in space management can lead to disappearance of the traditionally built environments and human related plant communities (meadow, meadow succession, etc.).

In order to stop the planned and ongoing depopulation of the huge area of Velebit (around 2300 km^2), further development should be based on heritage – not in the sense of commercial and speculative use, but in context of protection, preservation and promotion of indigenous communities.

U dijelovima Sjevernog i Srednjeg Velebita pučka je gradnja s arhitektonskogagledišta istraživana od 2000. godine. Ustanovljena je napuštenost i propadanje najvećeg dijela zaselaka i pojedinačnih građevina. Sustavnim raseljavanjem nestaje stanovništvo Podgorja i stalnih naselja zapadnih velebitskih obronaka, a s njima i interes za održavanjem graditeljskog naslijeđa. Ne prepoznaju ga ni državne institucije – djelomice i zbog teško pristupačnog terena, udaljenosti i marginalnosti teme. Kuće, gospodarske građevine i poljodjelske površine, upisani u katastar i zemljišne knjige, u ruševnom su stanju, a rijetka su naselja nastanjena.

Spoznaje i istraženost teme s motrišta arhitektonske struke su nedostatni, premda su učestaliji posljednjih dvadesetak godina. Ambijenti i tipološka raznolikost pučke gradnje za život i potrebe ljudi istraživani su terenskim radom i na temelju dostupne literature s geografskom, šumarskom, gospodarskom, populacijskom, povijesnom, crkvenom i obrazovnom tematikom. Cilj je podizanje društvene svijesti o nacionalnom identitetu kroz graditeljsku baštinu, senzibilizacija politike i poticanje stručne javnosti na sustavno istraživanje koje može doprinijeti obazrivijem pristupu zaštiti čovjekova životnog prostora u planiranju razvoja na ovom i u drugim zaštićenim područjima. Isključiv biocentrični koncept upravljanja prostorom može dovesti do nestanka tradicijski izgrađenih prostora i biljnih zajednica vezanih uz prisustvo čovjeka (livade, livadne sukcesije i sl.).

Da bi se zaustavila planska i stvarna depopulacija golemoga područja Velebita, površine približno 2300 km^2, razvoj bi trebalo temeljiti na naslijeđu – ne u smislu komercijalizacije prostora, već zaštite, očuvanja i unaprjeđenja autohtonih zajednica.

Helena Knifić Schaps, M.Sc, architect,
Arh Projekt, Zagreb, Croatia
arhprojekt@inet.hr

IMPLEMENTING NEW FUNCTIONS IN THE ANCIENT AND MEDIEVAL STON AGER AND SALTERN NETWORK
THE ANALYSIS OF POSSIBILITY

IMPLEMENTACIJA NOVIH FUNKCIJA U ANTIČKU I SREDNJOVJEKOVNU MREŽU STONSKOG AGERA I SOLANE
ANALIZA MOGUĆNOSTI

KATARINA HORVAT-LEVAJ
VEDRAN IVANKOVIĆ
PAVLA ŠIMETIN

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Ston field
Narona ager
saltern works
Ston, Pelješac

KLJUČNE RIJEČI:
Stonsko polje
ager Narona
solana
Ston, Pelješac

Katarina Horvat-Levaj, Ph.D, art historian,
Institute of Art History, Zagreb, Croatia
khorvat@ipu.hr

Assist. Prof. Vedran Ivanković, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
vivankovic@arhitekt.hr

Pavla Šimetin, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
paula.simetin@arhitekt.hr

The authors give a survey of the historical development of Ston from ancient times up to the end of Austro-Hungarian rule (1918). They analyse the method of bringing in new content into existing agrarian, manufacturing and administrative structures, and propose possibilities for implementing new functions alongside the conservation of the existing state.

The specific qualities of the Ston area – encompassing remains of prehistoric hill forts (Gradine) in several localities, the presumed Greek presence during the colonization of the eastern Adriatic coast (4th century BC), the Roman land division of Ston field (part of the Narona ager), the fortified medieval entity of Veliki Ston, the Ston saltern and the Dubrovnik Republic's unrealized plans for excavating a canal connecting the cove near the saltern and Mali Ston Bay (which would make Pelješac an island) – reflect the continuity of stagnation as the unique and distinguishing characteristic which has become part of the intangible cultural heritage.

This article registers the visible remains of historical buildings and structures, their current status and plans for revitalization, as well as the possible future generators of development conforming to the possibilities of revitalization which do not undermine the continuity of slow and state-funded development, namely, the "artificial" preservation of the city and its functions as a recognizable identity. Aigues-Mortes in France is presented as a referent example that has a similar historical and economic development, and the authors compare the existing states of these two cities and their spatial potentials, emphasizing the comparative advantages of Ston as a starting point for potential contemporary preservation and development.

In the context of these indicators, based on the research results and in accordance with existing conservation guidelines, the authors suggest new criteria for some possible new interventions in space.

U radu se donosi pregled povijesnog razvoja područja Stona od antike do kraja austro-ugarske vladavine, analiziraju metode unošenja novih sadržaja u strukture postojeće agrarne, proizvodne i administrativne namjene te predlažu mogućnosti unošenja novih funkcija u skladu s nastojanjima očuvanja postojećeg stanja.

Posebnosti područja Stona, koje objedinjuju ostatke prapovijesnih gradina na nekoliko lokaliteta, pretpostavljenu nazočnost Grka iz doba kolonizacije istočne obale Jadrana (4. stoljeće prije Krista), rimsku limitaciju Stonskoga polja (dio agera Narona), utvrđenu srednjovjekovnu jezgru Velikog Stona, Stonsku solanu te eventualne neizvedene planove Dubrovačke Republike za prokopavanje kanala i povezivanje uvale pored solane i Malostonskoga zaljeva morskim putom (nakon čega bi Pelješac postao otok) očutuju se u kontinuitetu stagnacije kao jedinstvenom i prepoznatljivom obilježju koje je kao takvo postalo dijelom nematerijalne kulturne baštine.

U radu se evidentiraju vidljivi ostatci povijesnih građevina i graditeljskih sklopova, sadašnje stanje obnove i planovi za buduću obnovu te odabiru mogući pokretači novog razvoja u skladu s mogućnostima revitalizacije koja ne narušava kontinuitet sporog i državno poticanog razvoja, odnosno "umjetnog" održavanja grada i njegovih funkcija kao prepoznatljiva identiteta mjesta.

Za referentni primjer odabran je Aigues-Mortes u Francuskoj koji ima vrlo sličan povijesno-ekonomski razvoj, pa autori uspoređuju postojeće stanje ta dva grada i njihove prostorne mogućnosti ističući komparativne prednosti Stona kao jedno od polazišta za moguću suvremenu zaštitu i razvoj.

U kontekstu navedenoga i na temelju rezultata rada te u skladu s postojećim konzervatorskim smjernicama, autori predlažu i mogućnosti novih zahvata u prostoru.

STON AREA
IDENTIFICATION AND CLASSIFICATION OF MATRICES IN THE LANDSCAPE AS BASIS FOR NEW INTERVENTION

PODRUČJE STONA
IDENTIFIKACIJA I KLASIFIKACIJA MATRICA U KRAJOLIKU KAO OSNOVA ZA NOVE ZAHVATE

ROBERTA PAVLOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
cultural heritage
landscape matrix
continuum of heritage
Ston, Pelješac

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno naslijeđe
pejsažne matrice
kontinuitet naslijeđa
Ston, Pelješac

Roberta Pavlović, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
rpavlovic1@arhitekt.hr

Ston area is rich with architectural and other types of heritage, whose degree of preservation, exploration and integration into the contemporary way of life varies greatly. The large temporal and formative range of Ston's cultural landscape - from the Illyric *gradina* to ancient watchtower, from the Roman ager and salt pans to the planned and constructed medieval and Renaissance defence system of the Pelješac peninsula with three settlements connected by fortifications on challenging terrain - could be seen as matrix of different spatial dimensions.

Their temporal and spatial interrelationship, as well as their relationship to the landscape is specific and recognizable. It represents the basic network for implementation of new activities and new interventions in the landscape.

The primary criterion for the appearance of these new interventions is the way they treat heritage, by principles of improvement, enhancement and complement, i.e. potential contribution to the continuum of heritage.

Formal analysis of existing forms and mapping them, took into account also the element disappeared with time (e.g., a wooden palisade that was part of the original defence system) in addition to more (city, walls, salt pans) or less (*gradina*) preserved layers.

The heritage and the landscape united long time ago, it is considered a basis on which to explore the types, shapes and positions of new elements. Existing matrices were studied in terms of opportunities for the contribution to the spatial harmony: the new matrix, reinterpretation or reinstallation.

Identification, analysis and systematization of the needs of the modern era, and the forms in which they materialize superimposed on the research, thus resulting in the guidelines for setting up the framework for new projects in the area. Their definition is not only about complementing and improving the current situation, but also as preparing for future interventions.

Područje Stona obiluje graditeljskim, ali i drugim naslijeđem čiji stupanj očuvanosti, istraženosti i integracije u suvremeni način života jako varira. Veliki vremenski i oblikovni raspon kulturnoga krajolika Stona – od ilirskih gradina do antičkih promatračnica, od rimskog agera i solane do planiranog i izgrađenog srednjovjekovnog i renesansnog sustava obrane poluotoka Pelješca s tri naselja povezana utvrdama na zahtjevnom terenu – može se svesti na matrice različitih prostornih dimenzija.

Njihov međusobni vremenski i prostorni odnos, kao i odnos prema krajoliku u kojem su nastale, prepoznatljiv je, te čini osnovnu mrežu za prihvat novih aktivnosti i novih zahvata u krajoliku.

Primarni kriterij pojavnosti tih novih zahvata jest način na koji se odnose prema zatečenom naslijeđu, načela unapređenja, poboljšanja i nadovezivanja, odnosno potencijalni doprinos kontinuitetu naslijeđa.

Provedena je oblikovna analiza zatečenih oblika krajolika i njihovo "mapiranje". Utvrđeni su sačuvaniji slojevi (grad, zidine, solana) i manje sačuvani slojevi kulturnog krajolika (gradine). Uzeti su u obzir položaj i oblik sastavnica krajolika koji su tijekom vremena nestali, kao primjerice drvena palisada koja je bila dio izvornog obrambenog sustava grada.

Davno uspostavljeno jedinstvo graditeljskog naslijeđa i krajolika uzeto je kao osnova na kojoj se istražuju vrste, oblici i položaji mogućih novih elemenata. Zatečene, vrlo postojane, fizičke matrice istražuju se s gledišta otvaranja mogućnostima nadopune prostornog sklada: novih matrica, reinterpretacije ili reinstalacije.

Identifikacija, analiza i sistematizacija potreba suvremenog doba, kao i oblika u kojima se one materijaliziraju, superponiraju se na provedena istraživanja. Odatle proizlaze smjernice promišljanja okvira realizacija novih zahvata u prostoru. Njihovo definiranje razmatra se ne samo s motrišta nadopunjavanja i unaprjeđenja postojećeg stanja, već i otvaranja i pripremanja za neke buduće zahvate.

POSSIBLE MODELS AND SCENARIOS IN DEVELOPMENT OF CENTRAL ISTRIAN TOWNS KRŠAN AND ŽMINJ

MODELI I SCENARIJI RAZVOJA NASELJA SREDIŠNJE ISTRE NA PRIMJERU KRŠANA I ŽMINJA

IRMA HUIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
central Istria
historical settlements
sustainable development
ideal reconstruction
development models

KLJUČNE RIJEČI:
središnja Istra
povijesna jezgra
održivi razvoj
idealna rekonstrukcija
model razvoja

Irma Huić, Ph.D, architect, Croatian Conservation Institute, Zagreb, Croatia
ihuic@h-r-z.hr

Prof. Mladen Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Urban and architectural characteristics of medieval settlements in Istria were created by mixing of two different cultural traditions (Central European and Venetian). The settlements of central Istria, historical Pazin County, still retains its medieval character and scope. The case studies of Kršan and Žminj will allow us to observe the models and scenarios of the development of historical settlements in central Istria. In addition, the relationship between architectural heritage and development of these settlements will be observed. Kršan and Žminj were selected as examples for the interpretation of two different models: Žminj – a settlement that lives and Kršan – a settlement that is mostly abandoned.

Previous research, conducted in the last two decades of the 20th century (research projects and master's studies), offered only guidelines for the preservation and revitalization of certain settlements in Istria. Previous studies have not considered the different scenarios and neither offered a development model that would suit each individual settlement.

After a review of previous research, archival and cartographic materials and conducted field surveys, the historical settlements in Pazin County are classified into several models on which the research results are going to be applied.

The paper provides an overview of the research that examines the model of development of the Istrian settlements based on urban and architectural heritage. The aim of the research is to propose a new development model that is the most appropriate for individual settlements including a model for the protection and use of architectural heritage. These scenarios offer three options of development models: the ideal reconstruction of historic settlements, entrepreneurial development and sustainable development.

Urbanistički i arhitektonski oblici srednjovjekovnih naselja u Istri nastali su miješanjem obilježja dviju različitih tradicija – srednjoeuropske i mletačke. Naselja središnje Istre, odnosno područje povijesne Pazinske knežije (današnje Pazinštine), još uvijek su zadržala svoj srednjovjekovni karakter i obuhvat. Na primjeru Kršana i Žminja promatraju se modeli i scenariji razvoja povijesnih naselja središnje Istre. Osim primjera za interpretaciju, razmatra se i model „ponašanja" prema graditeljskom nasljeđu u tim naseljima. Kršan i Žminj odabrani su kao primjeri za interpretaciju dva različita modela: Žminj – naselje koje živi i Kršan – naselje koje je mrtvo. U Kršanu i Žminju, kao i u većini naselja središnje Istre, povijesna jezgra zaštićena je kao kulturno dobro, uz pojedinačno zaštićene zgrade i sklopove unutar naselja.

U sklopu prethodnih istraživanja, provedenih u zadnja dva desetljeća 20. stoljeća (istraživački projekti i magistarska istraživanja), ponuđene su samo smjernice za očuvanje povijesnih jezgri i revitalizaciju pojedinih naselja u Istri. Prethodna istraživanja nisu razmatrala različite scenarije razvoja niti su ponudila razvojne modele koji bi najbolje odgovarali svakom pojedinom naselju. Nakon pregleda prethodnih istraživanja, arhivske i kartografske građe te provedenih terenskih istraživanja, povijesna naselja razvrstana su u nekoliko modela (primjera za interpretaciju) na kojima će se primijeniti rezultati istraživanja.

Priopćenje daje prikaz istraživanja koje sagledava model razvoja istarskih naselja temeljen na urbanističkom i graditeljskom nasljeđu. Cilj istraživanja jest predložiti nove razvojne modele naselja koji su najprimjereniji za pojedina naselja uključujući i model „ponašanja" prema graditeljskom nasljeđu zaštićene povijesne jezgre. Scenariji bi ponudili tri mogućnosti razvoja modela: idealna rekonstrukcija povijesnog naselja, poduzetnički razvoj i održivi razvoj.

GOLD HERITAGE
ENCOUNTER BETWEEN ARCHITECTURAL, URBAN AND ARCHAEOLOGICAL HERITAGE

ZLATNO NASLIJEĐE
SUSRET ARHITEKTONSKOG, URBANISTIČKOG I ARHEOLOŠKOG NASLIJEĐA

CONCETTA FALLANCA

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
historic city
architecture
urban planning
archeology
cultural heritage

KLJUČNE RIJEČI:
povijesni grad
arhitektura
urbanističko planiranje
arheologija
kulturno naslijeđe

Prof. **Concetta Fallanca**, Ph.D, architect,
Mediterranean University of Reggio Calabria
– Department of Heritage, Architecture and
Urbanism, Reggio Calabria, Italy
cfallanca@unirc.it

The urban archaeology design is essential in the multi-layered city planning that is in continuous and historical development, because it represents the search for a good interpretation between archaeological and urban heritage, in a perspective of harmonious coexistence, where the connection between historical and archaeological sites can be considered a connotative element of urban living.

The contribution of archaeology to the urban quality of the city, from the enhancement of archaeological sites and urban heritage that hosts them, can be introduced to a new way of thinking about urban interventions, accepting a logical connective likely to involve any type of network, from ecological, to that of urban mobility and accessibility to cultural heritage, tangible and intangible.

The themes that are traditionally associated with archaeological sites become much emphasized in towns that have an ancient past. In cities in the continuity of life, sometimes for thousands of years as Jerusalem, Damascus, Aleppo, Athens, Jericho, Matera, real open windows on the history of mankind, the process of evolution of urban elements is always in place and the *civitas* reworks anything that does not recognize as part of their path.

The same space changes its meaning inexorably evolving indifferent places as it is crossed by the time. The plans of the cities change fee, the spaces are gathering, sometimes evolve sometimes devolve, noble spaces can become meaningless for the contemporary city. This is a positive design tension between old souls and contemporary living space the same size but different chronological phases, in the ceaseless process of becoming the historic city.

The paper proposes the research of the effects produced by the encounter between Architecture, Urbanism and Archaeology that with art, wisdom and creativity leading to projects for the government of these places and, in general, the urban space.

Oblikovanje arheološkog naslijeđa u urbanom kontekstu bitno je u slojevitu urbanizmu koji je u stalnom povijesnom razvoju jer predstavlja potragu za interpretacijom odnosa arheološkog i urbanog naslijeđa, u perspektivi skladnog suživota, gdje se veza između povijesnih i arheoloških mjesta može smatrati bitnom sastavnicom urbanog života.

Doprinos arheologije urbanoj vrsnoći grada, od unaprjeđenja arheoloških nalazišta i urbanog naslijeđa u kojem su smješteni, može biti uključen u novi način razmišljanja o urbanim zahvatima, prihvaćajući logično povezivanje koje će vjerojatno uključivati bilo koju vrstu mreže – od ekoloških, mreže urbane mobilnosti i dostupnosti kulturnog naslijeđa te drugih materijalnih i nematerijalnih mreža.

Teme koje su tradicijski povezane s arheološkim nalazištima postaju mnogo naglašenije u gradovima koji imaju drevnu prošlost. U gradovima s kontinuitetom života, ponekad tisućama godina kao što su Jeruzalem, Damask, Alepp, Atena, Jerihon, Matera i sl., stvarni otvoreni prozori u povijest čovječanstva, proces evolucije urbanih elemenata stalno traje, a *civitas* prerađuje sve što ne prepoznaje kao dio svoga puta.

Isti prostori mijenjaju značenje nezaustavljivo se razvijajući u drugačija mjesta uvjetovana vremenskom protegom. Planovi gradova slobodno se mijenjaju, prostori se grupiraju, ponekad razvijaju, ponekad razgrađuju, od nekada plemenitih prostora mogu nastati prostori besmisleni za suvremeni grad. To je pozitivna stvaralačka napetost između starih duša i suvremenoga stambenog prostora iste veličine, ali različitih kronoloških etapa, u neprestanom procesu nastajanja povijesnoga grada.

Rad predlaže istraživanje učinaka proizvedenih susretom arhitekture, urbanizma i arheologije koji putem umjetnosti, mudrosti i kreativnosti dovode do projekata za upravljanje tim mjestima i općenito urbanim prostorom.

ARCHAEOLOGICAL HERITAGE AND URBAN PLANNING IN MÉRIDA, SPAIN
MANAGEMENT AND ENHANCEMENT MODEL

ARHEOLOŠKO NASLIJEĐE I URBANISTIČKO PLANIRANJE U MÉRIDI, ŠPANJOLSKA
MODEL UPRAVLJANJA I UNAPRJEĐENJA

MARKO RUKAVINA
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
archaeological heritage
urban planning
archaeological heritage management
enhancement of archaeological heritage
urban integration

KLJUČNE RIJEČI:
arheološko naslijeđe
urbanističko planiranje
upravljanje arheološkim naslijeđem
unaprjeđenje arheološkog naslijeđa
urbana integracija

Marko Rukavina, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
mrukavina@arhitekt.hr

Prof. Mladen Obad Šćitaroci, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

The paper explores the interrelations between urban planning and protection of the archaeological heritage in the Spanish town of Mérida. Mérida has been continuously inhabited since ancient times and many archaeological finds are visible in the historic town centre and beyond (Antiquity, late Antiquity, Early Middle Ages). The archaeological heritage of the town, on the UNESCO World Heritage List since 1993, in the contemporary period is recognized as a basic tourism and development resource by local authorities and since 1996 is managed by a specially established public institution.

The aim of this paper is the analysis of valid and former urban plans to determine spatial and urban planning approach to the issue of protection and enhancement of the archaeological heritage of the town, and the need for urban development and renewal of the town. A shift in the approach to the archaeological heritage is visible in the valid master plan adopted in 2000 which includes the specific plan of the historic town centre as its integral part. In that plan certain planning measures for enhancement and integration of the archaeological heritage are adopted based on contemporary concept of management of archaeological heritage which involves urban planners as one of the main stakeholders in the process.

Explored planning approach is recognized as an enhancement model of the archaeological heritage, its visual and functional integration in the contemporary life, but also as a model for town revitalization or revitalization of its parts within the urban planning process. Identified model represents contribution to the enhancement of the archaeological heritage and cultural heritage in general. The research is part of the conducted doctoral research (Archaeological heritage integration method in urban planning) within the scientific research project *Heritage Urbanism* (HERU).

Istražuje se međuodnos urbanističkog planiranja i zaštite arheološkog naslijeđa u španjolskom gradu Méridi. Mérida ima kontinuitet naseljenosti od antičkog doba i brojne vidljive arheološke nalaze u povijesnoj jezgri i izvan nje (antika, ranokršćansko razdoblje, srednji vijek). Arheološko naslijeđe grada, na UNESCO-voj Listi svjetske baštine od 1993. godine, u suvremenom razdoblju je od strane lokalne uprave prepoznato kao osnovni turistički i razvojni resurs, a njime od 1996. godine upravlja i posebno osnovana javna ustanova.

Cilj rada jest temeljem analize ranijih i važećih urbanističkih planova istražiti prostorno-planerski i urbanistički pristup prema problematici zaštite i unaprjeđenja arheološkog naslijeđa grada, s jedne strane, te potrebi za prostornim razvojem i obnovom grada, s druge strane. Zaokret u pristupu prema arheološkom naslijeđu predstavlja važeći generalni urbanistički plan grada iz 2000. godine koji sadrži i poseban plan povijesne jezgre. U tim su planovima unesene planerske (urbanističke) mjere unaprjeđenja i integracije arheološkog naslijeđa temeljene na suvremenoj zamisli upravljanja arheološkim naslijeđem pri čemu su kao jedan od glavnih dionika uključeni urbanisti i planeri.

Istraženi prostorno-planski pristup (važeći prostorno-planski dokumenti) prepoznaje se kao model unaprjeđenja arheološkog naslijeđa, odnosno njegove vizualne i funkcionalne integracije u suvremeni grad i život, ali i kao model revitalizacije grada ili dijela grada u okviru urbanističkog planiranja. Takav je model doprinos unaprjeđenju arheološkog i općenito kulturnog naslijeđa. Ovaj rad je dio provedenog doktorskog istraživanja *Metode integracije arheološkog naslijeđa u urbanističkom planiranju,* koje se provodilo u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta *Urbanizam naslijeđa* (HERU).

ARCHAEOLOGICAL SITE KASTRUM
VISITOR CENTER OTOČAC – PHYSICAL PROGRAMMING MODEL AS A FUNCTION OF THE ECONOMIC (SELF)SUSTAINABILITY

ARHEOLOŠKI LOKALITET KASTRUM
CENTAR ZA POSJETITELJE OTOČAC – MODEL PROSTORNOG PROGRAMIRANJA U FUNKCIJI EKONOMSKE (SAMO)ODRŽIVOSTI

JESENKO HORVAT
MARINA PAVKOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
archaeological site
physical programming
commercial sustainability
tourist reception
Kastrum, Otočac

KLJUČNE RIJEČI:
arheološki lokalitet
prostorno programiranje
komercijalna održivost
turistička recepcija
Kastrum, Otočac

Nowadays Otočac in Lika is a small town scattered around Kastrum - medieval site of the aristocratic castle (Wasserburg) placed on the island in the middle of the river Gacka and its floodplains. Since this is the location nearby the city centre, on which reconstructions and infrastructural modifications continuously occurred, only few visible remains of the medieval period have survived. The old town, with its first records dating from 1316, was covered over a period of time with layers of soil, local roads and sporadic buildings. After the World War Two the area fell under military administration whose authorities built the residential dwelling with outbuildings and military bakery. The slope that follows circular area around denotes the position of the former castle walls. After 1990 building has changed its use and served in various civil purposes that indicate the utter disorientation and improvisation. For this reason, developing a program in use and redesign of existing building and its surrounding, the fact that it is not investigated and first-class archaeological site situated next to the access road from the highway to Otočac has been taken into particular account.

The goal of the programmatic and design interventions is to reconcile the archaeological wealth of the micro-location with the sustainable commercialization of space, and to strengthen the city of Otočac with a new attractive point as an integral part of the development process of the wider urban environment. For this reason, the character of outside and inside interventions are of non-invasive kind - all in order not to disturb further research process and not to harm the archaeological heritage that produces an added value to the attractiveness of place. The ultimate goal is the transformation of the old bakery building into the Visitor Centre, which will, using polyvalent prerogatives, justify entrepreneurial investment, raise the level of receptive tourism services and enrich the offer of the city by communicating its cultural and historical potential.

Današnji Otočac u Lici razmjestio se uokolo *Kastruma* – srednjovjekovnog lokaliteta plemićkoga grada (Wasserburg), na otočiću usred rijeke Gacke i poplavnog područja. Obzirom da se radi o lokaciji neposredno uz središte grada na kojoj su se neprekidno odvijale gradbene i infrastrukturne preinake, vidljivih ostataka srednjovjekovnoga grada danas je ostalo malo. Stari grad, o kojem prvi zapisi potječu iz 1316. godine, tijekom vremena je prekriven naslagama tla, lokalnim prometnicama i sporadičnim građevinama. Poslije Drugoga svjetskog rata taj je prostor bio pod vojnom upravom pa je sagrađena vojna stambena prizemnica s pomoćnim zgradama i vojna pekarnica. Denivelacija terena koja prati uzdignuti kružni prostor uokolo, označava položaj nekadašnjih zidina kaštela. Nakon 1990. godine građevina je promijenila namjenu i služila je u različite civilne svrhe (skladišta, trgovina građevnim materijalom i drugo) što ukazuje na posvemašnje nesnalaženje i improvizaciju. Iz tog razloga, razvijajući program korištenja i uređenja prostora s postojećom građevinom, vodilo se osobitog računa o činjenici da se radi o neistraženom, a prvorazrednom arheološkom lokalitetu smještenom uz pristupnu prometnicu s auto ceste prema Otočcu.

Cilj programsko projektantskog zahvata jest pomiriti arheološko bogatstvo na mikrolokaciji s održivom komercijalizacijom prostora, a grad Otočac ojačati za novu atraktivnu točku kao sastavnicu razvojnog procesa šireg urbanog okruženja. Iz tog razloga su vanjske i unutarnje intervencije površinskog i neinvazivnog karaktera – sve u cilju daljnjeg nesmetanog istraživanja arheološkog naslijeđa koje atraktivnosti mjesta daje dodanu vrijednost. Krajnji cilj jest preobrazba zgrade stare pekarnice u Centar za posjetitelje koji će svojom polivalentnošću opravdati poduzetnička ulaganja, podići razinu recepcijske turističke usluge i obogatiti ponudu grada komunicirajući njegov kulturno povijesni potencijal.

Assoc. Prof. **Jesenko Horvat**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
jesenko.horvat@arhitekt.hr

Marina Pavković, economist, Ph.D student (University of Zagreb – Faculty of Architecture), Zagreb Fair, Zagreb, Croatia
marina.pavkovic1@zg.t-com.hr

THE POST-INDUSTRIAL LANDSCAPE HERITAGE AS A POTENTIAL
STRATEGIES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN BRESCIA, LOMBARDY

MOGUĆNOSTI POSLIJEINDUSTRIJSKOG KRAJOLIKA
STRATEGIJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ GRADA BRESCIA, LOMBARDIJA

LUCA MARIA FRANCESCO FABRIS
GUIDO GRANELLO

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
post-industrial landscape
sustainable development
green belt
pits recovery
Lombardy

KLJUČNE RIJEČI:
poslijeindustrijski krajolik
održivi razvoj
pejsažni pojas
obnova iskopa
Lombardija

Luca Maria Francesco, Ph.D, journalist and architect, Politecnico di Milano – Department of Architecture and Urban Studies, Milano, Italy
lucamariafrancesco.fabris@polimi.it

Guido Granello, architect, Politecnico di Milano - Department of Architecture and Urban Studies, Milano, Italy
guido.granello@mail.polimi.it

The paper focuses on Brescia, an Italian town that lies on the Northern Po Valley linear system connecting Torino and Venice passing through Milan. Brescia is now facing the passage from important industrial centre to a new post-industrial context, where environment and landscape strategies are great potentials for the local community future. Moreover, in 2012 UNESCO has declared Brescia "Langobardic Town" increasing the tourist flow attracted by the magnificent historical site of Santa Giulia (Saint July), the beautiful landscape of Franciacorta Region vineyards and the hills and parks surrounding the Garda Lake.

This important and consolidated heritage that merges historic, urbanism-related, and landscape issues, has recently found a new dimension in the recovery of the Botticino's white marble quarries on the northern hilly outskirts of the town and the reclaiming of the wetlands and the artificial lakes created during the last century as by-product of sand and gravel pits on its south-eastern side. Both these have become part of Brescia's cultural landscape and the lakes area nowadays represents a wide solution of continuity in the ecological green belt that surrounds Brescia. This paper presents the strategies the City of Brescia is adopting to transform this derelict post-industrial landscape into the "Parco delle Cave" (Park of Pits), the new green structure completing the Brescia green belt that includes the "Parco delle Colline di Brescia" (Brescia Hills Park), the linear park of the River Mella, and a strong vegetal system along the South Brescia highway. The construction of this park is a demonstration of what good government and good consulting can do applying strategies that can improve and reinforce local community consciousness, individuate and promote new economy backgrounds and supply the city with services and features necessary for planning a sustainable future as a legacy.

Fokus priopćenja jest na Bresci, talijanskom gradu smještenom unutar linearnog sustava sjeverne nizine rijeke Po koja povezuje Torino i Veneciju prolazeći kroz Milano. Brescia danas proživljava tranziciju od nekad važnog industrijskog središta prema novom, postindustrijskom gradu i krajoliku gdje strategije upravljanja okolišem i pejsažom predstavljaju potencijal za budućnost lokalne zajednice. Godine 2012. UNESCO je proglasio Bresciu "Langobardskim gradom", povećavajući priljev turista privučenih povijesnim lokalitetom Svete Julije, prekrasnim pejsažom vinogradskih predjela Franciacorta (talijanski Champagne), brježuljcima i parkovima u okruženju jezero Garda.

To važno i konsolidirano nasljeđe koje povezuje povijesne, urbanističke i pejsažne teme, u posljednje vrijeme je dobilo novu dimenziju oživljavanjem kamenoloma bijelog mramora Botticino na sjevernoj brežuljkastoj periferiji grada, kao i reklamacijom močvara i umjetnih jezera jugoistočno od grada (nastalih tijekom 20. stoljeća kao posljedica eksploatacije pijeska i šljunka). Oboje su postali dio kulturnog krajolika Provincije Brescia, a područje jezera danas nudi mogućnosti povezivanja pejsažnog pojasa oko grada. Priopćenje donosi strategije koje grad Brescia poduzima kako bi se transformirao degradirani industrijski krajolik napuštenih kopova kamenoloma u "Parco delle Cave", novu parkovnu cjelinu koja dopunjava pejsažni pojas Brescie, koji sadržava brježuljkasti krajolik oko grada "Parco delle Colline di Brescia", linearni park rijeke Melle te vegetacijski sustav uzduž južne autoceste. Stvaranje *Parco delle Cave* primjer je kako dobro upravljanje i *consulting* mogu unaprijediti gospodarski razvoj primjenom strategija koje unaprjeđuju i učvršćuju svijest lokalne zajednice, promiču nove ekonomske platforme i opskrbljuju grad uslugama i sadržajima potrebnim za planiranje održive budućnosti kao novog nasljeđa.

TROUBLESOME HERITAGE: A BURDEN OR A CHANCE FOR DEVELOPMENT
CASE STUDY OF UPPER SILESIAN AGGLOMERATION, POLAND

BREMENITO NASLIJEĐE: OPTEREĆENJE ILI PRILIKA ZA RAZVOJ
PRIMJER INDUSTRIJSKOG PREDJELA GORNJE ŠLESKE, POLJSKA

ANNA SULIMOWSKA-OCIEPKA

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
architecture
industrial heritage
urban renewal
urban landscape
industrial agglomeration

KLJUČNE RIJEČI:
arhitektura
industrijsko naslijeđe
urbana obnova
urbani krajolik
industrijski sklop

In the cultural landscape of the industrial cities and agglomerations, evolving at the turn of 20th century, there is usually a lack of elements that are commonly recognised as cultural heritage. The dynamic development of industrial agglomerations, subordinated only to the requirements of the narrowly conceived economy of production, created an amorphous structure with no care for urban composition and beauty of the city space. The effects of this unplanned and chaotic development are felt in the urban landscape of many industrial cities today. At the time of economic transformation in the 1960's in Western Europe, and about 30 years later in Central Europe, industrial agglomerations began to experience the negative effects of collapsing of traditional industries, and the valuable post-industrial buildings were destroyed before they reached historical value. With the change in perception of the post-industrial architecture in the 1990s, a change in views about the regeneration of degraded areas also took place. Nowadays, in the age of increasing competitiveness of the cities, the development potential of industrial heritage is appreciated as a very important element of a new positive image of the city space.

Such actions are also taken in the Upper Silesian Agglomeration (Poland) - one of the biggest industrial agglomerations in Europe. They show how industrial heritage can enhance the development potential and build new creative city spaces, at the same time being able to meet the demands of modern world with relating to the urban policy of EU.

U kulturnom krajoliku industrijskih gradova i sklopova (aglomeracija), koje su se razvile na prijelazu iz devetnaestog u dvadeseto stoljeće, najčešće nedostaju elementi koji se inače povezuju s kulturnim naslijeđem. Dinamičan razvoj industrijskih sklopova podređen jedino usko usmjerenim potrebama ekonomske proizvodnje, doveo je do stvaranja amorfnih struktura bez naglaska na urbanoj kompoziciji i estetici gradskog prostora. Posljedice takva neplaniranog i kaotičnog razvoja vidljive su u današnjem urbanom krajoliku mnogih industrijskih gradova. U doba ekonomske preobrazbe šezdesetih godina dvadesetog stoljeća u Zapadnoj, i otprilike trideset godina kasnije u Središnjoj Europi, industrijske sklopove (industrijske predjele) pogađaju negativne posljedice gašenja tradicionalnih industrija. Brojne vrijedne postindustrijske građevine su uništene prije nego li su postale povijesno naslijeđe. S promjenom percepcije postindustrijske arhitekture devedesetih godina dvadesetog stoljeća mijenja se i stav prema oporavku degradiranih područja. Danas, u vremenu rastuće kompetitivnosti gradova, razvojne mogućnosti industrijskog naslijeđa prihvaćene su kao veoma važni elementi nove pozitivne slike gradskog prostora.

Sličan je pristup ostvaren i u primjeru industrijskog predjela u Gornjoj Šleskoj (Poljska), jednom od najvećih industrijskih sklopova u Europi, koji pokazuje način na koji industrijsko naslijeđe može unaprjediti razvojni potencijal i stvoriti nove kreativne gradske prostore, a da istodobno odgovara zahtjevima suvremenog svijeta vezanim uz urbanu politiku Europske Unije.

Assist. Prof. **Anna Sulimowska-Ociepka**, Ph.D,
architect, Silesian University of Technology,
Gliwice, Poland
anna.sulimowska-ociepka@polsl.pl

THE TRANSFORMATION OF THE POSTINDUSTRIAL LANDSCAPE
IRONWORKS SISAK, CROATIA

PREOBRAZBA POSLIJEINDUSTRIJSKOG PEJSAŽA
ŽELJEZARA SISAK

SVEN SORIĆ
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Sisak Ironworks
industrial infrastructure
workers' settlements
new urbanity
postindustrial landscape

KLJUČNE RIJEČI:
Željezara Sisak
industrijska infrastruktura
radnička naselja
novi urbanitet
postindustrijski pejsaž

Sven Sorić, M.Arch,
Sisak, Croatia
soric.sven@gmail.com

Assoc. Prof. Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

The term postindustrial landscape is defined by elements of industrial infrastructure, architecture and landscape, whose usage after the shutting down of the industry is a subject of redefinition.

After the abandoning of active production, the industrial heritage of Sisak has started its decay with parts of it destroyed and even disassembled and recycled. During two decades of neglect of industrial urbanity, a process of de-urbanization started disintegrating areas of the workers' settlement Caprag and other industrial areas of the city. The goal of research is the redefinition of the elements of industrial urbanity in order to create new way of using space, so it may become the engine of a new progress.

The mapping of the elements of industrial landscape in the urban tissue illustrates the possibilities of creating a new system of usage and connecting devastated areas, with the aim to regenerate the urban structure. Depending on the type of element, its physical characteristics and location, models of space transformation are suggested, and then superimposed with various possible scenarios of usage. Thus, the factors that influence the physical transformation and the possible usage of urban industrial heritage should be discovered.

The complex of the former Sisak Ironworks and the worker's settlement Caprag as topics of research show possible scenarios of transformation of urban tissue, with the emphasis on the fact that the elements of industrial infrastructure and industrial landscape are as relevant as the elements of industrial architecture, and as such they form an inseparable whole. Depending on scenarios of urban tissue transformation, models of industrial area usage are shown in phases of tissue growth, as well as their preservation in situations of urban decay. The adaptability of industrial spaces to various scenarios is a base for sustainable usage of space. The models described here could be used in any industrial setting.

Pojam postindustrijskog pejsaža čine elementi industrijske infrastrukture, arhitekture i pejsaža, čije je korištenje nakon zatvaranja industrijskih pogona potrebno redefinirati.

Napuštanjem aktivne proizvodnje industrijsko naslijeđe Siska je prepušteno postupnom propadanju, pojedini se dijelovi devastiraju, čak uništavaju i recikliraju kao sekundarne sirovine. Tijekom dva desetljeća zanemarivanja elemenata industrijske urbanosti, započet je proces deurbanizacije nekadašnjih konsolidiranih područja radničkog naselja Caprag i industrijskih cjelina grada. Cilj istraživanja jest redefinicija elemenata industrijskog urbaniteta u svrhu novog načina korištenja prostora kako bi on postao pokretač razvoja.

Prepoznavanjem elemenata industrijskog krajolika u tkivu grada prikazuje se mogućnost stvaranja novog sustava korištenja i povezivanja devastiranih prostora koji regenerira narušenu urbanu strukturu. Ovisno o vrsti elementa, njegovim fizičkim obilježjima i smještaju u gradu, predlažu se modeli preobrazbe prostora superponirani mogućim scenarijima njihova korištenja. Time bi bili prepoznati čimbenici koji utječu na fizičku preobrazbu i moguću namjenu naslijeđa industrijskoga grada.

Istraživanje na primjeru prostora bivšeg kombinata Željezare Sisak i radničkog naselja Caprag prikazuje moguće scenarije preobrazbe gradskoga tkiva, s naglaskom na činjenicu kako su elementi industrijske infrastrukture i pejsaža jednakovrijedni elementima industrijske arhitekture, te kao takvi čine nerazdjeljivu cjelinu. Ovisno o scenarijima preobrazbe gradskoga tkiva, prikazuju se modeli korištenja industrijskih prostora uslijed rasta, odnosno modeli njihova očuvanja i prezentacije uslijed sažimanja urbanog područja. Prilagodljivost industrijskog prostora različitim scenarijima polazište je održivog korištenja prostora. Opisani modeli preobrazbe primjenivi su u bilo kojoj industrijskoj sredini.

TRANSFORMATION OF THE INDUSTRIAL ARCHITECTURE HERITAGE
AN ENCOURAGEMENT FOR NEW SPATIAL DEVELOPMENT STRATEGIES

PREOBRAZBA NASLIJEĐENE INDUSTRIJSKE ARHITEKTURE
POTICAJ NOVIM STRATEGIJAMA PROSTORNOG RAZVOJA

BOJAN BALETIĆ
KRISTINA CAREVA
MORANA PAP

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
industrial heritage
university campus
arts and technology research
interdisciplinary research
refurbishment of architectural heritage

KLJUČNE RIJEČI:
industrijsko nasljeđe
sveučilišni kampus
istraživanja u umjetnosti i tehnologiji
interdisciplinarno istraživanje
adaptacija arhitektonskog nasljeđa

At the beginning of the 21st century, the University of Zagreb has shifted its focus from education to research. It started in 2006, when the site of the former military barracks was assigned to the Ministry of Science for a new campus and supporting institutes and agencies of the University of Zagreb.

The area of the Borongaj Campus has been transforming for the past 100 years or so, from meadows and airport to military barracks surrounded by urban tissue. The newly planned campus area inherited several buildings through such development that, even if we do not classify them as cultural heritage, would be worth keeping and incorporating into the new strategy, thus achieving continuity of the spatial development. The building of the army stock warehouse is particularly interesting in this respect, because of its spatial qualities and distinct industrial aesthetics. This building shall receive a new role in accordance with the campus programming scenario – centre for artistic research.

The subject of linking art with new technologies by interdisciplinary trends has been present on international and domestic scenes since 1950s and in the last 20 years or so has received additional interest. The paper will present successful international institutions dealing with interdisciplinary linking of artistic and engineering professions, interesting insights obtained by analysis, and research findings that were taken into account in designing the conversion of the former military warehouse into the Centre. It will also address the subject of transforming the existing building for innovative purposes, which symbolically also represents a new compound with added values, usual result of an interdisciplinary research. The role of the Campus in revitalizing urban transformation of the city district and its role as a motivator of new ideas in general will be emphasized by placing the Centre with its non-conventional contents within Borongaj's borders.

Zagrebačko Sveučilište se na početku 21. tisućljeća usmjerilo od obrazovnogn prema istraživačkom, što je započeto 2006. godine kada je zemljište bivše Vojarne Borongaj dodijeljeno na korištenje Ministarstvu znanosti za novi kampus Sveučilišta u Zagrebu te za prateće institute i agencije.

Prostor Kampusa Borongaj posljednjih 100-tinjak godina prolazio je preobrazbe od livada izvan grada i aerodroma do vojarne okružene gradskim tkivom. Takav razvoj na području novoplaniranoga kampusa ostavio je u naslijeđe nekoliko zgrada koje je, iako ih ne svrstavamo u kulturno naslijeđe, bilo vrijedno zadržati i uklopiti u novu strategiju te tako ostvariti kontinuitet prostornog razvoja. Posebice je zanimljiva zgrada robnog vojnog skladišta zbog njenih prostornih kvaliteta te jasne industrijske estetike. Unutar scenarija programiranja kampusa za tu je zgradu predviđena nova namjena Centra za umjetnička istraživanja.

Tema povezivanja umjetnosti i novih tehnologija kroz interdisciplinarne trendove prisutna je na svjetskoj i domaćoj sceni od 1950-ih godina uz dodatnu aktualizaciju posljednjih 20-ak godina. Priopćenje će predstaviti uspješne međunarodne institucije koje se bave interdisciplinarnim povezivanjem umjetničkih i inženjerskih struka, zanimljive uvide do kojih je analiza dovela te zaključke istraživanja koji su uzeti u obzir pri projektiranju prenamjene nekadašnjega vojnog skladišta u prostore Centra. Priopćenje će osloviti i temu preobrazbe postojeće zgrade u inovativne svrhe što i simbolično predstavlja novi spoj koji rezultira dodanom vrijednošću, čestu pojavu kod interdisciplinarnih istraživanja. Smještajem nekonvencionalnog sadržaja Centra unutar granica Borongaja, želi se apostrofirati uloga Kampusa kao revitalizatora urbane preobrazbe gradske četvrti te pokretača novog promišljanja općenito.

Prof. **Bojan Baletić**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
bojan.baletic@arhitekt.hr

Kristina Careva, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
kristina.careva@arhitekt.hr

Morana Pap, architect, Ph.D student,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
morana.pap@arhitekt.hr

SPATIAL MODEL OF TRANSFORMATION OF SINGLE-PURPOSE INDUSTRIAL HERITAGE INTO A MULTI-FUNCTIONAL URBAN AREA
ZAGREB FAIR

PROSTORNI MODEL PREOBRAZBE INDUSTRIJSKOG NASLIJEĐA JEDNE NAMJENE U POLIFUNKCIONALNO URBANO PODRUČJE
ZAGREBAČKI VELESAJAM U ZAGREBU

TIHOMIR JUKIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Zagreb Fair
brownfield
urban transformation
innovation district
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
Zagrebački velesajam
zapušteno industrijsko područje
urbana preobrazba
inovacijsko urbano područje
Zagreb

Prof. Tihomir Jukić, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
tihomir.jukic@arhitekt.hr

The topic of this work is an exploration of possible models of transformation of abandoned industrial areas in the city that are not in their original function, are partly used or have an improper purpose, and represent a complex, in this case, of industrial purpose, which is known in professional literature as *brownfield*.

Continuous transformation and development of the city protected by industrial units, which were once on the city outskirts are today located in prime locations in the city centre and in the process of transformation must accommodate to new functions. As regards small sites the previous purpose is replaced by another one, bearing in mind that its purpose should be appropriate for the construction of the building, and so as not to make significant changes to the building. This is easily conceivable on the architectural level, but when it comes to a much larger coverage (sometimes more than 50 hectares) different requirements appear. Then it is not appropriate that only one purpose replaces the other as that would mean that a great metropolitan area remains closed for public use just like it was before the reconstruction and transformation.

Models of protection that are most appropriate for large (industrial) units of single purpose when several layers of protection exist – protection of an integrated circuit, individual buildings or the concept of public space are being examined. What is explored are transformation models that can be applied to obtain numerous leisure activities appropriate to the city centre, the harmonious relationship of the current and new, attractiveness, openness and cutting-edge areas, while respecting the tradition and context. In the research and testing procedure of transformation possibilities, as a theoretical model of questioning Zagreb Fair in Zagreb (the 1960s) has been chosen, and in future this model could be used in other similar examples.

Tema rada je propitivanje mogućih modela preobrazbe područja napuštenih industrijskih prostora u gradu koji nisu u prvobitnoj funkciji, koji se koriste djelomično ili neprimjerenom namjenom, a predstavljaju cjeline jedne, u ovom slučaju industrijske namjene, u literaturi nazivane *brownfield*.

Kontinuiranom preobrazbom i razvojem grada zaštićene industrijske cjeline, koje su nekada bile na gradskoj periferiji, danas se nalaze na atraktivnim lokacijama u gradskom središtu i u postupku preobrazbe moraju primiti nove funkcije. Kod lokacija malog obuhvata jedna namjena zamjenjuje onu nekadašnju uz nastojanje da namjena bude primjerena građevnom korpusu građevine, a kako se ne bi značajnije zahvaćalo u građevinu. To je lako sagledivo na arhitektonskoj razini, ali kada se radi o znatno većem obuhvatu (ponekad i više od 50 ha) onda se javljaju drugačiji zahtjevi. Tada nije primjereno da samo jedna namjena zamijeni drugu jer bi time veliko gradsko područje ostalo zatvoreno za javno korištenje kao što je bilo i prije rekonstrukcije i preobrazbe.

Propituju se optimalni modeli zaštite za velike (industrijske) cjeline jedne namjene kada postoji nekoliko razina zaštite – zaštita cjelovitog sklopa, pojedinih građevina ili koncepta javnog prostora. Istražuje se koji se modeli preobrazbe mogu primijeniti da bi se dobili raznoliki sadržaji primjereni gradskom središtu, skladan odnos zatečenog i novog, atraktivnost, otvorenost i propulzivnost područja, uz poštivanje tradicije i konteksta. U istraživanju i postupku ispitivanja mogućnosti preobrazbe, kao teoretski model propitivanja odabran je sklop Zagrebačkog velesajma u Zagrebu (iz 1960-tih godina), a model bi se u budućnosti mogao rabiti i na drugim sličnim primjerima.

A MODERNIST JUNCTION OF TRADITIONAL AND FUNCTIONAL CITY PLANNING CONCEPTS IN VLADIMIR ANTOLIĆ'S OEUVRE
ZAGREB - UNREALISED VISIONS 1947-1953

MODERNISTIČKI SPOJ TRADICIJSKOG I FUNKCIONALNOG URBANISTIČKOG KONCEPTA U OPUSU VLADIMIRA ANTOLIĆA
ZAGREB – NEOSTVARENE VIZIJE 1947.-1953.

VEDRAN IVANKOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
functional city planning
20th century city planning
Vladimir Antolić
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
funkcionalni urbanizam
urbanizam 20. stoljeća
Vladimir Antolić
Zagreb

Antolić, a 20th century Croatian architect and city planner, solved the problem of connecting the Lower City of Zagreb with the newly planned functional city between the railway and the Sava river with a specific principle of dividing with a green belt, attempting to thereby use two typologies – two different urbanistic patterns – integrated in a functional unit. Since the first urbanistic explorations of the space between the railway and the Sava in the 1930's, the integration of different urbanistic models was a unique part of Antolić's vision and his method was „purified" and rounded out in „Macedonian oeuvre" in 1946/47 and in Antolić's bid for the New Belgrade plan in 1947.

Notwithstanding these developments, Antolić gave a completely representative example of dividing two different urbanistic models for the first time in Zagreb, in the first and second version of the Preliminary Master Plan in 1949 and 1953.

He undertook a complete city zoning into eight segments: housing, industry, supply and distribution, administration, culture and business, recreation, extra urban leisure, cemeteries and a protected groundwater area; with sub segments for every segment. He attempted to segregate the city functions, and the only overlap was anticipated for the older part of the city where housing was interconnected with business. Recreation areas were planned along the shores of the Sava river. Both left and right shore of the Sava were the planned locations for a central park with no buildings on site, except swimming pools, the city fair, a hippodrome and central stadium, spread out through a kilometre long empty area along the riverside.

The author represents this concept as a model for protecting different urban units by way of separating the urbanistic patterns with a landscape at their connection. The integration of city and nature is seen as a specifically modernist approach which will become a trademark used in some more recent urban concepts, such as Chandigarh.

Spoj Donjega grada i novoga funkcionalnog grada u južnom dijelu Zagreba, planiranog između pruge i Save, Antolić je riješio specifičnim principom odvajanja "novog" od "starog" širokim pejsažnim pojasom pokušavajući dvije tipologije - dva različita urbanistička predloška - integrirati u jedinstvenu funkcionalnu cjelinu. Od prvih urbanističkih promatranja prostora između pruge i Save 1930.-ih integracija različitih urbanističkih modela bila je jedinstven dio Antolićeve vizije grada, iako se njegova prepoznatljiva metoda „pročistila" i idejno zaokružila u „makedonskom opusu" iz 1946./47. te ju Antolić primjenjuje i u natječajnom rješenju za Novi Beograd 1947.

Potpuno reprezentativno načelo odvajanja dvaju potpuno drukčijih urbanističkih modela Antolić prvi put pokazuje na primjeru Zagreba, u Direktivnoj regulacijskoj osnovi predstavljenoj 1949. u prvoj, te 1953. godine u drugoj inačici. U toj viziji provedeno je funkcionalno zoniranje grada u osam razdjela: stanovanje, industrija, opskrba i raspodjela, uprava, kultura i poslovanje, rekreacija, izvangradska izletišta, groblja i vodonosno zaštitno područje, s podpodručjima za svaki razdjel. I tu je dosljedno provedeno načelo odvajanja gradskih funkcija, a jedino je preklapanje funkcija bilo predviđeno za stari dio grada gdje se stanovanje isprepliće s poslovnom namjenom. Područja namijenjena rekreaciji predviđena su uz obale Save. Uz Savu je predviđen središnji park obostrano, bez izgradnje, izuzev kupališta, velesajma, hipodroma i središnjega stadiona, koji su bili „razvučeni" u kilometarskom praznom prostoru uz riječno područje.

Taj koncept autor predstavlja kao model zaštite urbanističkih cjelina metodom odvajanja različitih urbanističkih predložaka pojasom nasada na njihovu spoju. Integracija grada i prirode u radu se razmatra kao specifičan modernistički pristup očuvanju naslijeđa, koji će postati obilježje i nekih recentnih svjetskih urbanističkih koncepcija poput Chandigarha.

Assist. Prof. **Vedran Ivanković**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
vivankovic@arhitekt.hr

CRITERIA FOR CONTEMPORARY INTERVENTIONS ON THE BASTION FORTIFICATION LOCATIONS
CASE STUDY OF CROATIAN TOWNS

KRITERIJI ZA SUVREMENE ZAHVATE NA MJESTU BASTIONSKIH UTVRĐENJA
PRIMJERI HRVATSKIH GRADOVA

DAMIR KRAJNIK
LEA PETROVIĆ KRAJNIK

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
bastion fortifications
Croatian towns
contemporary interventions
transformation models

KLJUČNE RIJEČI:
bastionska utvrđenja
gradovi Hrvatske
suvremeni zahvati
modeli preobrazbe

Assoc. Prof. **Damir Krajnik**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
dkrajnik@arhitekt.hr

Lea Petrović Krajnik, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
lea.petrovic@arhitekt.hr

One of the most important elements in transformation of European towns in the 19th century was the transformation of bastion fortifications around town nuclei, with the key purpose of constructing public buildings and creating public spaces. Fortification systems, strongly impacting the morphology of Renaissance and Baroque towns over the course of four centuries, started losing their original purpose towards the end of the 18th century. Fortifications turned into obstacles to urban development, and during the 19th century they were transformed and integrated into an urban tissue in most towns.

Many of the present-day city centres in Croatia were formed by transforming bastion fortifications during the 19th and 20th centuries. Following representative European examples, in many Croatian towns spaces of new identity and new urban values were created. However, in some towns the space obtained by the demolition of fortifications has never been completely articulated or it was used for a development inappropriate for the city centre as a consequence of disrespect for the heritage.

This raises the question of how to give these spaces the final shape in the future. Given that, on the one hand, there is a danger of leaving the completion of such spaces to questionable initiatives of the market and private investors. On the other hand, their completion and shaping reached a deadlock due to the conservation approach of maintaining the *status quo*. It is necessary to determine the criteria and methods for quality planning that would affirm the heritage as a valuable resource, a generator and an active participant of sustainable spatial, socio-cultural and tourism development.

This paper determines models and basic planning principles for sites of bastion fortifications in selected Croatian towns on the basis of characteristic types of bastion spaces and their specific urban characteristics.

Jedan od najvažnijih elemenata u transformaciji europskih gradova u 19. stoljeću bila je preobrazba bastionskih utvrđenja oko gradskih jezgri, a u njoj je ključnu ulogu imala izgradnja građevina javne namjene te uređenje javnih gradskih prostora. Fortifikacijski sustavi, koji su tijekom četiri stoljeća izgradnje snažno obilježili morfologiju renesansnih i baroknih gradova, gube potkraj 18. stoljeća uporabnu svrhu i postaju prepreka urbanom razvoju, zbog čega u većini gradova tijekom 19. stoljeća dolazi do njihove preobrazbe i uklapanja u urbano tkivo.

Preobrazbom bastionskih utvrđenja u brojnim hrvatskim gradovima tijekom 19. i 20. stoljeća nastaju središta današnjih urbanih cjelina. Po uzoru na reprezentativne europske primjere u mnogim hrvatskim gradovima stvoreni su prostori novoga identiteta i novih urbanih vrijednosti, dok u nekim od gradova prostori dobiveni razgradnjom utvrđenja nikada nisu urbanistički dovršeni ili je na njihovu mjestu nastala izgradnja neprimjerena gradskom središtu uslijed nepoštivanja naslijeđa. Stoga se postavlja pitanje načina njihova konačnog uobličavanja u budućnosti. S obzirom da je dovršavanje i oblikovanje takvih prostora s jedne strane u opasnosti od prepuštanja nepromišljenim inicijativama tržišta i privatnog kapitala, a s druge strane zbog povijesnog naslijeđa "zakočeno" u razvoju konzervatorskim pristupom održavanja "statusa quo", potrebno je utvrditi kriterije i metode za kvalitetno planiranje kojim bi se naslijeđe afirmiralo kao vrijedni resurs, pokretač i aktivni sudionik održivoga prostornog, društveno-kulturnog i turističkog razvoja. U priopćenju se za odabrane hrvatske gradove određuju modeli i osnovna načela planiranja na mjestu bastionskih utvrđenja, a temeljem karakterističnih tipova bastionskih prostora i njihovih urbanističkih obilježja.

REVITALISATION OF INDUSTRIAL HERITAGE
KARBON FACTORY IN ZAPREŠIĆ, CROATIA

REVITALIZACIJA INDUSTRIJSKOG NASLIJEĐA
TVORNICA KARBON U ZAPREŠIĆU

JASNA JOSIPOVSKI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
industrial heritage
conservation plans
protection of heritage
revitalization of heritage
Karbon Factory, Zaprešić

KLJUČNE RIJEČI:
industrijsko nasljeđe
konzervatorski elaborati
zaštita nasljeđa
revitalizacija nasljeđa
tvornica Karbon, Zaprešić

Karbon factory in Zaprešić is an example of an industrial complex in which some of the industrial buildings should be put under protection because of its urban-architectural and historical value. Industrial heritage of Karbon factory is the evidence of development of industry in the beginning of 20th century thanks to which town Zaprešić developed. Construction condition of heritage is being detail determined on the level of individual buildings, as well as on the level of industrial complex as whole, which is according to General urban plan of Zaprešić from year 2008, within area planned for business and production for commercial purposes. Karbon factory in Zaprešić has been preventively protected and currently individual buildings and whole industrial complex are being researched with the objective to bring it in Register of protected cultural monuments of Croatia.

Problem that is being researched is the model of protection and the scenarios for the revitalization of individual buildings within industrial complex, which possess spatial and structural potential, significant for town Zaprešić. Process of research is focused on adjusting Croatian and European methodology of conservation protection. Aim of the research is to determine criteria, methods, models and scenarios for protection urban-architectural complex to enable conversion and usage, with respect to acknowledgement of heritage identity value notable for town Zaprešić. Expected result and contribution of a research is a model of protection for individual buildings and revitalization scenarios for industrial complex that has heterogonous value.

Tvornica Karbon u Zaprešiću primjer je industrijskoga sklopa u kojem trebaju biti zaštićene pojedine industrijske građevine zbog svoje urbanističko-arhitektonske i povijesne vrijednosti. Industrijsko nasljeđe tvornice Karbon pruža dokaze o razvoju industrije početkom 20. stoljeća zahvaljujući kojoj se tada razvija i grad Zaprešić. Građevno stanje nasljeđa detaljno se utvrđuje na razini pojedinih građevina i na razini industrijskog sklopa kao cjeline, koja se, prema Generalnom urbanističkom planu Zaprešića iz 2008. godine, nalazi u predjelu poslovne i proizvodne gospodarske namjene. Tvornica Karbon u Zaprešiću bila je preventivno zaštićena i u tijeku je istraživanje pojedinih građevina i cijelog industrijskog sklopa s ciljem donošenja rješenja o upisu u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

Problem koji se istražuje jest model zaštite i scenarij revitalizacije pojedinih građevina unutar industrijskoga sklopa koji posjeduje prostorni i strukturni potencijal značajan za grad Zaprešić. Postupak istraživanja usmjeren je prema usklađivanju hrvatske i europske metodologije konzervatorske zaštite.

Cilj istraživanja jest odrediti kriterije, metode, modele i scenarij zaštite urbanističko-arhitektonskog sklopa koji će omogućiti prenamjenu i korištenje uz uvažavanje naslijeđenih identitetskih vrijednosti značajnih za grad Zaprešić. Očekivani rezultat i doprinos istraživanja jest model zaštite pojedinih građevina i scenarij revitalizacije industrijskog sklopa heterogene vrijednosti.

Jasna Josipovski, architect,
Ministry of Culture of the Republic of Croatia
– Conservation Department in Zagreb,
Zagreb, Croatia
jasna_josipovski@yahoo.com

FORTRESSES BROD AND STARA GRADIŠKA
DEVELOPMENT POTENTIALS

TVRĐAVE BROD I STARA GRADIŠKA
POTENCIJALI ZA RAZVOJ

ŽELJKA PERKOVIĆ
DARIJA PERKOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
fortification architecture
architectural heritage
landscape values
identity of space
reconstruction and revitalization

KLJUČNE RIJEČI:
fortifikacijska arhitektura
graditeljsko naslijeđe
krajobrazne vrijednosti
identitet prostora
obnova i revitalizacija

An important part of Croatian cultural heritage, worth of protection and revitalization, is the fortification architecture, with its historical, aesthetic and scientific values. Renaissance and baroque fortresses from 16th-18th century period are unique elements of cultural landscape, with their multiple values due to fortification, architectural and construction value, large spatial coverage, specific position and coherence with natural landscape.

This paper presents fortification heritage of Slavonski Brod – Posavina county – baroque fortresses Brod and Stara Gradiška, which were built on strategic positions as an integral part of the system of fortification structures on the borderline between cultures, civilizations and states of their time. Although they differ in *genius loci* and development potentials, they have in common the holistic and interdisciplinary approach in renewal.

This paper presents and analyzes their genesis, history and current, mostly ruined condition, as a result of natural and anthropogenic influence through centuries of their existence. The approach to their research, protection, renewal and revitalization has been intensified in recent years.

Nowadays, in the time of increased awareness of the heritage, but limited with available resources, their renewal should be directed towards application of the most suitable methods, techniques, approaches and materials, which will be acceptable according to conservation and environmental standards, with conversion into new functions that will enable self-sufficiency in mind. That is the reason to develop excellent thematic projects which will design and network new visions and scenarios of the development of the heritage through different forms of cooperation. Prerequisite for excellence of the project is to determine the factors of the identity of space and fortification structures, to define criteria for the possible new constructive operations in fortification structures and belonging landscape.

Značajnu vrstu graditeljskoga naslijeđa u Hrvatskoj čini fortifikacijska arhitektura čije povijesne, estetske i znanstvene vrijednosti opravdavaju zaštitu i revitalizaciju. Renesansne i barokne tvrđave iz razdoblja 16.-18. stoljeća višestruko su značajne zbog fortifikacijske i arhitektonsko-graditeljske vrijednosti, velikog prostornog obuhvata, specifičnog prostornog smještaja i povezanosti s prirodnim okruženjem (reljef, vizure, vodotoci, vegetacija) te predstavljaju jedinstvenu vrijednost kulturnoga krajolika.

Ovim radom prikazat će se spomenici fortifikacijske arhitekture s područja Brodsko-posavske županije – barokne tvrđave Brod i Stara Gradiška, nastale na strateškim položajima kao dio sustava utvrda na granicama kultura, civilizacija i država onoga doba. Iako im se razlikuju *genius loci* i mogućnosti za razvoj, zajednički im je cjelovit i interdisciplinarni pristup obnovi.

Predstavit će se i analizirati njihov nastanak, povijest te današnje, većinom ruševno stanje, kao rezultat utjecaja prirode i antropogenog (ne)djelovanja tijekom stoljeća postojanja. Posljednjih godina intenzivnije se pristupilo njihovu istraživanju, očuvanju, obnovi i revitalizaciji.

Danas, u vrijeme ograničenih resursa, te povećane svijesti o očuvanju baštinjenog, potrebno je obnoviti ih primjenom najpogodnijih metoda, tehnika, pristupa i materijala, koji će biti prihvatljivi s gledišta zaštite baštine, kao i za okoliš, ali i prenamjenom u funkcije koje će omogućiti samoodrživost cjeline. Stoga treba izraditi vrsne autorske projekte koji tematski umrežavaju i osmišljavaju nove vizije i scenarije razvoja baštine kroz oblike projektne suradnje. Preduvjet vrsnoće projekata jest utvrđivanje čimbenika identiteta prostora i fortifikacijskih građevina te određenje kriterija za možebitne nove zahvate u građevinama fortifikacija i njihovu pripadajućem krajoliku.

Željka Perković, architect,
Ministry of Culture of the Republic of Croatia – Conservation Department in Slavonski Brod, Slavonski Brod, Croatia
zeljka.perkovic@min-kulture.hr

Darija Perković, landscape architect,
Eko Murvica, Crikvenica, Croatia
darija.perkovic@gmail.com

BEYOND THE BEACH, ITALIAN AND CROATIAN ADRIATIC COASTAL AREAS
EXPERIMENTAL LABORATORIES FOR NEW URBAN AND TOURISTIC MODELS

BEYOND THE BEACH, TALIJANSKA I HRVATSKA JADRANSKA OBALA
EKSPERIMENTALNI LABORATORIJ ZA NOVE URBANISTIČKE I TURISTIČKE MODELE

LUIGI COCCIA
MARCO D'ANNUNTIIS

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
adriaticscape
memorials
post-industrial ruins
recycling
experiential tourism

KLJUČNE RIJEČI:
jadranski pejsaž
spomenici
postindustrijski krajolik
ponovno korištenje
doživljajni iskustveni turizam

Assoc. Prof. **Luigi Coccia**, Ph.D, architect, University of Camerino – School of Architecture and Design, Camerino, Italy
luigi.coccia@unicam.it

Assoc. Prof. **Marco D'Annuntiis**, Ph.D, architect, University of Camerino – School of Architecture and Design, Camerino, Italy
marco.dannuntiis@unicam.it

Moving from the need for a critical reflection on the relationship between architecture and tourism, research, conducted within the School of Architecture and Design of Ascoli Piceno and merged in the book "Beyond the Beach" (Quodlibet, 2012), leading to a revision of the spaces for leisure within the contemporary living culture. The coastal areas of the Middle Adriatic, identified in a cross-border section that holds together the Italian coast and the Dalmatian, define the scope in which tourism places were taken as experimental laboratories for the construction of new urban models.

In this relational scenario, which not only acts linearly along the coast, but also transversely to it, the cultural and historical heritage is intertwined with geography and defines the new territories of tourism. Places revealed by maps that make system local resources foreshadowing a network of alternative routes to the notorious enclaves of mass tourism. In the Adriatic transversality, in fact, a specific relationship between coast and hinterland alloy heterogeneous spatial areas. Water and land, infrastructure and docks, homes and public spaces, open spaces and landscapes, brownfields and production activities, memories and uprooting everything is reconsidered in the light of a more and more experiential tourism.

The architectural project highlights the peculiarities of the Adriatic places, but also provides a schedule of possible responses to the need for new guidelines of the transformation processes of the middle-Adriatic coastal territory towards a culture of sustainability. The exploitation of local resources, such as elements of promotion of the local area, and the introduction of new resources through innovative and experimental architecture can help to renew the deep meaning of the expression "cultural heritage": a set of goods, far from closed, open and dynamic, ever-widening.

S odmakom od kritike odnosa između arhitekture i turizma, istraživanje provedeno u Školi za arhitekturu i dizajn Ascoli Piceno i objednjeno u knjizi *Beyond the Beach* (Quodlibet, 2012.), donosi pregled prostora za korištenje slobodnog vremena u suvremenoj kulturi življenja. Obalna područja Srednjega Jadrana, prepoznata u pograničnom dijelu kojega zajedno čine talijanska i dalmatinska obala, definiraju opseg u kojem su turistička odredišta poslužila kao eksperimentalni laboratorij za izgradnju novih urbanih modela.

U ovom međuovisnom scenariju, koji ne djeluje samo linearno duž obale, već i poprečno, kulturno i povijesno naslijeđe isprepliće se s geografijom i definira nove prostore turizma. Mjesta koja su otkrivena proučavanjem karata i lokalnih mogućnosti, mreža su alternativnih pravaca koja bacaju u sjenu poznata središta masovnog turizma. U poprečnom presjeku jadranske obale, posebna veza između obale i zaleđa stvara izrazito heterogena prostorna područja. Voda i teren, infrastruktura i dokovi, stambeni i javni prostori, otvoreni prostori i krajolici, prostori za prenamjenu (*brownfield* predjeli) i proizvodne djelatnosti, sjećanja te ostali elementi ponovno su razmotreni sve više i više u svjetlu doživljanog (iskustvenog) turizma.

Arhitektonski projekt ističe osobitosti jadranskih mjesta, ali i pruža pregled mogućih odgovora na potrebu za novim smjernicama procesa preobrazbe obale srednjega Jadrana u pogledu održive kulture. Iskorištavanje lokalnih resursa, kao što su elementi promicanja lokalnog područja, te predstavljanje novih resursa kroz inovativnu i eksperimentalnu arhitekturu može pomoći reinterpretaciji potpunog značenja izraza *kulturno naslijeđe:* skup dobara, daleko od zatvorenog, otvoren i dinamičan, uvijek otvoren.

ARBORETUM TRSTENO, DUBROVNIK
HISTORY AND RENOVATION

ARBORETUM U TRSTENOM
POVIJEST I OBNOVA

VLADIMIR MARKOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
summer residences around Dubrovnik
revitalization
family Gozze
arboretum
Trsteno

KLJUČNE RIJEČI:
dubrovački ljetnikovci
revitalizacija
obitelj Gučetić
arboretum
Trsteno

Prof. **Vladimir Marković**, Ph.D, art historian,
Croatian Academy of Sciences and Arts,
Zagreb, Croatia
vladimir.markovic.hazu@gmail.com

The construction of summer residences and country-houses are an important feature of life and culture of the former Dubrovnik Republic nobility between the 15th and the late 18th century. Trsteno holds a special place among the preserved summer residences. It was built by the noble Gozze family around the year 1500. In the 1667 earthquake it sustained significant damage. In the first half of the 20th century its garden was expanded with a large arboretum. After the World War Two the summer residence was placed in the care of the Croatian Academy of Sciences and Arts.

In the older, architecturally carefully organized part of the garden lies the main residential building (around 1500/18th c.), the family chapel of St. Jerome (around 1500), a pavilion (around 1500), a large fountain with a grotto (18th c.), an olive oil mill (around 1500/19th c.) and an outbuilding. The arboretum and the summer residence are open for visitors, but the historic buildings are derelict and disused.

The restoration of the historic part of the garden with the summer residence has begun three years ago, aiming to restore the historic appearance of the summer residence and turn it into a museum. The main residential building will be a showcase of the country life of the Gozze family. It will include furniture that has been preserved – items associated with the family history and a collection of family portraits from the 16th to the 19th century. The mill will showcase the preserved and restored oil production plant (17th - 20th c.). The chapel, the fountain and the pavilion will be restored as well.

The goal of the restoration and the new use of the Gozze family summer residence in Trsteno is to showcase the important values of the Dubrovnik historic landscape, thus expanding the cultural and tourist supply currently limited to attractions within the historic centre of Dubrovnik. At the same time, it will also boost the development of tourism supply and economic activity in the village of Trsteno.

Ladanje i izgradnja ljetnikovaca na podruju nekadašnje Dubrovačke Republike važno je određenje kulture i života dubrovačkog plemstva od 15. do kraja 18. stoljeća. Među još uvijek sačuvanim ljetnikovcima ljetnikovac u Trstenom ima osobito mjesto. Izgradila ga je vlastelinska obitelj Gučetić oko 1500. U potresu 1667. godine bio je znatno oštećen. U prvoj polovici 20. stoljeća perivoj ljetnikovca proširen je velikom površinom arboretuma. Nakon Drugoga svjetskog rata briga o ljetnikovcu povjerena je Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti.

U starijem, pomno arhitektonski organiziranom dijelu perivoja nalazi se glavna stambena zgrada ljetnikovca (oko 1500. g./18. st), obiteljska kapela sv. Jeronima (oko 1500.), vidikovac (oko 1500. g.), velika fontana s grotom (18. st.), te mlinica za proizvodnju maslinova ulja (oko 1500./19. st.) i gospodarska zgrada. Arboretum i ljetnikovac su otvoreni za posjetitelje, ali su povijesne zgrade zapuštene i izvan funkcije.

Obnova povijesnog dijela perivoja s ljetnikovcem započela je prije tri godine s namjerom da se obnovi povijesni izgled cijeloga sklopa ljetnikovca i muzejski prezentiraju njegovi sadržaji. U glavnoj stambenoj zgradi predstavit će se kultura stanovanja i ladanjskog života obitelji Gučetić. Bilo bi izloženo pokućstvo koje je ostalo sačuvano u ljetnikovcu – predmeti vezani uz povijest obitelji i zbirka obiteljskih portreta od 16. do 19. stoljeća. U mlinici će biti izložena još uvijek sačuvana i obnovljena postrojenja za proizvodnju ulja (17.-20. st.), a jednako će biti obnovljeni kapela, fontana i vidikovac.

Cilj obnove i nove namjene ljetnikovca Gučetić u Trstenom jest predstaviti važne vrijednosti dubrovačkog povijesnog krajolika te tako znatno proširiti kulturnu i turističku ponudu, sada ograničenu samo na sadržaje koji se nalaze u staroj povijesnoj jezgri grada Dubrovnika. Istodobno će na taj način potaknuti razvitak turističke ponude i gospodarske djelatnosti u naselju Trsteno.

RESTORATION OF THE BOTANICAL GARDEN IN OPATIJA, CROATIA
THE REALIZATION OF THE IDEA OF COLLECTION OF CAMELLIAS

OBNOVA BOTANIČKOG VRTA U OPATIJI
OSTVARENJE IDEJE O ZBIRCI KAMELIJA

KORALJKA VAHTAR-JURKOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
urban planning and development
garden heritage
botanical garden
collection of camellias
Opatija

KLJUČNE RIJEČI:
urbanističko planiranje i razvoj
perivojno nasljeđe
botanički vrt
zbirka kamelija
Opatija

Assist. Prof. **Koraljka Vahtar-Jurković**, Ph.D, civil engineer, The County of Primorje and Gorski Kotar – Administrative Department for Physical Planning, Civil Engineering and Environmental Protection / University of Rijeka – Faculty of Civil Engineering, Rijeka, Croatia
koraljka.vahtar-jurkovic@pgz.hr

Recent research and the publication of books on the Opatija park heritage stimulated the interest of the public for its revitalization. One of its numerous parks is the former botanical garden in Nova cesta. Sometimes sumptuous terraced gardens overlooking the Kvarner, established in early 20th century, called *American gardens* by the inhabitants of Opatija, used as a nursery garden for years stands empty and neglected. Nowadays The City of Opatija wants to restore it and realize the idea of a collection of camellias, which should contribute to tourist destination branding. A study of historical conception and design of the park is planned, with research of archives, cadastral maps, spatial planning and other documents, etc., necessary for the realisation of successful revitalisation. The objective is to establish the historical matrix of the park and on its basis prepare a draft of its restoration and arrangement. The expected result is the answer to the question whether, due to the microclimate conditions, the collection of camellias could be in this park. The question is also whether should be exactly this park, which is relatively far from the city centre, earmarked for this purpose. Some are of a different opinion and believe that it should happen in the heart of the city in protected and clearly profiled historic garden *Angiolina*.

The paper will contribute to the method of urban planning based on the model of reviving heritage as a driver of urban, tourist and thus economic development of the city. The method is based on the starting point that new facilities should not burden historical areas of the city if they are preserved and exemplary used. New purpose, as well as in the case of new camellia botanical garden in Opatija, preferably should be dislocated away from the town centre to the wider area of the city. By applying this method revitalised heritage become drivers of tourist and economic development of the whole city, not just its centre.

Recentna istraživanja i objava knjiga o opatijskom perivojnom naslijeđu potakla su interes javnosti za njegovu revitalizaciju. Jedan od brojnih opatijskih perivoja jest nekadašnji botanički vrt na Novoj cesti. Nekad raskošan terasasti perivoj s pogledom na Kvarner, uređen početkom 20. stoljeća, koji su Opatijci nazivali *Amerikanskim vrtovima,* koristio se kao rasadnik. Godinama, pa i danas, stoji napušten i zapušten. Grad Opatija ga želi obnoviti i u njemu ostvariti višegodišnju ideju o zbirci kamelija, koja bi trebala doprinijeti turističkom *brendiranju* Opatije kao grada kamelija. Dosadašnje spoznaje o povijesti i uređenju perivoja nisu dostatne za uspješnu izvedbu. Stoga se planira provesti istraživanje povijesne koncepcije i uređenja perivoja istraživanjem arhivske građe, katastarskih planova, prostorno-planske i druge dokumentacije. Cilj je utvrditi povijesnu matricu perivoja te na temelju nje izraditi prijedlog obnove i uređenja. Očekivani rezultat jest i odgovor na pitanje može li se baš u tome perivoju zbog mikroklimatskih uvjeta urediti zbirka kamelija i treba li se baš taj perivoj, koji je razmjerno udaljen od središta grada, namijeniti toj svrsi. Neki su drukčijeg mišljenja i smatraju da bi se to trebalo dogoditi u srcu grada – u zaštićenom i jasno profiliranom povijesnom Perivoju Angiolina.

Priopćenje će dati doprinos metodi planiranja grada po modelu oživljavanja naslijeđa kao pokretača urbanističkog, turističkog pa time i gospodarskog razvoja grada. Metoda se temelji na polazištu da novim sadržajima ne treba opterećivati povijesne prostore grada ako su oni sačuvani i uzorno se koriste. Novu namjenu, pa tako i u slučaju opatijskog botaničkog vrta kamelija, poželjno je udaljiti od središta mjesta kako bi novi botanički vrt postao pokretač razvoja šireg prostora grada. Primjenom te metode naslijeđe i njegova obnova postaju gradotvorni pokretači turističkog i gospodarskog razvoja cijeloga grada, a ne samo njegova središta.

HISTORIC SPA GARDEN IN LIPIK
METHOD AND CRITERIA FOR THE REVITALISATION AND MODERNISATION

POVIJESNI LJEČILIŠNI PERIVOJ LIPIK
METODA I KRITERIJI ZA REVITALIZACIJU I OSUVREMENJIVANJE

MLADEN OBAD ŠĆITAROCI
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI
KSENIJA RADIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Lipik
spa
spa garden
revival of historic park
interventions in historical area

KLJUČNE RIJEČI:
Lipik
lječilište
lječilišni perivoj
obnova povijesnog perivoja
gradnja u povijesnim prostorima

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Assoc. Prof. **Bojana Bojanić Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

Ksenija Radić, M.Arch, Hidroelektra-projekt, Zagreb, Croatia
ksenijaradic@gmail.com

Spa garden in Lipik (northern Croatia) is protected cultural heritage and is part of the urban-architectural assembly of historical spa. In garden most of the buildings were built in the end of the 19th century: Stone baths, Marble baths, Hotel *Dependance*, Hotel *Garni*, Kursalon, covered path Wandelbahn and others. The spa complex became the nucleus around which the settlement started to develop and has taken over the role of central place – town square. Along the east side of the garden villas were built, and in the southern part of the garden in the 1980s the hotel and outdoor pools were also built. Continuous development of garden and settlement lasted until Homeland war when in 1991 most of the complex was destroyed- some buildings were burned down, some demolished and the garden was badly damaged. While the northern medical garden part is revived and used, the southern part is not renewed - *Kursalon* is a ruin, *Wandelban* was destroyed and removed, the hotel from the 1980s was removed and the garden is in very poor condition. Recently arrangement of property-law relations of the southern part will accelerate the garden renovation (the garden is city property and the buildings are privately owned).

The garden and spa assembly are well researched, there are many published papers and studies done. The main problem is the revitalization and reconstruction of the southern part of the garden and the formulation of contemporary needs and future programs of this assembly. The questions are: to rebuild a hotel from the 1980s or not, if the new hotel will be build where it should be build (at the site of the demolished hotel or elsewhere in the garden), what is the acceptable capacity of the new hotel, how to reconcile the new needs and recreational facilities (outdoor swimming pools) with historical garden, and other issues. The research will be carried out to determine the factors, criteria, methods, models and scenarios for the reconstruction and revitalization of the garden and spa complex.

Lječilišni perivoj u Lipiku (Požeško-slavonska županija), zaštićen kao kulturno dobro, dio je urbanističko-arhitektonske cjeline povijesnoga lječilišta iz druge polovice 19. stoljeća. U perivoju se nalazi veći broj zgrada građenih u zadnja tri desetljeća 19. stoljeća: Kamene kupke, Mramorne kupke, Hotel "Dependance", Hotel "Garni" (Kurhotel), Kursalon, natkriveno šetalište "Wandelbahn" i dr. Lječilišni sklop postao je jezgra oko koje se razvijalo naselje te je preuzeo ulogu središta mjesta – trga. Uz istočni rub perivoja izgrađene su vile i pansioni. U južnom dijelu perivoja 1980-ih godina izgrađen je hotel i vanjski bazeni. Neprekinuti razvoj lječilišta i naselja trajao je do 1991. godine, do ratnih razaranja – zgrade su izgorjele, neke srušene, a perivoj je jako oštećen. Dok se sjeverni bolnički dio obnovio i koristi se, južni (gradski, hotelski) dio do danas je neobnovljen – Kursalon je ruševina, Wandelban je razoren i demontiran, hotel iz 1980-ih je uklonjen, a perivoj je u jako lošem stanju. Nedavno rješenje imovinsko-pravnih odnosa južnog dijela perivoja ubrzat će obnovu (perivoj je u gradskom, a zgrade u privatnom vlasništvu).

Perivoj i lječilišni sklop dobro su istraženi, postoje objavljeni radovi i studije rađene u svrhu obnove. Glavni problem je revitalizacija i obnova južnog (hotelskog) dijela perivoja te utvrđivanje suvremenih potreba i budućih programa/sadržaja. Postavljaju se sljedeća pitanja: obnoviti hotel iz 1980-ih ili ne, ako se gradi novi hotel gdje se gradi (na mjestu porušenoga ili negdje drugdje u perivoju), koji je kapacitet hotela prihvatljiv, kako pomiriti nove potrebe i rekreacijske sadržaje (vanjski bazeni) s povijesnim perivojem, te druga pitanja koja se nameću kada se razmišlja o revitalizaciji lječilišta i lječilišnoga perivoja. Provest će se istraživanje s ciljem utvrđivanja čimbenika, kriterija, metoda, modela i scenarija za obnovu i revitalizaciju perivoja te za novu izgradnju u perivoju.

THE HERITAGE OF THE MAGIC MOUNTAIN
THE SANATORIUM VILLAGE IN SONDALO, ITALY

NASLIJEĐE ČUDESNIH ALPI
LJEČILIŠNO NASELJE U SONDALU, ITALIJA

DAVIDE DEL CURTO

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
sanatorium village
Sondalo, Italy
restoration
built heritage

KLJUČNE RIJEČI:
lječilišno naselje
Sondalo, Italija
obnova
graditeljsko naslijeđe

The paper discusses how to preserve and reuse the heritage of the former sanatoriums built along the Alps from 1870 to 1940 to fight tuberculosis. This great architectural assembly is now protected as the historical heritage but, has lost the original function, and there is not a clear strategy for restoring and re-use. Beside the 'tangible' buildings, this heritage is made also by the 'intangible' part, such as the deep experience, knowledge and culture of hospitality and care within the local communities.

The sanatorium village in Sondalo (Italy) is discussed as a case-study. This case is particulary relevant considering the landscape impact on such a building complex which may be considered as a new town consisting of ten huge buildings, a number of minor buildings with a total of 600.000 cubic metres, a wide park with a water main and many technical plants.

Describing the underway restoration of the Sanatorium Village in Sondalo, the paper focuses on how a cultural project, which is mainly oriented to the protection and enhancement of heritage, may be the key to start the restoration of the architectural complex that would otherwise be abandoned.

This experience is discussed and compared to some of the latest cases within the Alpine area (Passy, Davos).

In conclusion, the paper asks how to ensure that this heritage buildings originally designed for a mono-functional purpose, may follow the current evolution of health care as it is geared more to the welfare of the person then to the care of the disease.

Rad govori o tome kako očuvati i ponovno iskoristiti naslijeđe nekadašnjih lječilišta izgrađenih duž Alpa između 1870. i 1940. godine u svrhu liječenja od tuberkuloze. Taj veliki graditeljski sklop danas je zaštićen kao povijesna baština, ali je izgubio svoju izvornu funkciju te ne postoji jasna strategija obnove i ponovnoga korištenja. Pored zgrada, ovo naslijeđe sastoji se i od nematerijalnog dijela kao što je veliko iskustvo, znanje te kultura liječenja i skrbi u okvirima lokalne zajednice.

Lječilišno naselje u Sondalu (Italija) razmatrano je kao case-study. Ovaj primjer je posebno važan gledajući utjecaj krajolika na graditeljski kompleks koji se može smatrati novim gradom, koji se sastoji od deset velikih zgrada, nekoliko manjih zgrada (ukupno 600.000 kubičnih metara prostora) te velikim perivojem s vodovodnim sustavom i brojnim tehničkim postrojenjima.

Opisujući obnovu koja je u tijeku, u lječilišnom selu u Sondalu, rad se usredotočuje na to kako kulturni projekt koji je uglavnom usmjeren na zaštitu i unapređenje graditeljskog naslijeđa može biti ključan za početak obnove graditeljskog kompleksa koji bi inače ostao napušten. O ovom iskustvu se raspravljalo te je uspoređivano s najnovijim iskustvima u alpskom području (Passy, Davos).

U zaključku rad ispituje kako osigurati da ove povijesne, izvorno monofunkcionalne zgrade budu u skladu sa suvremenim zdravstvenim trendovima budući da su projektirane i opremljene prvenstveno kao prostor ugodnog boravka a manje kao suvremeni prostor liječenja bolesti.

Assist. Prof. **Davide Del Curto**, Ph.D, architect,
Politecnico di Milano – Dipartimento di
Architettura e Studi Urbani, Milano, Italy
davide.delcurto@polimi.it

BRESTOVAC HOSPITAL ON MEDVEDNICA MOUNTAIN
PLANNING GUIDELINES AND CRITERIA FOR RENEWAL AND REVIVAL

LJEČILIŠTE BRESTOVAC NA MEDVEDNICI
PLANSKA USMJERENJA I KRITERIJI ZA OBNOVU I OŽIVLJAVANJE

MIRNA MEŠTROVIĆ
IRENA MATKOVIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Brestovac hospital
Medvednica mountain
Nature Park
Revitalisation
Zagreb

KLJUČNE RIJEČI:
lječilište Brestovac
Medvednica
park prirode
revitalizacija
Zagreb

Mirna Meštrović, M.Sc, architect,
City Office for the Strategic Planning and Development, Zagreb, Croatia
mestrovic.mirna@gmail.com

Irena Matković, M.Sc, architect,
Croatian Institute for Spatial Development, Zagreb, Croatia
www.fourth.hr, mail.4th@arhitekt.hr

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Architectural / Building complex of Brestovac hospital on Medvednica mountain, today a ruin, was the first sanatorium for treating tuberculosis in South Eastern Europe. It testifies of the level of the health service in the first half of the 20th century and is a part of history of Zagreb. Construction of Brestovac began in the spring of 1906 and the first patients were treated in 1909. on 40 beds. Brestovac is located on an elevated site of Medvednica (at 800-850 MSL), on area measuring about 20 hectares, within the boundaries of the Nature Park. It is situated on the western-side of the Bliznec-Željezničar road that leads to Sljeme peak, to which it is connected by a forest road. The road has a connecting role within the area of Brestovac, linking individual buildings of the complex. The cable car route and hiking paths from Šestine and Mlinovi to Sljeme peak pass through the area.

Numerous studies and plans were developed for the area of Medvednica Nature Park and the individual sites, giving the guidelines for future planning. The aim of this research is to draw attention to derelict state, devastation and degradation of the former sanatorium and to explore possibilities for sustainable and acceptable new use that could enable its revival. The factors that determine the identity of the site Brestovac will be defined through analysis of spatial planning documentation and evaluation of possible use in the context of sensitive area of Medvednica Nature Park. The research will determine planning criteria for the area of the former sanatorium and present possible models of revitalisation and contemporary use. Special attention will be devoted to the landscape design by exploring the possibility of recovery of the original state with the sunny meadows, taking into account the present state of vegetation in the Nature Park, as well as sustainable use with respect to protection of nature.

Graditeljski sklop lječilišta Brestovac na Medvednici, danas ruševina, prvi je sanatorij za liječenje tuberkuloze u jugoistočnoj Europi. Bio je pokazatelj razine zdravstva u prvoj polovici 20. stoljeća i dio zagrebačke povijesti. Gradnja je započela u proljeće 1906., a za bolesnike je otvoren 1909. godine s kapacitetom od 40 kreveta. Smješten je u vršnom području Medvednice (800-850 m n.m) na površini od oko 20 hektara, unutar Parka prirode. Nalazi se uz zapadnu stranu sljemenske ceste Bliznec-Željezničar, na koju je priključen internom šumskom cestom. Šumska cesta unutar područja sklopa Brestovac poprima ulogu sabirnice, povezujući međusobno pojedine građevine. Područjem prolazi trasa sljemenske žičare te planinarski putovi iz Šestina i Mlinova prema Sljemenu.

Za područje Parka prirode Medvednica i pojedine lokalitete provedena su brojna istraživanja i izrađeni su planovi i studije sa smjernicama za buduće uređenje. Priopćenjem se želi ukazati na zapuštenost, devastaciju i propadanje nekadašnjeg lječilišta Brestovac te istražiti mogućnosti održive i prihvatljive namjene koja može omogućiti oživljavanje. Sagledat će se osobitosti prostora prepoznatljive za Brestovac, koristeći spoznaje dosadašnjih studija i planova. Utvrdit će se čimbenici koji određuju identitet lokaliteta Brestovac postupkom analize prostorno-planske dokumentacije te vrjednovanjem sadržaja u kontekstu osjetljivog prostora Parka prirode Medvednica. Odredit će se planerski kriteriji za planiranje prostora nekadašnjega lječilišta, te pokazati modeli moguće revitalizacije i suvremenog korištenja. Posebna će se pozornost posvetiti krajoličnom oblikovanju istražujući mogućnosti povrata izvornog stanja s osunčanim livadama, a u odnosu na današnje stanje vegetacije u Parku prirode te održivi kapacitet korištenja s obzirom na zahtjeve zaštite prirode.

PHYSICAL AND VIRTUAL PLACES TO SAVE THE HERITAGE
PROPOSAL FOR DRAA VALLEY IN MOROCCO

FIZIČKA I VIRTUALNA MJESTA ZA SPAS NASLIJEĐA
PRIJEDLOG ZA DOLINU DRAA U MAROKU

PAOLA RAFFA

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
tourist program
local heritage
cultural tourism
modern technologies
Draa Valley, Morocco

KLJUČNE RIJEČI:
turistički program
lokalno naslijeđe
kulturni turizam
suvremene tehnologije
dolina Draa, Maroko

The survey and analysis of Earthen Architecture in the South of Morocco led us through landscapes apparently intact. The identity of *ksour* and *tighremt* of Draa Valley is investigated by architectural drawing. The aim of this study is a Tourist Program to promote economic development and preservation of memory through strategy based on Dissemination and Communication of Local Heritage, material and immaterial.

The research, in progress, goes in the direction of cultural tourism using a series of methods applied to the territory that will make places alive. The methods are based on most modern technologies used for communication. Possible study is a design concept of "visual identity" and "key-comunication" as the promotion of a targeted cultural message. Starting from the definition of new "brand", from the creation of "virtual journey-maps", the insertion in a QRcode-network, etc. on the other side the creation of a web-platform and the structuring of a crowdsourcing, capable to generate an active collaboration between physical places (the Valley of Draa) and virtual places (website) delegating to a large number of people to the development of project. Heritage education and its use seem to be the correct methods for the preservation and valorisation of this kind of heritage.

Istraživanja i analize zemljane arhitekture na jugu Maroka vode nas naizgled netaknutim krajolicima. Identitet *ksour* i *tighremt* u dolini Draa istražuje se kroz arhitektonski crtež. Cilj ovog istraživanja jest postaviti turistički program za promicanje gospodarskog razvoja i očuvanje memorije kroz strategije temeljene na diseminaciji i komunikaciji lokalnoga materijalnoga i nematerijalnog naslijeđa.

Istraživanje se razvija u smjeru kulturnog turizma koristeći niz metoda primjenjenih na teritorij koje će oživjeti mjesto. Metode su temeljene na najsuvremenijim tehnologijama korištene za komunikaciju. Moguće je istraživanje koncepta dizajna za "vizualni identitet" i "ključne komunikacije" kao promociju ciljane kulturne poruke. Polazeći od definicije novog "branda", od stvaranja "virtualnih putnih karata", umetanjem u QR-Code-mreže, itd., s druge strane, stvaranje web-platforme i strukturiranje *crowdsourcinga*, sposobne za generiranje aktivne suradnje između fizičkog mjesta (dolina Draa) i virtualnog mjesta (web-stranica) i prenošenju velikom broj ljudi u razvoju projekta. Obrazovanje o naslijeđu i njezina primjena, čine se kao ispravne metode za očuvanje i vrjednovanje te vrste naslijeđa.

Paola Raffa, Ph.D, architect,
Mediterranean University of Reggio Calabria
– Department of Architecture and Teritory,
Reggio Calabria, Italy
paola.raffa@unirc.it

REUSE OF ABANDONED SYNAGOGUES IN EAST-CENTRAL EUROPE

PRENAMJENA NAPUŠTENIH SINAGOGA U ISTOČNOJ SREDNJOJ EUROPI

RUDOLF KLEIN

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
synagogues
East-Central Europe
reuse
urban context
19th century architecture

KLJUČNE RIJEČI:
sinagoge
Istočna srednja Europa
prenamjena
urbani kontekst
arhitektura 19. stoljeća

Prof. **Rudolf Klein**, Dr.Eng, Ph.D, architect,
Szent István University – Miklós Ybl Faculty of Architecture and Civil Engineering,
Budapest, Hungary
klein.rudolf.ymmf.hu, kleinrud@gmail.com

The Jewish population was decimated by the Holocaust, and the subsequent emigration of the surviving Jews reduced their number radically. Moreover, even Jews who remained in the countries of their birth moved to major urban centres, leaving behind little synagogues and prayer houses which fell into decay. Unlike in Germany and Austria, where the Nazis destroyed the vast majority of synagogues, in the countries of East-Central Europe many synagogues survived the Holocaust.

However, in the 1970s some abandoned synagogues were cared for by local municipalities, and over the course of the subsequent three decades many of them have been rescued and adapted to secular use. The Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia were in the forefront in Europe in renovating and restoring these monuments to their former Jewish life. Some synagogues were restored in Slovenia, Serbia, Romania and the Baltic countries as well. This endeavour peaked after the fall of the Berlin Wall, when domestic efforts were complemented more and more frequently by support from abroad, mainly from private foundations in the US and later with the support of the EU. With the rise of new democracies, there were shifts not only in quantity, but also in quality: restoration became more appropriate in function and accurate in terms of spatial arrangement, structures and details. Synagogues were converted into Jewish museums, Holocaust museums and memorials, concert halls, municipal cultural centres, galleries etc.

This paper will highlight general tendencies, present statistics and analyse a number of selected examples in terms of architectural merits, the success of restoration, the way the building has been adapted to the new function and still retained original features, economic liability and public acceptance. It will also discuss criteria for the evaluation of reuse in terms of interior as seenfrom technical, functional and architectural aspects, as well asthe exterior, the urban context and significance of the reused synagogue for the town or village.

Židovska je populacija bila desetkovana holokaustom, a iseljavanje preživjelih Židova koje je uslijedilo drastično je smanjilo njihov broj. Usto, čak su se i Židovi koji su ostali živjeti u svojim rodnim zemljama preselili u veća gradska središta, ostavljajući za sobom stotine manjih sinagoga i kuća-bogomolja koje su prepuštene propadanju. Za razliku od Njemačke i Austrije, gdje su nacisti uništili većinu sinagoga, u zemljama Srednje istočne Europe mnogo je sinagoga preživjelo holokaust.

Ipak, tijekom 1970-ih, za mnoge su se od napuštenih sinagoga brinule lokalne vlasti, a tijekom tri desetljeća koja su uslijedila, mnogo je njih spašeno i prenamijenjeno za sekularne namjene. Češka, Mađarska, Poljska i Slovačka europske su predvodnice prakse obnove i vraćanja tih spomenika u njihov prethodni život. Neke od sinagoga obnovljene su i u Sloveniji, Srbiji, Rumunjskoj te baltičkim zemljama. Ovo nastojanje doseglo je svoj vrhunac padom Berlinskoga zida, kada su se lokalni napori počeli sve više podupirati inozemnim sredstvima, ponajprije iz privatnih zaklada u SAD-u, a kasnije i uz pomoć EU. Zajedno s jačanjem novih demokracija, promijenila se ne samo količina, već i kvaliteta pomoći: obnova je postala funkcionalno prikladnija i vjernija u smislu prostornoga rasporeda, konstrukcije i detalja. Sinagoge su pretvarane u židovske muzeje, muzeje i spomenike na holokaust, koncertne dvorane, kulturne centre zajednica, umjetničke galerije i radionice i dr.

Priopćenje će naglasiti opće tendencije, predstaviti statistiku i analizirati nekolicinu odabranih primjera s obzirom na njihovu arhitektonsku vrijednost, uspješnost obnove, način na koji su građevine prilagođene novoj namjeni i pritom zadržale svoje izvorne značajke, ekonomsku isplativost te njihovo prihvaćanje u javnosti. Također će se raspraviti kriteriji vrjednovanja prenamjene interijera s tehničkog, funkcionalnog i arhitektonskog aspekta, kao i eksterijer, urbani kontekst te značaj prenamijenjene sinagoge za grad ili selo.

INHERITING OF LOCAL CRAFTSMANSHIP: THE TEMPLE AS A STUDY AND COMMUNITY CENTER
CASE STUDY OF WUALAI COMMUNITY, CHIANG MAI, THAILAND

NASLJEĐIVANJE TRADICIJSKOG OBRTA NA PRIMJERU ŠKOLE I DRUŠTVENOG CENTRA U NEKADAŠNJEM HRAMU
PRIMJER WUALAI ZAJEDNICE, CHIANG MAI, TAJLAND

PONGPISIT HUYAKORN
PAOLA RIZZI
UMPIGA SHUMMADTAYAR

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
craftsmanship
community market
sustainable business model
local network
communitybased planning

KLJUČNE RIJEČI:
obrt
tržište zajednice
održivi poslovni model
lokalna mreža
planiranje temeljeno na zajednici

Silversmith and silver crafting have been the main lifeline of Wualai community in the city of Chiang Mai in Thailand for more than 200 years. Since Lanna period, Wualai has been recognized as the village of talented silversmiths (TCDC, 2014). However, with the socio-economic changes, craftsmanship started to be depreciated and Wualai community started to lose its recognisability. In order to prevent the loss of this important heritage, local Government, craftsmen, private sector and University established "Wualai silverware association". Through this collaboration they initiated the program and promotion of Srisuphan temple (Wat-Srisuphan) as a community centre for the study of silversmith craftsmanship and additionally the local community market. Today the Srisuphan temple is inheriting the identity of Wualai community as a village of silversmith, as the main tourist attraction of Chiang Mai.

Aim of this paper is to identify the key factors behind the realisation of Wualai community development model, by exploring the influences of community network, sustainable business models, community plan development, eco-tourism awareness, local people participation, local government policy, etc. The community development model will be defined, presenting the main cultural heritage of local community – the Wat-Srisuphan temple as a new community centre for the conservation and promotion of community heritage and craftsmanship.

Obrt za izradu srebra činio je srž Wualai zajednice grada Chiang Mai u Tajlandu tijekom više od 200 goodina. Od Lanna razdoblja, Wualai je prepoznat kao mjesto talentiranih obrtnika izrade srebra. Međutim, s društveno-ekonomskim promjenama, obrtništvo je postalo manje cijenjeno te je Wualai zajednica počela gubiti prepoznatljivost. Kako bi se spriječio gubitak vrijenog nasljeđa, lokalne vlasti, obrtnici, privatni poduzetnici i Sveučilište uspostavljaju "Wualai udrugu srebra". Tom suradnjom, pokrenut je program i promocija Srisuphanova hrama (Wat-Srisuphan) kao društvenog centra za proučavanje zanata izrade srebra i lokalno tržište zajednice. Danas Srisuphanov hram nasljeđuje identitet Wualai zajednice, zajednice obrtnika izrade srebra, glavne turističke atrakcije grada Chiang Mai.

Cilj je identificirati ključne čimbenike provedbe razvojnog modela Wualai zajednice istraživanjem utjecaja mreže zajednice, jačanja svijesti eko-turizma, sudjelovanjem lokalnog stanovništva, politikom lokalne samouprave, itd. Uspostavit će se model razvoja zajednice, koji predstavlja glavno kulturno nasljeđe lokalne zajednice – hram Wat-Srisuphan kao novi društveni centar za očuvanje i promicanje nasljeđa i obrta zajednice.

Pongpisit Huyakorn, Ph.D student,
University of Sassari – Faculty of Architecture, Design and Urban Planning, Sassari, Italy
p.huyakorn@gmail.com

Prof. **Paola Rizzi**, Ph.D, architect,
University of Sassari – Faculty of Architecture, Design and Urban Planning, Sassari, Italy
rizzi@uniss.it

Umpiga Shummadtayar, Ph.D, architect,
Chiang Mai University, Thailand
umpiga.sh@cmu.ac.th

GONJIRO PROJECT
SUSTAINABLE DEVELOPMENT WITH THATCHED ROOF HOUSING

PROJEKT *GONJIRO*
ODRŽIVI RAZVOJ POTAKNUT ARHITEKTUROM SLAMNATIH KROVOVA

NATSUKI SASSA
AKIKO OKABE

PAPER | PRIOPĆENJE
POSTER | POSTER

KEY WORDS:
sustainable
community
ecosystem
thatched house
Satoyama

KLJUČNE RIJEČI:
održivi razvoj
zajednica
ekosustav
slamnati pokrov
Satoyama

Natsuki Sassa, student,
Chiba University – Graduate School of Engineering, Chiba, Japan
sassan823@gmail.com

Prof. **Akiko Okabe**, Ph.D, architect,
Chiba University – Graduate School of Engineering, Chiba, Japan
aokab@nifty.com

Our project is protection of the house with thatched roof at the southern end of Boso peninsula in Japan. The name of house is *Gonjiro*. It was an abandoned house for more than ten years and it almost collapsed. We have devoted to rescue the house since. We harvest the straw every winter and thatch the roof every year, part by part, as much as we can with the straw we have.

Thatching is not a mere roofing work. Thatching generates ecosystem. Firstly, it contributes to sustain natural ecosystem. Straw is a wild plant. Straw fields can reproduce straw by themselves if they are regularly cut (once a year). At the moment of renewing roofs, the old thatch is transformed to organic fertilizer for rice and vegetables. Therefore, our work goes beyond thatching the roof, it includes harvesting straw and even cultivating vegetables with local people.

Secondly, thatching stimulates activation of social ecosystem. In the past, the village where *Gonjiro* house is located, had more than 40 thatched roof houses. Back then, harvesting straw at the common field and renewing roofs was a part of communal task. Nowadays traditional social ecosystem has been lost and traditional community is suffering by aging. For integral *Gonjiro* protection, alternative social ecosystem has to be created. *Gonjiro* project proposes the alternative rural community or social ecosystem introducing University activity. Working together on thatching, both local elderly people and students discovered the new community exciting.

Traditional thatched roof housing generates ecosystem of human-nature which appears as sustainable village landscape. Through five years of *Gonjiro* activity, we have learned that the process of continuous collaborative work is most important. Such process turns traditional thatched house into core space of community.

Zaštićena tradicijska kuća *Gonjiro* pokrivena slamnatim krovom nalazi se na južnom dijelu poluotoka Boso u Japanu. *Gonjiro* je više od 10 godina bila napuštena, gotovo srušena kuća. Naš projekt bavi se obnovom kuće, odnosno ponovnim prekrivanjem uništenog slamnatog krova. Slama za pokrivanje krova prikuplja se lokalno svake zime te se krov obnavlja ovisno o količini dostupne slame.

Pokrivanje krova slamom nije samo krovopokrivački posao. Uzgoj i obrada slame potiče održivi razvoj lokalnog ekosustava. Slama se dobiva od samoniklih biljaka čija se polja svake godine nakon žetve sama obnavljaju. Nakon pokrivanja krova novom slamom, stara se slama koristi kao gnojivo. Stoga, obnova krova ne obuhvaća samo krovopokrivačke radove već i sjetvu slame te uzgoj riže i povrća s lokalnim stanovništvom.

Sljedeći pozitivni učinak projekta je obnova tzv. socijalnog ekosustava. U prošlosti je u selu u kojem se nalazi *Gonjiro* više od 40 kuća bilo pokriveno slamom. Košnja i prikupljanje slame na zajedničkim poljima te obnova krovova bili su dio zajedničkih aktivnosti cijeloga sela. Danas je tradicionalni socijalni ekosustav gotovo izgubljen. *Gonjiro* projekt predlaže alternativnu seosku zajednicu ili socijalni ekosustav koji se temelji na fakultetskim aktivnostima. Kroz suradnju studenata i starijih stanovnika na pokrivanju krova stvara se novi tip socijalne zajednice.

Pokrivanje krova tradicionalnim slamnatim pokrovom potiče razvoj novog ekosustava – održivog seoskog krajolika. Tijekom proteklih pet godina koliko traje *Gonjiro* projekt, tradicijska kuća pokrivena slamom postala je jezgra seoske zajednice, čime je dokazan značaj procesa zajedničkog rada na zaštiti kulturnog naslijeđa.

CULTURAL HERITAGE PRESERVATION AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN CONTEMPORARY WORLD

CHINESE CITY MUSEUMS AND ECOMUSEUMS AS PARADIGMATIC APPROACH

ZAŠTITA KULTURNOGA NASLIJEĐA I GOSPODARSKI RAZVOJ U SUVREMENOM SVIJETU

KINESKI GRADSKI MUZEJI I EKOMUZEJI KAO PARADIGMATSKI PRISTUP

TOMASO LONGO

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
urban museography
heritage management
cultural identity
economic development
China

KLJUČNE RIJEČI:
urbana muzeografija
upravljanje naslijeđem
kulturni identitet
gospodarski razvoj
Kina

Globalization effects on contemporary world seem turn cultural heritage less important homogenizing cultures and contexts. Rapid urban changes bring into question culture and specific local characteristics deleting, at first sight, any connection with regional identity. Global star architects projects often avoid any relationship with local context. Cities around the world seem to have different views from the same typical global metropolis, reflected from an already completed globalization where, at first sight, traditions and identities cannot find place. China works as paradigmatic example of relationships between urban development and heritage in contemporary world. After colonialism trauma, China is continuously balancing itself between strong innovations and tradition recovery looking for a new Chinese identity. In last decades, well-known Chinese economic growth worked as a powerful change agent, deeply transforming social and cultural conditions. Impressive growth in number characterizing Chinese city and planning museums informs about a renovate attention given to the city and its history, in connection to similar examples across the world. As a similar approach, eco-museums experience in China focused the attention on the cultural heritage and on its role as development agent for local communities resisting to their assimilation into the mainstream culture. Both typologies, differently from traditional museums, extend their interest to the surrounding context activating a sort of urban museography. Examples given by Chinese cities museums and eco-museums bring into question a renovate importance of heritage presentation applied to the overall context in order to save and rework local heritage allowing a real economic development. Comparing these experiences with global trends, this essay shows how a heritage-oriented approach could have a positive effect not just in cultural heritage preservation and presentation but also in spatial and economic development.

Utjecaj globalizacije na suvremeni svijet kao da čini kulturno naslijeđe manje vrijednim uslijed kulturalne i kontekstualne homogenizacije. Brze urbane promjene dovode u pitanje kulturu, a brišu se i posebne značajke pojedinih mjesta koje čine identitet regije. Najpoznatiji svjetski arhitekti često zaobilaze bilo kakvu poveznicu s lokalnim kontekstom. Čini se da gradovi diljem svijeta imaju drugačije stavove o toj ujednačenoj globalnoj metropoli, koja se uvijek gleda sa stajališta već dovršene globalizacije gdje, čini se, tradicija i identitet ne nalaze svoje mjesto. Kina je tako postala paradigmatskim primjerom za povezivanje urbanog razvoja i naslijeđa. Nakon kolonizacijske traume, Kina u svojoj potrazi za novim identitetom uspijeva održati ravnotežu između velikih inovacija i ponovne uspostave tradicije. Tijekom posljednjih desetljeća, dobro poznat kineski gospodarski razvoj bio je značajan čimbenik promjene, ali i preobrazbe društvenih i kulturnih uvjeta. Impresivan rast kineskih gradova i broja planiranih muzeja govori o ponovno uspostavljenoj pozornosti usmjerenoj prema gradu i njegovoj povijesti, a u vezi sa sličnim primjerima u svijetu. Veoma sličnoga pristupa jest i zamisao ekomuzeja u Kini, usmjeren na kulturno naslijeđe i njegovu ulogu kao čimbenika razvoja lokalnih zajednica koje se odupiru asimilaciji sveprisutne globalne kulture. Oba tipa razlikuju se od tradicijskih muzeja, proširuju svoje djelovanje na neposredni okoliš, aktivirajući tako svojevrsnu urbanu muzeografiju. Primjeri kineskih gradskih muzeja i ekomuzeja ističu pitanje važnosti zaštite naslijeđa i njegova korištenja u širem kontekstu, sve kako bi se lokalno naslijeđe sačuvalo, iskoristilo i naposljetku uistinu usmjerilo na gospodarski razvoj. Uspoređujući ta iskustva sa svjetskim trendovima, u priopćenju je prikazan način kako pristup usmjeren naslijeđu može imati pozitivan učinak ne samo u zaštiti i prezentaciji kulturnoga naslijeđa, već i u prostornom i gospodarskom razvoju.

Tomaso Longo, architect, Ph.D student, Politecnico di Milano – Department of Urban Studies, Milano, Italy
tomaso.longo@polimi.it

INTERACTIVE KNOWLEDGE BASE OF THE UNIVERSITY CAMPUSES
PLANNING BASED ON URBAN AND CULTURAL HERITAGE

INTERAKTIVNA BAZA ZNANJA SVEUČILIŠNIH KAMPUSA
PLANIRANJE NA TEMELJU URBANOG I KULTURNOG NASLIJEĐA

BOJAN BALETIĆ
RENE LISAC
ROBERTO VDOVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
database
sustainable campus planning
campus management
university reporting

KLJUČNE RIJEČI:
baza podataka
planiranje održivog kampusa
upravljanje kampusom
sveučilišna izvješća

Today, university campuses and their new forms represent the cutting edge spatial and functional structures for conducting high quality educational, scientific-research and professional activities. Concentration of students, faculty staff and developmental processes make a campus a living laboratory for development of future society. Creating a campus as a small-scale town can serve for testing the new tendencies and the possibilities of urban environmental development.

Such urban and social phenomena of the university campuses can be found all over the world. Resulting from different social and cultural circumstances, campuses are planned and located in different urban contexts within their respective cities. Regardless of where they are located – within the city fabric, on the edge or outside of the city – they announce new urbanity or they redefine the older one. Their planning decisions are always reactions to the existing urban and cultural heritage, they issue from it and they redefine it. It is worth considering how university campuses worldwide react to the existing urban and architectural heritage.

Interactive university campuses knowledge base represents a new developmental and planning tool aimed at efficiently linking European universities, encouraging interaction on the campus planning topics, and facilitating the comparison and improvement of planning strategies and activities. By examining universities in Europe and worldwide - their campuses, social, cultural and urban context and planning activities – it will be possible to compare different planning methods and campus activities in relation to their cultural inheritance.

Sveučilišni kampusi i njihovi novi oblici danas predstavljaju najsuvremeniju prostorno funkcionalnu strukturu za provođenje kvalitetnih edukacijskih, znanstvenoistraživačkih i stručnih aktivnosti. Koncentracija studenata, sveučilišnih djelatnika i razvojnih procesa čine kampus živućim laboratorijem za razvoj budućeg društva. Stvaranjem kampusa kao grada u malom provjeravaju se nova stremljenja i mogućnosti u razvoju urbanih sredina.

Takav urbani i društveni fenomen Sveučilišnih kampusa može se pronaći u svim dijelovima svijeta. Osim što nastaju u različitim društvenim i kulturnim okolnostima, smješteni su i planiraju se u različitim urbanim kontekstima u odnosu na gradove u kojima se nalaze. Neovisno o tome gdje su smješteni – u gradskom tkivu, na rubu ili izvan grada – oni najavljuju novi urbanitet ili redefiniraju postojeći. Svojim planerskim odlukama oni uvijek reagiraju na postojeće urbano i kulturno nasljeđe, iz njega nastaju i njega transformiraju. Vrijedno je razmotriti različite pristupe kojima sveučilišni kampusi u svijetu reagiraju na postojeće urbano i arhitektonsko nasljeđe.

Interaktivna baza znanja sveučilišnih kampusa predstavlja novi razvojni i planerski alat sa svrhom da se na učinkovit i pregledan način povežu europska sveučilišta, potakne interakcija na temu planiranja njihovih kampusa, te omogući usporedba i unaprjeđenje planerskih strategija i aktivnosti. Pregledom europskih i svjetskih sveučilišta – njihovih kampusa, društvenog, kulturnog i urbanog konteksta te planerskih aktivnosti, biti će moguće usporediti različite metode planiranja i aktivnosti kampusa u odnosu na njihovo zatečeno kulturno nasljeđe.

Prof. **Bojan Baletić**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
bojan.baletic@arhitekt.hr

Rene Lisac, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
rene.lisac@arhitekt.hr

Roberto Vdović, M.Sc, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
roberto.vdovic@arhitekt.hr

INTERNATIONAL SUMMER SCHOOL OF ARCHITECTURE IN MOTOVUN
CULTURAL HERITAGE IN RESEARCH AND EDUCATION

MEĐUNARODNA LJETNA ŠKOLA ARHITEKTURE U MOTOVUNU
KULTURNO NASLIJEĐE U ISTRAŽIVANJIMA I NAOBRAZBI

LJUBOMIR MIŠČEVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
international cooperation
cultural heritage
original approach
urban revitalization
computer-aided support

KLJUČNE RIJEČI:
međunarodna suradnja
kulturno naslijeđe
izvorni pristup
urbana obnova
računalna podrška

This paper presents the achievements within the context of an original approach and methodology related to the development of urban and architectural models, based on the selected projects worked out by the students and their professors in the International Summer School of Architecture entitled *Tradition, Creativity and Sustainability* which has been continuously run for 33 years in the Study Centre of the Faculty of Architecture in Motovun. Throughout this period numerous topics have been dealt with encompassing both small and large-scale projects applying state-of-the-art field work techniques, computer-aided support, ICT tools, 3D space scanning etc.

The sites in Motovun and other Istrian towns were mostly treated within the context of urban revitalization through interpolation programs from an interdisciplinary perspective within the realm of the preservation of the built and natural environment.

Numerous projects which emerged from the Motovun Summer School were further developed internationally in collaboration with the Vienna University of Technology and the Krakow Polytechnic University including other partner universities from 15 European countries, the USA and Canada.

A project that stands out among all others is concerned with the renovation and conversion of the Brijuni-Pula fortification system. Backed up by the Croatian government, it has been continuously run since 2000. It has been headed by the Croatian Ministry of Culture with the participation of the Faculty of Architecture and the Krakow Polytechnic from the initial stages of the program and field work tasks to the conceptual design solutions for conversion. This is the first on-going project of this kind which has been widely acclaimed in both local and international professional circles.

U priopćenju se prikazuju postignuća u izvornom pristupu i metodi rada te razvoja urbanističkih i arhitektonskih modela na temelju odabranih referentnih studentskih projekata i projekata nastavnika Međunarodne ljetne škole arhitekture *Tradicija, kreativnost i održivost* u Motovunu, koja se kontinuirano provodi 33 godine u Studijskom centru Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Dugo vremensko razdoblje ostavilo je u naslijeđe brojne obrađene teme – od pojedinačnih mikrolokacija do zahvata u većim prostornim obuhvatima primjenom suvremenih i najnaprednijih tehnika terenskog rada, računalnih podrški, ICT alata, 3D skeniranja prostora i dr.

Motovun i drugi istarski gradovi najčešće su bili prostori u kojima su birani zadatci urbane obnove. Često su to bili programi interpolacija, uvijek sinergijski koncipirani, programirani i projektirani interdisciplinarno i u okviru mjera zaštite izgrađene i prirodne okoline.

Na međunarodnoj razini su ostvareni brojni projekti koji su se nakon izrade tijekom Škole u Motovunu dodatno razvijali u daljnjoj suradnji s Tehničkim sveučilištem u Beču i s Politehnikom iz Krakowa, kao i s drugim partnerskim Sveučilištima iz petnaestak europskih država, SAD i Kanade.

Posebno se izdvaja projekt obnove i prenamjene novovjekog fortifikacijskog sustava Brijuni - Pula, koji se provodi od 2000. godine na prijedlog Vlade Republike Hrvatske. Nositelj projekta je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, a od prvih programskih i operativnih terenskih zadataka do prvih idejnih rješenja prenamjene sudjeluje Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Politehnika iz Krakova. To je prvi projekt takve vrste koji je još uvijek u provedbi, a polučio je brojne visoke domaće i međunarodne ocjene postignuća.

Prof. **Ljubomir Miščević**, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
miscevic@arhitekt.hr

LANDSCAPE HERITAGE IDENTIFICATION FACTORS OF THE SAVA RIVERFRONT BASED ON THE "BELGRADE WATERFRONT" PROJECT

ČIMBENICI IDENTITETA NASLIJEĐA KRAJOLIKA SAVSKOG PRIOBALJA PROIZAŠLIH IZ PROJEKTA "BEOGRAD NA VODI"

BOJAN KOVAČEVIĆ
ALEKSANDAR KADIJEVIĆ

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
Sava Riverfront
"Beograd Waterfront" Project
landscape heritage
Belgrade

KLJUČNE RIJEČI:
Savsko priobalje
projekt "Beograd na vodi"
pejsažno naslijeđe
Beograd

Bojan Kovačević, architect, Ph.D candidate, University of Belgrade – Faculty of Philosophy, Belgrade, Serbia
gepratova@gmail.com

Prof. Aleksandar Kadijević, Ph.D, art historian, University of Belgrade – Faculty of Philosophy, Belgrade, Serbia
akadijev@f.bg.ac.rs

Despite reasonable and justified efforts to improve the state of urban landscape in the age of globalization, their disregard and degradation is continued. It is due to neglecting the basic criteria of protection and the low authority of professional critics, but also because a growing lack of political will. In this context the current project "Belgrade Waterfront" from 2012 is an example of degrading attitude of globalization processes on a wider landscape heritage of the city.

The project "Belgrade Waterfront" is designed in the area that had never been a part of the urban texture. The fundamental problem is the protection of city vistas – in a sense of certain vistas at some places, as well as vistas towards certain spatial units and places. Inherited regulation heights in the Belgrade urban planning and those proposed by the project "Belgrade Waterfront" have many opposites. This can be checked and proved by the simple method of cross-sections perpendicular to the Sava River - from the river to the town centre (Slavija Square), which is at a higher level than the river. Conclusion is that the project "Belgrade Waterfront" was made as "an island" without ambient, topographic and usage contact with the surrounding city, denying the *genius loci*, landscape and other factors of never built environment. This project shows how not to plan. It points out the need for establishing identity factors in order to establish criteria for planning and having a comprehensive idea of space, which do not emerge primarily from profits but respects the character of space and balances the built and natural environment. The architectural articulation of the new buildings proposed by the project does not have a clear link with the architectural heritage of Belgrade on the right bank of the Sava River and Zemun, with only a small link to New Belgrade. Therefore the aim of this research is to define certain factors of identity and their relation to the quality of urban plan or project.

Unatoč argumentiranim i civilizacijski opravdanim zalaganjima za poboljšanjem stanja urbanih krajolika u doba globalizacije, njihovo obezvrjeđivanje i propadanje u mnogim se sredinama nesmetano nastavlja. Osim zanemarivanja osnovnih kriterija zaštite, kao i niskog autoriteta stručne kritike, tome doprinosi i sve izraženiji nedostatak političke volje. Na tom tragu aktualni projekt "Beograd na vodi" iz 2012. godine primjer je degradirajućih odnosa globalizacijskih procesa prema naslijeđu šireg krajolika velikoga grada.

Projekt "Beograda na vodi" predviđen je u prostoru koji nikada ranije nije bio dio gradskoga tkiva. Temeljni problem jest zaštita gradskih vizura – u pogledu s nekih mjesta, kao i u pogledima prema određenim potezima ili točkama. Naslijeđene visinske regulacije u beogradskom urbanizmu te one predložene projektom "Beograd na vodi" u velikim su suprotnostima. Precizno se to može provjeriti i dokazati jednostavnom metodom poprečnih presjeka okomito na rijeku Savu – od rijeke do gradskoga središta (do trga Slavija), koje je na znatno višoj koti od rijeke. Zaključuje se da je projekt "Beograd na vodi" rađen kao «otok» bez ambijentalnog, topografskog i životnog kontakta s okolnim gradom, negirajući *genius loci* te pejsažne i druge činitelje nikad izgrađenog prostora. Taj projekt pokazuje kako ne treba raditi. Ukazuje na potrebu utvrđivanja činitelja identiteta temeljem koji se mogu postaviti kriteriji za planiranje i cjelovitu zamisao prostora, koji ne polaze primarno od profita nego uvažava karakter prostora i usklađuje ga izgrađenim i pejsažnim ambijentom. Arhitektonska artikulacija predložene izgradnje ne posjeduje vidljivu sponu s naslijeđem arhitekture Beograda na desnoj obali rijeke Save i Zemuna, tek donekle s Novim Beogradom. Iz tog razloga cilj rada jest utvrditi čimbenike identiteta i kako oni mogu utjecati na vrsnoću urbanističkog plana ili projekata općenito.

MONOCULTURE OF TOURISM AND CULTURAL HERITAGE OF RURAL DALMATIA
CASE STUDY: HUMAC, HVAR ISLAND

MONOKULTURA TURIZMA I RURALNO KULTURNO NASLIJEĐE DALMACIJE
PRIMJER: HUMAC NA OTOKU HVARU

MARTIN JURIN

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
transformation of cultural landscape
monoculture of land usage
dependency on tourism
diversity of cultural activity
Humac, Hvar Island

KLJUČNE RIJEČI:
preobrazba kulturnog krajolika
monokultura korištenja prostora
ovisnost o turizmu
raznolikost kulturološke aktivnosti
Humac, otok Hvar

In recent decades, the Croatian coast was occupied by new monoculture of life, which reduced traditional Mediterranean diversity of space usage to one dominant economic activity – tourism.

Tourism encourages abandonment of villages and agricultural activity and after millennia of poly cultural usage rural landscape is suddenly moulded into a new paradigm of this monoculture in two ways:

1. Abandoned villages search for new residents which they find in a form of random strangers that use the village solely for vacation;
2. The whole villages are protected as cultural monuments. They are conserved and mummified and as such they become monuments of the past and abandoned culture of life, all for the purpose of tourism.

The first way is investigated on the example of the village Bogatići Prominski near Drniš. The village is not protected cultural heritage, and all the houses in the village are owned by two families who intend to turn the village into a tourist area.

The second way is investigated on the example of the village Humac on Hvar Island. The village was completely abandoned at the beginning of the 20th century and 60% of the buildings are in ruins. The village represents a unique example of preserved rural heritage with its untouched structure of traditional stone houses and drystone walls.

Since the monoculture of tourism is using the landscape in a non-traditional and inactive way, the question arises as to the identity and the meaning of the village and rural landscape in this new conditions of agricultural inactivity.

The research is aimed to explore the concept of an active use of the rural cultural heritage, which would have tourism as a consequence and not as a goal (case study: Humac on Hvar Island).

The purpose of this research is to bring to spotlight the need for the creation of general strategy and joint development of agriculture, tourism and cultural heritage preservation, as opposed to individual and unrelated approach of today.

Posljednjih desetljeća hrvatsku obalu zaposjela je nova monokultura življenja – turizam – koji je tradicijsku mediteransku raznolikost korištenja prostora sveo na jednu prevladavajuću gospodarsku djelatnost.

Turizam potiče napuštanje poljodjelstva i sela, a ruralni se krajolik najednom, nakon tisućljeća polikulturnog korištenja pokušava ukalupiti u paradigmu nove monokulture i to na dva načina:

1. napuštena sela traže nove stanovnike koje nalaze u nasumičnim strancima koji selo koriste isključivo za odmor;
2. cijela se sela zaštićuju kao spomenici kulture, konzerviraju se i mumificiraju, te postaju spomenici prošlosti i napuštene kulture življenja, a sve u svrhu turizma.

Prvi način se istražuje na primjeru sela Bogatići Prominski pokraj Drniša. Selo nije zaštićeni spomenik kulture, a sve kuće u selu u vlasništvu su dviju obitelji koje cijelo selo žele pretvori u turistički predio obiteljskoga proizvodnog gospodarstva.

Drugi način se istražuje na primjeru sela Humac na otoku Hvaru. Selo je u potpunosti napušteno još početkom 20. stoljeća. Više od 60% građevina je u ruševnom stanju. Jedinstveni je primjer očuvanosti ruralnog naslijeđa – selo čini nedirnut sklop autohtonih kamenih kuća i suhozida.

Postavlja se pitanje kakav smisao selu daje nova monokultura turizma koja selo koristi na pasivan način budući da smisao sela očito više nije poljodjelska proizvodnja.

Istraživanje ima za svrhu istražiti model aktivnog korištenja ruralnog kulturnog naslijeđa, koje bi turizam imalo kao posljedicu, a ne kao cilj (primjer: Humac na otoku Hvaru).

Istraženi model pokazao bi važnost razrade opće strategije zajedničkog razvoja poljodjelstva, turizma i očuvanja kulturnog naslijeđa metodom interdisciplinarnog projekta, a ne pojedinačnih i nepovezanih projekata.

Martin Jurin, architect,
Adria-projekt, Zagreb, Croatia
martin.jurin@gmail.com

ŽUPA DUBROVAČKA
INTEGRATED SPATIAL DEVELOPMENT OF RESIDENTIAL AND TOURIST AREAS

ŽUPA DUBROVAČKA
INTEGRIRANI PROSTORNI RAZVOJ STAMBENIH I TURISTIČKIH PREDJELA

KRUNOSLAV ŠMIT
NATAŠA IVANIŠEVIĆ
NIKOLINA PAVLOVIĆ

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
cultural heritage
spatial development
residential areas
tourist areas
Župa Dubrovačka, Dubrovnik

KLJUČNE RIJEČI:
kulturno naslijeđe
prostorni razvoj
stambeni predjeli
turistički predjeli
Župa dubrovačka, Dubrovnik

Cultural heritage is an active resource that is used for spatial and economic development in the Adriatic part of Croatia. The coastal area of Župa dubrovačka, at the south of the main Adriatic road is marked by intensive hotel constructions within the villages of Župa bay - Kupari, Srebreno, Mlini and Plat. The ongoing process of reconstruction of the hotels that were built in the second half of the 20th century search to accommodate the modern needs of the tourism industry. Some hotels are completely pulled down and replaced with new buildings with new programs, while others are renovated expanding their capacity and improving functionality. At the same time, the intensive construction of residential buildings takes place with the expansion of urbanized area. The construction of appropriate complementary facilities that provide quality of modern living in residential areas is missing, with a notable uncontrolled overproduction of the tourist apartment facilities.

The aim of this paper is to answer the question: can the programs of interventions for hotels in the coastal area be improved by implementing the missing facilities for the residents in the places where they arise. The research will be carried out by analyzing the spatial and functional characteristics of the tourist zone *Kupari* on the coast and in the hinterland village Kupari. The tourist zone *Kupari* consists of the hotel *Grand*, hotel *Pelegrin*, hotel *Goričina I*, hotel *Goričina II* and hotel *Kupari*. Hotel *Grand* and hotel *Pelegrin* are protected parts of the cultural heritage. In particular, the research will be focused on the possibilities of hotel *Grand* as an active resource involved in contemporary life and as an initiator of sustainable development that respects the cultural, historical, spatial, environmental and social particularities of the local environment.

Kulturno naslijeđe je aktivan resurs koji se koristi za prostorni i gospodarski razvoj u obalnom području jadranske Hrvatske. Obalno područje Župe dubrovačke južno od *Jadranske magistrale* obilježava intenzivna hotelska izgradnja uz naselja Župskog zaljeva – Kupari, Srebreno, Mlini i Plat. U tijeku je proces rekonstrukcije hotela koji su izgrađeni u drugoj polovici 20. stoljeća kako bi se prilagodili suvremenim potrebama turističke industrije. Neki se hoteli u potpunosti ruše i zamjenjuju novim građevinama s novim programima, dok se drugi nadograđuju uz proširenje kapaciteta i poboljšanje funkcionalnosti. Istodobno se može uočiti i intenzivna izgradnja stambenih predjela uz prostorno širenje građevnog područja. U stambenim predjelima izostaje izgradnja primjerenih pratećih sadržaja kojima se ostvaruje kvaliteta suvremenog stanovanja, a vidljiva je i nekontrolirana hiperprodukcija turističkih apartmanskih sadržaja.

Cilj rada jest odgovoriti na pitanje: mogu li se programi intervencija za hotele smještene u obalnom području unaprijediti ugradnjom sadržaja koji nedostaju stanovnicima naselja uz koja nastaju. Istraživanje će se provesti pomoću analize prostorno-funkcionalnih obilježja turističkoga predjela *Kupari* na obali i naselja Kupari u zaleđu. Turistički predio *Kupari* čine hotel *Grand*, hotel *Pelegrin*, hotel *Goričina I*, hotel *Goričina II* i hotel *Kupari*. Hotel *Grand* i hotel *Pelegrin* su zaštićeni dijelovi kulturnog naslijeđa. Posebice će se ispitati mogućnosti hotela *Grand* kao aktivnoga resursa uključenog u suvremeni život i kao pokretača održivog razvoja koji uvažava kulturno-povijesne, prostorno-okolišne i društvene posebnosti prostora.

Assoc. Prof. **Krunoslav Šmit**, Ph.D, architect,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
ksmit@arhitekt.hr

Nataša Ivanišević, architect,
Arhitektura i arheologija, Dubrovnik, Croatia
natasa.ivanisevic@gmail.com

Nikolina Pavlović, architect,
Dubrovnik, Croatia.
nikolina.pavlovic@yahoo.com

THE ARCHAEOLOGICAL SITE ROMAN CITY FULFINUM
PROPOSAL OF ARCHITECTURAL AND LANDSCAPE DESIGN

ARHEOLOŠKO PODRUČJE RIMSKOGA GRADA FULFINUMA
PRIJEDLOG ARHITEKTONSKO-PEJSAŽNOG UREĐENJA

IVAN PAVIČIĆ
SANJA GAŠPAROVIĆ

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
archaeological site
archaeological presentation
Mirine-Fulfinum
Omišalj, Krk Island

KLJUČNE RIJEČI:
arheološki lokalitet
arheološka prezentacija
Mirine-Fulfinum
Omišalj, otok Krk

The archaeological site Mirine-Fulfinum is located in the northern part of the island, near the town of Omišalj. The aforementioned position, excellent infrastructure and the wealth of archaeological sites have imposed this area as an important tourist and cultural point of the island. The proposal for the site is the result of work at the Graduate Workshop at Faculty of Architecture, University of Zagreb, whose aim was directed to study the possibilities for the presentation of past and future archaeological findings of the area.

The area of the site was partially excavated and presented. According to the spatial plan area Fulfinum is located within the archaeological site and is surrounded by industry.

Archaeological excavations of the site began in the 70s of the 20th century, with interruptions to this day, have revealed some of the elements that define the outlines of the Roman city such as forum, position and direction of the Cardo and the Roman land system.

The site itself is not excavated, researched and presented in a manner of its importance.

Based on the comparative analysis of historical examples of Roman cities such as Ostia and Herculaneum, the assumption about the layout of the northern city grid, unexplored part of the city, was made.

The aim of the research is finding suitable models and types of interventions in the area that will affirm and preserve important archaeological and cultural heritage area Mirine-Fulfinum.

The expected result of this study is to stimulate discussion on the inclusion of the archaeological site Mirine-Fulfinum in spatial and economic development of the Omisalj municipality, taking into account cultural, historical and spatial specificities of Omišalj Bay.

Arheološko područje Mirine-Fulfinum nalazi se na sjevernom dijelu otoka Krka, u blizini grada Omišlja. Dobar položaj, izvrsna prometna povezanost te bogatstvo arheoloških nalaza nametnuli su ovo područje kao moguće značajno turističko i kulturno odredište otoka Krka. Prijedlog uređenja lokaliteta rezultat je rada na diplomskoj radionici Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagreb čiji je cilj bio usmjeren na istraživanje mogućnosti prezentacije dosadašnjih, ali i budućih arheoloških nalaza tog područja.

Prostor je djelomično istražen i u manjoj mjeri uređen. Prema prostornom planu područje Fulfinuma nalazi se unutar arheološkog područja te je omeđeno površinama industrijske namjene. Arheološka istraživanja započeta 1970-ih godina, koja s prekidima traju do danas, otkrila su neke nalaze koji ukazuju na obrise i dijelove rimskoga grada kao što su forum, položaj i smjer carda, granice naselja, sustav rimske parcelacije i drugo.

Stupanj istraženosti rimskoga nalazišta, kao i njegovo uređenje te prezentacija arheoloških nalaza ne odgovara njegovoj važnosti. Temeljem usporedbene analize povijesnih primjera rimskih gradova, poput Ostie i Herculaneuma, napravljena je pretpostavka tlocrtne sheme rastera ulica sjevernog, neistraženog dijela grada.

Cilj istraživanja je pronalazak prikladnih modela i tipova zahvata u prostoru koji će afirmirati i očuvati značajno arheološko i kulturno naslijeđe područja Mirine-Fulfinum. Očekivani rezultat istraživanja je poticanje rasprave o uključivanju arheološkog područja Mirine-Fulfinum u prostorni i gospodarski razvoj općine Omišalj, uvažavajući kulturno-povijesne i prostorne posebnosti omišaljskog zaljeva.

Ivan Pavičić, M.Arch,
Croatian Conservation Institute,
Zagreb, Croatia
ipavicic@h-r-z.hr

Assist. Prof. Sanja Gašparović, Ph.D,
architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
sanja.gasparovic@arhitekt.hr

ZAGREB MANOR RING

ZAGREBAČKI PRSTEN DVORACA

JOSIP BARIŠIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI
BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
manors and castles
manors and tourism
cultural landscape
Zagreb
Croatian Zagorje

KLJUČNE RIJEČI:
dvorci i burgovi
dvorci i turizam
kulturni krajolik
Zagreb
Hrvatsko zagorje

Josip Barišić, B.Arch, M.Arch student, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
jbarisic@arhitekt.hr

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Assoc. Prof. **Bojana Bojanic Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, bbojanic@arhitekt.hr

On the outskirts of Zagreb, encompassing two administrative territories – Zagreb county and Krapina-Zagorje county, over a hundred manors and curias lie scattered. As significant factors of cultural heritage and the identity of the country culture, manors and curias are not satisfactorily recognised as carriers of development of Zagreb and its surroundings. Some of the major manors are without purpose, most of them are in poor structural conditions and only a few are restored. Manors and curias are not networked in a methodical system that would allow their improvement and attendance, and therefore sustainable development.

The research of Zagreb region manors, with the aim of connecting and networking in a comprehensive and methodical system, wants to affirm the possible scenarios of cultural heritage in the economic development of small settlements in which they are located. At the same time, manors near Zagreb and villas within the city can enhance the tourist offer of Zagreb, as well as being convenient for accommodation and catering.

The traffic of Zagreb region is a recognizable ring shaped scheme, which allows good connections between manors and curias. A number of manors and curias are observed within the context of local and spatial attributes like natural and cultural heritage, position within the Zagreb road ring and the different densities of manors and curias in some areas. With the introduction of the cluster – a smaller thematic unit based on context analysis – smaller groups of manors are recognised which correspond with their own micro context.

These *clusters*, which are closely related to the road ring and are concentrated around transportation nodes, represent a second level of research. Manor and curia revitalization is considered within themes and improvement of cultural and natural heritage through thematic cluster scenarios. This method enables a further level of reflection – of urban-architectural scenarios to architectural models improving heritage as an active entity.

U široj okolici Grada Zagreba, na prostoru dviju županija – Zagrebačke županije i Krapinsko-zagorske županije, raspršeno je više od stotinu dvoraca i kurija. Kao značajni činitelji kulturnog naslijeđa i identiteta ladanjske kulture, dvorci i kurije nisu na zadovoljavajući način prepoznati kao nositelji razvoja Zagreba i okolice. Neki veći dvorci su bez namjene, većina je u lošem građevnom stanju, malobrojni su obnovljeni. Dvorci i kurije nisu umreženi u promišljeni sustav koji bi omogućio njihovo unaprjeđenje i posjećivanje, a time i održivi razvoj.

Istraživanjem dvoraca zagrebačke okolice s ciljem povezivanja i umrežavanja u cjelovit i smislen sustav želi se afirmirati moguće scenarije korištenja dvoraca kao pokretača gospodarskog razvoja malih naselja u kojima se oni nalaze. Istodobno dvorci u okolici Zagreba, kao i ljetnikovci unutar grada, mogu obogatiti turističku ponudu Zagreba, a povoljni su i za turistički smještaj i ugostiteljsku ponudu.

Prometna shema okolice Zagreba prepoznatljivog je prstenastog oblika te omogućava dobro povezivanje dvoraca i kurija u okolici. Mnoštvo dvoraca i kurija promatra se u kontekstu mjestopisnih i prostornih datosti kao što su prirodno i kulturno naslijeđe, smještaj u odnosu na prometni prsten Zagreba i različitu gustoću dvoraca i kurija na pojedinim područjima. Uvođenjem *clustera* – analizom procijenjenih i zaokruženih manjih tematskih cjelina – prepoznaju se manje skupine dvoraca koje sadržajno odgovaraju vlastitom mikro kontekstu.

Clusteri dvoraca usko povezani s prometnim prstenom i koncentrirani oko prometnih čvorišta, predstavljaju drugu razinu istraživanja. Unutar njih se promišlja oživljavanje dvoraca i kurija, ali i unaprjeđenje svekolikoga kulturnog i prirodnog naslijeđa kroz tematske scenarije clustera. Takva metoda omogućuje daljnje razine promišljanja – od urbanističko-arhitektonskih scenarija do arhitektonskih modela unaprjeđenja naslijeđa kao aktivnog subjekta.

REVITALIZATION OF ERDŐDY CASTLE IN JASTREBARSKO

REVITALIZACIJA DVORCA ERDŐDY U JASTREBARSKOM

MARIJA PERANIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
castle without purpose
Renaissance-Baroque castle
reuse of historical buildings
revitalisation of heritage
Jastrebarsko

KLJUČNE RIJEČI:
dvorac bez namjene
renesansno-barokni dvorac
prenamjena povijesnih zgrada
revitalizacija naslijeđa
Jastrebarsko

Marija Peranić, M.Arch, University of Rijeka – Faculty of Civil Engineering, Rijeka, Croatia
mia_peranic@yahoo.com

Prof. **Mladen Obad Šćitaroci**, Ph.D, architect, University of Zagreb – Faculty of Architecture, Zagreb, Croatia
www.scitaroci.hr, mos@arhitekt.hr

Late Renaissance / early Baroque castle in Jastrebarsko is one of many northern Croatian castles without purpose. It is located in a park in the centre of town. Beside the castle as a part of circuit court there are also the park, granary and associated residential building which is currently inhabited. Its architectural value, and cultural and historical importance goes beyond local boundaries. In the context of the city and wider area options of revitalization and contemporary use are enormous.

The castle was built in the late 15th century as a medieval feudal lowland (wasserburg), surrounded by ditches with water. The layout is that of a Renaissance castle type, so-called four-nave castle with internal courtyard. From the 16th century until 1922 the castle was owned by the Erdődy family. The biggest building changes in castle occurred in the 18th century when the former burg-castle was rebuilt and redecorated. Since 1936, the castle is owned by the town of Jastrebarsko. Since then castle has had different uses – it was an orphanage, military accommodation, local history museum, a restaurant (in a part of the castle), etc. Since 1980, the castle is without purpose, and it is in bad construction state.

Initial exploration of historical features of the castle and reflection of possible contemporary use was conducted as part of the course *Revitalization of Manors* at Master course in architecture and urban planning at the Faculty of Architecture, University of Zagreb, under supervision of Prof. Mladen Obad Šćitaroci, Ph.D. The castle in the context of the city and its surroundings, its characteristics as a cultural heritage and the possibility of using from the tourist and economic point of view will be displayed on the poster. Proposal for revitalization program will be observed through the factors of identity, criteria for new interventions in the castle and circuit court in the functional and architectural sense, and through the models and scenarios for possible future use.

Kasnorenesasno-ranobarokni dvorac u Jastrebarskom jedan je od brojnih dvoraca sjeverne Hrvatske bez namjene. Godinama je prazan, u lošem je građevnom stanju, počeo se urušavati. Nalazi se u perivoju u središtu grada. Osim zgrade dvorca dvorskome sklopu pripadaju još perivoj, žitnica i prateća stambena zgrada, koja je trenutno naseljena. Njegova arhitektonska vrijednost te kulturno-povijesna važnost nadilazi lokalne okvire. Mogućnosti revitalizacije i suvremene namjene su goleme, posebice u kontekstu grada i okolice, ali i zbog smještaja na putu prema Jadranskom moru.

Dvorac je podignut krajem 15. stoljeća kao nizinski kasnosrednjovjekovni feudalni/plemićki grad (wasserburg) okružen grabištima s vodom. Tlocrtno je to dvorac renesansnoga tipa, tzv. četverokrilni dvorac s unutrašnjim dvorištem. Od 16. stoljeća do 1922. godine dvorac je bio u vlasništvu obitelji Erdődy. Najveće promjene dvorac doživljava u 18. stoljeću kada je dotadašnji burg-kaštel dograđen i preuređen. Od 1936. godine dvorac je u vlasništvu grada Jastrebarskog. Od tada se različito koristio – kao sirotište, smještaj vojske, zavičajni muzej, restoran (u dijelu dvorca) i dr. Od 1980. godine dvorac je bez namjene.

Početno istraživanje povijesnih obilježja dvorca i promišljanje moguće suvremene namjene provedeno je u sklopu kolegija *Revitalizacija dvoraca* na Diplomskom studiju arhitekture i urbanizma na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, pod mentorstvom prof. dr.sc. Mladen Obada Šćitarocija. Na posteru će se prikazati dvorac u kontekstu grada i okolice, njegove osobitosti kao kulturnoga naslijeđa te mogućnosti korištenja s turističko-gospodarskoga gledišta. Prijedlog programa revitalizacije sagledat će se kroz čimbenike identiteta, kriterije za nove zahvate na dvorcu i u dvorskome sklopu u funkcionalnom i graditeljskom smislu te kroz modele i scenarije za možebitne buduće namjene.

THE RESEARCH, PRESENTATION, RESTORATION AND SUSTAINABILITY OF MANORS
EXAMPLE OF MANOR BATTHYÁNY IN LUDBREG

ISTRAŽIVANJE, PREZENTACIJA, OBNOVA I ODRŽIVOST DVORACA
PRIMJER DVORCA BATTHYÁNY U LUDBREGU

BLANDA MATICA
ANETA MATICA

POSTER | POSTER

KEY WORDS:
manors
restoration of manors
devastation of cultural heritage
sustainability of manors
Ludbreg

KLJUČNE RIJEČI:
dvorci
obnova dvoraca
uništenje kulturne baštine
održivost dvoraca
Ludbreg

Blanda Matica, architect,
Croatian Conservation Institute,
Zagreb, Croatia
bmatica@h-r-z.hr

Aneta Matica, B.Arch, M.Arch student,
University of Zagreb – Faculty of Architecture,
Zagreb, Croatia
aneta.matica@hotmail.com

Batthyány Manor was built in the mid-18th century in the Baroque style with a square interior courtyard enclosed by four wings, basement and three floors. The devastation of the manor began with damages during World War II and was continued by neglect and improper use as a clothing factory for 20 years. It is owned by the City of Ludbreg and since 2000s used by Restoration Centre.

With a donation of Bavarian Diocese, international loans and funds from the Ministry of Culture of Croatia, work began in 1994. In 2000 the structural consolidation of the building, construction (civil engineering) and reconstruction were completed with simultaneous restoration of original baroque outline of the manor that was to be converted into a modern restoration workshop and educational center with dormitories. Reconstruction was made with classical and new materials combined with innovations in the static consolidation of ceilings and plaster.

On the first floor of the west wing, above the St. Cross Chapel, the two-story high Great Hall has been discovered and restored to its Baroque appearance by blending revealed and restored artefacts into a new purpose.

Upon the reconstruction the local community expressed interest to use the manor for general purpose. Today, along with work of the Restoration Center, the Great Hall is used for various social events: exhibitions, conferences, workshops and concerts.

The Ludbreg City Council financed the renovation of manor's surroundings as well as an energy efficiency program. A tour through the manor has become a part of city's tourist offer.

The experience gained on the manor Batthyány shows that, before the renovation, plans for sustainable use should be developed when converting a building to a new purpose together with a proper model of protection to ensure newly created values. Substantial financial resources required for the renovation of cultural property should be recovered through adequately thought-out purpose while generating new values.

Dvorac Batthyány u Ludbregu, u vlasništvu je Grada Ludbrega. Svoj barokizirani izgled s kvadratičnim unutarnjim dvorištem zatvorenim s četiri krila, podrumom i tri nadzemne etaže dvorac je dobio polovicom 18. stoljeća. Nebrigom i neodgovarajućim korištenjem tijekom 20. stoljeća, dvorac je bio devastiran. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio je oštećen. Poslije rata, u njemu je dvadeset godina bila tvornica odjeće. Donacijom bavarske Biskupije, sredstvima međunarodnog kredita i Ministarstva kulture Republike Hrvatske, započelo se 1994., a 2000. godine završilo cjelovito konstruktivno, građevno i restauratorsko uređenje uz istodobnu rekonstrukciju izvornog baroknog izgleda dvorca. Obnova je rađena za novu namjenu suvremene restauratorske radionice i edukacijskog centra s dormitorijem. U obnovi su korišteni klasični i novi materijali te inovacije pri statičkoj konsolidaciji stropova i žbuka. Od 2000. godine u dvorcu je Restauratorski centar.

U zapadnom krilu dvorca, na prvom katu, iznad kapele sv. Križa, istraživanjima je otkrivena Velika dvorana, visine dvije etaže, kojoj je rekonstruiran barokni izgled. Većina otkrivenih nalaza je restaurirana i primjereno uklopljena u novu namjenu.

Nakon obnove porastao je interes Grada za korištenje dvorca pa se sada uz redovitu djelatnost Restauratorskog centra, Velika dvorana koristi za različita društvena događanja – izložbe, savjetovanja, radionice, koncerte. Novčanom potporom Grada uređen je okoliš te je izrađen program bolje energetske učinkovitosti. Razgled dostupnih dijelova dvorca u turističkoj je ponudi Grada.

Iskustvo obnove dvorca Batthyány ukazuje da kod uvođenja nove namjene uz uvažavanje modela zaštite, prije svake obnove, treba izraditi planove održivosti obnovljenog dvorca, kako bi u budućnosti koristio novo proizvedenu vrijednost na odgovarajući način. Za obnovu kulturnih dobara potrebna su velika financijska sredstva koja se uz primjereno osmišljenu namjenu trebaju povratiti uz istodobno stvaranje nove vrijednosti.

DRAŠKOVIĆ MANOR IN REČICA NEAR KARLOVAC
SCENARIOS OF REVITALIZATION

DVORAC DRAŠKOVIĆ U REČICI POKRAJ KARLOVCA
SCENARIJI REVITALIZACIJE

TEA GORUP

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
manor
revitalization of manors
cultural heritage
Rečica, Karlovac

KLJUČNE RIJEČI:
dvorac
revitalizacija dvoraca
kulturno naslijeđe
Rečica, Karlovac

Drašković Manor in Rečica near Karlovac, is a typical example of the Neoclassical country house complex from the first half of the 19th century. During the research the evaluation criteria, methods and models will be used. The goal is to present possible scenarios of the revitalization from different points of view (the original, ideal, conservational, economic and sustainable).

For decades Drašković Manor is neglected and not maintained. The manor house is a simple, two-storey building with the L-shaped ground plan. Today it is without purpose and almost in ruinous state, therefore, it will be approached as an example of heritage that does not 'live'. As well, the causes and reasons of degradation will be considered in the proposal for improvement and revitalization. During its history it had changed many owners, the most notable were Count Janko Drašković and Trappists monks. Since 2012 the manor has private owner, meanwhile its outbuilding is housing a health station. The ownership status will be considered in further research and proposals.

The theme of the Drašković Manor is unjustifiably neglected in bibliography. The manor house has not been systematically analyzed, and in the bibliography is just briefly mentioned. The poster will display: archive material (written and graphic), urban and spatial plans, the conservation department's documentation, field visits and study of its current state. Emphasis will be placed on cultural-historical, architectural and urbanistic, economic and touristic point of view. New insights will be used in making future proposals of the revitalization of the manor. It will discuss and elaborate possible additional facilities offers, such as the possibility of including the manor in the network of cultural routes.

Dvorac Drašković u Rečici, 13 km od Karlovca, sa svojim perivojem i gospodarskim zgradama primjer je klasicističkog ladanjskog sklopa prve polovice 19. stoljeća. Istraživanjem te pomoću prepoznatih kriterija vrjednovanja, metoda i modela, prikazat će se mogući scenariji revitalizacije iz raznih motrišta – izvorni, idealni, konzervatorski, gospodarski, i naposljetku održivi.

Dvorac je primjer sustavnog zanemarivanja i neodržavanja, o čemu nas obavještava Anđela Horvat još 1970. godine. Dvorac je jednostavna dvokatna građevina, tlocrta u obliku slova L. Danas je bez namjene i u gotovo ruševnom stanju, stoga će mu se pristupiti kao primjeru naslijeđa koje ne živi te će se razmotriti uzroci i razlozi propadanja te predložiti polazišta mogućega poboljšanja i revitalizacije. Tijekom njegove povijesti izmjenjivali su se brojni vlasnici, od kojih je najznačajniji grof Janko Drašković te redovnici trapisti. Od 2012. godine dvorac je ponovno u privatnom vlasništvu, dok je u gospodarskoj zgradi smještena zdravstvena stanica. Vlasnički status uzet će se u obzir pri daljnjem istraživanju i prijedlozima.

Uvidom u dostupnu literaturu zaključuje se da je tema dvorca u Rečici neopravdano zanemarivana. Dvorac do sada nije sustavnije obrađivan, a u literaturi se najčešće samo kratko spominje. Na posteru će biti prikazano: korištenje arhivske građe (pisane i grafičke), urbanističkih i prostornih planova, dokumentacije službe zaštite, obilazak terena te proučavanje sadašnjeg stanja dvorca. Naglasak će biti na kulturno-povijesnim, arhitektonskim, gospodarsko-turističkim i prostorno-urbanističkim motrištima kako bi se došlo do novih saznanja koja bi koristila pri izradi budućeg prijedloga revitalizacije dvorca. Razmotrit će se i razraditi mogući dodatni sadržaji ponude, poput mogućnosti uključivanja dvorca u mrežu kulturnih putova.

Tea Gorup, BA in Art History, BA in Ethnology and Cultural Anthropology, MA student, University of Zagreb – Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb, Croatia
gorup.tea@gmail.com

MANORS BILJE AND DARDA IN BARANJA
PROBLEMS AND RECOMMENDATIONS FOR RECONSTRUCTION AND REVITALIZATION

DVORCI BILJE I DARDA U BARANJI
PROBLEMI I PRIJEDLOZI OBNOVE I REVITALIZACIJE

TEA HORVATIN

PAPER | PRIOPĆENJE

KEY WORDS:
manor
revitalization of manors
cultural heritage
Bilje, Baranja
Darda, Baranja

KLJUČNE RIJEČI:
dvorac
revitalizacija dvoraca
kulturno nasljeđe
Bilje, Baranja
Darda, Baranja

This research will point out the complexity regarding protection, improvement and revitalization of manor and countryside architecture as a type of immoveable cultural heritage on the examples of Eugen Savojski Manor in Bilje and Esterházy Manor in Darda in Baranja, both within 10 kilometres from Osijek.

Due to years of neglect and disuse, manor Darda is in very bad constructional state. On the other side, manor in Bilje is in slightly better condition because of the usage. Manor in Darda is owned by the Municipality of Darda which has been unsuccessfully looking for an investor for several years. Despite of the planned sale of the manor Bilje to Osijek-Baranja County, it is still in the property of Croatian Forests due to administrative difficulties. Both manors have been thoroughly researched by the Institute of Art History which has published a conservation study on manor in Darda in 2012 and on manor in Bilje in 2013. These manors will be examined in the context of village to which they belong to, considering its economic, tourist, cultural, historical and traffic characteristics and other values of its cultural landscape.

Along with the history and present condition of the building and accompanying spaces and constructions, the study will identify main factors that have revived manors and, also, factors that condition contemporary exploitation of their potentials by means of active usage. It is important to view at the revitalization in the context of the development of the local area which has been envisioned in the zoning plans. Such holistic approach of the research will determine the unique matrix of factors, criteria, methods, models and types of revitalization of countryside architecture and, ultimately, scenarios to improve this type of architectural heritage.

Na primjerima baranjskih dvorca Eugena Savojskog u Bilju i dvorca obitelji Esterházy u Dardi, smještenih 7 odnosno 12 km od Osijeka, istraživanjem će se ukazati na složenu problematiku vezanu uz zaštitu, unaprjeđenje i revitalizaciju arhitekture dvoraca i ladanja kao tipa nepokretnoga kulturnog naslijeđa.

Zbog dugogodišnje zanemarenosti i nekorištenja, dvorac u Dardi je u veoma lošem građevnom stanju za razliku od Bilja koji je u nešto boljem stanju upravo zbog korištenja. Dvorac u Dardi u vlasništvu je Općine Darda, koja godinama bezuspješno traži investitora. Iako je planirana prodaja dvorca u Bilju Osječko-baranjskoj županiji, on je još uvijek zbog administrativnih poteškoća u vlasništvu Hrvatskih šuma. Oba dvorca detaljno su istražena i prikazana u konzervatorskim studijama koje je izradio Institut za povijest umjetosti – studija za Dardu je izrađena 2012., a za Bilje 2013. godine.

Osim povijesti te sadašnjega stanja zgrada i pratećih građevina, u istraživanju će se utvrditi čimbenici koji uvjetuju povratak dvoraca u život i suvremeno korištenje njihovih mogućnosti na način aktivnog korištenja. Dvorci će se sagledavati u kontekstu naselja kojem pripadaju s obzirom na njegova gospodarsko-turistička, kulturno-povijesna, prometna obilježja i druge vrijednosti njegova kulturnog krajolika. Revitalizaciju dvoraca važno je promišljati u okviru razvoja lokalne zajednice, predviđen prostornim planovima. Na temelju takvog holističkog istraživanja utvrdit će se jedinstvena matrica čimbenika, kriterija, metoda, modela i tipova revitalizacije ladanjske arhitekture, te u konačnici scenariji za unaprjeđenje toga tipa graditeljskoga naslijeđa.

Tea Horvatin, BA in Art History, BA in Ethnology and Cultural Anthropology, MA student, University of Zagreb – Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb, Croatia
teahorvatin7@gmail.com

CONTENTS | SADRŽAJ

4	MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Foreword	Proslov
6	MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Introduction	Uvod

I. PLANNING AND HERITAGE | PLANIRANJE PROSTORA NASLIJEĐA

10	GABRIELLA PULTRONE	Cultural Territorial Planning for Innovative Scenarios of Sustainable Development – Opportunities and Strategies for European Cities and Regions	Planiranje kulturnog prostora za inovativne scenarije održivog razvoja – mogućnosti i strategije za europske gradove i regije
11	PIERGIORGIO BELLAGAMBA	Cultural Heritage and Territorial Transformation	Kulturno naslijeđe i preobrazba prostora
12	CLAUDIA PISCITELLI FRANCESCO SELICATO	Cultural Heritage: From Awareness to Development – The Case of the Eastern Europe Countries	Kulturno naslijeđe: od osvješćivanja do razvoja – slučaj zemalja Istočne Europe
13	NATALINA CARRÀ	The Culture of the Places in the Organization of the Metropolitan City	Kultura mjesta u organizaciji metropolitanskoga grada
14	LAURA POGLIANI	Developing Planning Tools to Preserve and Innovate City Heritage	Razvoj planerskih alata za očuvanje i prezentaciju graditeljskog naslijeđa gradova
15	ANGELO CORALLO LAURA SCHINA GIOVANNA MANGIALARDI MARCO ESPOSITO ANDREA GIORDANO ALESSANDRO MONASTERO	Optimizing the Urban and Spatial Planning Processes Through Cultural Heritage Digitalisation	Poboljšanje urbanih i prostornih procesa planiranja digitalizacijom kulturnog naslijeđa
16	BORIS LUKAČ ANA SOPINA	GIS Options in Recording, Managing and Presenting the Cultural Heritage	Mogućnosti GIS-a u evidentiranju, upravljanju i prezentaciji kulturnog naslijeđa
17	ENRICA PETRUCCI ANGELA GIOVANNA LEUZZI DIANA LAPUCCI	Energy Performance Planning in Historical City Centers – "Geocluster" Approach	Planiranje energetske učinkovitosti u povijesnim gradskim centrima – "Geocluster" pristup
18	ANKA MIŠETIĆ GERAN-MARKO MILETIĆ SARA URSIĆ	The Role of Participation in Spatial Planning of Heritage Sites – A View from Dubrovnik's Perspective	Uloga participacije u planiranju prostora naslijeđa – pogled iz dubrovačke perspektive
19	NENAD LIPOVAC MARINA ROBINA SVETISLAV POPOVIĆ	The Understanding of Professional and Legal Terms in Physical Planning – Better Protection of Cultural Heritage	Razumijevanje stručnih i zakonodavnih pojmova – provođenje bolje zaštite kulturnog nasljeđa

20	NIKŠA BOŽIĆ BISERKA DUMBOVIĆ BILUŠIĆ	Models of Renewal of Small Historic Towns	Modeli obnove malih povijesnih gradova
21	ANDRIJA MUTNJAKOVIĆ	Urbrurism: Urban and Spatial Model of the City-Village – Reinterpretation of Heritage	Urbrurizam: urbanistički i prostorni model grada-sela – reinterpretacija naslijeđa
22	MARIA DESSÌ BRUNO BILLECI LAURA CALLEA SILVIA MARCHINU	Historic Buildings in the Landscape – Changes, Oblivion, Valorization and Restoration of Heritage in Sardinia, Italy	Povijesne građevine u krajoliku – promjene, zaborav, vrjednovanje i obnova graditeljskog naslijeđa na Sardiniji
23	ELIO TRUSIANI ROBERTO BIANCHI EMANUELA BISCOTTO SILVIA D'ASTOLI PIERA PELLEGRINO LUCA SARTOR FEDERICO TRIA PAOLA VENETO	Designing Transformation in the Icon of Italian Landscape – Case Study of San Gimignano, Tuscany, Italy	Oblikovanje preobrazbe u slikovitom talijanskom krajoliku – studija slučaja grada San Gimignano u Toskani
24	BÁRBARA H. ALVES D'ACAMPORA ESTER HIGUERAS GARCÍA	Sustainable Rural Tourism – Wineries in the Ribera del Duero, Spain	Održivi ruralni turizam – vinogradi u okrugu Ribera del Duero, Španjolska
25	ELENA MUCELLI	The River as a Place for Leisure, Venice – Water System as an Instrument of Transformation of the Territory	Rijeka kao mjesto ugode i odmora, Venecija – vodeni sustav kao instrument preobrazbe područja
26	BARBARA SAVIN	Contemporary Methods of Urban Landscape Protection: Basis for Integrated Planning – Case Study City of Dubrovnik	Suvremene metode zaštite urbanoga krajolika: osnova za integralno planiranje – primjer grada Dubrovnika
27	IVANA TUTEK VLASTA BEGOVIĆ	Compositional Diagrams of Dubrovnik Urban Landscape Heritage – Design Models for Contemporary Landscape	Kompozicijski dijagrami naslijeđenog urbaniziranog pejsaža Dubrovnika – modeli oblikovanja suvremenog pejsaža
28	MARA MARIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Landscape Spaces of the Fortified Medieval and Renaissance Urban Cities	Pejsažni prostori utvrđenih srednjovjekovno-renesansnih gradova
29	LEA PETROVIĆ KRAJNIK DAMIR KRAJNIK	Bastion Fortifications of the Northern Croatia Towns – Transformation Criteria in Urban Planning Documents	Bastionska utvrđenja u gradovima sjeverne Hrvatske – kriteriji preobrazbe u prostorno planskoj dokumentaciji
30	BISERKA DUMBOVIĆ BILUŠIĆ MAJA BILUŠIĆ	Cultural Landscape Planning of Island Veliki Brijun, Croatia	Planiranje kulturnog krajolika otoka Veliki Brijun
31	JOSIPA BLAŽEVIĆ-PERUŠIĆ	The Continuity of Spatial Planning Consideration of Protection and Restoration of the Historic Entity of Umag	Kontinuitet prostorno-planskog promišljanja zaštite i obnove povijesne cjeline Umaga
32	BORIS DUNDOVIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	Revitalisation of Country Houses along the Route 'Tracing the Steps of Counts Jankovich'	Revitalizacija ladanjske arhitekture na ruti 'Putovima grofova Janković'
33	KSENIJA PETRIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Evaluation Criteria of the Rural Settlements in Protected Areas – Case Study Plitvice Lakes National Park	Kriteriji vrjednovanja ruralnih naselja u zaštićenim prirodnim područjima – primjer Nacionalnog parka Plitvička jezera
34	ŽELJKO KOVAČIĆ JAKOV RADOVČIĆ	The Krapina Neanderthal Park Kraneamus	Prapovijesni park krapinskih neandertalaca
35	DUBRAVKA VRANIĆ	New Zagreb as Heritage – Politics of Urban Development	Novi Zagreb kao naslijeđe – politika urbanog razvoja
36	VALENTINA GULIN ZRNIĆ DUBRAVKA VRANIĆ	The Voids of Novi Zagreb – The Clash of Modernist Planning Legacy and Contemporary Spatial Practices	"Praznine" Novog Zagreba – sukob modernističkog urbanističkog naslijeđa i suvremenih prostornih praksi

37	BRANKO KINCL ALENKA DELIĆ BOŠKO OPALIĆ	Modernity of Inherited Typology and Morphology of Residential Buildings	Suvremenost naslijeđene tipologije i morfologije stambenih zgrada
38	HRVOJE MAGDIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	Method of Grid-Diagrammatic Planning of Cultural Heritage – A Case Study of Manor in Nuštar	Metoda tablično-dijagramskog programiranja povijesnog naslijeđa – primjer dvorca u Nuštru
39	MARIJANA SIRONIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Models of Urban Transformation of the Industrial Brownfields in Historical Urban Heritage – Case Study: Eastern Part of Lower Town Zagreb	Modeli urbane preobrazbe bivših industrijskih prostora u povijesnim dijelovima grada – primjer istočnoga dijela Donjega grada u Zagrebu
40	NARINÈ GYULKHASYAN MARIJA MATELJAN HRVOJE ŠMIDIHEN	South Works – Urban Redevelopment of the Former Industrial Area in South Chicago	*South Works* – urbana preobrazba industrijske zone u južnom Chicagu
41	SONJA JURKOVIĆ SANJA GAŠPAROVIĆ	Reuse of Industrial Heritage in Rijeka – The Bearer of City Identity, Urbanity and Socialization	Prenamjena industrijske baštine Rijeke – nositelj identiteta, urbanosti i socijalizacije grada
42	BOJAN BALETIĆ ROBERTO VDOVIĆ MORANA PAP	Transformation of City's Military Heritage – Case Study of Campus Borongaj in Zagreb	Preobrazba vojnih prostora u gradu – primjer sveučilišnoga kampusa Borongaj u Zagrebu
43	DANKA RADIĆ	The New Building Interventions in the Historic Center and Surroundings of Trogir, Croatia	Novi zahvati gradnje u povijesnoj jezgri i okolici Trogira
44	NIKOLA MATUHINA MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Types of Interventions into Urban Block – Case Study: Lower Town Zagreb	Tipovi urbanističko-arhitektonskih zahvata u gradskom bloku na primjeru Donjega grada u Zagrebu
45	ZLATKO JURIĆ SILVIJA LIMANI	Master Plan for Kaptol and Dolac in Zagreb, 1935 – New Architecture in Old Urban Settings	Urbanističko rješenje Kaptola i Dolca u Zagrebu iz 1935. godine – nova arhitektura u starom dijelu grada
46	STEFANIA ROSSL	The Archeological Site and Mehrauli Village, Delhi, India	Arheološko nalazište Mehrauli, Delhi, Indija
47	IVANA HANIČAR BULJAN RATKO VUČETIĆ	Tvrđa-Fortress in Osijek – Starting Points of Revitalization	Osječka Tvrđa – polazišta revitalizacije
48	HRVOJE PAVIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI KSENIJA RADIĆ	Manor House of Families Adamovich, Mihalović and Knobloch in Čepin – Identity, Criteria and Models for Renovation and Revitalization	Dvorac Adamovich-Mihalović-Knobloch u Čepinu – povijesni identitet, kriteriji i modeli za obnovu i revitalizaciju
49	MIA MIKULA MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Revitalization of the Januševec Manor	Revitalizacija dvorca Januševec
50	CHRIS MURPHY	Planning for Survival – Creating a Future for the *Home Shop* in New Zealand	Planiranje preživljavanja – kako osigurati budućnost starim zidanim zgradama na Novom Zelandu
51	SARA INES RUAS	Reuse of the 20th Century Architectural Heritage – The Case of Batalha Cinema in Porto	Novo korištenje arhitektonskog naslijeđa 20. stoljeća – slučaj Kina Batalha, Porto
52	INES MRAVUNAC BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	Contemplated and Experienced Areas of the City: Immaterial Heritage – Case Study Zagreb	Promišljeni i doživljeni prostori grada: nematerijalno naslijeđe – primjer Zagreba
53	MONIKA TOMIĆ BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	Revitalization of Mostar – A Memory of Life	Revitalizacija Mostara – sjećanje života

54	BOJAN LINARDIĆ KRISTINA PERKOV VESNA POLJANČIĆ	Planning Within the Protected Agricultural Landscape – Revitalization of Rural Settlement Brusje on the Hvar Island	Planiranje unutar zaštićenog kultiviranog krajobraza – revitalizacija ruralne cjeline naselja Brusje na otoku Hvaru
55	NATAŠA IVANIŠEVIĆ PEDRO GURRIARÁN DAZA SALVADOR GARCIA VILLALOBOS JOSÉ IGNACIO ROSADO FEITO	Restoration of Archidona City Walls and Covering of a Nasrid House Remains	Obnova gradskih zidova Archidone i ostataka kuće iz 14. stoljeća

II. PERCEIVING HERITAGE | DOŽIVLJAJ NASLIJEĐA

58	DIANA MAGDIĆ	Preservation Models of Modernistic Urban and Architectural Heritage – Participatory Practices	Modeli očuvanja urbanističke i arhitektonske baštine modernizma – participativne prakse
59	SARA MARINI GIULIA MENZIETTI FRANCESCA PIGNATELLI CHIARA RIZZI	Preservation and Re-Cycle – Between Reality and Imagination	Očuvanje i revitalizacija – između realnosti i imaginacije
60	VLADIMIR PETER GOSS	"Mythical Landscape" and Its Consequences – An Art Student's View	"Mitološki krajolik" i što iz njega slijedi – okom istraživača umjetnosti
61	GIOVANNA PACI SILVIA CATALINO GIANLUCA VALERIANI	Water Memory – The Water Buildings of Ancient Romans	Memorija vode – građevine za vodu starih Rimljana
62	ÉVA LOVRA	Typology of the Urban Fabric – Evaluation of the Inherited Townscape	Tipologija gradskoga tkiva – vrjednovanje naslijeđenoga prostora grada
63	BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI TAMARA MARIĆ	Memorials as Cultural Landscapes – Intangible Heritage Design in Public Space	Antropogeni pejsaži *memorijala* – oblikovanje nematerijalnog naslijeđa u javnom prostoru
64	EMANUELA ABIS MARA LADU	Guidelines for Recovering and Enhancing the Historic and Contemporary Landscape of Public Places	Smjernice za oporavak i unaprjeđenje povijesnog i suvremenog krajolika javnih prostora grada
65	TIN OBERMAN BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI KRISTIAN JAMBROŠIĆ	Urban Soundscape Design Factors at Historical Sites	Čimbenici unaprjeđenja zvučnog okoliša gradskih prostora u povijesnim jezgrama i perivojima
66	IGOR GOJNIK ZORANA SOKOL GOJNIK BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI ZORAN VERŠIĆ	Daylight in Sacral Space as a Perceptive Element of Heritage	Dnevno svjetlo u sakralnom prostoru kao doživljajni element naslijeđa
67	RAFFAELLA SACCHETTI	Adriatic Coast to Coast – Heritage and Spatial Resources of Coastline	Jadran od obale do obale – naslijeđe i prostorni resursi obale
68	VINICIJE B. LUPIS	Medieval Layer of the Historical Landscape of the Western Pelješac – Factors and Criteria of Identity Preservation	Srednjovjekovni sloj povijesnoga krajolika zapadnog Pelješca – čimbenici identiteta i kriteriji očuvanja
69	ZLATKO KARAČ ALEN ŽUNIĆ	Planned Cities and Settlements of the 19th Century in Croatia – The Factors of Urban Identity and Preservation	Planirani gradovi i naselja 19. stoljeća u Hrvatskoj – činitelji urbanog identiteta i zaštite
70	ANNA PECZE	Some Twin-Towns in the Habsburg Empire – Evolution, Preservation and Revitalization	Nekoliko dvojnih gradova Habsburške Monarhije – povijesni razvoj, očuvanje i revitalizacija
71	SUSANA LOBO	Architecture and Tourism – Anatomy of a Souvenir	Arhitektura i turizam – anatomija suvenira

72	FERESHTEH SABETIAN ANA PEREIRA RODERS	Challenges of Reconstructing a Heritage City – Case Study of Bam and Its Cultural Landscapes in Iran	Izazovi obnove Grada svjetske baštine – Studija slučaja grada Bam i kulturnog krajolika u Iranu
73	VITOR FERREIRA NORBERTO SANTOS	Coimbra's Cultural Heritage – Univers(c)ity: Heritage and Development	Kulturno naslijeđe Coimbre – sveučilišni grad: naslijeđe i razvoj
74	LUIGI BARTOLOMEI MARIA BEATRICE BETTAZZI ALBERTO BORTOLOTTI EDOARDO MANARINI GIULIA ISEPPI ANDREA ZANGARI	Bologna's Church Census – An Opportunity to Identify and Enhance the Italian Local Cultural Heritage	Evidencija sakralnih građevina Bologne – mogućnosti za prepoznavanje i unaprjeđenje lokalnoga kulturnog naslijeđa Italije
75	BOJAN BALETIĆ KRISTINA CAREVA RENE LISAC	Cultural Heritage as University of Zagreb's Identity	Kulturno naslijeđe kao identitet Sveučilišta u Zagrebu
76	ANA SOPINA BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI SANJA GAŠPAROVIĆ	Interaction of Natural, Anthropogenic and Associative Elements of South Velebit	Međudjelovanje prirodnih, antropogenih i asocijativnih elemenata Južnog Velebita
77	DAVOR STIPAN	Architectural Heritage of the City of Komiža – Evaluation from the Viewpoint of Sustainable Development of the Island	Arhitektonsko naslijeđe grada Komiže – vrjednovanje s gledišta održivog razvoja otoka
78	NATAŠA IVANIŠEVIĆ NADA BRUER LJUBIŠIĆ PEDRO GURRIARÁN DAZA ÁNGEL J. SÁEZ RODRIGUEZ	The Possibilities of Revitalization of the Fortification Landscape – Examples of Dubrovnik and Gibraltar	Mogućnosti revitalizacije krajolika utvrda – primjeri Dubrovnika i Gibraltara
79	ŽELJKA ČORAK	Mlini in Župa Dubrovačka – History of Succession Models	Mlini u Župi dubrobvačkoj – povijest modela nasljeđivanja
80	DEŠA KARAMEHMEDOVIĆ	Cultural Routes – A Model of the Holistic Managing of the Villas of Dubrovnik	Kulturne rute – model holističkog upravljanja dubrovačkim ljetnikovcima
81	BOŽO BENIĆ	Dubrovnik Country Villas as Active Factors in the Cultural, Social and Economic Development of Dubrovnik – Example of Bunić-Kaboga Summer Residence in Rijeka Dubrovačka	Dubrovačka ladanjska arhitektura kao aktivni čimbenik kulturnog, društvenog i gospodarskog razvoja Dubrovnika – primjer ljetnikovca Bunić-Kaboga u Rijeci dubrovačkoj
82	VESNA PERKOVIĆ JOVIĆ	Degradation and Revival of Country-Style Architectural Heritage – Example of the Cove of Saldun on the Island of Čiovo	Degradacija i oporavak modernističkoga ladanjskog naslijeđa – primjer Uvale Saldun na otoku Čiovu
83	HRVOJE BARTULOVIĆ IVANA VLAIĆ DUJMO ŽIŽIĆ	Integration of Suburban Country Villas in Urban Matrix – Example of Domovinskog Rata Street in Split	Integracija prigradskih ladanjskih vila u urbanu matricu – primjer Ulice Domovinskog rata u Splitu
84	RADOSVETA KIROVA	The Role of Terrain Stairs for the Historical Cityscape and Identity of Veliko Tarnovo, Bulgaria	Uloga stuba u povijesnom gradskom pejsažu i identitetu grada Veliko Tarnovo, Bugarska
85	TAMARA MARIĆ BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	Transformations of Zagreb Historical Pathways – Criteria and Methods in Contemporary Planning	Preobrazbe zagrebačkih povijesnih putova – kriteriji i metode za suvremeno planiranje
86	DARIO SIRONIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Urban Blocks of the King Zvonimir Street in Zagreb – Exponent of the Street's Identity	Gradski blokovi Ulice Kralja Zvonimira u Zagrebu – nositelj identiteta ulice
87	ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ	Zagreb Industrial Heritage – Identity, Urbanity, Potentials	Industrijsko naslijeđe Zagreba – identitet, urbanitet, mogućnosti

88	PIA SOPTA	Disappearance of the Industrial Landscape – The *Gredelj* Train Factory in Zagreb	Nestanak industrijskog krajolika – tvornica željezničkih vozila *Gredelj* u Zagrebu
89	TAMARA ROGIĆ NANA PALINIĆ	Regeneration Scenarios for the Former Paper Factory of Rijeka	Scenariji oporavka za bivšu Tvornicu papira u Rijeci
90	SNJEŽANA PINTARIĆ ŽELJKO KOVAČIĆ	Cultural Heritage of Klanjec – Multidisciplinary and Multimedia Project of the House of European Anthems	Kulturna baština Klanjca – multidisciplinaran i multimedijski projekt Kuće europskih himni
91	RUI MACÁRIO RIBEIRO	*The Fake Museum* and the Resulting Mental Cultural Landscape – An Alternate Model for the Analysis of Heritage	*Muzej lažnog* i misaono-kulturni krajolik kao njegov popratni rezultat – zamjenski model analize naslijeđa
92	IRENA ŠIMIĆ	Interpretation and Evaluation Possibilities of Urban Heritage – An Example of Photographic Legacy of Krešimir Tadić	Interpretacija i valorizacija urbanog naslijeđa – primjer fotografskog opusa Krešimira Tadića
93	ZORAN VERŠIĆ IVA MURAJ MARIN BINIČKI	Built Heritage of the Zagreb Lower Town – Energy Efficient Upgrade	Graditeljsko naslijeđe zagrebačkoga donjogradskog bloka – energetska obnova
94	IVAN MLINAR	Urban Heritage of Modernism – Zapruđe, Housing Development Prototype of Novi Zagreb	Urbanističko naslijeđe modernizma – Zapruđe, prototip stambenog naselja Novoga Zagreba
95	IVAN MLINAR BORKA BOBOVEC	Prefabricated Residential Buildings as Architectural and Urban Heritage – Case Study of Jugomont building JU-61 in Zagreb Housing	Montažne stambene zgrade kao arhitektonsko i urbanističko naslijeđe – primjer Jugomontovih zgrada JU-61 u zagrebačkim naseljima
96	DUJMO ŽIŽIĆ HRVOJE BARTULOVIĆ	Standardized Housing Units Built in Solin and Omiš During the 1940s – Contemporary Interventions and Transformations	Tipske stambene zgrade sagrađene 1940-ih u Solinu i Omišu – suvremeni zahvati i preobrazbe
97	DUŠKO ČIKARA ANKA ĆURIĆ	New Structure Within Hranotić Palace in Bol – Goals, Possibilities and Methods of Contemporary Utilization	Nova struktura unutar palače Hranotić na Bolu – ciljevi, mogućnosti i metode suvremenog korištenja
98	IKKI KISHIDA YUJI KUMOKOSHI OU UENO	Heritage Created by Common Memory	Zajedničko sjećanje kao naslijeđe zajednice
99	SAMRA RAHMANOVIĆ BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	Taking Measure of Zagorje's Cultural Landscape – Landscape as Identity and Starting Point of Development	Odmjeriti kulturni pejsaž Hrvatskog Zagorja – krajolik kao identitet i polazište razvoja
100	TAMARA JEGER BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	Affirmation of the Natural and the Anthropogenic in Nature Park Papuk – Factors of Identity	Afirmacija prirodnog i antropogenog u parku prirode Papuk – čimbenici identiteta
101	GORAN ARČABIĆ	Zagreb Industrial Heritage: History, State of Affairs, Outlook – Zagreb City Museum Project	Zagrebačka industrijska baština: povijest, stanje, perspektive – projekt Muzeja grada Zagreba

III. DEVELOPMENT BASED ON HERITAGE | RAZVOJ TEMELJEN NA NASLIJEĐU

104	ALESSANDRA BARRESI	The Enhancement of Cultural Heritage – The Non-Economic Value of Cultural Heritage	Unaprjeđenje kulturnog naslijeđa – neekonomske vrijednosti kulturnog naslijeđa
105	DUBRAVKA ĐUKANOVIĆ	Rehabilitation of Built Heritage – The Potential for the Sustainable Development	Oporavak graditeljskog naslijeđa – mogućnosti održivog razvoja

106	ANTONIO TACCONE	Urban Heritage in Mobility Systems	Urbano nasljeđe u sustavima mobilnosti
107	ROBERTO VDOVIĆ ANA SOLTER MORANA PAP	Interactive Timemaps for Mapping Cultural Heritage	Interaktivni vremensko-prostorni prikazi za kartiranje kulturnog nasljeđa
108	MARCO A. BRAGADIN DANILA LONGO VALENTINA GIANFRATE	Tools for Design and Innovation of Historic Building Rehabilitation Projects – The Building Information Modelling Approach	Alati za projektiranje i inovaciju u projektima oporavka povijesnih zgrada – pristup pomoću informacijskog modeliranja zgrade (BIM)
109	LJUBO LAH IGOR SELJAK TINA KRMELJ	Re-Use – A Fundamental Principle in the Strategy of Preserving Heritage	Ponovna uporaba – temeljno načelo u strategiji očuvanja nasljeđa
110	HANS PETER JESCHKE JASENKA KRANJČEVIĆ	Transformation of the "Iron Curtain" in Europe – A Proposal of a Concept for Evaluation of the Natural and Cultural Heritage of UNESCO List	Preobrazba „željezne zavjese" u Europi – prijedlog koncepta vrjednovanja za UNESCO listu prirodnoga i kulturnog nasljeđa
111	FATHI BASHIER	Conservation of Traditional Settlements and Cultural Heritage	Očuvanje tradicijskih naselja i kulturnog nasljeđa
112	ANTONIO NICOLETTI	Culture as Evolutive Asset for Strategic Development – A Case Study in Matera (Italy), European Capital of Culture in 2019	Kultura kao čimbenik strateškog razvoja – Matera (Italija), europski grad kulture 2019.
113	MARTA LOMBARDI SERGIO PRATALI MAFFEI PAOLO ROSATO SONJA IFKO	Evaluation of Parameters for Sustainable Preservation of Buildings and Sites – The Case Study of Urban Region Gorizia (Nova Gorica)	Procjena čimbenika za održivo očuvanje građevina i cjelina – studija slučaja urbane regije Gorizia (Nova Gorica)
114	AMANDA C. FRANCO GUERALDI SHIBO SUN ESTER HIGUERAS GARCÍA	Intervention in Public Spaces as a Strategy for Spatial Development – The Madrid Experience in Spanish Context	Zahvati u javnim prostorima kao osnova strategije za prostorni razvoj – iskustva iz Madrida u španjolskom kontekstu
115	BRUNO BILLECI MARIA DESSÌ LAURA CALLEA MARIA ROSARIA VITALE	Preserving and Re-Using of Urban Heritage – Medieval City Center in Marignane, France	Zaštita i prenamjena urbanoga nasljeđa – srednjovjekovni grad Marignane, Francuska
116	CARLO MANFREDI MARCO COFANI	Urban Assessment of a Conserved Historical Center – A Challenge for the Fortress of Peschiera del Garda	Urbana procjena zaštićenog povijesnog centra – izazov za obnovu utvrde Peschiera del Garda
117	ANA MRĐA BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	Relationship Between Tourism and Cultural Heritage in the Spatial Planning of Tourist Destinations on Croatian iIslands	Odnos turizma i kulturnog nasljeđa u prostornom planiranju turističkih odredišta hrvatskih otoka
118	HELENA KNIFIĆ SCHAPS	Velebit – Architectural Heritage Without Heirs	Velebit – graditeljska baština bez baštinika
119	KATARINA HORVAT-LEVAJ VEDRAN IVANKOVIĆ PAVLA ŠIMETIN	Implementing New Functions in the Ancient and Medieval Ston Ager and Saltern Network – The Analysis of Possibility	Implementacija novih funkcija u antičku i srednjovjekovnu mrežu stonskog agera i solane – analiza mogućnosti
120	ROBERTA PAVLOVIĆ	Ston Area – Identification and Classification of Matrices in the Landscape as Basis for New Intervention	Područje Stona – identifikacija i klasifikacija matrica u krajoliku kao osnova za nove zahvate
121	IRMA HUIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Possible Models and Scenarios in Development of Central Istrian Towns Kršan and Žminj	Modeli i scenariji razvoja naselja središnje Istre na primjeru Kršana i Žminja

122	CONCETTA FALLANCA	Gold Heritage – Encounter Between Architectural, Urban and Archaeological Heritage	Zlatno naslijeđe – susret arhitektonskog, urbanističkog i arheološkog naslijeđa
123	MARKO RUKAVINA MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Archaeological Heritage and Urban Planning in Mérida, Spain – Management and Enhancement Model	Arheološko naslijeđe i urbanističko planiranje u Méridi, Španjolska – model upravljanja i unaprjeđenja
124	JESENKO HORVAT MARINA PAVKOVIĆ	Archaeological Site Kastrum: Visitor Center Otočac – Physical Programming Model as a Function of the Economic (Self)sustainability	Arheološki lokalitet Kastrum: Centar za posjetitelje Otočac – Model prostornog programiranja u funkciji ekonomske (samo)održivosti
125	LUCA MARIA FRANCESCO FABRIS GUIDO GRANELLO	The Post-Industrial Landscape Heritage as a Potential – Strategies for Sustainable Development in Brescia, Lombardy, Italy	Mogućnosti poslijeindustrijskog krajolika – strategije za održivi razvoj grada Brescia, Lombardija
126	ANNA SULIMOWSKA-OCIEPKA	Troublesome Heritage: A Burden or a Chance for Development – Case Study of Upper Silesian Agglomeration, Poland	Bremenito naslijeđe: opterećenje ili prilika za razvoj – primjer industrijskog predjela Gornje Šleske, Poljska
127	SVEN SORIĆ BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	The Transformation of the Postindustrial Landscape – Ironworks Sisak, Croatia	Preobrazba poslijeindustrijskog pejsaža – željezara Sisak
128	BOJAN BALETIĆ KRISTINA CAREVA MORANA PAP	Transformation of the Industrial Architectural Heritage – An Encouragement for New Spatial Development Strategies	Preobrazba naslijeđene industrijske arhitekture – poticaj novim strategijama prostornog razvoja
129	TIHOMIR JUKIĆ	Spatial Model of Transformation of Single-Purpose Industrial Heritage Into a Multi-Functional Urban Area – Zagreb Fair	Prostorni model preobrazbe industrijskog naslijeđa jedne namjene u polifunkcionalno urbano područje – Zagrebački Velesajam u Zagrebu
130	VEDRAN IVANKOVIĆ	A Modernist Junction of Traditional and Functional City Planning Concepts in Vladimir Antolić's Oeuvre – Zagreb, Unrealised Visions 1947-1953	Modernistički spoj tradicijskog i funkcionalnog urbanističkog koncepta u opusu Vladimira Antolića – Zagreb, neostvarene vizije 1947.-1953.
131	DAMIR KRAJNIK LEA PETROVIĆ KRAJNIK	Criteria for Contemporary Interventions on the Bastion Fortification Locations – Case Study of Croatian Towns	Kriteriji za suvremene zahvate na mjestu bastionskih utvrđenja – primjeri hrvatskih gradova
132	JASNA JOSIPOVSKI	Revitalisation of Industrial Heritage – Karbon Factory in Zaprešić, Croatia	Revitalizacija industrijskog naslijeđa – Tvornica Karbon u Zaprešiću
133	ŽELJKA PERKOVIĆ DARIJA PERKOVIĆ	Fortresses Brod and Stara Gradiška – Development Potentials	Tvrđave Brod i Stara Gradiška – potencijali za razvoj
134	LUIGI COCCIA MARCO D'ANNUNTIIS	*Beyond the Beach,* Italian and Croatian Adriatic Coastal Areas – Experimental Laboratories for New Urban and Touristic Models	*Beyond the Beach,* talijanska i hrvatska jadranska obala – eksperimentalni laboratorij za nove urbanističke i turističke modele
135	VLADIMIR MARKOVIĆ	Arboretum Trsteno, Dubrovnik – History and Renovation	Arboretum u Trstenom – povijest i obnova
136	KORALJKA VAHTAR-JURKOVIĆ	Restoration of the Botanical Garden in Opatija, Croatia – The Realization of the Idea of Collection of Camellias	Obnova botaničkog vrta u Opatiji – ostvarenje ideje o zbirci kamelija
137	MLADEN OBAD ŠĆITAROCI BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI KSENIJA RADIĆ	Historic Spa Garden in Lipik – Method and Criteria for the Revitalisation and Modernisation	Povijesni lječilišni perivoj Lipik – metoda i kriteriji za revitalizaciju i osuvremenjivanje
138	DAVIDE DEL CURTO	The Heritage of the Magic Mountain – The Sanatorium Village in Sondalo, Italy	Naslijeđe čudesnih Alpi – lječilište u Sondalu, Italija

139	MIRNA MEŠTROVIĆ IRENA MATKOVIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Brestovac Hospital on Medvednica Mountain – Planning Guidelines and Criteria for Renewal and Revival	Lječilište Brestovac na Medvednici – planska usmjerenja i kriteriji za obnovu i oživljavanje
140	PAOLA RAFFA	Physical and Virtual Places to Save the Heritage – A Proposal for Draa Valley in Morocco	Fizička i virtualna mjesta za spas naslijeđa – prijedlog za dolinu Draa u Maroku
141	RUDOLF KLEIN	Reuse of Abandoned Synagogues in East-Central Europe	Prenamjena napuštenih sinagoga u Istočnoj srednjoj Europi
142	PONGPISIT HUYAKORN PAOLA RIZZI UMPIGA SHUMMADTAYAR	Inheriting of Local Craftsmanship: The Temple as a Study and Community Center – Case Study of Wualai Community, Chiang Mai, Thailand	Nasljeđivanje tradicijskog obrta na primjeru škole i društvenog centra u nekadašnjem hramu – primjer Wualai zajednice, Chiang Mai, Tajland
143	NATSUKI SASSA AKIKO OKABE	*Gonjiro* Project – Sustainable Development with Thatched Roof Housing	Projekt *Gonjiro* – održivi razvoj potaknut arhitekturom slamnatih krovova
144	TOMASO LONGO	Cultural Heritage Preservation and Economic Development in Contemporary World – Chinese City Museums and Ecomuseums as Paradigmatic Approach	Zaštita kulturnoga naslijeđa i gospodarski razvoj u suvremenom svijetu – kineski gradski muzeji i ekomuzeji kao paradigmatski pristup
145	BOJAN BALETIĆ RENE LISAC ROBERTO VDOVIĆ	Interactive Knowledge Base of the University Campuses – Planning Based on Urban and Cultural Heritage	Interaktivna baza znanja sveučilišnih kampusa – planiranje na temelju urbanog i kulturnog naslijeđa
146	LJUBOMIR MIŠČEVIĆ	International Summer School of Architecture in Motovun – Cultural Heritage in Research and Education	Međunarodna ljetna škola arhitekture u Motovunu – kulturno naslijeđe u istraživanjima i naobrazbi
147	BOJAN KOVAČEVIĆ ALEKSANDAR KADIJEVIĆ	Landscape Heritage Identification Factors of the Sava Riverfront Based on the "Belgrade Waterfront" Project	Čimbenici identiteta naslijeđa krajolika savskog priobalja proizašlih iz projekta "Beograd na vodi"
148	MARTIN JURIN	Monoculture of Tourism and Cultural Heritage of Rural Dalmatia – Case Study: Humac, Hvar Island	Monokultura turizma i ruralno kulturno naslijeđe Dalmacije – primjer: Humac na otoku Hvaru
149	KRUNOSLAV ŠMIT NATAŠA IVANIŠEVIĆ NIKOLINA PAVLOVIĆ	Župa Dubrovačka – Integrated Spatial Development of Residential and Tourist Areas	Župa dubrovačka – integrirani prostorni razvoj stambenih i turističkih predjela
150	IVAN PAVIČIĆ SANJA GAŠPAROVIĆ	The Archaeological Site Roman City Fulfinum – Proposal of Architectural and Landscape Design	Arheološko područje rimskoga grada Fulfinuma – prijedlog arhitektonsko-pejsažnog uređenja
151	JOSIP BARIŠIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI	Zagreb Manor Ring	Zagrebački prsten dvoraca
152	MARIJA PERANIĆ MLADEN OBAD ŠĆITAROCI	Revitalization of Erdődy Castle in Jastrebarsko	Revitalizacija dvorca Erdődy u Jastrebarskom
153	BLANDA MATICA ANETA MATICA	The Research, Presentation, Restoration and Sustainability of Manors – Example of Batthyány Manor in Ludbreg	Istraživanje, prezentacija, obnova i održivost dvoraca – primjer dvorca Batthyány u Ludbregu
154	TEA GORUP	Drašković Manor in Rečica near Karlovac – Scenarios of Revitalization	Dvorac Drašković u Rečici pokraj Karlovca – scenariji revitalizacije
155	TEA HORVATIN	Manors Bilje and Darda in Baranja – Problems and Recommendations for Reconstruction and Revitalization	Dvorci Bilje i Darda u Baranji – problemi i prijedlozi obnove i revitalizacije
156		CONTENTS	SADRŽAJ

HERU

HERITAGE URBANISM
Urban and Spatial Models for Revival and Enhancement of Cultural Heritage

URBANIZAM NASLIJEĐA
Urbanistički i prostorni modeli za oživljavanje i unaprjeđenje kulturnoga naslijeđa

www.arhitekt.hr/znanost/HERU

ISBN 978-953-8042-07-2